PROSCRISUL
DIN ARHIPELAG
În româneşte de IONEL GOLOGAN şi VIRGILIU ENE
AN PUTEAST OF THE ISLANDS by
JOSEPH CONRAD Bernhard Tauchnitz, 1898
Partea întâi
I

ORI DE CÂTE ORI se abătea de la calea dreaptă şi îngustă a deosebitei sale onestităţi, o făcea cu hotărârea nestrămutată de a reveni la făgaşul monoton dar sigur al virtuţii, de îndată ce mica incursiune în noroaiele de pe marginea drumului şi-ar fi atins scopul urmărit. Acesta urma să fie doar un scurt episod – o propoziţie între două paranteze, cum s-ar spune – în fluxul vieţii lui, ceva ce se situează în afara timpului, un lucru săvârşit în silă, dar în mod conştient, şi pe care îl dai repede uitării. Îşi închipuia că după aceea va putea continua să admire senin strălucirea soarelui, să se bucure de umbră şi să aspire parfumul florilor în grădina mică din faţa casei lui. Îi plăcea să creadă că nimic nu se va schimba, că va continua să-şi tiranizeze, cu zâmbetul pe buze, soţia metisă, să se uite cu un tandru dispreţ la copilul său cu pielea galbenă şi faţa palidă şi să-l trateze de sus pe cumnatul cu pielea tuciurie, căruia îi plăceau cravatele roz, care purta, în picioarele mici, ghete de lac şi se arăta atât de umil în faţa soţului alb al surorii sale, cea plină de noroc. Acestea erau plăcerile vieţii lui şi nu era în stare să creadă că aspectul moral al vreuneia din faptele lui ar putea să aibă vreo înrâurire asupra naturii lucrurilor, adică să întunece lumina soarelui, să facă să dispară parfumul florilor, supunerea soţiei, zâmbetul copilului său, respectul generat de teamă al lui Leonardo da Scuza şi al întregii familii da Souza. Admiraţia arătată de această familie constituia marele lux al vieţii lui. Îi rotunjea şi îi completa existenţa,

dându-i siguranţa continuă a unei neîndoielnice superiorităţi. Îi plăcea să se delecteze eu mirosul de tămâie pe care ei îl împrăştiau în faţa altarului omului alb, plin de succese, omul care le făcuse onoarea să se însoare cu fiica, sora şi vara lor, omul care urca mereu, convins că se va căţăra foarte sas pe scara vieţii, angajatul de încredere al societăţii „Hudig et Co”. Ei erau doar o gloată numeroasă şi nu prea curată, ducându-şi viaţa în case dărăpănate de bambus, înconjurate de curţi neîngrijite, la periferia Macassarului. Îi ţinea la o distanţă respectabilă, chiar exagerată, nefăeindu-şi nicio iluzie cu privire la valoarea lor. Erau metişi, o adunătură de oameni leneşi, şi îi vedea aşa cum arătau – bărbaţi de diferite vârste, zdrenţăroşi, slabi, nespălaţi, sub înălţimea normală, târşindu-şi de colo, colo picioarele în papuci, fără nicio ţintă; femei bătrâne, încremenite, arătând ca nişte saci monstruoşi de stambă roz umpluţi cu bucăţi informe de grăsime şi aşezaţi strâmb pe nişte prăpădite de fotolii de trestie, în colţurile murdare ale verandelor pline de praf; femei tinere, slabe şi galbene, cu ochi mari, cu plete lungi, mişcându-se cu lâncezeală prin mizeria şi murdăria din locuinţa lor, de parcă fiecare pas pe care îl făceau avea să le fie şi ultimul. Auzea certurile lor stridente, scâncetele copiilor şi grohăitul porcilor. Îl izbeau miasmele grămezilor de gunoaie din curţile lor şi era cu totul dezgustat. Hrănea însă şi îmbrăca această mizerabilă gloată, aceşti degeneraţi descendenţi ai cuceritorilor portughezi; el era providenţa lor; îi ţinea în starea lor de lenevie şi de mizerie imensă şi fără de scăpare – în timp ce ei îl ridicali în slăvi; ceea ce îl încânta. Nenorociţii aveau nevoie de multe, dar el le putea da tot ce doreau, fără să se ruineze. Se alegea în schimb eu teama lor tăcută, cu dragostea lor volubilă şi veneraţia zgomotoasă. I se părea încântător să fii socotit un fel de providenţă şi să ţi se spună aceasta în fiecare zi.

Asemenea fapt le dă unora sentimentul de imensă superioritate, senzaţie pe care Willems o gusta din plin. Nu îşi cerceta în amănunt gândurile, însă plăcerea sa cea mare consta în intima convingere că, dacă şi-ar lua mâna de pe ei, toate aceste fiinţe care îl admirau ar fi murit de foame. Dărnicia lui însă reuşise să-i facă mai delăsători. Lucru de altfel explicabil. De când descinsese printre ei şi se însurase cu Joanna, neamurile ei pierduseră şi puţina aptitudine şi putere de muncă de care ar fi putut să se folosească, în – cazul în care ar fi fost siliţi de nevoile vieţii. Acum trăiau prin bunăvoinţa lui. Aceasta însemna putere şi Willems adora puterea.

Pe alt plan însă, poate mai neimportant, zilele sale nu erau lipsite de plăceri mai puţin complexe însă mult mai evidente. Îi plăceau jocurile de îndemânare, de exemplu biliardul tot aşa jocurile nu chiar atât de simple şi care cer o cu totul altfel de îndemânare – ca pocherul. Fusese cel mai dotat discipol al unui american cu vocea şi privirea fermă, un american care, purtat în mod misterios de curenţii din pustiurile Pacificului până la Macassar, a zăbovit aici prins de vârtejurile oraşului şi apoi a fost luat din nou, tot aşa de misterios, de alţi curenţi şi dus către însoritele singurătăţi ale Oceanului Indian. Amintirea străinului californian a fost perpetuată prin jocul de pocher – care, din acel timp, a devenit popular în capitala insulei Celebes – şi Ipi-intr-un cocteil tare, a cărui reţetă – în dialectul *kwangtung* – şi-o transmit unul altuia, până în ziua de azi, barmanii chinezi de la hotelul Sun da.

Willems era un cunoscător în materie de băuturi şi un pasionat în materie de joc. Cu privire la aceste îndeletniciri era însă de-o moderată mândrie. În ce priveşte încrederea pe care Hudig, patronul său, i-o acorda, Willems manifesta o aroganţă şi o lăudăroşenie de nesuportat. Aceasta provenea din marea lui generozitate şi dintr-un sentiment

exaltat al datoriei faţă de sine însuşi şi faţă de lume în general. Avea irezistibila pornire de a împărtăşi şi altora cunoştinţele sale, lucru inseparabil legat de o crasă ignoranţă. Întotdeauna există un singur lucru pe care omul ignorant 11 ştie bine şi acosta este singurul care, după părerea lui, merită să fie ştiut; şi lucrul ăsta umple întregul univers. Willems ştia totul despre el însuşi. Din ziua în care, cu multe îndoieli în suflet, a fugit de la un olandez din Indiile de Est, luând drumurile Samarangului, începuse să se studieze pe sine însuşi, felul lui de a se purta, posibilităţile sale şi însuşirile de a-şi îndruma singur soarta, însuşiri care l-au condus către rentabila poziţie pe care o ocupa acum. Fiind de o natură modestă şi neîncrezătoare, succesele sale l-au uimit, aproape că l-au speriat şi au sfârşit – după ce a trecut peste şocurile succesive ale surprizei – să-l facă teribil de îngâmfat. Credea în geniul lui şi în cunoştinţele sale despre lume. Dar şi ceilalţi trebuiau să ştie acest lucru, atât spre binele lor propriu cât şi pentru a-i mări lui faima. Toţi acei prieteni care îi băteau, pe umăr şi i! salutau. Gomotos, trebuiau să tragă foloase de pe urma exemplului său. Pentru aceasta era însă necesar să le vorbească. Şi le vorbea cu conştiinciozitate. După-amiezile, îşi dezvolta teoria cu privire la succes, peste măsuţele de băutură, muindu-şi din când în când mustaţa în gheaţa sfărâmată din cocteiluri; seara, adeseori cu tacul în mână, îşi ţinea dizertaţia pentru vreun tânăr, de-a curmezişul mesei de biliard. Bilele stăteau liniştite, de parcă ar fi ascultat şi ele, sub strălucirea vie a lămpilor de petrol cu abajur, suspendate la mică înălţime deasupra postavului mesei; în timp ce puţin mai departe, în timbrele marii încăperi, chinezul care nota punctele se rezema de perete, eu un aer obosit, masca lipsită de expresie a feţei lui arătând palidă lângă mahonul tablei de marcaj, şi pleoapele căzându-i în

picoteala orelor târzii şi în zumzetul monoton al şirului de Cuvinte neinteligibile care se revărsaţi din gura omului alb. Când pălăvrăgeala înceta, jocul reîncepea cu un ţăcănit puternic şi continua pentru un timp în uruitul slab şi curgător şi în bufniturile înăbuşite ale bilelor ce se rostogoleau în zigzag, sfârşind în mod inevitabil cu un reuşit carambolaj. Prin ferestrele mari şi uşile deschise, umezeala sărată a mării şi mireasma vagă de pământ şi flori din grădina hotelului pătrundeau înăuntru şi se amestecau cu mirosul lămpii de petrol, aerul devenind din ce în ce mai greu pe măsură ce noaptea înainta. Capetele jucătorilor intrau în raza luminii, când se aplecau în jos pentru lovitură şi se retrăgeau apoi cu eleganţă, din nou, în umbra verzuie a abajururilor, ceasul îşi continua tic-tacul metodic, nemişcat, chinezul repeta scorul cu o voce lipsită de viaţă, ca o păpuşă mare înzestrată eu glas – şi Willems câştiga partida. Remarcând faptul că s-a făcut târziu şi că el era bărbat însurat, rostea cu superioritate un „noapte bună” şi ieşea în strada lungă şi pustie.

La această oră, strada, acoperită de praful alb, îi apărea ca o fâşie strălucitoare de clar de lună, ochiul odihnindu-se în licărirea mai slabă a felinarelor eu gaz. Willems se îndrepta spre casă urmărind linia zidurilor înecate în luxurianta vegetaţie a grădinilor din faţa caselor. Pe dreapta şi pe stânga drumului, clădirile erau ascunse îndărătul unor perdele întunecate de arbuşti înfloriţi. Willems avea toată strada la dispoziţia lui. Mergea prin mijlocul drumului, umbra lui alunecând ascultătoare înainte. Se ruta în jos la ea cu mulţumire. Umbra unui om care a reuşit în viaţă. Era uşor ameţit de cocteiluri şi îmbătat de propria lui glorie. După cum spunea adesea semenilor săi, el venise în est în urmă cu paisprezece ani – ca băiat de serviciu. Un băieţel. Umbra lui trebuie să fi fost foarte mică pe vremea aceea; se gândea cu un surâs că, pe

atunci, nici nu băgase de seamă că exista ceva – fie chiar şi o umbră – despre care să îndrăznească să spună că este a lui. Şi acum se uita la umbra sa, a amploiatului de încredere de la „Hudig et Co.”, mergând către casă. Cât de bună este viaţa pentru cei care se află de partea învingătorilor. El câştigase partida vieţii ca şi partida la biliard. Începu să păşească mai repede, zornăindu-şi banii câştigaţi şi gândindu-se la zilele marcate cu pietre albe de pe drumul existenţei sale de până acum. Îşi amintea de călătoria la Lombak pentru ponei – acea primă importantă afacere încredinţată lui de Hudig; apoi trecu în revistă afaceri mult mai importante: afacerea cu opiul, realizată pe tăcute; traficul ilegal cu praf de puşcă; marea afacere eu arme de foc de contrabandă, o treabă dificilă a Rajahului din Goak. Pe aceasta din urmă a realizat-o numai prin îndrăzneală; l-a îmbrobodit pe bătrânul şi sălbaticul şef chiar în camera lui de consiliu; l-a mituit, oferindu-i un cupeu poleit cu aur, care, după unele zvonuri, a fost apoi folosit drept coteţ pentru găini; l-a convins şi l-a tras pe sfoară în toate felurile. Aceasta era calea lui de a parveni: el dezaproba necinstea măruntă, care îşi vâră mâna în casa de bani, în schimb te puteai sustrage legilor şi împinge principiile comerţului până la limitele cele mai îndepărtate. Unii numesc asta înşelăciune. Aceştia sunt cei proşti, cei slabi, cei care merită dispreţ. Cei deştepţi, puternici, respectaţi, nu au scrupule. Unde există scrupule nu poate exista putere. Pe această temă ţinea predici celor tineri. Era doctrina lui şi el, el însuşi, reprezenta o strălucită ilustrare a adevărului ei!

Noapte după noapte se ducea astfel acasă, după o zi de trudă şi plăcere, îmbătat de sunetul propriei sale voci, lăudându-şi propria bună stare. La fel s-a dus acasă şi în ziua când a împlinit treizeci de ani. Petrecuse în bună companie o seară plăcută şi zgomotoasă şi, pe când înainta

de-a lungul străzii pustii, simţământul propriei lui măreţii creştea în sinea lui, îl ridica deasupra prafului străzii Macassar şi îl umplea de exaltare şi regrete. S-a nedreptăţit singur acolo la hotel, nu a vorbit destul despre el însuşi, nu i-a impresionat suficient pe ascultătorii săi. Nu-i nicio supărare. Rămâne pe altă dată. Acum o să se ducă acasă şi o s-o facă pe soţia sa să se trezească şi să-l asculte. De ce să nu se trezească – şi să-i prepare un cocteil – şi să-l asculte cu răbdare? Chiar aşa. Trebuie să facă asta. Iar dacă ar dori, ar putea impune ea întreaga familie da Souza să se trezească. Era de ajuns să spună o vorbă şi toţi ar fi venit în linişte să se aşeze, aşa cum erau în veşmintele lor de noapte, pe pământul tare şi rece din curtea lui şi ar fi ascultat oricât ar fi dorit el să vorbească, explicându-le, din capul scărilor, ce mare şi ce bun era el. Ar fi avut chef să facă acest lucru. Totuşi, pentru seara aceasta se va mulţumi numai cu soţia lui! îl trecu un fior. O femeie nenorocită, cu ochi speriaţi şi gura căzută şi îndurerată, care îl va asculta cu o mirare chinuită şi într-o linişte deplină. Era obişnuită cu discursurile lui de noapte. S-a revoltat o dată – la început. O singură dată. Acum, în timp ce el o să şadă tolănit în fotoliu, bând şi vorbind, ea o să stea la cel mai îndepărtat capăt al mesei, cu mâinile rezemate pe margine, cu ochi speriaţi, aţintiţi la gura lui, fără să scoată o vorbă, fără nicio mişcare, abia respirând, până când el o va alunga cu un dispreţuitor: „Du-te şi te culcă, toanto!” Atunci ea va respira adânc şi se va târî din cameră, uşurată însă impasibilă. Nimic nu o putea face să tresară, să se certe sau să plângă. Nu se văita, nu se revolta. Acea primă ciocnire dintre ei fusese hotărâtoare. Prea hotărâtoare, gândea Willems, nemulţumit. O făcuse să-şi iasă din minţi, după cum se părea. O femeie nenorocită! Toată situaţia era blestemată. De ce naiba a ţinut el să procedeze astfel şi să-şi pună singur şaua pe

spinare. Ah! Bine! A vrut un cămin şi Hudig a privit favorabil căsătoria lui, i-a dat o casă, această casă înconjurată de flori, spre care se îndrepta acum în lumina rece a lunii. Avea parte şi de adoraţia pe care i-o arăta tribul da Souza. Un om croit ca el poate să ducă la bun sfârşit orice, să facă orice, să aspire la orice. În viitorii cinci ani, albii aceia care iau parte la partidele duminicale de cărţi ale guvernatorului, îi vor accepta – cu soţia metisă cu tot. „Ura!” îşi văzu umbra repezindu-se înainte şi fluturând o pălărie mare cât un butoi de rom, la capătul unui braţ lung de câţiva yarzi… Cine a strigat ura? zâmbi în sinea lui ruşinându-se şi, înfundându-şi mâinile adânc în buzunare, o porni mai repede cu faţa devenită dintr-odată gravă.

În spatele lui, la stânga, un capăt de ţigară de foi luci în poarta curţii domnului Vinck. Rezemându-se de unul din stâlpii de cărămidă, domnul Vinck, casierul de la Hudig et Co”. îşi fuma ultimul trabuc din seara aceea. Printre umbrele tufişurilor îngrijit tunse, doamna Vinck se plimba cu paşi mărunţi, făcând să scârţâie pietrişul cărării circulare din faţa casei.

— Iată-l pe Willems, se duce pe jos acasă, beat turtă, îmi închipui, zise domnul Vinck peste umăr. L-am văzut sărind şi fluturându-şi pălăria.

Scârţâitul pietrişului încetă.

— Îngrozitor bărbat, spuse doamna Vinck, calm. Am auzit că îşi bate soţia.

— Oh, nu, draga mea, nu, murmură absent domnul Vinck, eu un gest vag.

Postura lui Willems în chip de soţ care îşi bate soţia, nu prezenta pentru el niciun interes. Cât de greşit judecă şi femeile! Dacă Willems ar fi vrut să-şi chinuiască soţia, ar fi recurs la metode mai puţin primitive. Domnul Vinck îl cunoştea bine pe Willems şi îl socotea foarte capabil,

foarte deştept – inadmisibil, chiar, din acest punct de vedere. Pe când trăgea la repezeală ultimul fum din capătul de trabuc, domnul Vinck reflecta că în împrejurările de faţă, încrederea acordată de Hudig lui Willems era pasibilă de o critică leală din partea casierului aceluiaşi domn Hudig.

— Devine periculos; ştie prea multe. Trebuie să ne scăpăm de el, spuse tare domnul Vinck.

Dar doamna Vinck intrase în casă şi, clătinând din cap, domnul Vinck aruncă trabucul cât colo şi o urmă încet.

Willems se îndrepta spre casă ţesându-şi splendida plasă a viitorului său. Drumul spre mărire se întindea neted înaintea lui, drept, strălucitor, fără niciun obstacol pe care să-l poată întrezări. S-a abătut el de la calea cinstei, după cum bine ştia, însă curând va reveni pe această cale, pentru a nu o mai părăsi niciodată. În fond, era vorba de un lucru mărunt. În curând va pune din nou situaţia în ordine. Între timp, datoria lui era să nu se lase descoperit şi se încredea în abilitatea, în norocul şi în reputaţia lui bine stabilită, care ar fi risipit bănuielile dacă cineva ar fi îndrăznit să le aibă. Desigur însă că nimeni nu va îndrăzni. În realitate, el era conştient de o uşoară deteriorare a situaţiei sale. Îşi însuşise temporar ceva bani de la Hudig. Dintr-o deplorabilă necesitate însă, se judeca pe sine însuşi cu indulgenţa cu care trebuie să fie privite slăbiciunile unui geniu. Va face cuvenita restituire şi totul va fi iar ca înainte; nimeni nu va pierde din asta şi el va merge mai departe, neîmpiedicat de nimic, către ţinta strălucitoare a ambiţiei sale.

Partenerul lui Hudig!

Înainte de a urca treptele casei, se opri un timp, cu picioarele depărtate, cu mâna la bărbie, contemplând în minte pe viitorul partener al lui Hudig. Splendidă poziţie! îl

vedea în deplină siguranţă; de neclintit ca dealurile: adânc-adânc ca un abis, discret ca un mormânt.

II

MAREA, PROBABIL DIN CAUZĂ că e sărată, înăspreşte înfăţişarea însă catifelează sufletul celor care o slujesc. Vechea mare, marea din vechime, ai cărei slujitori îi erau robi devotaţi, de la tinereţe până la bătrâneţe, sau se precipitau brusc în mormânt, fără să aibă nevoie să mai deschidă cartea vieţii, pentru că puteau privi de-a dreptul la eternitatea reflectată în elementul care dădea viaţă şi împărţea moarte. Ca o femeie frumoasă şi lipsită de scrupule, marea trecutului era splendidă în zâmbetele ei, irezistibilă în mânia ei, capricioasă, excitantă, ilogică, iresponsabilă; ceva ce iubeşti, ceva de care te temi. Răspî. Uiea farmec, dădea bucurii, te adormea cu blândeţe într-o încredere fără margini. Apoi, cu o furie iute şi fără niciun motiv, ucidea. Însă cruzimea era răscumpărată de farmecul misterului ei de nepătruns, de imensitatea promisiunii ei, de suprema vrajă a posibilelor ei favoruri! Bărbaţi puternici cu inimi de copil îi erau credincioşi, erau mulţumiţi să trăiască prin graţia ei şi să moară prin voia ei. Aceasta a fost marea înainte ca spiritul francez să fi pus în mişcare muşchii egipteni şi să fi produs un şanţ nenorocit însă rentabil. Apoi tui giulgiu mare de fum răspândit de nenumărate vase eu aburi s-a aşternut peste oglinda fără odihnă a Infinitului. Mâna inginerului a sfâşiat vălul teribilei frumuseţi pentru ca oamenii lacomi şi lipsiţi de credinţă de pe uscat să poată încasa procente. Misterul a fost nimicit. Ca toate misterele, el a trăit numai în inimile adoratorilor lui. Inimile se schimbă. Oamenii se schimbă. Slujitorii iubitori şi devotaţi de altă dată ai mării porneau înarmaţi cu foc şi fier şi, învingând frica din propriile lor inimi, deveneau o ceată calculată de stăpâni reci la suflet şi pretenţioşi. Marea din trecut era o stăpână incomparabil

mai frumoasă, cu o faţă de nepătruns, cu ochi cruzi şi promiţători. Marea de astăzi este o sclavă epuizată, zbârcită şi desfigurată de dârele lăsate de elice brutale, jefuită de farmecul înrobitor al vastităţilor ei, dezbrăcată de frumuseţea ei, de misterul ei, de făgăduielile ei.

Tom Lingard era im stăpân, un îndrăgostit şi un slujitor al mării. Marea l-a luat de mic. I-a modelat trupul şi sufletul. I-a dat aspectul lui crunt, glasul puternic, ochii fără teamă. Inima lui de o naivă inocenţă. Cu generozitate, i-a dăruit absurda încredere în sine însuşi, dragostea nelimitată pentru natură, larga indulgenţă, severitatea sa dispreţuitoare, gândurile simple şi drepte şi cinstite în scopurile urmărite. Făcându-l aşa cum era, marea, ca o femeie, l-a slujit cu umilinţă şi l-a lăsat să se încălzească nevătămat la razele de soare ale favorurilor ei teribil de nesigure. Tom Lingard a devenit bogat pe mare şi datorită mării. O iubea cu dragostea arzătoare a unui îndrăgostit, fără să-i dea însă prea multă atenţie, cu siguranţa unei stăpâniri perfecte. Se temea de ea, eu teama înţeleaptă a unui bărbat curajos şi îşi lua libertăţi faţă de ea, aşa cum îşi ia un copil alintat faţă de un monstru cu fire bună şi părintească. Îi era recunoscător, cu recunoştinţa unei inimi cinstite. Cea mai mare mândrie a lui era întemeiată pe adânca încredere în fidelitatea ei – în adâncul sentiment al unei cunoaşteri fără greş a perfidiei ei.

Micul bric *Flash* a fost instrumentul oare i-a adus lui Lingard norocul. Au venit către nord împreună – amândoi tineri – dintr-un port australian şi, după foarte puţini ani, nu exista un om alb în insule, de la Palembang la Temate, de la Ombawa la Palawan, care să nu-l cunoască pe căpitanul Tom şi vasul său norocos. Lumea îl plăcea pentru marea lui generozitate, pentru neclintita sa cinste deşi, la început, a inspirat puţină teamă datorită temperamentului său violent. Foarte curând însă şi-au dat seama cu cine au

de-a face şi s-a dus vorba că furia căpitanului Tom era mai puţin primejdioasă decât zâmbetul multor oameni. A prosperat din plin. După prima sa luptă cu piraţii, încununată de succes, când a salvat, după cum s-a zvonit, iahtul unui personaj important din ţara sa, undeva în drum spre Carimata, a început marea sa popularitate. Şi pe măsură ce treceau anii, popularitatea îi creştea. Vizitând întotdeauna locuri în afara rutelor obişnuite din această parte a lumii, mereu în căutare de noi pieţe pentru mărfurile sale – nu atât pentru profit cât pentru plăcerea de a le descoperi – a devenit cunoscut de malaezi, iar datorită temerităţii sale, încununată de succes în mai multe întâlniri cu piraţii, s-a întronat teroarea pe care o inspira numele său. Oamenii albi cu care făcea afaceri şi care căutau să-i descopere slăbiciunile puteau uşor să vadă că era destul să-i dea titlul său malaez pentru a-l flata. Aşa că, întotdeauna când era ceva de câştigat prin măgulire sau, uneori, din pură bunătate şi fără să urmărească vreun profit, ei lăsau la o parte ceremoniosul „Căpitan Lingard” şi i se adresau pe jumătate serios, pe jumătate în glumă, spunându-i *Rajăh Leiut* – Regele Mării.

Îşi purta vitejeşte numele pe umerii săi largi. Îl purtase deja de mulţi ani când băiatul cu numele de Willems umbla cu picioarele goale pe puntea corăbiei *Kosmopoliet IV*, aflată pe drumurile Samarangului, uitându-se cu ochi nevinovaţi spre ţărmul străin şi blestemând locul de pe punte în care se găsea, în timp ce în creierul lui de copil creştea eroica idee de a fugi. De la pupa lui Flash, Lingard văzuse dis-de-dimineaţă corabia olandeză cu destinaţia către porturile din est, mişcându-se leneş sub greutatea încărcăturii. Foarte târziu, în seara aceleiaşi zile, stătea pe cheiul canalului de debarcare, gata să se urce pe bordul bricului său. Noaptea era înstelată şi dară. Clădirea mică a vămii era închisă şi, pentru că

docarul care îl adusese până aici dispăruse pe lunga cale cu copaci prăfuiţi care duce la oraş, Lingard se credea singur pe chei. Îşi deşteptă echipajul adormit din barcă şi stătu aşteptând ca oamenii să fie gata, când simţi că cineva îl trage de haină şi o voce subţire îi spune foarte clar:

— Căpitan englez!

Lingard se întoarse repede şi, cern ce părea să fie un băieţandru foarte slab, sări înapoi cu o lăudabilă agerime.

— Cine eşti tu? De unde ai mai răsărit? întrebă Lingard tresărind surprins.

De la o distanţă sigură, băiatul arătă către un şlep de încărcare, ancorat la chei.

— Te ascundeai acolo, nu? spuse Lingard. Ei bine, ce vrei? Vorbeşte, naiba să te ia! M-ai făcut să trag o spaimă de moarte! Din distracţie, nu-i aşa?

Băiatul încercă să-i explice într-o englezească incorectă, însă Lingard îl întrerupse foarte repede.

— Înţeleg, exclamă el, ai fugit de pe corabia cea mare care a plecat azi dimineaţă. Bine, dar de ce nu te duci la concetăţenii tăi olandezi de aici?

— Corabia plecată pentru drum scurt până la Sourabaya. Ei silesc pe mine să merg înapoi pe corabie, explică băiatul.

— Cel mai bun lucru pentru tine! afirmă Lingard cu convingere.

— Nu, replică băiatul. Eu vreau stat aici. Nu vreau plecat acasă. Aici câştigi bani. Acasă nu este bun.

— Asta întrece tot ce ştiam eu despre cerşetorie, comentă Lingard uimit. Bani vrei? Bine! Bine! Şi nu îţi este frică să fugi, sac de oase ce eşti?

Băiatul dădu de înţeles că nu îi era frică de nimic altceva decât de a fi trimis înapoi pe corabie. Lingard se uita la el tăcut şi gânditor.

— Vino mai aproape, spuse în cele din urmă. Îl luă pe băiat de bărbie, şi, ridicându-i faţa în sus, îl privi cercetător. Câţi ani ai?

— Şaptesprezece.

— Nu eşti prea arătos pentru şaptesprezece ani. Ţi-e foame?

— Puţin.

— Vrei să vii eu anine ipe bricral acela de colo?

Băiatul se îndreptă fără un cuvânt spre barcă şi se caţără la prora.

— Îşi ştie locul, murmură Lingard către sine însuşi pe când călca greu către pupă şi luă frânghiile de la cârmă.

Echipajul malaxez se lăsă dintr-odată pe spate şi barca sări departe de chei, îndreptându-se către luminile de drum ale bricului.

Acesta a fost începutul carierei lui Willems.

Lingard a aflat întreaga banală poveste a vieţii lui Willems. Tatăl, amploiat pentru munci de teren la un agent de vapoare la Rotterdam. Mama decedată. Băiatul învăţa uşor, însă era leneş la şcoală. Situaţia era strâmtorată în casa plină de fraţi şi surori mai mici, destul de bine îmbrăcaţi şi hrăniţi dar altfel făcându-şi de cap, în timp ce nemângâiatul văduv alerga toată ziua într-un pardesiu jerpelit, cu ghete se îlciate, pe cheiurile noroioase, iar seara, ostenit, îi conducea pe căpitanii de navă străini, pe jumătate beţi, la localurile de plăceri ieftine, simţindu-se rău de prea multă băutură şi fumat – din datoria de a ţine companie acestor oameni care se aşteptau la astfel de atenţii în cadrul firesc al afacerilor. Atunci intervenise oferta căpitanului de pe *Kosmopoliet IV*, om cu inimă bună, căruia i-a făcut plăcere să facă ceva pentru colegul său de breaslă care se arăta atât de răbdător şi îndatoritor. Mare bucurie pe Willems, dar şi mai mare dezamăgire, căci marea care arăta atât de fermecătoare de departe, se

dovedea atât de aspră şi de istovitoare când o cunoştea! mai bine. Nu se împăca băiatul cu spiritul mării şi nu exista nicio speranţă că lucrurile s-ar putea schimba. Avea un dispreţ instinctiv pentru cinstita simplitate a acestei activităţi care nu ducea la nimic din ceea ce preţuia el. Lingard descoperi curând acest lucru. Se oferi să-l trimită acasă cu o corabie engleză, însă băiatul îl rugă cu Stăruinţă să-i dea voie să rămână. Avea un scris frumos, curând şi-a însuşit perfect limba engleză, era iute la socotit; şi Lingard şi l-a făcut folositor în felul acesta. Pe măsură ce înainta în vârstă, instinctul său comercial se dezvolta în chip uimitor, iar Lingard îl lăsa adeseori să trateze afaceri într-o insulă sau alta, în timp ce el făcea singur câte o călătorie în locuri situate în afara rutelor obişnuite. Când Willems şi-a exprimat dorinţa de a intra în serviciul lui Hudig, Lingard l-a lăsat. S-a simţit puţin mâhnit că-l părăsea deoarece, într-un fel, se legase de protejatul său. Totuşi era mândru de el şi vorbea despre el cu o admiraţie crescândă. La început era: „Deştept băiat e ăsta, dar nu se poate face totuşi un marinar din el”. Apoi, când Willems îl ajuta în afaceri, se referea la el numindu-l „tânărul şi iscusitul meu coleg”. Mai târziu, când Willems a devenit funcţionarul de încredere al lui Hudig, întrebuinţat în multe afaceri delicate, bătrânul marinar, cu firea lui candidă, îndrepta cu admiraţie un Deget spre el şi şoptea oricui se întâmpla să se afle în preajmă: „Isteţ băiatul ăsta, al dracului de isteţ! Uită-te bine la el. E omul de încredere al lui Hudig. Eu l-am cules din şanţ, pot să spun, ca pe o mâţă leşinată. Piele şi os. Pe cuvântul meu, aşa am făcut! Şi acum se pricepe mai bine decât mine la negustoria din insule. Asta-i realitatea. Nu. Glumesc. Se pricepe mai bine decât mine”, repeta el cu seriozitate şi cu o nevinovată mândrie în privirea-i cinstită.

De la înălţimea sigură la care ajunsese în urma

reuşitei sale în afaceri Willems îl proteja pe Lingard. Avea o niveţiune deosebită pentru binefăcătorul său, amestecată cu un o uwarc dispreţ pentru francheţea primitivă cu care îşi conducea treburile. Erau, totuşi, unele laturi ale personalităţii lui Lingard pentru care Willems simţea un adevărat respect. Marinarul vorbăreţ ştia să fie tăcut în unele chestiuni care l-ar fi interesat foarte mult pe Willems. Pe lângă asta, Lingard era bogat şi lucrul acesta, în sine, era suficient ca să provoace admiraţia involuntară a lui Willems. În discuţiile sale confidenţiale cu Hudig, Willems făcea în mod general aluzii la binefăcătorul său englez ca la „norocosul şi bătrânul prostănac” – cu o foarte distinctă nuanţă de pică. Hudig mormăia o încuviinţare nedefinită şi apoi se uitau unul la celălalt cu o subită imobilitate a pupilelor, proprie unor gânduri neexprimate.

— Nu poţi să descoperi de unde îşi procură el cauciucul, Willems? întrebă Hudig în cele din urmă, întorcându-se şi aplecându-se deasupra hârtiilor de pe birou.

— Nu, domnule Hudig. Încă nu. Însă încerc mereu, era răspunsul invariabil al lui Willems, dat cu tonul unei umilinţe pline de regret.

— Încerci! Veşnic încerci! Poţi să încerci! Te crezi deştept, mârâi mai departe Hudig, fără să ridice capul. Fac afaceri cu el de douăzeci-treizeci de ani încoace. E o vulpe bătrână. Şi eu am încercat. Degeaba!

Îşi întinse un picior scurt şi gros şi se uită la încheietura genunchiului gol şi la papucul de paie care atârna, de vârful degetelor.

— N-ai putea să-l îmbeţi? adăugă el după o pauză în care răsuflă cu greu.

— Nu, domnule Hudig, asta n-aş putea s-o fac în niciun caz. Protestă Willems, cu seriozitate.

— Bine, nu încerca! Eu îl cunosc. Nu încerca, îşi dădu

cu părerea patronul şi, aplecându-se din nou peste birou, cu ochii injectaţi aţintiţi asupra hârtiei, continuă să aştearnă cu degetele lui groase literele subţiri şi nesigure ale scrisorilor sale, în timp ce Willems aştepta plin de respect ea stăpânul să revină la o mai bună dispoziţie, înainte de a-l întreba cu mare deferenţă:

— Aveţi ceva ordine să-mi daţi, domnule Hudig?

— Hm? Da. Du-te la Bun-Hin şi îngrijeşte-te ca dolarii pentru această plată să fie număraţi, împachetaţi şi depuşi la bordul vasului poştal pentru Temate. E aşteptat aici în după-amiaza asta.

— Da, domnule Hudig.

— Şi, bagă de seamă, dacă vasul întârzie, lasă cutia la magazia lui Bun-Hin până mâine. Sigileaz-o. Opt sigilii ca de obicei. N-o lua de acolo până nu soseşte vasul.

— Desigur, domnule Hudig.

— Şi nu uita de lăzile acelea cu opiu. Asta-i pentru la noapte. Ia marinarii mei! Mută-le de pe *Caroline* pe corabia arabă, continuă stăpânul pe un ton scăzut, cu vocea sa răguşită. Şi nu-mi veni cu o nouă istorie despre o ladă căzută peste bord, ca ultima oară, adăugă cu cruzime, uitându-se în sus la omul lui de încredere.

— Desigur, domnule Hudig, voi avea grijă.

— Asta-i tot. Spune-i porcului ăluia, când ieşi afară, că dacă nu face ca ventilatorul din plafon să funcţioneze mai bine, am să-i sfărâm toate oasele, sfârşi Hudig ştergându-şi faţa congestionată cu o batistă roşie de mătase, mare aproape cât o cuvertură.

Willems ieşi fără zgomot, închizând cu grijă în urma sa mica uşă verde prin care trecu în magazie. Hudig, cu condeiul în mână, îl auzi certându-l pe băiatul de la ventilaţie, cu o violenţă grosolană, născută din zelul său fără limite pentru buna stare a patronului; apoi reveni la scrisorile sale, în mijlocul foşnetului hârtiilor, fluturate de

curentul de aer provocat de ventilatorul care se mişca, în cercuri mari, deasupra capului său.

Willems dădu din cap cu familiaritate către domnul Vinck, care îşi avea masa alături de uşa mică a biroului rezervat patronului şi îşi continuă drumul mai departe prin depozit cu un aer important. Domnul Vinck, cu o extremă aversiune ascunsă în fiecare cută a chipului, urmări din priviri silueta albă îndepărtându-se repede în întunecime, printre grămezile de baloturi şi lăzi, până când j: i, prin marea boltă, în lumina orbitoare a străzii.

Iii

I iâll. K. JUL FAVORABIL şi ispita au fost prea mari 111 111, i. I Wi11 iişi, sub, presiunea unei subite necesităţi, 1” 1 i! în «It. I care constituia mândria lui, seninul

< „i 1 llmu. D j11) iiijiţii. Jir, clar şi o povară prea grea pentru 1). Îl (uia l «; r, a fi cu ghinion. Nereuşita unei mici l i ulalii inuvprinse pe cont propriu, o cerere neaşteptată! b. Mi din partea unuia sau a altuia din membrii familiei da Soii/ a şi aproape înainte de a-şi da bine seama, se primeni păşind alături de calea cinstei sale deosebite. Calea aceasta era atât de slab trasată, cu margini atât de vag definite, că i-a luat un oarecare timp să descopere cât de departe se rătăcise în hăţişurile sălbatice şi periculoase pe care le evitase ani îndelungaţi, fără altă călăuză decât propria lui conştiinţă şi acea doctrină a succesului pe care o descoperise pentru sine în cartea vieţii – în acele interesante capitole ce i-au fost îngăduite diavolului să le înscrie, pentru a pune la încercare ascuţimea gândirii oamenilor şi tăria inimilor lor. Pentru o scurtă, întune cată şi singură clipă, s-a simţit îngrozit. Avea însă acel curaj care nu escaladează munţii dar care străbate cu îndrăzneală prin noroi, dacă nu este alt drum. Şi-a dat silinţa să restituie suma şi a considerat ca o

datorie să facă tot ce-i sta în putinţă pentru a nu fi descoperit. De ziua lui de naştere, când împlinise treizeci de ani, terminase aproape cu restituirea sumei, şi obligaţia de a face să nu fie descoperit fusese îndeplinită cu credinţă şi abilitate. Se vedea în siguranţă. Din nou putea să privească, plin de speranţă, către ţinta îndreptăţitei sale ambiţii. Nimeni nu va îndrăzni să-l suspecteze şi, peste puţină vreme, nu va mai fi nimic de suspectat. Era exaltat. Nu ştia că prosperitatea sa atinsese cel mai înalt nivel şi că fluxul era deja în scădere.

Peste două zile însă avea să ştie. Domnul Vinck, auzind zăngănitul clanţei de la uşă, sări de la masa lui – unde ascultase tremurând vociferările din biroul patronului – şi, cu o grabă nervoasă, îşi băgă capul în dulapul mare. Pentru ultima oară Willems ieşea pe mica uşă verde ce ducea la sanctuarul lui Hudig, care, în timpul ultimei jumătăţi de oră ar fi putut să fie luat – după infernalele răcnete dinăuntru – drept bârlogul vreunui animal sălbatic. Ochii tulburi ai lui Willems, pe când ieşea de la locul umilirii sale, înregistrară imaginea fugitivă a lucrurilor şi oamenilor. Văzu expresia înfricoşată a băiatului de la ventilator, văzu ajutorii de casier chinezi aşezaţi pe căleâie, cu feţe nemişcate, întoarse fără expresie către el, în timp ce mâiniie lor oprite din mişcare, planau deasupra micilor grămezi de florini strălucitori aranjate pe podea; văzu omoplaţii domnului Vinck, şi marginile cărnoase ale urechilor lui Văzu lunga alee de lăzi de gin întinzându-se de unde stătea ei până la uşa boltită, dincolo de care poate că va fi în stare să respire. Un capăt de frânghie zăcea de-a curmezişul drumului său; îl văzu distinct şi totuşi se poticni greoi de el ca şi când ar fi fost o bară de fier. În cele din urmă se trezi în stradă, dar nu putu să găsească aer destul ca să-şi umple pieptul. Se îndreptă spre casă, gâfâind.

Pe măsură ce ecoul insultelor lui Hudig, care-i stăruia încă în urechi, devenea mai slab, odată cu scurgerea clipelor, simţământul de ruşine era încet înlocuit de o izbucnire de mânie împotriva lui însuşi şi, mai mult încă, împotriva stupidului concurs de împrejurări care l-a condus la idioata sa indiscreţie. Indiscreţie idioată! în felul acesta definea el vina ce şi-o imputa. Din punctul da vedere al incontestabilei sale abilităţi nici nu putea fi ceva mai rău. Ce fatală rătăcire pentru o minte ascuţită! Nu se recunoştea pe sine însuşi. Trebuie să fi fost nebun. Asta-i i

O subită răbufnire de nebunie. Şi acum rodul unor ani îndelungaţi era distrus în întregime. Ce se va întâmpla cu el?

Înainte de a fi putut să răspundă la această întrebare se pomeni în grădina din faţa casei sale. Darul de nuntă al lui Hudig. O privi vag surprins că se găsea încă aici. Trecutul său se îndepărtase atât de complet de el, încât locuinţa care aparţinea acestuia, îi apărea de neînţeles aşa cum sta aici intactă, curată şi veselă în soarele după-amiezii fierbinţi. Casa era o clădire mică şi drăguţă, toată numai uşi şi ferestre, împrejmuită de jur-împrejur de veranda largă, susţinută de coloane zvelte, îmbrăcate în frunzişul verde al plantelor agăţătoare; veranda deasupra căreia atârna de pe acoperişul înalt şi înclinat iedera în franjuri. Încet, Willems urcă duzina de trepte care ducea pe verandă. Se oprea la fiecare pas. Trebuia să-i spună soţiei sale. Se simţi înspăimântat să dea ochii cu ea. Nimic nu putea oferi o mai bună măsură a proporţiei schimbărilor din jurul său şi din el însuşi. Alt om şi o altă viaţă, cu încrederea în el însuşi pierdută. Nu prea mai valora el mare lucru dacă îi era frică să dea ochi cu femeia aceea. Nu îndrăzni să intre în casă prin uşa deschisă a sufrageriei, ci stătu nehotărât lângă mica masă de lucru unde rămăsese o bucată de pânză albă, cu acul înfipt în ea,

ca şi când lucrul ar fi fost părăsit în grabă. Papagalul cu creastă roz porni, la apariţia lui, să se mişte stângaci, urcând şi coborând eu greu prăjina şi strigând „Joanna i „pe un ton confuz şi strident, în care ultima silabă a numelui se prelungea ca într-un hohot de râs smintit. Perdeaua din cadrul uşii se mişcă în briză o dată sau de două ori. Şi de fiecare dată Willems tresări uşor, aşteptând să apară soţia sa, dar niciodată nu-şi ridică ochii, deşi îşi ascuţea urechile ca să-i audă paşii. Încet, încet se pierdu în gânduri, în speculaţii fără de sfârşit eu privire la felul în care ea va primi veştile – şi poruncile sale. Această preocupare aproape că-l făcu să uite teama pe care i-o inspira prezenţa ei. Fără îndoială că va plânge, *se* va tângui, se va simţi neajutorată şi înfricoşată şi neputincioasă ca întotdeauna. Şi va trebui să târâie după el această povară inertă mai departe şi mai departe, prin întunecimea unei vieţi compromise. Oribil! Desigur, nu putea s-o părăsească, nici pe ea şi nici copilul, lăsându-i în mizerie sau poate muritori de foame. Soţia şi copilul lui Willems! Willems cel plin de succes, cel deştept! Willems, omul de încre… Aş! Şi ce era Willems acum? Willems cel… îşi sugrumă gândul de-abia încolţit şi tuşi uşor pentru a-şi înăbuşi un oftat. Ah! Cum vor mai discuta la noapte în sala de biliard! – lumea lui în care fusese fruntea – cum vor discuta toţi acei bărbaţi cărora le-a arătat o bunăvoinţă dispreţuitoare! Vor vorbi cu surpriză, cu regret afectat, cu figuri grave şi clătinări din cap? Unii dintre ei îi datorau bani, însă el nu a presat niciodată pe nimeni. Nu. Willems, prinţul băieţilor buni, aşa îi ziceau. Şi acum se vor bucura, fără îndoială, de prăbuşirea lui.

O ceată de imbecili. În umilinţa lui îşi dădea totuşi seama de superioritatea pe care o deţinea asupra acestor oameni care n-aveau altă calitate decât că erau cinstiţi sau, pui şi simplu, care nu fuseseră încă descoperiţi. O

ceată de imbecili! îşi agită pumnul către imaginea închipuită a prietenilor săi şi papagalul tresări, îşi flutură aripile şi începu să ţipe înspăimântat.

Ridicându-şi ochii, Willems îşi zări soţia apărând de după colţul casei. Îşi lăsă repede pleoapele şi aşteptă în tăcere până se apropie şi se opri de cealaltă parte a măsuţei. Nu i se uita în faţă, dar putea să vadă halatul roşu pe care îl ştia atât de bine. Se târa prin viaţă în acest halat roşu, cu panglicile lui albastre şi murdare legate în faţă, pătat şi îmbrăcat strâmb, cu un volan desprins la marginea de jos, urmând-o ca un şarpe pe când se mişca lânced, cu părul strâns neglijent într-un smoc încâlcit, ce i se bălăngănea încolo şi încoace pe spate. Privirea lui se mută în sus, de la panglică la panglică, observând pe cele care se ţineau numai într-un fir, dar nu înaintă dincolo de bărbia ei. Se uită la gâtul slab, la neplăcuta ei claviculă, ieşită la iveală în dezordinea îmbrăcăminţii. Văzu braţul subţire şi mâna osoasă, strângând copilul pe care îl purta în braţe, şi simţi un imens dezgust pentru aceste poveri ale vieţii sale. O aşteptă să spună ea ceva, dar simţindu-i ochii aţintiţi asupra lui, într-o tăcere neîntreruptă, oftă şi începu să vorbească.

Îi venea greu. Vorbi cu încetineală, întârziind asupra amintirilor din prima parte a vieţii, din cauza greutăţii pe care o simţea de a mărturisi că acea parte se sfârşise cu desăvârşire şi că acum începea o existenţă mai puţin splendidă. În convingerea lui de a-i fi realizat fericirea printr-o completă satisfacere a tuturor trebuinţelor ei materiale, nu se îndoia niciun moment că ea era gata. Să-i ţină tovărăşie pe orice drum, fie el oricât de greu şi de aspru. Nu era încântat de această certitudine. Se căsătorise cu ea ca să-i facă pe plac lui Hudig, şi măreţia. Sacrificiului său trebuia s-o fi făcut fericită fără alte sforţări din partea lui. Avusese ani de strălucire ca soţie; i

lui Willems, şi ani de bună-stare, de grijă credincioasă, şi de câtă tandreţe merita. O ferise eu atenţie de orice suferinţă fizică şi de orice alte suferinţe despre care nici mii avea idee. Afirmarea superiorităţii lui nu era decât un nil. Avantaj pe care i-l oferea. Toate acestea erau lucrurile la sine înţelese, dar el i le spuse din nou în aşa fel încât.1 facă. Să înţeleagă greutatea pierderii pe care o va fi în

< – ren. C'aKicil. Ili a «i de a înţelege lucrurile era atât de i ilu; lă încât nu ar fi putut să priceapă toate acestea dacă. I r fi fost. Spuse altfel. Şi acum toate se sfârşiseră. Vor trebui să plece. Să părăsească locuinţa, să părăsească insula şi să plece departe, foarte departe, unde nu era cunoscut, poate la aşezările englezeşti din strâmtori. Va găsi acolo posibilităţi pentru aptitudinile lui şi oameni mai drepţi decât bătrânul Hudig, cu care să aibă de-a face. Şi riso eu amărăciune.

— Ai banii pe care i-am lăsat acasă azi dimineaţă, Jo. Inna? o întrebă el. O să avem nevoie de toţi acum.

Pe când rostea aceste cuvinte, se simţea că e un om bun. Nimic nou în această constatare. Totuşi, de astă dată îşi depăşise propriile lui aşteptări. La naiba, există lucruri sfinte în viaţă! Legătura căsătoriei era unul dintre acestea şi nu era el omul să o rupă. Soliditatea principiilor lui îi produse o mare satisfacţie, însă, nu îşi dădu osteneala să zise uite la soţia sa. Aştepta cu ea să-i vorbească. Atunci va trebui s-o consoleze, să-:), spună să nu se prostească plângând. Să se pregătească de plecare. Să plece unde? Cum? Când? Clătină din cap. Trebuiau să plece pe dată, acesta era principalul lucru. Simţi o subită nevoie să-şi grăbească plecarea.

— Ei bine, Joanna, spuse puţin nerăbdător, nu sta aici ca hipnotizată. Ai auzit? Noi trebuie…

Îşi ridică privirea la soţia lui şi nu mai rosti un cuvânt. Ea îl privea fix cu ochii mari şi oblici, care îi

păreau acum de două ori mai mari decât erau. Copilul, eu faţa murdară lipită de umărul marnei, dormea liniştit. Liniştea adâncă a casei nu era tulburată ci aproape accentuată de mormăiala papagalului, care stătea acum foarte liniştit pe prăjina lui. Pe când Willems se uita la Joanna, buza ei de sus se ridică într-un colţ, dând feţei melancolice o expresie de răutate, cu totul nouă în experienţa lui de până acum. Făcu un pas înapoi, surprins.

Oh! Tu, omul cel mare! spuse ea răspicat, dar cu

O voce abia şoptită.

Vorbele acestea, şi încă mai mult tonul ei, l-au lăsat buimac, ti parcă cineva i-ar fi descărcat o armă lângă uivehe.

Se uită ţintă la ea, uluit.

— Oh! Tu, omul cel mare! repetă femeia încet, uitându-se în dreapta şi în stânga ca şi când s-ar fi gândit cum ar putea să fugă la nevoie. Şi crezi tu că am să plec, să mor de foame alături de tine? Acum nu mai eşti nimic. Crezi că mama mea şi Leonard mă vor lăsa să plec? Şi încă cu tine! Cu tine? repetă ea cu dispreţ, ridicând vocen, lucru care trezi copilul şi îl făcu să scâncească uşor.

— Joanna! exclamă Willems.

— Nu-mi mai vorbi! Am auzit în fine ceea ce am aşteptat să auci de atâţia ani! Eşti mai puţin decât un ftvnoi, tu, care m-ai călcat în picioare! Am dorit să se i: t împle aşa! Mie nu mi-e frică! Nu am nevoie de

1 unu te apropia de mine. Ah! strigă ea ascuţit, când ci îi întinse nuna într-un gest rugător. Nu te apropia de min Nu mă atinge! Nu te apropia!

Femeia se dădu înapoi, uitându-se la el cu furie şi teamă în acelaşi timp. Willems privea fix, fără să se mişte, cuprins de o uimire mută în faţa misterului mâniei şi revoltei din mintea soţiei lui. Se simţi înspăimântat de ura aceasta care ani de zile mocnise atât de aproape de el.

Încercă să vorbească, însă ea scoase un ţipăt strident, care îi pătrunse ca un ac în inimă. Încercă din nou să întindă mâna.

— Ajutor! strigă doamna Willems, cu o voce pătrunzătoare. Ajutor!

— Linişteşte-te, nebuno! îi porunci Willems, încercând să acopere ţipetele soţiei şi ale copilului cu vocea lui ridicată şi bătând violent în măsuţa de zinc.

Din spate, unde se găseau camerele de baie şi dulapul cu scule, apăru Leonard, cu o rangă de fier ruginit în mână. Strigă ameninţător, de la capătul de jos al scării:

— Nu te atinge de ea, domnule Willems! Eşti un sălbatic! Nu eşti deloc la fel cu noi!

— Şi tu! ţipă Willems înmărmurit. Nici nu am atins-o. Asta-i o casă de nebuni?

Se îndreptă către scări şi Leonard lăsă să-i cadă din mâini ranga, care zăngăni când atinse pământul. Apoi se îndreptă către poarta curţii. Willems se întoarse către soţia lui:

— Aşadar abia aşteptai să se întâmple… spuse el. E o conspiraţii! Cine plânge. Şi oftează în cameră? încă vreunul din preţioasa ta familie! Ia zi?

Femeia se mai potolise şi, aşezând cu grabă pe fotoliu copilul care plângea, se îndreptă către el, dintr-odată fără inci o urmă de teamă.

— Mama mea, spuse ea, mama mea care a venit să mă apere de tine – om fără căpătâi, vagabondule!

— Nu mă considerai vagabond când te-ai agăţat de gâtul meu – înainte de a ne căsători, spuse Willems cu dispreţ.

— Ai avut o deosebită grijă ca să nu mă mai agăţ de gâtul tău după ce ne-am căsătorit, răspunse ea strângându-şi pumnii şi apropiindu-şi faţa de a lui. Te umflai în pene în timp ce eu sufeream şi nu scoteam o

vorbă. Ce a rămas din măreţia ta? Din măreţia ta de care vorbeai întruna? Acum o să trăiesc din mila stăpânului tău. Da.

Asta-i adevărul. El l-a trimis pe Leonard să-mi spună toate astea. Şi tu o să pleci şi o să te fuduleşti prin alte părţi şi o să mori de foame. Aşa! Ah! Acum pot să respir! Casa asta este a mea.

— Încetează odată! spuse Willems încet, oprind-o cu un gest.

Ea sări înapoi, cu ochii din nou temători, smuci copilul, îl lipi de piept şi, căzând într-un fotoliu, începu să bată nervos cu călcâiele în podeaua răsunătoare, sonoră, a verandei.

— Am să plec, spuse Willems, cu hotărâre. Îţi mulţumesc. Te asigur că pentru prima oară în viaţa ta mă faci fericit. Erai o piatră agăţată de gâtul meu. Înţelegi, cred. N-am vrut să ţi-o spun niciodată, dar acum tu m-ai silit să ţi-o spun. Înainte de a ieşi pe poartă vei fi dispărut cu totul din mintea mea. Mi-ai uşurat situaţia. Îţi mulţumesc.

Se întoarse şi coborî treptele fără să se mai uite îndărăt, în timp ce ea rămase dreaptă şi liniştită, cu ochii larg deschişi, eu copilul plângând întruna în braţele ei. La poartă dădu peste Leonard, care se învârtea pe acolo şi nu avusese timp să se ferească.

— Nu fi brutal, domnule Willems, spuse Leonard. Nu şade bine unui alb, în faţa acestor indigeni care se uită la noi. Picioarele lui Leonard începură să tremure tare şi vocea lui oscila între tonuri înalte şi joase, fără nicio încercare de a se stăpâni. Înfrânează-ţi necuviincioasa dumitale violenţă, continuă el, mormăind repede. Eu sunt un om respectabil dintr-o foarte bună familie, în timp ce dumneata… e regretabil… aşa spune toată lumea.

— Ce? tună Willems.

Simţi un subit val de mânie nebună şi, înainte de a şti ce se întâmplă, îl văzu pe Leonard da Souza rostogolindu-se în praf la picioarele sale. Păşi peste cumnatul său doborât la pământ şi o rupse la fugă orbeşte pe stradă, printre trecătorii care încercau să facă loc pentru omul alb ce părea înnebunit.

Când îşi veni în fire, se trezi dincolo de marginea oraşului, poticnindu-se pe pământul tare şi crăpat al lanurilor de orez copt. Cum ajunsese acolo? Era întuneric. Trebuia să se întoarcă. Pe când mergea încet către oraş, mintea lui revăzu întâmplările din ziua aceea şi fu cuprins de un sentiment de amară singurătate. A fost dat afară de soţia lui, din propria-i casă. L-a atacat brutal pe cumnatul său, un membru al familiei da Souza – a acestei cete de adoratori ai săi. Oare el a făcut asta? Nu! Trebuie să fi fost altcineva. Iar acum se întorcea alt om. Un om fără trecut, fără viitor, însă plin de suferinţă, de ruşine şi de mânie. Se opri şi privi în jurul lui. Câţiva câini se furişară de-a curmezişul străzii şi trecură repede pe lângă el, cu un mârâit speriat. Se găsea acum în mijlocul cartierului malaez, cu casele de bambus ascunse în verdeaţa micilor lor grădini întunecate şi liniştite. Bărbaţi, femei şi copii dormeau în ele. Fiinţe omeneşti. Va dormi şi el vreodată, şi unde? Se simţi ca şi când ar fi fost proscrisul întregii umanităţi şi, pe când privea disperat în jurul lui, înainte de a-şi relua mersul oldosit, i se păru că lumea era mai mare şi noaptea mai vastă şi mai întunecată; el însă mergea mai departe cu încăpăţânare, cu capul plecat ca şi cum şi-ar fi croit drum prin mărăcinişuri dese. Apoi, dintr-odată, simţi că păşeşte pe scânduri şi, ridicând privirea, văzu lumina roşie de la capătul debarcaderului. Merse până la capăt şi se opri rezemându-se de un stâlp sub un felinar, uitându-se către rada portului unde două vase ancorate îşi legănau, printre stele, velatura zveltă. Capătul debarcaderului; dacă

ar mai face un pas, sfârşitul. Sfârşitul a tot şi a toate. Mai bine aşa. Ce altceva îi rămânea de făcut? Nimic din ce a fost nu se va mai întoarce vreodată. Revăzu totul limpede. Respectul şi admiraţia tuturor, obiceiurile vechi şi afecţiunile vechi sfârşite de îndată ce s-a aflat cauza dizgraţiei sale. Vedea toate acestea. Şi, un moment, se detaşă de sine însuşi, de egoismul său – de constanta preocupare a intereselor şi dorinţelor sale – de templul eului său şi al concentrării asupra gândurilor personale.

Gândurile ai călătoreau acum spre ţara sa. Stând în liniştea călduţă a nopţii tropicale înstelate, îşi imagina suflarea vântului aspru din răsărit. Văzu faţadele înalte şi înguste ale caselor întunecate, sub un cer înnorat, iar pe cheiurile noroioase i se năluci figura jerpelită, cu umeri înalţi – faţa resemnată şi veştejită a tatălui său epuizat, câştigând o pâine pentru copiii care îl aşteptau într-o casă sordidă. O viaţă mizerabilă, nenorocită! Niciodată nu se va mai întoarce acolo. Ce legătură era între lucrurile acelea şi Willems cel abil, Willems cel plin de succes? Rupsese orice relaţie cu familia de acasă, cu mulţi ani în urmă. Atunci a fost mai bine pentru el. Acum, era mai bine pentru ei. Toate acestea s-au dus pentru a nu se mai întoarce niciodată. Şi, subit, îl trecu un fior, văzându-se singur în faţa unor primejdii necunoscute şi groaznice.

Pentru prima oară în viaţa lui îi era frică de viitor, pentru că îşi pierduse încrederea, încrederea în propriul său succes. Şi o distrusese singur, cu propriile lui mâini.

IV

GÂNDURILE SALE care păreau să alunece încet către sinucidere, fură întrerupte de Lingard care cu un zgomotos: „Te-am găsit în sfârşit!” puse mâna pe umărul lui Willems. Da data aceasta bătrânul marinar era acela care se abătuse din drumul său pentru a-l culege pe omul fără căpătâi – tot ce mai rămăsese din naufragiul brusc şi

meschin. Pentru Willems, vocea aspră şi prietenoasă a fost o uşurare iute şi trecătoare, urmată de un spasm mai ascuţit de iritări şi inutil regret. Vocea aceasta îl purta înapoi către începutul promiţătoarei lui cariere, al cărei sfârşit era foarte vizibil acum de pe debarcaderul pe care stăteau amândoi. Se smuci de sub strânsoarea prietenoasă, spunând eu amărăciune:

— Numai dumneata eşti de vină! Dă-mi un brânei, hai, să se termine odată! Stăteam aici şi aşteptam un ajutor. Dintre toţi oamenii, dumneata a trebuit să apari. Mi-ai dat o mână de ajutor la început, trebuie să mi-o dai şi la sfârşit.

— Am o mai bună întrebuinţare pentru tine decât să te arunc peştilor, răspunse Lingard cu seriozitate, luându-l pe Willems de braţ şi împingându-l încetişor în susul debarcaderului. Te-am căutat în tot oraşul. Am auzit o mulţime de lucruri. Uite ce-i, Willems. Tu nu eşti un sfânt. Asta e realitatea. Dar nici prea deştept n-ai fost. Nu te condamn, adăugă el repede, când Willems făcu un efort să se îndepărteze. Însă nici nu voi atenua lucrurile. N-aş putea niciodată. Stai liniştit când îţi vorbesc! Nu eşti în stare?

Cu un gest de resemnare şi cu un mormăit de protest înăbuşit, Willems se supuse voinţei mai puternice şi cei doi bărbaţi începură să se plimbe încet în susul şi în josul debarcaderului de scânduri, care răsuna sub paşii lor, în timp ce Lingard îi dezvălui lui Willems modul exact în oare fusese lucrat. După primul şoc al surprizei, în sufletul lui Willems îşi făcu loc un puternic sentiment de indignare. Aşadar, Vinck şi Leonard au fost cei care l-au aranjat. Ei l-au pus sub observaţie, au dat de urma neregulilor lui şi le-au raportat lui Hudig. Au mituit pe un funcţionăraş şters, au obţinut destăinuiri de la căpitani de vase care erau beţi, s-au dus pe la diferiţi barcagii şi au reconstituit piesă cu

piesă istoria neregulilor săvârşite de el. Infamia acestei întunecoase intrigi îl umplu de oroare. Putea să-l înţeleagă pe Vinck. Nu s-au simpatizat niciodată. Dar Leonard! Leonard!

— De ce oare, căpitane Lingard? izbucni el, omul ăsta era gata să-mi lingă cizmele.

— Da, da, da! spuse Lingard cu asprime, ştiu asta şi ai făcut tot ce era posibil ca să-i bagi cizma pe gât. Nici unui om nu-i place asta, băiatule.

— Totdeauna le-am dat bani, tuturor din această ceată flămândă, continuă Willems înfierbântat. Mereu eram cu mâna în buzunar. Niciodată nu era nevoie ca vreunul din ei să ceară de două ori.

— Tocmai asta este. Generozitatea ta i-a speriat. S-au întrebat de unde proveneau toate acestea şi au tras concluzia că e mai sigur să te arunce peste bord. În fond, Hudig este mult mai mare decât tine, amice, şi ei au pretenţii şi de la el.

— Ce vrei să spui, căpitane Lingard?

— Ce vreau să spun? repetă Lingard, încet. Doar nu vrei să mă faci să cred că habar n-aveai că soţia ta e fiica lui Hudig? Haida de!

Willems se opri dintr-odată în loc ca ameţit.

— Ah? Acum înţeleg, gâfâi el. Niciodată n-am auzit… Abia de curând am început să mă gândesc că e ceva la mijloc… dar nu, niciodată n-am bănuit.

— Oh! Prostănacule, exclamă Lingard cu compasiune. Pe cuvântul meu, murmură el, cred într-adevăr că omul ăsta nu ştia. Bine! Bine! Linişteşte-te acum… Vino-ţi în fire. Ce e rău în asta? Îţi este doar o soţie bună.

— Excelentă soţie! replică Willems cu voce tristă, uitându-se departe, peste apa neagră cu scânteieri.

— Foarte bine atunci, continuă Lingard, din ce în ce

mai prietenos. Deci cu problema asta e în ordine. Dar credeai tu într-adevăr că Hudig te-a căsătorit, ţi-a dat o casă şi mai ştiu eu ce, numai de dragul tău?

— L-am servit bine, răspunse Willems. Chiar foarte bine. Dumneata ştii doar că am trecut prin foc şi apă pentru el. Indiferent de ce ar fi fost în joc şi care ar fi fost riscul, eu eram întotdeauna prezent, întotdeauna gata.

Cât de conştient era de abnegaţia muncii lui şi de imensitatea nedreptăţii cu care fusese răsplătit! Aşadar Joanna era fiica lui Hudig! În lumina acestei destăinuiri, faptele din ultimii cinci ani din viaţa sa îi apăreau cu claritate, în adevăratul lor înţeles. O văzuse pentru prima oară pe Joanna în poarta locuinţei lor, pe când se ducea la lucru, în matinala strălucire portocalie a răsăritului, când femeile şi florile au farmec chiar şi pentru cei mai indiferenţi ochi. O familie foarte respectabilă – două femei şi un tânăr – erau vecinii lui de alături. Nimeni nu venea niciodată în casa lor, decât rareori un preot, un indigen din insulele spaniole. Pe tânărul Leonard l-a întâlnit în oraş şi a fost flatat de respectul deosebit arătat de această mică persoană pentru marele Willems. Îl lăsa să-i aducă scaune, să-i cheme pe chelneri, să-i frece cu cretă tacul când juca biliard, să-şi exprime admiraţia în cuvinte alese. Admitea chiar să asculte cu răbdare aluziile lui Leonard cu privire la „Iubitul nostru tată, un bărbat cu poziţie oficială, agent al guvernului la Koti, unde s-a stins de holeră, din păcate! Mort la datorie ca un bun catolic şi un om de treabă!” Asta suna foarte respectabil şi Willems avea înţelegere pentru evo «arile acestea sentimentale. Mai mult decât atât, era mândru că nu are prejudecăţi de culoare şi nici antipatii rasiale. Într-o după masă, consimţi să bea *curagoa* pe veranda casei doamnei da Souza. Îşi aminti de Joanna care în ziua aceea se legăna într-un hamac. Ţinea minte că încă de pe atunci arăta neglijentă şi aceasta a fost singura

impresie rămasă de la prima lui vizită. Nu avea timp pentru dragoste în acele fericite zile, nici măcar pentru un capriciu trecător, dar încet, încet, căpătă obişnuinţa de a vizita zilnic căsuţa unde era salutat de vocea stridentă a doamnei da Souza, strigând după Joanna să vină şi să-l întreţină pe domnul de la „Hudig et Co”. Şi apoi, brusca şi neaşteptata vizită a preotului. Îşi reamintea de faţa netedă şi galbenă a acelui bărbat, de picioarele lui subţiri, zâmbetul încurajator, ochii negri şi sclipitori, purtările sale de mijlocitor, şi aluziile învăluite pe care atunci nu le-a înţeles. Cât de curios fusese să ştie ce voia acest om şi cât de nepoliticos se debarasase de el. Şi apoi îi reveni viu în memorie dimineaţa în care l-a întâlnit din nou pe acest ins ieşind din biroul lui Hudig şi cât fusese de amuzat de această nepotrivită vizită. Pe urmă dimineaţa cu Hudig! O va putea uita vreodată? Va uita el vreodată cât a fost de surprins când patronul său, în loc să intre imediat în discuţii de afaceri, l-a măsurat gânditor, înainte de a-şi întoarce privirea, cu un zâmbet, spre hârtiile de pe birou. Parcă îl auzea şi acum, în timp ce el sta cu nasul în hârtiile din faţa lui, rostind cuvinte uimitoare, întretăiate de o respiraţie gâfâită.

— Am auzit că se vorbeşte… te duci acolo des… doamne foarte respectabile… l-am cunoscut bine pe tată… demn de stimă… cel mai bun lucru pentru un tânăr… să se stabilească… Personal foarte bucuros să aud… lucrurile aranjate… O recunoaştere corespunzătoare cu serviciile excelente aduse… Cel mai bun lucru. Cel mai bun lucru de făcut!

Şi el a crezut! Ce credulitate! Imbecil! Hudig ştia bine cine e tatăl. Fireşte. Şi, probabil, la fel şi toţi ceilalţi. Toţi în afară de el! Cât de mândru a fost de interesul binevoitor arătat de Hudig, cu privire la soarta sa. Cât de mândru s-a simţit când a fost invitat de Hudig să stea cu

el, ca prieten, în căsuţa de la ţară, unde putea să întâliţească bărbaţi cu funcţii oficiale. Vinck se învineţise de invidie. Ei, da! Văzuse totul în roz şi luase fata ca pe un daial sorţii. Ce se mai lăuda el faţă de Hudig că nu are prejudecăţi. Bătrânul escroc trebuie să fi râs pe sub mustaţă de prostănacul care era omul lui de încredere. Se însurase cu fata, nebănuind nimic. Nici n-ar fi putut bănui. Existase un fel de tată, din câte ştia lumea. Oamenii îl cunoşteau, vorbeau despre el. Un om deşirat, dintr-o descendenţă amestecată, însă altminteri – în aparenţă – fără reproş. Rudele s-au ivit după aceea, din umbră; însă, cum el nu avea prejudecăţi, acestea nu-l supărau, dimpotrivă, prin umila lor dependenţă faţă de el, îi completau viaţa de triumf. A fost păcălit! Păcălit! Hudig a găsit astfel o metodă uşoară să întreţină ceata de milogi. Trecuse povara unui capriciu din tinereţe pe umerii omului său de încredere şi, în timp ce el lucra pentru stăpân, stăpânul îl trăgea pe sfoară. Îi furase propria lui persoană. Era căsătorit, aparţinea acestei femei, indiferent de ce ar fi putut ea să facă!... Jurase... pentru toată viaţa. Sacrificat în zadar... Şi acest om îndrăznise, chiar în acea dimineaţă, să-l numească hoţ! Blestematul!

— Lasă-mă să mă duc, Lingard! strigă el, încercând să se elibereze cu o smucitură neaşteptată de bătrânul marinar care îi supraveghea mişcările. Lasă-mă să mă duc şi să-l omor pe acest...

— Nu, să nu faci asta! răspunse Lingard gâfâind şi ţinându-l cu putere. Vrei să ucizi, da? Eşti nebun! Ah! Am pus acum mâna pe tine! Fii liniştit, îţi spun!

3 – Proscrisul din arhipelag

S-au bătut zdravăn, iar Lingard îl împingea pe Willems încet către balustradă. Sub picioarele lor, debarcaderul răsuna ca o tobă în noaptea liniştită. La capătul dinspre ţărm, supraveghetorul indigen al cheiului

urmărea lupta, pitit îndărătul adăpostului sigur format din câteva lăzi mari. A doua zi, le povesti prietenilor săi, cu o liniştită satisfacţie, că doi albi beţi s-au luptat pe debarcader. A fost o luptă mare. S-au luptat fără arme, ca nişte animale sălbatice, după felul oamenilor albi. Nu! nimeni n-a fost omorât, altfel ar fi fost bătaie de cap şi ar fi trebuit să facă un raport. De unde să ştie el de ce s-au luptat? Oamenii albi, când fac aşa ceva, nu au motive.

Tocmai când Lingard începuse să se teamă că nu va mai fi în stare să ţină piept violenţei omului mai tânăr, simţi că muşchii lui Willems slăbesc şi, profitând de moment îl pironi de balustradă, cu un ultim efort. Amândoi gâfâiau tare, muţi, cu feţele foarte apropiate.

— În regulă, murmură în cele din urmă Willems, nu-mi rupe spinarea de balustrada asta afurisită. Am să mă liniştesc.

— Acum eşti rezonabil, spuse Lingard uşurat. Ce te-a făcut să te aprinzi aşa? îl întrebă mai departe, conducându-l înapoi către capătul debarcaderului şi, ţinându-l prudent cu o mână, scotoci eu cealaltă după fluier şi dădu un semnal ascuţit şi prelung.

Peste apa liniştită a radei veni ca răspuns un strigăt slab de pe una din corăbiile ancorate.

— Barca mea va fi imediat aici, urmă Lingard. Gândeşte-te ce ai să faci. Eu plec la noapte.

— Ce altceva am de făcut, în afară de un singur lucru? răspunse Willems, posomorât.

— Ascultă, spuse Lingard. Te-am cules când erai băiat tânăr şi mă socotesc oarecum răspunzător pentru tine. Ţi-ai luat viaţa în propriile tale mâini cu mulţi ani în urmă – totuşi…

Făcu o pauză, ascultând, până când auzi serrţâitul regulat al vâslelor pe suporţii bărcii ce se apropia, apoi continuă:

— Cu Hudig am aranjat lucrurile. Acum nu-i mai datorezi nimic. Întoarce-te la soţie! Ea e o femeie bună. Du-te înapoi la ea.

— Cum, căpitane Lingard! exclamă Willems, la…

— A fost foarte emoţionant, continuă Lingard, fără să-l ia în seamă. M-am dus la tine acasă să te caut şi acolo am văzut-o cât era de disperată. Îţi rupea inima. Te chema întruna. M-a rugat să te găsesc. Era înnebunită, biata femeie, ea şi când ea purta toată vina.

Willems ascultă uimit. Cât de orb era acest bătrân idiot! Ce stranie neînţelegere a lucrurilor din partea lui! Dar dacă ar fi fost adevărat, chiar dacă ar fi fost adevărat, simpla idee de a o vedea pe Joanna îi umplea sufletul de o imensă repulsie. Nu-şi va încălca jurământul, dar nici nu se va duce înapoi la ea. Să poarte ea păcatul acestei despărţiri, al ruperii legăturii sfinte. El se va desfăta în desăvârşita curăţenie a inimii lui şi nu se va înapoia la ea. N-are decât să vină ea la el. Avea convingerea liniştitoare că nu o va mai vedea niciodată în viaţă şi aceasta numai din vina ei. În convingerea lui îşi spunea solemn că, dacă ea s-ar întoarce la dânsul, ar primi-o cu o generoasă iertare, pentru că aşa îi impunea preţioasa soliditate a principiilor sale. Însă şovăi să-i destăinuie lui Lingard modul revoltător şi total în care fusese umilit. Dat afară din casa lui – de către soţia lui; această femeie care ieri abia de îndrăznea să respire” în prezenţa lui. Rămase confuz şi tăcut. Îi lipsea curajul de a istorisi această povestire josnică.

Când barca apăru brusc în apa întunecată de lângă debarcader, Lingard rupse tăcerea penibilă.

— Te-am socotit întotdeauna, spuse el eu tristeţe, un om fără inimă, Willems, şi în stare să laşi în voia soarbei pe cei care se interesează de tine. Apelez la ceea ce e mai bun în tine. N-o părăsi pe femeia aceasta!

— Nu am părăsit-o, răspunse Willems repede, cu o conştientă sinceritate. De ce aş fi făcut-o? După cum cu atâta dreptate ai observat, mi-a fost o soţie bună. O soţie foarte bună, liniştită, ascultătoare şi iubitoare şi eu am iubit-o tot atât cât mă iubeşte şi ea pe mine. La fel. Dar ca să mă întorc înapoi acum, în locul acela unde eu… să mă arăt din nou printre oamenii aceia care ieri erau gata să se târască în faţa mea, pentru ca acum să simt în spate împunsătura zâmbetelor lor compătimitoare sau satisfăcute – nu! Nu pot. Mai curând m-aş ascunde de ei în fundul mării, continuă el hotărât. Nu cred, căpitane Lingard, adăugă mai liniştit, nu cred că dumneata îţi dai seama care a fost situaţia mea acolo.

Într-o curbă descrisă cu mâna, cuprinse ţărmul adormit de la nord la sud, de parcă şi-ar fi luat un mândru şi ameninţător rămas bun. Pentru un moment uită de prăbuşirea sa, aducându-şi aminte doar de strălucitoarele sale triumfuri. Printre oamenii de rangul şi ocupaţia sa, care dormeau acum în casele acelea întunecate, fusese, într-adevăr, fruntea.

— Este greu, murmură Lingard gânditor. Dar a cui e vina? A cui e vina?

— Căpitane Lingard! strigă Willems sub impulsul subit al unei fericite inspiraţii, dacă mă părăseşti aici, pe acest debarcader, comiţi o crimă. Viu nu mă mai întorc în acel loc, indiferent dacă este sau nu este vorba de soţia mea. Mai bine îmi tai gâtul acum!

Bătrânul marinar tresări.

— Nu încerca să mă înspăimânţi, Willems, spuse el cu multă severitate şi făcu o pauză.

Peste cuvintele de disperare ale lui Willems, auzea, cu o mare nelinişte, şoaptele propriei şi absurdei lui conştiinţe. Medită un timp, cu un aer nehotărât.

— Aş putea să-ţi spun să te duci şi să te îneci şi să te

ia naiba, vorbi Lingard eu o nereuşită pretenţie de brutalitate în ton, dar n-am s-o fac. Suntem răspunzători unul în faţa celuilalt – din nenorocire. Aproape că mi-e ruşine de mine însumi, însă pot să înţeleg mândria ta prostească. Pot. Pe…

Se întrerupse cu un oftat puternic şi se îndreptă dintr-odată către treptele la capătul cărora se afla barca sa, săltându-se şi coborându-se uşor, pe unda abia simţită şi invizibilă.

— Voi, de colo! Aveţi un felinar în barcă? Bine, careva dintre voi să-l aprindă şi să-l aducă sus. Repede!

Rupse o filă din carnetul lui de buzunar, umezi cu o mişcare energică creionul şi aşteptă, bătând din picioare cu nerăbdare.

— Am să rezolv chestiunea asta, murmură el. O să pun ordine în toate! Să vezi dacă n-o fac. Aduci odată felinarul acela? Mişcă-te 1 Te tot aştept.

Pânza de lumină proiectată pe hârtie ăă amblânzi supărarea şi se porni să scrie repede. Apoi rupse şi împături bucata de hârtie.

— Du asta la casa acestui *tuan* alb. Am să trimit barca după tine peste o jumătate de oră.

Cârmaciul ridică lampa cu luare-aminte către faţa lui Willems.

— La acest *tuan*? *Tău*! îl ştiu.

— Atunci grăbeşte-te! spuse Lingard, luându-i felinarul. Omul se îndepărtă în fugă.

— *Kasii mem*! 1 îi dai chiar doamnei, strigă Lingard după el.

Apoi, după ce omul dispăru, se întoarse către Willems.

— I-am scris soţiei tale, spuse el. Dacă n-ai de gând să te întorci acasă definitiv, n-are rost să te întorci în casa aceea numai ca să vă despărţiţi din nou. Trebuie să vii aşa

cuzn eşti. Nu vreau să se mai chinuiască biata femeie. Am să fac aşa ca să nu fii despărţit de ea pentru multă vreme. Încrede-te în mine.

Willems se înfiora, apoi zâmbi în întuneric.

— Nu te teme de asta, murmură el, enigmatic. Mă încred în dumneata orbeşte, căpitane Lingard, adăugă apoi mai tare.

Lingard porni pe trepte în jos, legănând felinarul şi vorbind peste umăr:

— Pentru a doua oară, Willems, te iau sub aripa mea. Ia seama, este şi ultima oară. Şi singura diferenţă între atunci şi acum este că prima oară erai cu picioarele goale şi acum eşti încălţat. În patrusprezece ani. Cu toată deşteptăciunea ta. Slab rezultat. Foarte slab rezultat.

Rămase un timp pe ultima treaptă a scării, lumina felinarului căzând pe fruntea întoarsă a şefului vâslaşilor, care ţinea strâns rama bărcii lângă debarcader, gata pentru ca Lingard să păşească înăuntru.

— Vezi, continuă el, argumentând şi bâjbâind pe la baza felinarului, te-ai stricat aşa de rău printre aceşti zgâriehârtie de pe uscat, că nu mai poţi să joci cinstit, în niciun fel. Asta reiese din felul în care vorbeşti şi din viaţa pe care o duci. Un om, când trăieşte în atât de multă falsitate, începe să se mintă pe el însuşi. Pfui! făcu cu dezgust, pentru un om cinstit există un singur loc. Marea, băiete, marea! N-ai vrut-o însă niciodată. Gândeai că nu se găsesc în ea destui bani – şi acum – uite!

Stinse lumina şi, păşind în barcă, întinse repede mâna către Willems, cu grijă prietenească. Willems se aşeză lângă el în tăcere şi barca se desprinse de mai înaintând într-o curbă largă către bric.

— Numai pentru soţia mea ai compătimire, spuse Willems mâhnit. Crezi că eu sunt fericit?

— Nu! Nu! răspunse Lingard cu sinceritate. Nu-ţi mai

spun nicio vorbă. A trebuit să-ţi mărturisesc deschis ceea ce gândesc, pentru că te ştiu de copil, ca să spun aşa. Şi acuma, am să uit. Tu eşti încă tânăr. Viaţa e foarte lungă, continuă cu o tristeţe de care nu îşi dădea seama. Să-ţi fie asta de învăţătură.

Îşi puse eu afecţiune mâna pe umărul lui Willems şi rămaseră amândoi tăcuţi, până ce barca ajunse alături de scara vasului.

Ajuns pe bord, Lingard dădu ordine ajutorului său şi, ducându-l pe Willems la pupă, se aşeză pe chiulasa unuia din tunurile de bronz de şase livre cu care era înarmat vasul. Barca se depărtă din nou pentru a aduce înapoi mesagerul trimis. Atât cât se putea vedea, pe vergelele bricului apărură siluete întunecate care se mişcau, apoi pânzele căzură în ghirlande cu un fâşâit al faldurilor grele şi rămaseră atârnate fără mişcare, sub vergi, în calmul deplin al nopţii limpezi şi umede. De la capătul îndepărtat se auzi zăngănitul vinciului de ancoră şi, îndată după aceea, strigătul şefului de echipaj care-l înştiinţă pe Lingard despre cablu că este ţinut în scurt.

— Ţineţi totul aşa, îi strigă Lingard; trebuie să aşteptăm briza de uscat, înainte de a ne depărta de ţărm.

Se apropie de Willems, care stătea pe luminator, cu corpul încovoiat, cu capul în piept şi cu mâinile atârnându-i cu nepăsare între genunchi.

— Am să te iau la Sambir, spuse el. N-ai auzit niciodată de locul ăsta, nu-i aşa? Bine. Este în susul râului aceluia al meu, despre care lumea vorbeşte atât de mult şi ştie atât de puţin. Am descoperit intrarea pentru o corabie de mărimea lui *Flash*. Nu-i lucru uşor. Ai să vezi. Am să-ţi arăt. Ai fost pe mare destul timp ca să te intereseze… Păcat că nu te-ai ţinut de ea. Acum o să mergem acolo. În locul acela am postul meu comercial propriu. Partenerul meu este Almayer. Îl cunoşti de când era la Hudig. Oh,

trăieşte acum acolo, fericit ca un rege. Vezi, îi am pe toţi în buzunar. Rajahul este un vechi prieten al meu. Acolo cuvântul meu este lege – sunt singurul comerciant. Niciun alt om alb în afară de Almayer n-a pătruns vreodată în acea aşezare. Vei trăi liniştit acolo, până mă întorc din următoarea mea călătorie în apus. Vom vedea atunci ce se poate face pentru tine. Nu te teme. N-am nicio îndoială că, secretul meu, va fi în siguranţă cu tine. N-ai să scoţi o vorbă despre râul meu, când ai să ajungi din nou printre negustori. Mulţi şi-ar da şi sufletul să-l cunoască. Să-ţi spun ceva: este locul de unde obţin tot cauciucul şi trestia mea. O sursă pur şi simplu nesecată, băiatule!

Pe când Lingard vorbea, Willems îşi ridică repede privirea, însă curând capul îi căzu pe piept, cu certitudinea descurajatoare că informaţia pe care el şi Hudig au dorit-o atât de mult i-a venit prea târziu. Rămase într-o atitudinea apatică.

— O să-l ajuţi pe Almayer în munca lui, dacă o să te tragă inima, continuă Lingard, atât cât să-ţi omori timpul până când vin înapoi după tine. Va dura numai şase săptămâni sau cam aşa ceva.

Deasupra capetelor lor pânzele umede fluturară zgomotos în prima şi slaba suflare a brizei, apoi, când aerul se răcori, bricul se înclină sub vânt şi velatura deveni tăcută, umflându-se liniştit.

Secundul vorbi desluşit, eu ton scăzut, din umbrele punţii de cart.

— S-a pornit briza. În ce direcţie îndreptăm capul, căpitane Lingard?

Ochii lui Lingard, care priveau în sus, se aplecară către figura descurajată a omului aşezat pe luminator. Păru să ezite un moment.

— Spre nord, spre nord, răspunse eu hotărâre, ca şi când ar fi fost supărat de propriul său gând fugar, şi ţine-o

tot aşa. Orice suflare de vânt valorează bani în mările astea.

Rămase nemişcat, ascultând zornăitul scripeţilor şi scârţâitul legăturilor, în timp ce vergile principale erau trase eu putere. Pânzele se întindeau pe corabie şi la vinciul de ancoră erau trimişi oameni, în timp ce el stătea liniştit, pierdut în gânduri. Se trezi când un cârmaci cu picioarele goale alunecă pe lângă el fără niciun zgomot, în drum spre timonă.

— Pune elrma la babord! Tare! se adresă cu vocea sa aspră de marinar omului a cărui faţă apăru deodată din întuneric în cercul de lumină proiectat de lămpile din dulapul busolei.

Ancora a fost ridicată, vergile bine orientate şi bricul începu să se mişte spre ieşirea din rada portului.

Marea se trezi sub apăsarea tăişului ascuţit al etravei. Şi începu să şuşotească delicat corăbiei care aluneca, în acel murmur afectuos şi clocotitor eu care vorbeşte uneori celor pe care îi creşte şi îi iubeşte. Lingard stătea la vârful pupei ascultând cu un zâmbet încântat, până când *Flash* începu să se apropie de alt vas, de altfel singurul ancorat.

— Vino aici, Willems, spuse, chemându-l lângă el; vezi vasul acela? E un vas arab. Cei mai mulţi dintre albi au renunţat, însă arabul ăsta vine mereu pe dâra lăsată de mine şi trăieşte cu speranţa de a mă scoate din acea aşezare. Nu cât timp sunt în viaţă zic eu. Vezi, Willems, am adus cu mine belşugul în acel loc. Le-am domolit certurile şi i-am văzut pe oameni crescând sub ochii mei. Acum domnesc acolo pacea şi fericirea. Sunt mai stăpân eu pe acel loc decât va fi vreodată Excelenţa sa olandeză în Batavia; până când, într-o bună zi, vreun netrebnic de războinic va da buzna din întâmplare peste râu. Vreau să-i ţin pe ăştia de aici, cu minciunile şi cu intrigile lor, departe

de râu. O să ţin departe ceata lor veninoasă, chiar de-ar fi să mă coste toată averea mea.

Flash trecu liniştit în faţa corăbiei şi începu să o lase în urmă, când o imagine aibă apăru la pupa vasului arab şi o voce strigă:

— Salut lui *Rajah Laut*!

— Şi dumitale salut! răspunse Lingard după o clipă de surpriză şi de ezitare. Apoi se întoarse către Willems cu un zâmbet curios. Asta-i vocea lui Abdulla, spuse. Grozav de politicos dintr-odată, nu-i aşa? Mă întreb ce înseamnă asta. Întocmai ca şi obrăznicia lui, nu înseamnă nimic. Politeţea sau obrăznicia lui sunt totuna pentru mine. Ştiu că omul acesta se va ţine în fugă după mine ca o săgeată. Nu-mi pasă! întrec în viteză orice pluteşte pe mările astea, adăugă în timp ce privirea sa mândră şi plină de dragoste se îndreptă în sus şi rămase aţintită cu pasiune printre vergile înalte şi graţioase ale bricului.

Y

— ÎI ERA SCRIS ÎN FRUNTE, spuse Babalatchi, aruncând o mână de vreascuri peste focul mic lângă care se ghemuise, fără să-l privească pe Lakamba, care se întinsese şi stătea rezemat într-un cot, de cealaltă parte a tăciunilor. Îi era scris de când s-a născut, că va trebui să-şi sfârşească viaţa în întuneric şi acum e ca un om ce merge într-o noapte adâncă – eu ochii deschişi, însă fără să vadă nimic. Îl cunosc bine de pe când avea sclavi şi soţii multe şi mărfuri multe şi bărci de transport şi bărci de luptă. He-hei! A fost un mare luptător în zilele de demult, înainte ca Cel Milostiv să-i stingă luminile ochilor. A fost pelerin şi avea multe virtuţi, avea mână largă şi a fost un mare tâlhar. Mulţi ani a fost conducătorul, pe mare, al unor oameni care beau sânge. Era primul la rugăciune şi primul în luptă. Nu am stat eu în spatele lui pe când faţa îi era îndreptată către apus? Nu am vegheat eu alături de el

corăbii cu catarge înalte, arzând cu flăcări drepte spre cer pe apa liniştită? Nu l-am urmat în nopţi întunecoase, printre oameni adormiţi, care nu se deşteptau decât ca apoi să moară? Sabia lui era mai iute decât focul din cer şi lovea chiar înainte de a sclipi. *Hai*! *Tuan*! Acelea au fost vremuri, acela a fost un adevărat şef şi eu însumi eram tânăr. În zilele acelea nu erau atâtea vase eu arme de foc care împart, de la depărtare, moartea eu iuţeală. Pe deasupra dealului şi a pădurii. O *tuan* Lakamba! – au aruncat bombe şuierătoare în valea în care vasele noastre se adăpostiseră şi unde ei nu îndrăzneau să urmărească oamenii care aveau arme în mâini.

Clătină din cap cu un regret îndurerat şi mai aruncă în foc o altă mână de vreascuri. Izbucnirea flăcării strălucitoare îi lumină faţa mare, închisă la culoare şi mâncată de vărsat, în care buzele groase pătate cu suc de betel păreau deschizătura adâncă şi sângerândă a unei răni proaspete. Reflexul luminii focului scânteie cu intensitate în singurul său ochi, dându-i pentru moment o lucire crudă care se stinse odată cu flacăra de scurtă durată. Cil mişcări iuţi ale mâinilor goale adună tăciunii într-o grămadă, apoi, ştergându-şi cenuşa caldă de pe vestă

— Singurul său veşmânt – îşi cuprinse cu amândouă mâinile picioarele subţiri şi rămase cu bărbia rezemată de genunchi. Lakamba se mişcă uşor, fără să-şi schimbe poziţia sau să-şi ia ochii de la cărbunii lucitori, asupra cărora se pironiseră într-o imobilitate visătoare.

— Da, continuă Babalatchi, cu voce scăzută şi monotonă ca şi când ar fi urmărit un şir de gânduri ce-şi aveau începutul în tăcuta contemplare a nestatorniciei măreţiei pământeşti – da, a fost mare şi puternic şi acum trăieşte din pomană. Bătrân, slab, orb şi fără altă prezenţă în afară de fiica lui. Rajahul Patalolo îi dă orez şi femeia

aceea palidă – fiica lui – îi găteşte, pentru că nu are sclavă.

— Am văziit-o de departe, murmură Lakamba cu dispreţ. O căţea cu dinţii albi ca o femeie din Orang-Putih.

— Aşa e, aşa e, încuviinţă Babalatchi, dar nu ai văzut-o de aproape. Mama ei a fost o femeie din apus. O femeie din Bagdad, cu faţa acoperită de văl. Ea merge descoperită, ca şi femeile noastre, pentru că e săracă şi bătrânul e orb şi nimeni nu se apropie de el decât cei ce vin pentru vreun farmec sau vreo binecuvântare şi pleacă apoi repede de frica mâniei lui şi a autorităţii Rajahului. Nu ai fost pe partea aceea a râului?

— N-am mai fost de multă vreme… Dacă m-aş duce…

— Într-adevăr, într-adevăr! îl întrerupse Babalatchi domol – eu însă mă duc deseori singur, pentru binele dumitale, şi mă uit şi ascult. Când va veni timpul, când amândoi ne vom duce împreună în tabăra Rajahului, va fi ca să intrăm în ea şi acolo să rămânem.

Lakamba se ridică în picioare şi se uită supărat la Babalatchi.

— Despre asta se pomeneşte o dată, de două ori… Când se pălăvrăgeşte prea des devine prostie, ca flecărelile copiilor.

— De multe, de foarte multe ori am văzut cer înnorat şi am auzit vântul anotimpurilor ploioase, spuse Babalatchi, pe un ton solemn.

— Şi unde este înţelepciunea ta? Se vede c-a plecat cu vântul şi norii ultimului anotimp, pentru că nu pot s-o văd în ceea ce spui.

— Acestea sunt vorbele unui nerecunoscător! strigă Babalatchi, cu bruscă exasperare. Cu adevărat, singurul nostru refugiu este Linul singur, Cel Preaputernic, Mântuitorul…

— Taci! Taci! mormăi speriat Lakamba. Asta-i doar o discuţie prietenească.

Babalatchi reveni la purtarea lui de mai-nainte, murmurând de unul singur. După un timp, continuă cu o voce mai tare:

— De când *Rujaţi Laut* a adus încă un om alb la Sambir, fiica orbului Omar el Badavi a vorbit şi pentru alte urechi decât ale mele.

— O să-şi plece urechea un om alb la o fiică de cerşetor? întrebă Lakamba, cu îndoială.

— *Hai*! Am văzut eu…

— Şi ce ai văzut? Chiorule! exclamă Lakamba, dispreţuitor.

— Am văzut pe străinul alb mergând pe cărarea îngustă înainte ca soarele să fi uscat picăturile de rouă de pe tufişuri şi am auzit şoaptele lui pe când vorbea prin fumul focului de dimineaţă acestei femei cu ochii mari şi pielea palidă. Femeie la trup, însă bărbat la inimă. Nu cunoaşte nici teamă, nici ruşine. Am auzit şi vocea ei.

Dădu de două ori din cap către Lakamba, cu înţeles, şi căzu tăcut pe gânduri, ţinându-şi singurul său ochi aţintit asupra zidului de pădure de pe celălalt. Mal. Lakamba şedea tăcut, privind în gol. Sub ei, râul lui Lingard susura lin printre stâlpii care susţineau platforma de bambus a micului post de pază dinaintea căruia şedeau. În spatele casei, terenul se ridica în curba uşoară a unei coline defrişată de arborii mari, dar acoperită din belşug cu iarbă şi tufe, acum veştede şi arse de lunga secetă a anotimpului uscat. Acest teren vechi, defrişat pentru cultura orezului, care zăcea necultivat de mai mulţi ani, era înconjurat pe trei părţi de lăstărişul de nepătruns şi încâlcit al pădurii rămase intacte, iar pe cea de-a patra parte cobora la ţărmul noroios al râului. Nicio suflare de vânt pe pământ sau pe râu, doar sus, deasupra, pe cerul transparent, nori mici treceau peste lună, ba conturându-se în razele ei difuze cu reflexe de argint, ba întunecând

faţa ei cu negrul abanosului. Departe, în mijlocul râului, câte un peşte sărea când şi când cu un scurt plescăit, a cărui intensitate măsura profunzimea atotprezentei tăceri ce înghiţea pe dată sunetul ascuţit.

Lakamba adormi cu greu, pe când Babalatchi şedea treaz, gândind adânc, oftând din când în când şi lovindu-se fără încetare cu palma peste trunchiul gol, încercând în acest fel să scape de câte un ţânţar care, ridicându-se la înălţimea platformei, deasupra rolurilor de la mal, se lăsa cu câte o înţepătură victorioasă pe victima luată prin surprindere. Luna, urmând cărarea ei tăcută şi obositoare, atinse punctul oal mai înalt de pe cer şi, gonind umbra streaşinei de pe faţa lui Lakamba, părea că a rămas suspendată deasupra capetelor lor. Babalatchi aţâţă focul şi îşi deşteptă tovarăşul care se sculă, căscând şi tremurând nemulţumit.

Babalatchi începu din nou să vorbească cu o voce asemeni murmurului unui pârău care curge peste pietre: scăzut, monoton şi persistent; irezistibil în puterea sa de a roade şi distruge cel mai dur obstacol. Lakamba asculta tăcut, însă interesat. Ei erau doi aventurieri malaezi. Oameni ambiţioşi pentru locul şi timpul acela; boemii rasei lor. La începuturile acestei aşezări, înainte ca şeful Patalolo să se fi eliberat de supunerea faţă de sultanul din Koti, Lakamba apăruse pe râu cu două vase mici de comerţ). A fost dezamăgit să găsească oameni de diverse rase care se stabiliseră aici şi erau oarecum organizaţi, recunoscând autoritatea moderată a bătrânului Patalolo. Nu a avut destul tact ca să-şi ascundă dezamăgirea. Declară că vine din răsărit, din părţile în care niciun om alb nu deţine conducerea şi că face parte dintr-o rasă oprimată, dar dintr-o familie princiară. Şi, într-adevăr, avea toate calităţile unui prinţ exilat. Era nemulţumit, ingrat şi turbulent.

Un om invidios şi pus pe intrigi, întotdeauna gata să rostească cuvinte mari şi promisiuni deşarte. Era încăpăţânat, însă accesele sale de voinţă nu durau niciodată destul ca – să-l ducă la ţinta ambiţiilor lui. Primit cu răceală de bănuitorul Patalolo, a persistat – cu sau fără permisiune – să despădurească pământul pe o bună bucată, cam la paisprezece mile pe malul râului în jos de Sambir, şi şi-a clădit acolo o casă, pe care a fortificat-o cu palisade. Întrucât avea mulţi oameni de încredere şi părea foarte îndrăzneţ, bătrânul Rajah nu socoti prudent să-l împiedice cu forţa. Însă odată stabilit, Lakamba începu să se ţină de intrigi. Cearta lui Patalolo cu sultanul din Koti s-a datorat intrigilor sale, însă nu a reuşit să producă rezultatul pe care îl aşteptase, pentru că sultanul nu-i putea sprijini efectiv de la o distanţă atât de mare. Dezamăgit de nereuşita acestui plan, a organizat o revoltă a locuitorilor din neamul bugis care l-au asediat pe bătrânul Rajah în palisada lui, cu îndrăzneală şi cu şansă sigură de succes. Atunci însă apăru pe scenă Lingard, cu bricul înarmat şi, agitând ameninţător pumnul lui de bătrân marinar, le-a potolit zelul războinic. Nimeni nu dorea să-l înfrunte pe *Rajah Laut*, iar Lakamba, cu o resemnare de moment, s-a limitat la situaţia de a fi jumătate agricultor, jumătate negustor şi, în casa lui fortificată, cultiva ura şi ambiţia, pentru a face uz de ele la o ocazie mai favorabilă. Cu pretenţiile sale de prinţ, nu recunoştea autorităţile constituite, răspunzând ursuz trimişilor Rajahului care reclamau impozitele pentru pământurile cultivate, pretinzând că Rajahul ar trebui să vină să şi le ia singur. La sfatul lui Lingard a fost lăsat în pace, cu toată atitudinea lui de răzvrătit, şi mult timp trăi netulburat în mijlocul soţiilor şi suitei lui, nutrind acea persistentă şi neîntemeiată speranţă în venirea unor timpuri mai bune, speranţă ce pare să fie privilegiul

universal al foştilor mari, aflaţi în exil.

Dar zilele care treceau nu aduceau nicio schimbare. Speranţa fragilă şi ambiţia fierbinte se stinseră de la sine, lăsând doar o scânteie slabă, gata să se stingă şi ea într-o grămăjoară de cenuşă căldicică, rezultată dintr-o nepăsâfoare supunere la legile destinului; până când Babalatchi a însufleţit-o din nou şi a transformat-o într-o flacără strălucitoare. Babalatchi a dat din întâmplare paste râu, în timp ce căuta un refugm pentru persoana sa discreditată. Fusese un vagabond al mărilor; un adevărat *orang-laut1*, trăind în zilele sale prospere din jafuri şi prădăciuni de pe ţărm şi corăbii, sau câştigtându «i traiul prin muncă cinstită şi plictisitoare, atunci când dădeau peste el zile potrivnice. Astfel, deşi într-o vreme i-a condus pe piraţii Sulu, a servit de asemeni şi ca şef de echipaj pe diferite corăbii ale ţării şi a vizitat mări îndepărtate; a contemplat măreţia Bombayului, puterea sultanului din Mascaţi, s-a zbătut chiar, în mijlocul unei mulţimi de credincioşi, pentru privilegiul de a atinge eu buzele Piatra Sacră a Sfintei Cetăţi. Îşi adunase experienţă şi înţelepciune din multe ţinuturi şi, după ce s-a ataşat de Omar el Badavi, arăta o mare cucernicie (devenise doar pelerin), deşi nu era în stare să citească vorbele inspirate ale profetului. Era îndrăzneţ şi setos de sânge, lipsit de scrupule, şi îi ura pe oamenii albi pentru că împiedicau îndeletnicirile bărbăteşti ale uciderilor, răpirilor, negustoriei de sclavi şi provocării de incendii, după el singurele ocupaţii posibile pentru un om al mării. A găsit protecţie pe lângă şeful său Omar el Badavi cel fără de frică, conducătorul piraţilor din Brunei, pe care l-a urmat cu nestrămutată credinţă prin ani lungi de prădăciuni reuşite. Şi când această îndelungată carieră de omoruri, tâlhării şi violenţe a suferit prima înfrângere serioasă din mâna oamenilor albi, a rămas credincios lângă şeful său, a

privit neclintit la bombele care explodau, nu s-a înfricoşat de flăcările care mistuiau întăriturile, de moartea camarazilor săi, de ţipetele femeilor, de plânsetele copiilor, de ruina neaşteptată şi distrugerea a tot ceea ce el socotea de trebuinţă unei vieţi fericite şi mândre. Pământul bătătorit dintre case era muiat de sânge şi manglierii întunecaţi de pe marginea pârâului mlăştinos erau pătrunşi de gemetele muribunzilor care fuseseră loviţi înainte de a-l fi putut măcar zări pe inamic. Mureau fără niciun ajutor, pentru că în pădurea deasă nu exista scăpare şi bărcile lor repezi, în care atât de des cutreieraseră coasta şi mările, stăteau acum înţepenite în râuleţul îngust şi ardeau cu flăcări

mari. Babalatchi, cu previziunea limpede a sfârşitului care se apropia, îşi consacră toate puterile pentru a salva măcar pe unul dintre ei. A reuşit la timp. Când sfârşitul a venit prin explozia depozitului de butoaie de pulbere, l-a căutat imediat pe şeful său. L-a găsit pe jumătate mort şi complet orb, fără nimeni lângă el, în afară de fiica lui, Aissa; fiii îi căzuseră mai înainte, în aceeaşi zi – aşa cum se cuvenea unor bărbaţi de curajul lor. Ajutat de fata cu inimă tare, Babalatchi îl duse pe Omar pe o barcă uşoară şi reuşi să scape, dar cu foarte puţini camarazi. Pe când îşi trăgeau barca prin meandrele râuleţului tăcut şi întunecat, auzeau strigătele echipajelor bărcilor cu soldaţi, care porneau la atacul satului de piraţi. Aissa, şezând pe puntea înaltă din spate, ţinând în poală capul înnegrit şi însângerat al tatălui ei, privea cu ochi neînfricaţi pe Babalatchi. Aveau să găsească doar fum, sânge, oameni morţi şi femei înnebunite de groază, nimic altceva în viaţă, spuse ea cu tristeţe. Babalatchi, apăsându-şi cu mâna dreaptă tăietura adâncă de pe umăr, răspunse mâhnit:

— Sunt foarte tari albii ăştia. Când luptăm cu ei, nu

putem decât să murim. Cu toate astea, adăugă el amenințător – unii dinți e noi mai sunt 111 viață. Unii dintre noi trăiesc încă!

Pentru un scurt timp visă răzbunare, însă visul său a fost risipit de primirea rece făcută de sultanul din Sulu, la care au căutat la început refugiu şi care le-a oferit o ospitalitate plină de dispreț şi silă. În timp ce Omar, îngrijit de Aissa, se vindeca de rănile lui, Babalatchi se îngrijea cu stăruință să cultive înalta prezență care le întinsese o mână protectoare. Cu toate acestea, când Babalatchi îi şopti sultanului la ureche unele propuneri eu privire la o expediție mare şi profitabilă, adică un raid asupra insulei de la Temate la Acheen, sultanul s-a înfuriat.

— Vă cunosc eu pe voi, oamenii din răsărit, strigă el mânios. Vorbele voastre sunt otravă pentru urechile unui conducător. Voi vorbiți de foc şi omoruri şi pradă – însă răzbunarea pentru sângele pe care-l beți voi cade asupra capetelor noastre. Piei din fața mea!

Nu mai era nimic de făcut. Timpurile se schimbaseră. Şi se schimbaseră în aşa fel, încât atunci când o fregată spaniolă apăru în fața insulei şi o cerere a fost trimisă sultanului pentru a-l preda pe Omar şi pe oamenii săi, Babalatchi nu a fost surprins să audă că urmau să devină victimele oportunității politice. Dar de la această bine gândită apreciere a pericolului, până la o supunere deplină, era un pas foarte mare. Şi atunci începu a doua fugă a lui Omar. A început cu arma în mână, pentru că ceata lor a trebuit să lupte noaptea pe țărm pentru a pune stăpânire pe micile canoe în care supraviețuitorii izbutiră până! a urmă să fugă. Povestea acestei salvări a rămas vie în inimile oamenilor viteji până în zilele de azi. Ei vorbesc încă de Babalatchi şi de femeia vitează care şi-a purtat tatăl orb pe creasta valurilor sub focul vasului de război din nord. Oamenii acestui Aeneas, pirat şi lipsit de fiu, sunt

morţi acum, însă fantomele lor călătoresc noaptea peste ape şi insule – după obiceiurile fantomelor – şi bântuie focurile în jurul cărora stau ostaşi înarmaţi, aşa cum este potrivit pentru spiritele războinicilor neînfricaţi care au murit în bătălie. Acolo ei pot auzi povestea propriilor lor isprăvi, a propriului lor curaj, a suferinţelor şi a morţii, din gura oamenilor vii. Povestirea aceasta este istorisită în multe locuri. Pe rogojinile din verandele Rajahilor, unde adie briza, oamenii de stat impasibili rostesc aluzii dispreţuitoare, dar printre ostaşii care populează curţile, povestea încă face să amuţească murmurul glasurilor şi clinchetul inelelor de la glezne; opreşte în loc trecerea de la om la om a vasului cu băutură şi imobilizează ochii într-o privire fixă. Povestesc despre luptă, despre femeia neînfricată, despre omul înţelept, despre lunga suferinţă, din cauza setei, îndurată în canoele în care se aflau pe mare, de către cei care au murit… mulţi au murit – puţini au supravieţuit. Şeful, femeia şi încă unul care a devenit om mare.

Nu a existat vreun semn de măreţie în modesta sosire a lui Babalatchi la Sambir. A venit cu Omar şi Aissa într-o barcă încărcată cu nuci de cocos verzi, pretinzându-se stăpân al vasului şi al încărcăturii. Cum s-a întâmplat că Babalatchi, fugind ca să-şi salveze viaţa într-o canoe mică, a reuşit să-şi încheie călătoria sa fără de ţel într-o ambarcaţiune plină de marfă preţioasă, este una din tainele mării care fac inutilă cea mai stăruitoare întrebare, într-adevăr, nimeni nu a întrebat prea mult. Existau zvonuri despre dispariţia unei bărci de transport, aparţinând lui Menado, însă erau zvonuri vagi şi misterioase. Babalatchi a spus o istorioară care – aci trebuie să recunoaştem justeţea vederilor lui Patalolo despre lume – nu a fost crezută. Când Rajahul se hotărî să-şi arate îndoielile, Babalatchi îl întrebă, pe un ton de

liniştită mustrare, dacă putea în mod raţional să presupună că doi oameni vârstnici – care împreună nu aveau decât un singur ochi, şi o femeie tânără, ar fi putut să pună stăpânire pe ceva prin violenţă? Mila era o virtute pe care Profetul o recomanda. Şi existau oameni miloşi, iar mâna lor era deschisă pentru cei care meritau. Patalolo clătină eu îndoială din capul său bătrân, iar Babalatchi se retrase cu o figură ofensată şi se refugie de acum încolo sub protecţia lui Lakamba. Cei doi oameni care completau echipajul bărcii îi urmară în tabăra protectorului. Orbul Omar, împreună cu Aissa, rămaseră sub oblăduirea Rajahului şi acesta le confiscă încărcătura. Barca trasă în sus, pe malul mlăştinos, la îmbinarea celor două ramuri ale Pantaiului, putrezi în ploaie, se strâmbă în soare, se desprinse în bucăţi şi, încet-încet, dispăru în fumul din focurile gospodăriilor din aşezare. Nu n-ai o scândură ui, tată şi o coastă, sau două, rezistând neglijate în nămolul lucitor timp îndelungat, i-au amintit lui Babalatchi, timp de multe luni, că era un străin în acest ţinut.

Altfel, se simţea cu totul acasă în aşezarea lui Lakamba, unde situaţia sa deosebită şi influenţa lui au fost repede recunoscute şi curând admise chiar de către femei. Avea o adevărată flexibilitate de vagabond de a se adapta la împrejurările şi la locurile în care se afla. În graba sa de a extrage din experienţă dispreţul pentru vechile principii, atât de necesar unui adevărat om de stat, se situa la egalitate cu cei mai străluciţi politicieni din orice epocă; şi avu destulă putere de convingere şi tărie în scopul urmărit pentru a câştiga o totală stăpânire asupra minţii nehotărâte a lui Lakamba, în care nimic nu era sigur decât o atotcuprinzătoare nemulţumire. Babalatchi a menţinut vie nemulţumirea, a reaprins ambiţiile stinse, a moderat nerăbdarea firească a bietului exilat de a ajunge la o situaţie înaltă şi profitabilă. Ei – omul violenţei – dezaproba

folosirea forţei, pentru că înţelegea limpede situaţia dificilă. Din aceeaşi cauză, el – care-i ura pe albi – ar fi admis în anumite limite avantajele unei protecţii olandeze, dar nimic nu trebuia făcut în grabă. Orice ar fi gândit stăpânul Lakamba, el se menţinea pe poziţia şi nu era de niciun folos ca bătrânul Patalolo să fie otrăvit. Lucrul acesta ar fi fost realizabil desigur; dar ce s-ar fi întâmplat atunci? Cât timp influenţa lui Lingard era încă foarte manifestă – atât timp cât Almayer, reprezentantul lui Lingard, era singurul mare comerciant al aşezării, nu era cazul – chiar dacă ar fi fost posibil – ca Lakamba să pună mâna pe conducerea acestui stat tânăr. Ca să-i omoare pe Almayer şi pe Lingard, era atât de greu şi atât de riscant, încât un atare lucru trebuia exclus ca fiind cu neputinţă de adus la îndeplinire. Tot ce se putea dori era o alianţă cu cineva care să se ridice împotriva influenţei oamenilor albi, şi cineva care – fiindu-i favorabil lui Lakamba – să fi fost în acelaşi timp o persoană în relaţii bune eu autorităţile olandeze. Era nevoie de un comerciant bogat şi cu bună reputaţie. O astfel de persoană, odată ferm stabilită în Sambir, i-ar fi ajutat să-l îndepărteze pe bătrânul Rajah, să-l înlăture de la putere şi chiar din viaţă, dacă nu s-ar fi găsit o altă cale. Atunci ar fi fost timpul să ceară de la Orang Blanda un steag, ca recunoaştere a serviciilor lor meritorii. Pentru obţinerea acestei protecţii, care i-ar fi pus în siguranţă pentru totdeauna, cuvântul unui comerciant bogat şi loial ar fi avut greutate pe lângă conducătorul de acolo, din Batavia. Primul lucru de făcut era să găsească un astfel de aliat şi să-l convingă să se stabilească la Sambir. Un negustor alb nu ar fi fost potrivit. Un om alb nu ar cădea de acord cu ideile lor – nu ar fi demn de încredere. Individul de care aveau nevoie trebuia să fie bogat, fără scrupule, să aibă mulţi oameni de-ai lui şi să fie, în insule, o personalitate binecunoscută. Un astfel de

om putea fi găsit printre neguţătorii arabi. Gelozia lui Lingard, spunea Babalatchi, îi ţinea pe toţi neguţătorii în afara râului. Unora le era teamă şi alţii nu ştiau cum să ajungă acolo. Unii nici nu ştiau despre existenţa Sambirului; destul de mulţi socoteau că nu merită să-şi atragă riscul unei duşmănii din partea lui Lingard pentru îndoielnicul avantaj al comerţului cu o aşezare relativ necunoscută. Marea majoritate era indezirabilă şi nedemnă de încredere. Şi Babalatchi îi pomenea cu regret pe oamenii pe care îi cunoscuse în zilele tinereţii, sale: bogaţi, hotărâţi. Curajoşi, nepăsători, gata pentru orice acţiune. Dar ce să mai plângem trecutul şi să vorbim despre cei morţi? Există un om mare – în viaţă – şi nu departe.

Aceasta era linia politică a lui Babalatchi, pe care o prezenta protectorului său ambiţios. Lakamba a fost de acord, singura sa obiecţie fiind că era vorba de o treabă foarte înceată. În dorinţa lui extremă de a pune mâna pe dolari şi pe putere, exilatul acesta ignorant era gata să se arunce în braţele oricărui ucigaş pribeag al cărui ajutor putea fi câştigat, iar Babalatchi trecea prin mari dificultăţi, căutând să-l reţină de la acte de violenţă fără rost. Nu va trebui să lase să se înţeleagă că ei au avut vreun amestec în introducerea unui element nou în viaţa socială şi politică a Sambirului. Există întotdeauna o posibilitate de nereuşită şi, în acest caz, răzbunarea lui Lingard ar fi fost iute şi sigură. Nu aveau voie să rişte. Trebuiau să aştepte.

Între timp, se infiltra peste tot în aşezare, ghemuindu-se în timpul zilei pe lângă focurile din gospodării, punând la încercare firea oamenilor şi opinia lor – şi vorbind totdeauna de iminenta lui plecare. Noaptea lua adeseori cea mai micuţă canoe a lui Lakamba şi pleca în tăcere să facă vizite misterioase bătrânului său şef, de cealaltă parte a râului. Omar trăia într-o atmosferă

religioasă sub aripa lui Patalolo. Între gardul de apărare, din bambus, care înconjura casele Rajahului, şi pădurea sălbatică, era o plantaţie de bananieri şi. La marginea ei cea mai îndepărtată se găseau două case mici, clădite pe stâlpi scurţi, sub câţiva pomi fructiferi de preţ, care creşteau pe malul unui pârâu limpede. Acesta, susurând în spatele casei, alerga în drumul lui scurt şi repede să se verse în râul cel mare. De-a lungul pârâului, o cărare îngustă ducea prin vegetaţia densă, crescută din nou pe urmele unei defrişări neglijate, la plantaţia de bananieri şi la casele aşezate pe ea, pe care Rajahul i le dăduse ea reşedinţă lui Omar. Rajahul a fost foarte impresionat de evlavia lui pompoasă, de înţelepciunea lui de pl ofet, de solemna tărie cu care îşi suporta nenorocirea. Adeseori bătrânul conducător din Sambir îl vizita în mod familiar pe orbul Omar şi asculta cu seriozitate spusele lui, în timpul ceasurilor fierbinţi ale unei după-amiezi. Noaptea, venea în vizită Babalatchi şi întrerupea, fără să i se reproşeze, odihna lui Omar. Aissa, stând în tăcere în uşa uneia dintre cele două case, putea să-i vadă pe cei doi vechi prieteni aşezaţi foarte liniştiţi lângă foc, în mijlocul pământului bătătorit dintre cele două case, discutând până târziu în noapte, într-un murmur nedesluşit. Nu putea să le audă cuvintele, însă urmărea curioasă cele două umbre nedefinite. În cele din urmă, Babalatchi se ridică şi, luându-l pe tatăl ei de încheietura mâinii, îl conducea înapoi în casă, îi potrivea rogojinile şi ieşea în linişte. În loc să plece, Babalatchi, fără să ştie că Aissa îl privea, se aşeza adeseori din nou lângă foc, într-o meditaţie îndelungă şi adâncă. Aissa se uita cu respect la acest om înţelept şi brav – era obişnuită să-l vadă alături de tatăl ei, de când îşi putea aminti – stând singur şi gânditor în noaptea liniştită, lângă focul pe cale să se stingă, cu trupul nemişcat şi cu mintea călătorind în ţara amintirilor sau – cine ştie? –

poate încercând să găsească un drum în ţinutul întins al unui viitor nesigur.

Babalatchi a privit cu nelinişte sosirea lui Willems, ca fiind o nouă adăugire la puterea oamenilor albi. După aceea îşi schimbă părerea. L-a întâlnit pe Willems într-o noapte pe cărarea care ducea la casa lui Omar, şi a observat mai târziu, nu prea surprins, că arabul orb nu părea să-şi dea seama de vizitele noului venit alb în preajma locuinţei sale. Odată, sosind pe neaşteptate în timpul zilei, lui Babalatchi i se păru că a observat o jachetă albă în tuf işurile aflate de cealaltă parte a pârâului. În ziua aceea a observat că Aissa era îngândurată, pe când pregătea orezul pentru seară, dar după puţin Babalatchi plecă în grabă, înainte de apusul soarelui, refuzând invitaţia ospitalieră a lui Omar, în numele lui Alah, de a lua masa cu el. În aceeaşi seară îl anunţă pe neaşteptate pe Lakamba că a venit timpul să facă prima mişcare în partida lor amânată atât de mult timp. Lakamba, curios, îi ceru explicaţii. Babalatchi clătină din cap şi arătă către umbrele furişate ale femeilor care se foiau şi către formele vagi ale bărbaţilor şezând în curte la focurile de seară.

— Niciun cuvânt nu voi rosti aici, spuse el.

Însă când toată lumea se duse la culcare, Babalatchi şi Lakamba se furişară în tăcere printre grupurile adormite pe malul râului şi, luând o canoe, vâsliră pe ascuns, îndreptâmu-se către coliba dărăpănată a paznicului din vechea orezărie. Acolo erau la adăpost de ochi şi urechi şi, în caz de nevoie, puteau să pună plecarea lor pe seama dorinţei de a vâna un cerb, terenul fiind bine cunoscut ca loc de adăpare pentru tot soiul de vânat. În izolarea acestei singurătăţi liniştite, Babalatchi explică planul său lui Lakamba, care se arătă deosebit de atent. Ideea lui Babalatchi era să-l folosească pe Willems pentru a distruge influenţa lui Lingard.

— Îi cunosc pe oamenii albi, *tuan*, spuse el, în încheiere. I-am văzut în multe ţări. Întotdeauna sclavi ai dorinţelor lor, întotdeauna gata să renunţe la puterea şi la mintea lor şi să se dea pe mâinile vreunei femei. Soarta celor drept-credincioşi este înscrisă pe frunte de mâna Celui Atotputernic, însă cei care adoră mulţi zei sunt aruncaţi în lume cu frunţi nescrise, ca orice mână de femeie să înscrie acolo distrugerea lor. Lasă-i pe cei albi să se distrugă unul pe altul. Învăţătura Celui Preaînalt este că ei trebuie să fie nebuni. Ştiu să fie de credinţă în faţa duşmanului, dar în legăturile dintre ei cunosc numai înşelăciunea. *Hai*! Am văzut asta! Am văzut!

Se întinse, cât era de lung, lângă foc şi îşi închise ochiul într-un somn adevărat sau simulat. Lakamba, nu în întregime convins, şezu mult timp cu privirea aţintită la tăciunii întunecaţi. Pe măsură ce noaptea înainta, o ceaţă albă şi uşoară se ridica deasupra râului şi luna, în scăpătare, se apleca pe crestele pădurii şi părea să caute odihna pământului, ca un amant capricios şi rătăcitor care se reîntoarce până la urmă să-şi lase capul obosit şi tăcut pe pieptul iubitei lui.

VI

— ÎMPRUMUTĂ-MI ARMA TA, Almayer, spuse Wilk rus, peste masa pe care lucea roşiatic o lampă afudeasupra dezordinii rămase după o cină terminată. Am!” ind să mă duc şi să caut un cerb când răsare luna, în no iplo.

Almayer, stând la masă într-o parte, cu cotul împins printre farfuriile murdare, cu bărbia în piept şi picioarele întinse drept înainte, îşi aţinti privirea pe vârful papucilor de rafie şi, dintr-odată, se porni pe râs.

— Poţi să răspunzi da sau nu, în loc să scoţi sunetele astea neplăcute, remarcă Willems cu o iritare reţinută.

— Dacă aş crede o iotă din ce spui, aş face-o, răspunse Almayer, fără să-şi schimbe poziţia şi vorbind cu

încetineală şi cu pauze, de parcă ar fi lăsat să-i cadă vorbele pe podea. Însă aşa cum stau lucrurile, la ce bun? Ştii unde este arma, poţi s-o iei sau s-o laşi. Armă! Cerb! Prostii! Să vânezi cerb! Ei aş! Dumneata umbli după o gazelă, cinstite oaspete. Pentru o vânătoare ca asta îţi trebuie inele de aur pentru gleznă şi saronguri de mătase – teribilul meu vânător. Şi nu le vei avea pe gratis, crede-mă. Toată ziua printre indigenii Mare ajutor mai eşti pentru mine.

— Nu ar trebui să bei atât de mult, Almayer, spuse Willems ascunzindu-şi furia printr-un ton afectat. N-ai cap. N-ai avut niciodată, pe cât pot să-mi amintesc, nici în timpurile vechi de la Macassar. Bei prea mult.

— Beau banii mei, replică Almayer, ridicând capul repede şi aruncând o privire mânioasă lui Willems.

Aceste două specimene ale rasei superioare se priviră cu sălbăticie timp de un minut, apoi amândoi întoarseră capul în aceeaşi clipă, ca şi când s-ar fi înţeles dinainte, după care se sculară amândoi. Almayer î; i zvârli papucii şi se caţără în hamacul său, prins de doi stâlpi de lemn ai verandei, astfel ca să simtă orice adiere a brizei, rară în sezonul uscat, iar Willems, după ce stătu nehotărât lângă masă un timp, coborî, fără a scoate o vorbă, treptele casei şi se îndreptă prin curte către pontonul mic de lemn, unde erau legate cu frânghii scurte mai multe canoe mici şi câteva haleniere albe, care se loveau una de alta din cauza curentului repede al râului. Sări în cea mai mică dintre canoe, foalansându-se cu stângăcie, desfăcu frânghia de rafie şi dădu un brânci violent şi inutil, care era aproape să-l arunce peste bord. Când îşi regăsi echilibrul, canoea fusese dusă de curent cu vreo cincizeci de yarzi în josul râului. Îngenunche pe fundul bărcii lui mici şi luptă împotriva curentului cu mişcări lungi ale vâslei. Almayer se ridică în hamac, prinzându-şi genunchii

în mâini şi se uită cu atenţie spre râu, cu buzele întredeschise, până os desluşi silueta estompată a omului şi a canoei luptând ca să treacă din nou în sus de ponton.

— Mi-am închipuit eu că o să te duci, strigă el. Nu mai vrei să iei arma? Hei? mai strigă forţându-şi vocea.

Se lăsă apoi să cadă în hamac şi râse uşor în sinea lui, până când adormi. Pe râu, Willems, cu privirea fixată cu atenţie înainte, mişca vâsla la stânga şi la dreapta, nedând nicio atenţie cuvintelor care de-abia ajungeau până la el.

Se împliniseră trei luni de când Lingard îl adusese pe Willems la Sambir şi plecase în grabă, lăsându-l în grija lui Almayer. Cei doi oameni albi nu se împăcau bine. Almayer simţea o intensă aversiune pentru oaspetele său, amintindu-şi de timpurile în care amândoi fuseseră în serviciul lui Hudig şi în care Willems, având o funcţie superioară, îl trata cu o condescendenţă jignitoare. Era. De asemenea invidios pentru simpatia pe care i-o arăta Lingard. Almayer se căsătorise cu o fată malaeză pe care bătrânul marinar o adoptase într-unul din accesele sale de filantropie, şi deoarece căsătoria nu fusese fericită din punctul de vedere al vieţii conjugale, se gândea la averea lui Lingard ca la o compensaţie pentru nefericirea lui. Apariţia acestui om, pentru care Lingard părea să aibă un fel de slăbiciune, îl adusese într-o stare de continuă nelinişte, cu atât mai mult eu cât bătrânul marinar nu găsise de cuviinţă să-l pună la curent pe bărbatul fiicei lui adoptive cu cele ce i se întâmplaseră lui Willems sau să-i încredinţeze intenţiile sale cu privire la soarta acestui ins. Bănuitor de la început, Almayer îl descurajase pe Willems în încercările lui de a-l ajuta în treburile negustoreşti şi apoi, când Willems se dăduse bătut, îşi făcu din acest lucru, cu o perversitate caracteristică, un motiv de a se plânge de nepăsarea lui. Politeţea rece din relaţiile lor, se

transformă cu încetul într-o ostilitate tăcută, apoi într-o duşmănie făţişă şi amândoi aşteptau cu nerăbdare reîntoarcerea lui Lingard pentru a se pune capăt situaţiei care devenea din ce în ce mai insuportabilă. Timpul se scurgea însă eu încetineală. Willems privea răsăriturile soare întrebându-se dezamăgit dacă, înainte de căderea scrii, va interveni vreo schimbare în plictiseala de moarte a vieţii lui. Simţea lipsa activităţii comerciale, iar trecutul îi apărea acum foarte îndepărtat, ireparabil pierdut, îngropat sub ruinele succesului său apus, fără vreo posibilitate de revenire. Rătăcea nemulţumit prin curtea lui Almayer, privind de departe, fără interes, canoele din ţinutul de sus descărcând cauciuc sau trestie şi încărcând orez sau mărfuri europene, pe micul chei al lui „Lingard et Co”. Oricât de mare era întinderea terenului ce-i deţinea Almayer, Willems simţea că nu era destul loc pentru el înăuntrul îngrăditurilor acelora îngrijite. Omul care, ani în şir, se obişnuise să gândească despre el însuşi că este indispensabil altora, simţea o furie înverşunată şi sălbatică la gândul că devenise de prisos şi nefolositor, şi la ostilitatea rece, vizibilă în fiecare privire, pe care i-o arăta singurul om alb din acest colţ sălbatic al lumii. Scrâşnea din dinţi când se gândea la zilele pierdute, la viaţa lui risipită în compania nedorită a acestui zevzec, bănuitor şi arţăgos. În murmurul râului, în şoaptele neîncetate ale măxeţei păduri, auzea reproşuri pentru trândăvia sa. Împrejurul său totul se mişca, se agita, trecând pe lângă ei în goană; chiar şi pământul de sub picioarele sale şi cerul de deasupra capului său. Indigenii din jurul lui se zbuciumau, se luptau, se zbăteau, lucrau – chiar şi pentru a-şi prelungi existenţa mizerabilă; cu toţii trăiau, trăiau! Doar el părea lăsat în afara vieţii, într-o imobilitate inutilă, umplută de o chinuitoare furie şi de regret dureros.

Începu să rătăcească în jurul aşezării. Sambirul s-a

născut într-o mlaştină şi şi-a trăit începuturile într-un nămol rău mirositor. După aceea a început să înflorească. Casele s-au aglomerat pe mal ca şi cum ar fi vrut să se îndepărteze de ţărmul nesănătos şi au păşit cu îndrăzneală spre râu, întinzându-se deasupra lui într-un şir strâns de platforme de bambus ridicate pe stâlpi înalţi, printre care curentul de dedesubt şuşotea blând şi continuu. În întreaga aşezare exista o singură cărare ce trecea prin spatele caselor de-a lungul petelor rotunde, înnegrite, care marcau locul unde îşi făcea focul fiecare gospodărie. De cealaltă parte cărarea era mărginită de pădurea virgină care o străjuia, de parcă ar fi vrut să provoace cu insolenţă pe orice trecător la dezlegarea enigmei întunecate a adâncurilor ei. Se făcuseră doar câteva slabe încercări de defrişare, ici şi colo, însă terenul era jos şi râul, retrăgându-se după revărsările anuale, lăsa de fiecare dată câte o groapă de noroi care se micşora din ce în ce şi unde bivolii, aduşi de coloniştii Bugis, se tăvăleau fericiţi în timpul arşiţei zilei. De câte ori trecea Willems pe cărare, oamenii indolenţi, întinşi pe partea umbrită a caselor, se uitau la el cu o curiozitate calmă; femeile ocupa le să înteţească focurile la care găteau îl urmăreau cu priviri mirate şi timide, iar copiii fugeau ţipând înfricoşaţi la apariţia îngrozitoare a omului cu faţa albă şi barba roşie. Manifestările acestea de dezgust copilăresc şi de frică, îl supărau pe Willems şi îi provocau sentimentul unei absurde umilinţe. Căută apoi, în plimbările lui, relativa singurătate a terenurilor rudimentar defrişate, însă şi bivolii sforăiau alarmaţi la vederea lui, se târau greoi din nămolul rece şi, adunaţi într-o turmă compactă, se uitau sălbatic la el pe când încerca să se strecoare cât mai neobservat de-a lungul marginii pădurii. Într-o zi, la o mişcare a lui imprudentă şi bruscă, întreaga turmă, lovită ei de streche, o luă la goană în josul cărării, împrăştiind

focurile, făcând femeile să fugă cu ţipete ascuţite şi lăsând în urmă o dâră de oale sfărâmate, orez călcat în picioare şi copii trântiţi pe jos, precum şi o ceată de bărbaţi furioşi pornită în urmărirea turmei, amtninţând cu beţele şi strigând puternic. Autorul involuntar al acestei dezordini fugi ruşinat, urmărit de priviri întunecate şi observaţii ostile şi căută în grabă refugiu în tabăra lui Almayer. După aceasta nu s-a mai plimbat prin aşezare.

Mai târziu, când izolarea pe care şi-o impusese deveni plictisitoare, Willems lua câte una din multele canoe ale lui Almayer şi trecea peste principalul curs al râului Pantai, în căutarea unui loc singuratic, unde să-şi poată ascunde descurajarea şi plictiseala. În mica sa barcă se ţinea la marginea peretelui de verdeaţă încâlcită, în apa liniştită din apropierea malului, unde palmierii îşi aplecau frunzele mari deasupra capului său, ca într-o dispreţuitoare compătimire pentru proscrisul rătăcitor. Ici şi colo putea să vadă începutul unor cărări tăiate în verdeaţă şi, cu ideea fixă de a ieşi din raza râului aglomerat, acosta şi urma poteca îngustă şi întortocheată pentru a descoperi apoi că nu duce nicăieri decât la nişte tufe spinoase dincolo de care nu se putea trece. Revenea încet, cu un gust amar de dezamăgire şi tristeţe fără sens, urmărit de mirosul fierbinte de pământ, umezeală şi putreziciune al pădurii care părea că-l împinge fără milă în strălucirea orbitoare a soarelui de pe râu. Şi începea din nou să vâslească cu braţe obosite pentru a căuta un nou început de cărare şi a da de alte oprelişti.

Când vâslea către punctul în care palisada Rajahului cobora către râu, lăsând în urmă palmierii cu frunze foşnitoare deasupra apei cafenii, apăreau pe mal copacii bătrâni, înalţi, puternici, indiferenţi în imensa soliditate a vieţii lor care dăinuie cu secolele, nepăsători faţă de scurta şi fugitiva viaţă a omului care se târăşte anevoie printre

umbrele lor, căutând să scape de propriile sale gânduri chinuitoare. Printre trunchiurile lor netede, un pârâu limpede şerpuia o bucată de vreme în panglici îngemănate, înainte de a se hotărî să se arunce în râul repede, peste marginea malului abrupt. Acolo era o altă cărare ce părea frecventată. Willems acostă şi. Urmând panglica sinuoasă a cărării, se găsi în curând într-un loc relativ mai luminos, unde fâşiile confuze ale razelor de soare se strecurau printre crengile şi frunzişul de deasupra, ajungând pe pârâul care sclipea într-o uşoară curbă ca o lamă de sabie înfiptă în iarba înaltă şi stufoasă. Mai departe, cărarea continua îngustându-se din nou printre tufişuri dese. La sfârşitul primei cotituri, Willems văzu o fulgerare de alb şi negru, o scânteiere de aur ca o rază de soare rătăcită în umbră, şi o arătare mai întunecată decât cea mai adâncă umbră din pădure. Se opri surprins şi i se păru că aude paşi uşori, din ce în ce mai uşori, care apoi se stinseră. Se uită împrejur. Iarba de pe malul râului se agită şi o umbră păru să unduiască peste vârfurile ei tremurătoare şi argintate, dinspre apă către locul unde începeau tufişurile. Şi totuşi nu era nicio adiere de vânt. Cineva trecuse pe acolo. Privea gânditor în timp ce unduirea se stinse cu un tremur repede sub ochii lui şi iarba înaltă rămase încremenită, fără nicio tresărire, cu vârfurile încovoiate în aerul cald şi nemişcat.

Îşi continuă drumul împins dintr-odată de o curiozitate redeşteptată, şi pătrunse pe cărarea îngustă dintre tufi şuri. La următoarea cotitură a cărării întrezări din nou pentru o clipă, înaintea lui, o ţesătură colorată şi părul negru al unei femei. Grăbi pasul şi ajunse să poată vedea în întregime obiectul urmăririi sale. Femeia, care ducea două vase de bambus pline de apă, îi auzi paşii, se opri şi, aşezând vasele jos se întoarse pe jumătate ca să se uite înapoi. Willems se opri şi el, stătu tăcut un moment,

apoi porni hotărât înainte, cu pas sigur, în timp ce femeia se dădu la o parte ca să-l lase să treacă. El îşi ţinu privirea aţintită drept înainte deşi, aproape în mod inconştient, înregistră toate amănuntele acestei înalte şi graţioase apariţii. Pe când se apropia, femeia îşi aruncă uşor capul pe spate şi, cu un gest liber al braţului puternic şi rotund, îşi prinse părul despletit şi îl zvârli peste umăr. În momentul următor Willems trecu pe lângă ea, păşind rigid ca un om în transă. Îi auzi răsuflarea iute i simţi atingerea unei priviri îndreptată asupra lui. Această privire i-a atins şi mintea şi inima într-o clipă. I se păru ceva puternic şi tulburător ca un ţipăt, tăcut şi pătrunzător ca o intuiţie. Înaintă până când trecu de ea, însă o putere nevăzută alcătuită din surpriză, curiozitate şi dorinţă, îl făcu să se întoarcă pe călcâie, imediat ce o depăşi.

Femeia îşi reluase vasele, cu intenţia de a-şi urma drumul. Mişcarea lui bruscă o opri la primul pas şi din nou îi apăru dreaptă, zveltă, în aşteptare, gata să se facă nevăzută. Deasupra, ramurile copacilor se întâlneau într-o masă de ceaţă tremurătoare, verde, prin care ploaia razelor galbene, cernute de sus, pogora pe creştetul ei, curgea în scânteieri în josul buclelor, strălucea pe faţa ei în nuanţe de metal topit şi se pierdea, scânteind, în adâncimea întunecată a ochilor care, acum larg deschişi, cu pupilele lărgite, se uitau neclintit la omul ce-i apăruse în cale. Şi Willems se uita drept la ea, cucerit de un farmec care purta în el înţelesul unei rătăciri ireparabile, odată cu acea senzaţie care începe ca o alintare şi sfârşeşte ca o lovitură, lovitura bruscă a unei emoţii noi făcându-şi drum în inima omenească, redeşteptând subit senzaţii adormite care izbucnesc într-o năvală de noi speranţe, noi temeri, noi dorinţi – şi în luptă cu vechiul tău eu.

Femeia mai făcu un pas înainte şi se opri din nou. O adiere caldă care venea dintre copaci, dar care în

închipuirea lui Willems părea să provină din mişcarea ci, i se înfăşură ca un val fierbinte în jurul trupului şi îi pârjoli obrazul cu o atingere arzătoare. Adierea îi pătrunse şi în piept într-o răsuflare adâncă, ultima răsuflare adâncă a unui soldat înainte de a porni la atac, a unui îndrăgostit înainte de a lua în braţe femeia iubită; răsuflarea care îţi dă curaj să înfrunţi ameninţarea morţii sau furtuna pasiunii.

Cine era? De unde apăruse? Minunându-se, îşi clinti ochii de la ea şi privi în jur la copacii deşi ai pădurii, care stăteau mari, liniştiţi şi drepţi, parcă privindu-i cu respiraţia tăiată pe amândoi. Fusese înşelat, respins, aproape înspăimântat de intensitatea acestei vieţi tropicale, care doreşte soarele însă lucrează în întuneric, care pare să fie toată graţie de culoare şi formă, toată strălucire, toată zâmbete, şi e de fapt numai înflorirea morţii. Misterul ei pare plin de făgăduinţi de bucurie şi frumuseţe, însă nu conţine decât otravă şi putreziciune. Înainte fusese înspăimântat de o vagă senzaţie de pericol, însă acum, când contempla această viaţă, privirea sa părea în stare să străbată vălul fantastic de plante târâtoare şi de frunze, să se uite dincolo de tulpinile solide, să vadă prin întunecimea de nepătruns, şi astfel misterul era dezvăluit – încântător, cuceritor, frumos. Se uită din nou la femeie. Prin lumina jucăuşă dintre ei îi apăru cu contururile impalpabile ale unui vis, îi apăru în acelaşi timp atrăgătoare şi strălucitoare, întunecată şi inaccesibilă, un adevărat spirit al acestei ţări de păduri misterioase, stând înaintea lui cu frumuseţea vagă a unei forme imprecise, ca o apariţie îndărătul unui văl transparent – văl ţesut din raze de soare şi umbre.

Ea se apropie acum mai mult de el. Simţi o ciudată nelinişte în vecinătatea ei. Gânduri confuze îi treceau cu repeziciune prin minte, dezordonate, informe, supărătoare.

Apoi îşi auzi propria-i voce întrebând:

— Cine eşti?

— Sunt fiica orbului Omar, răspunse ea cu o voce joasă şi fermă. Şi dumneata, continuă ceva mai tare, dumneata eşti negustorul alb – omul mare din acest loc.

— Da, spuse Willems, făcând un efort s-o privească în ochi, da, sunt alb. Apoi adăugă, cu sentimentul că vorbeşte despre un alt om: însă sunt un proscris al neamului din care fac parte.

Îl asculta, privindu-l grav. Prin şuviţele părului împrăştiat, faţa ei părea aidoma unei statui de aur cu ochi vii. Pleoapele grele se lăsau uşor şi, printre genele lungi, se filtra o privire piezişă: aspră, adâncă şi îngustă ca lucirea unei săbii ascuţite. Buzele îi erau nemişcate, desenând o curbă graţioasă, însă nările dilatate, poziţia mândră a capului pe jumătate întors dădeau întregii ei persoane expresia unei sfidări sălbatice şi duşmănoase.

O umbră trecu peşte faţa lui Willems. Îşi duse mâna la gură, parcă ar fi vrut să reţină cuvintele care se cereau rostite dintr-o nevoie de nestăpânit, ca un gând imperios ce trebuie neapărat exprimat, înfruntând îndoiala, pericolul, frica şi chiar distrugerea.

— Eşti frumoasă, şopti el.

Ea îl cercetă din nou cu o privire care, cuprinzând într-o scânteiere rapidă trăsăturile lui arse de soare, umerii largi, înfăţişarea dreaptă, înaltă, nemişcată, rămase în cele din urmă fixată în pământ, la picioarele lui. Apoi surâse. În frumuseţea sumbră a feţei ei, surâsul acela era ca licărirea zorilor într-o dimineaţă furtunoasă, ca prima rază de lumină de la răsărit care străbate, firavă şi pală, printre norii întunecaţi, vestitoare a răsăritului de soare şi a tunetului.

VII

EXISTĂ ÎN VIEŢILE noastre perioade scurte care nu-

şi păstrează un loc în memorie, decât ca amintirea unui sentiment. Nu ne rămâne amintirea unui gest, a unei fapte sau a unei alte manifestări exterioare a vieţii; acestea s-au pierdut în strălucirea nefirească sau în întunecimea nefirească a unor asemenea momente. Suntera absorbiţi în contemplarea acelui ceva încolţit înăuntrul nostru, ceva care se bucură sau suferă, în timp ce trupul continuă să respire instinctiv, se fereşte instinctiv sau, nu mai puţin instinctiv, luptă – şi poate chiar moare. Însă moartea într-un astfel de moment este un privilegiu pentru cel norocos, este o înaltă şi rară favoare, o graţie supremă.

Willems nu şi-a amintit niciodată cum şi când s-a despărţit atunci de Aissa. S-a trezit bând apă tulbure din căuşul mâinii, în timp ce fragila canoe era purtată de curenţii din mijlocul râului dincolo de ultimele case din Sambir. Revenindu-şi în fire, i se făcu frică, dar în acelaşi timp ceva necunoscut pusese stăpânire pe inima lui, ceva neclar şi puternic, care nu putea să se exprime dar căruia trebuia să i te supui. Primul său impuls a fost acela de revoltă. Nu se va mai duce niciodată acolo. Niciodată! Privi încet în jurul lui la strălucirea lucrurilor în lumina intensă a soarelui. Ce schimbat părea totul! Râul era mai mare, cerul mai sus. Ce repede zbura canoea sub loviturile vâslei! De când căpătase puterile a doi oameni, sau a mai mulţi? Privi în susul şi în josul apei la pădurile de pe mal, cu vaga idee că, printr-o singură mişcare largă, ar fi putut să răstoarne toţi copacii în râu. Îşi simţea faţa arzând. Privi din nou cu o perversă senzaţie de plăcere, la faţa nămoloasă a apei şi se înfioră.

Era târziu când ajunse la casa lui Almayer, însă traversă curtea întunecată şi accidentată, fără să se împiedice, fără să şovăie, mergând uşor în radiaţia unei lumini interioare, invizibilă pentru ochii altora. Salutul ursuz al gazdei sale îl zgudui ca o cădere de la mare

înălţime. Îşi luă locul la masă în faţa lui Almayer şi încercă să-i vorbească cu veselie tovarăşului său posomorât; când însă masa se sfârşi şi şezură fumând în tăcere, simţi o bruscă descurajare, o oboseală în mădulare, o imensă tristeţe ca după o pierdere mare şi ireparabilă. Lumina se stinse şi întunericul nopţii pătrunse în inima sa, făcând loc îndoielilor şi ezitărilor. Simţi o supărare mocnită pe el însuşi şi pe toată lumea. Îi venea să înjure urât şi cu voce tare, să se certe cu Almayer, să facă ceva violent. Chiar fără nicio provocare, se gândea că i-ar plăcea să sară asupra animalului acestuia mizerabil şi ursuz. Se uita la el cu ferocitate, pe sub sprâncene. Almayer fuma gânditor, programând probabil lucrul de mâine. Figura lui liniştită îi apăru lui Willems ca o ofensă de neiertat. De ce tocmai acum idiotul ăsta nu îi vorbea, acum când avea nevoie de un atare lucru? în alte nopţi era pus pe flecăreală. Ce absurditate! Şi Willems, încercând cu greu să-şi stăpânească furia fără rost, privea fix prin fumul gros de tutun, la faţa de masă pătată.

Se retraseră devreme, ca de obicei, însă în mijlocul nopţii Willems sări din hamacul său cu un blestem înăbuşit şi coborî repede treptele spre curte. Cei doi paznici de noapte care stăteau lângă foc, vorbind între ei cu voce scăzută şi monotonă, îşi ridicară capetele şi se uitară cu mirare la trăsăturile descompuse ale omului alb, pe când străbătea cercul de lumină împrăştiat de focul lor. Dispăru în întuneric şi apoi se înapoie, trecând pe lângă ei, fără însă ca trăsăturile feţei să arate că îşi dă seama de prezenţa lor. Păşea înainte şi înapoi, vorbind de unul singur, şi cei doi malaezi, după o scurtă consfătuire în şoaptă, părăsiră focul pe tăcute, socotind că nu erau în siguranţă în apropierea unui om alb care se comporta într-un fel atât de ciudat. Se retraseră după colţul magaziei şi se uitară cu curiozitate, prin noapte, la Willems, până când

scurtul revărsat de zori fu urmat de brusca înflăcărare a soarelui ce răsărea, şi întreprinderea lui Almayer se rod şteptă la viaţă şi la lucru.

I); îndată putu să se strecoare neobservat în învălmă. Ala de pe malul pe care începuse activitatea, Willems trecu râul, urmând drumul către locul unde o întâlnise pe Aissa. Se întinse jos pe iarbă la marginea pârâului şi rămase atent la zgomotul paşilor ei. Lumina strălucitoare a zilei îşi croia drum prin deschizătura neregulată dintre ramurile înalte ale copacilor şi se scurgea apoi în jos, cu blândeţe, printre umbrele trunchiurilor mari. Ici şi colo, câte o rază subţire de soare atingea cu o pată aurie scoarţa zgrunţuroasă a unui arbore, scânteia pe apa săltăreaţă a pârâului, sau se odihnea pe o frunză ce tremura detaşându-se pe fondul monoton verde închis. Fâşia limpede de albastru deasupra capului său era străbătută de zborul repede al păsărilor albe de orezărie, ale căror aripi fulgerau în lumina soarelui, în timp ce, prin aceeaşi fâşie, căldura se revărsa din cer, se lipea de pământul aburind, niii a printre arbori şi îl învăluia pe Willems în faldui îi bihulc şi înmiresmate ale aerului încărcat de parfumul «Mm îl, îl clurilor şi de miasma acră de putregai. În i...1.1 ilnin, r, ra a naturii creatoare Willems se simţea toropit şi liniştit, cuprins de uitare în ce privea trecutul şi de indiferenţă cu privire la viitor. Amintirea reuşitelor sale, a greşelilor sale, a ambiţiilor sale se evaporase în această căldură care părea că face să se topească şi să se scurgă din inima sa toate regretele, toată speranţa, toată supărarea şi toată puterea. Stătea lungit, într-o visare calmă, în adăpostul acela călduţ şi parfumat, gândindu-se la ochii Aissei: amintindu-şi sunetul vocii ei, tremurul buzelor ei, încruntările şi zâmbetul ei.

Desigur, Aissa a venit. Pentru ea, el era. Ceva nou, necunoscut şi străin. Era mai mare, mai puternic decât

oricare alt bărbat pe care-l văzuse până atunci, şi cu totul diferit de toţi cei pe care îi ştia. Făcea parte din rasa victorioasă. Cu amintirea vie a marii nenorociri a vieţii ei, el îi apărea cu fascinaţia unui lucru mare şi primejdios: a unei temeri învinse, depăşite şi transformate într-un obiect de joacă. Oamenii aceştia victorioşi vorbesc cu glas atât de profund, privesc cu ochi atât de albaştri şi reci la duşmanii lor iar că a făcut ca glasul acela să-i vorbească încet, ca ochii aceia s-o privească tandru. Acesta era cu adevărat bărbat. Nu putea să înţeleagă tot ce-i istorisea despre viaţa lui, dar părţile pe care le-a înţeles le-a potrivit astfel în mintea ei încât a închegat o poveste despre un om mare în lumea lui, un om de valoare şi lipsit de noroc, cu un vis cutezător şi fugitiv al răzbunării împotriva vrăjmaşilor lui. Avea toată puterea de atracţie a vagului şi necunoscutului – a neprevăzutului şi a impetuozităţii; a unei fiinţe puternice, periculoase, vii şi omeneşti, gata să fie robită.

Şi ea a simţit că era gata a fi robit. A simţit cu intuiţia fără greş a unei femei primitive aflată în faţa unei porniri simple. Zi după zi, pe măsură ce se întâlneau, iar ea şedea ceva mai departe, ascultând la vorbele lui şi aţintindu-l cu privirea, teama nedefinită în faţa noii ei cuceriri se domoli şi apoi se stinse ca amintirea unui vis, iar certitudinea deveni clară şi convingătoare, vizibilă ochilor ca şi cum ar fi fost ceva material, în plina lumină a soarelui. Era o bucurie adâncă, o mândrie mare, o dulceaţă reală care părea să lase gustul mierei pe buzele ei. Stătea întins la picioarele ei fără să se mişte, pentru că ştia din primele zile ale legăturii lor cum cea mai uşoară mişcare a lui putea să o înspăimânte şi să o îndepărteze. Şedea foarte liniştit, cu toată ardoarea dorinţei vibrându-i în voce şi sclipindu-i în ochi, în timp ce trupul îi era nemişcat, ca mort. Şi se uita în sus la ea, aşa cum îi apărea cu capul învăluit în umbra frunzelor mari şi graţioase care îi

atingeau obrajii, în timp ce spicele fine ale orhideelor de un verde pal se aplecau în jos printre ramuri şi se amestecau cu părul negru care îi încadra faţa. Se părea că toate acele plante o revendicau, ca fiind a lor – însufleţitele şi strălucitoarele flori ale acestei vieţi exuberante, cai e, născută în întunecime, se luptă mereu să ajungă la lumina soarelui.

Cu fiecare zi ce trecea ea venea tot mai aproape. Willems îi supraveghea progresul lent – îmblânzirea treptată a acestei femei, prin cuvintele lui de dragoste. Era cântecul monoton al măgulirii şi al dorinţei care, începând de la creaţie, învăluie lumea ca o atmosferă şi se va sfârşi numai odată cu sfârşitul tuturor lucrurilor – când nu vor mai fi guri care să cânte şi nici urechi care să asculte. Îi spunea că era frumoasă şi seducătoare şi repeta aceste cuvinte din nou şi din nou: deoarece, atunci când le rostea, spunea tot ce era în mintea lui – exprima singurul lui gând, singurul lui sentiment. Şi observa că expresia de teamă, uimire şi neîncredere dispărea de pe faţa ei, odată cu trecerea zilelor; privirea i se îndulcea şi zâmbetul stăruia din ce în ce mai mult timp pe buzele ei. Zâmbetul femeii fermecată de un vis plăcut, cu uşoara exaltare a unui triumf ameţitor, ascunzându-se în dragostea care îşi făcea apariţia.

5 – Proscrisul din arhipelag

Câtă vreme ea se găsea în preajma lui, nu exista nimic pe lume – pentru omul acesta fără ocupaţie – decât privirea şi zâmbetul ei. Nimic din trecut, nimic din viitor: iar din prezent numai faptul luminos al existenţei ei. Dar imediat ce ea pleca, totul se întuneca iar, şi Willems rămânea slab şi neajutorat, ca şi când ar fi fost deposedat cu forţa de tot ce era el însuşi. El, care trăise toată viaţa fără nicio altă preocupare în afară de cariera lui, cu o indiferenţă dispreţuitoare faţă de orice influenţă feminină

şi plin de dezgust faţă de bărbaţii care se supuneau acestei influenţe; el, atât de tare, atât de superior shiar şi în greşelile lui, deveni conştient până la urmă că însăşi personalitatea îi era smulsă de mâna unei femei. Unde erau siguranţa şi mândria inteligenţei lui? Credinţa în succes, înciudarea în nereuşită, dorinţa de a-şi reface soarta, certitudinea în posibilităţile sale de a realiza încă acest lucru? Pierite. Pierite toate. Pierise tot ceea ce fusese om în el şi rămăsese numai suferinţa inimii sale, această inimă care devenise un lucru vrednic de dispreţuit: care putea să fie tulburată de o privire sau de un surâs, torturată de o vorbă, liniştită cu o promisiune.

Când în fine veni ziua mult dorită în care ea se lăsă să cadă în iarbă alături de el şi, cu o mişcare rapidă, îi luă mâna în mâinile ei, Willems tresări dintr-odată, cu înfăţişarea unui om trezit de zgomotul propriei lui case care se prăbuşeşte peste el. Tot sângele, toată simţirea sa, toată viaţa din el păreau să se scurgă în această mână, lăsându-l fără vlagă, cu un fior rece, într-o stare de moliciune şi prăbuşire ca de pe urma unei răni mortale produsă de un glonte. Îndepărtă cu brutalitate mâna ei ca pe ceva care frige şi rămase fără mişcare, cu capul căzut în piept, privind în pământ şi recăpătându-şi cu greutate răsuflarea. Gestul său de frică sau de aparentă oroare, nu a dezamăgit-o câtuşi de puţin. Faţa ei era gravă şi ochii îndreptaţi cu severitate către el. Degetele ei îi atinseră părul la tâmple, alunecară cu o uşoară mângâiere în jostd obrazului, dezmierdară cu blândeţe capetele mustăţii lui lungi, şi, în timp ce tremura tot sub atingerile ei, Aissa fugi cu o neaşteptată iuţeală şi cu un hohot de râs limpede, în freamătul ierbii şi în unduirea ramurilor tinere care se bolteau deasupra cărării, lăsând după ea doar urma pieritoare a mişcării şi a sunetului.

Willems se ridică în picioare încet, cu greutate, ca un

om care poartă o povară pe umeri şi se îndreptă către mal. Păstra închisă în suflet amintirea spaimei şi a plăcerii lui, dar îşi spunea mereu, cu fermitate, că acesta trebuie să fie sfârşitul aventurii sale. După ce şi-a împins canoea în curentul apei, şi-a ridicat ochii către mal şi l-a privit lung şi cu stăruinţă, de parcă s-ar fi idtat pentru ultima oară la un loc cu amintiri încântătoare. Se îndreptă către casa lui Almayer, cu o figură concentrată şi cu pasul sigur al omului care tocmai a luat o hotărâre importantă. Faţa sa era fermă şi rigidă, gesturile şi mişcările îi erau stăpânite şi încete. Le ţinea sub un strâns control. Foarte strâns. Încerca iluzia vie – vie aproape ca realitatea – că avea în pază un prizonier nesigur. Stătea în faţa lui Almayer în timpul acelei cine – care a fost ultima lor masă împreună – cu o faţă perfect calmă şi cu groaza lăuntrică de a nu scăpa cumva de sub propriul său control. I/în când în când apuca marginea mesei şi îşi strângea dinţii într-un flux de disperare paroxistică, asemenea celui care, alunecând pe o pantă rapidă şi netedă ce sfârşeşte într-o prăpastie, îşi înfige unghiile în suprafaţa nesigură şi se simte alunecând fără putinţă de ajutorare către inevitabila pieire.

Apoi, dintr-odată, muşchii i s-au relaxat şi voinţa a codat. Parcă s-a produs o fisură în capul său şi acea dorinţă, acea idee înfrânată în timpul ultimelor ceasuri, pătrunse în creierul lui cu fierbinţeala şi zgomotul unui incendiu. Trebuie să o revadă! Să o vadă imediat! Să meargă acum! în noaptea aceasta! Era cuprins de regretul furios al orelor pierdute, al fiecărui moment care trece. Nu mai putea fi vorba de vreun gând de rezistenţă. Totuşi, cu teama instinctivă faţă de un fapt irevocabil, cu falsitatea înnăscută a inimii omeneşti, dorea să-şi aibă asigurată retragerea. Niciodată nu lipsise în timpul nopţii. Ce ştia Almayer? Ce va gândi Almayer? Mai bine să-i ceară puşca. O noapte cu lună… Să caute cerbi… Un pretext verosimil…

Î.1 va minţi pe Almayer. Ce importanţă avea! Se minţise pe el însuşi în fiecare clipă a vieţii lui. Şi pentru cine? Pentru o femeie. Şi încă pentru aşa una…

Răspunsul lui Almayer îi arătă că minciuna nu-i era de niciun folos. Orice se afla până la urmă. Chiar şi în locul acesta. Ei bine! Nu-i păsa. Nu-i păsa de nimic în afară de secundele pierdute. Ce-ar fi dacă ar muri aşa, dintr-odată! Să moară înainte de a o vedea. Înainte de a putea…

Cu râsul lui Almayer în urechi, îşi grăbea canoea în drumul ei pieziş de-a curmezişul curentului repede, şi încerca să-şi spună că se putea întoarce în orice moment. Se va duce numai să se uite la locul unde obişnuiau ei să se întâlnească, la copacul sub care era aşezat când Aissa îi luase mâna, la colţul unde a stat ea alături de el.

Numai să se ducă până acolo şi apoi să se întoarcă – nimic mai mult. Dar când bărcuţa lui atinse malul, sări, uitând să lege frânghia şi canoea se ivi un moment printre tufişuri, se răsuci şi dispăru din vedere înainte ca el să fi avut timpul să sară în apă şi să o prindă. La început a fost ca lovit de trăsnet. Acum nu mai putea să se întoarcă dacă nu se ducea la oamenii Rajahului să-şi procure o barcă şi vâslaşi – iar drumul către tabăra lui Patalolo trecea pe la casa Aissei.

Înaintă pe cărare cu ochii avizi şi paşii şovăitori ai unui om care urmăreşte o fantomă şi, când se găsi într-un loc unde o cărare îngustă se bifurca la stânga către luminişul lui Omar, se opri cu o expresie de atenţie încordată pe faţă, ca şi cum ar fi ascultat o voce îndepărtată, vocea destinului său. Era un sunet nearticulat, însă plin de înţeles; şi, urmărindu-l, se produse o rupere şi o sfâşiere în pieptul său. Îşi răsuci degetele, iar articulaţiile mâinilor îi trosniră. Pe frunte, năduşeala apăruse în picături mici şi strălucitoare. Se uita în jurul lui cu o privire rătăcită. Deasupra masei întunecate şi fără

formă a lăstărişului pădurii se ridicau vârfurile copacilor cu ramurile lor înalte şi frunzele ce se profilau negre pe cerul pal – ca frânturi de noapte plutind pe raze de lună. De sub picioarele lui, din pământul înfierbântat, se înălţau aburi calzi. În jurul său, o linişte deplină.

Se uita în jur după ajutor. Această linişte, această nemişcare a lumii înconjurătoare îi păru o mustrare rece, un refuz neînduplecat, o crudă nepăsare. Nu exista siguranţă în afara lui însuşi, iar în el însuşi nu găsea refugiu; găsea numai chipul acestei femei. Avu un moment de luciditate – acea crudă luciditate, care se revelează o dată în viaţă chiar şi celor cu mintea întunecată. O curioasă revelaţie a slăbiciunii, a lipsei de logică, a obişnuitei orbiri a pornirilor omeneşti! Părea să vadă ce se petrecea cu el şi era îngrozit de cele ce vedea. El, un om alb! Un om al ambiţiei practice a cărui gravă greşeală a fost o mică lipsă de judecată şi o prea mare încredere în spiritul de dreptate al neamului său. Această femeie era destul de sălbatică şi… încercă să-şi spună că lucrul era acum fără importanţă. Fără importanţă. Efortul era zadarnic. Ideea de a ajunge partenend lui Hudig se mistuise, iar acum sentimentul că Willems cel deştept se mistuia şi el i se impunea fără milă. Noutatea senzaţiilor pe care până atunci nu le experimentase nici în cea mai mică măsură, dar pe care le dispreţuise fără a le cunoaşte, de pe poziţia sa de om civilizat, i-a distrus curajul. Era dezamăgit de el însuşi. Îi părea că puritatea nepătată a vieţii sale, a rasei sale, a civilizaţiei sale erau încredinţate unei fiinţe sălbatice. Nu-şi spunea cu claritate toate acestea, însă avea ideea că se rătăcise printre lucrurile lipsite de formă, periculoase şi înfiorătoare. Luptă cu simţământul unei înfrângeri sigure – îşi pierdu echilibrul – căzu pe spate, în întuneric. Cu un strigăt slab şi o ridicare a braţelor abandonă lupta aşa cum o abandonează un

înotător obosit: pentru că barca umplută cu apă îi dispare de sub picioare, pentru că noaptea e întunecoasă şi ţărmul e departe – pentru că moartea e mai bună decât lupta pentru viaţă.

Partea a doua

I

LUMINA ŞI CĂLDURA cădeau peste aşezare, peste locurile defrişate şi peste râu, de parcă ar fi fost aruncate de o mână furioasă. Pământul zăcea tăcut, liniştit şi strălucitor sub avalanşa de raze arzătoare care anihilase toate sunetele şi toate mişcările, înmormântase toate umbrele, oprise toate respiraţiile. Nicio fiinţă vie nu îndrăznea să înfrunte seninătatea cerului fără nori, nu îndrăznea să se revolte împotriva persecuţiei acestei măreţe şi crude străluciri a soarelui. Forţă şi hotărâre, trup şi suflet erau la fel de neajutorate şi încercau să se ascundă de revărsarea de foc din cer. Numai fluturii fragili, copiii fără frică ai soarelui, capricioşii tirani ai florilor, zburau cu îndrăzneală în aer liber şi umbrele lor mărunte se roteau în roiuri peste florile aplecate, alergau peste iarba ofilită şi alunecau peste pământul uscat şi crăpat. Niciun glas nu se făceau auzit în această amiază fierbinte, în afară de murmurul uşor al râului care se grăbea, în unde şi învolburări, valurile lui mici fugărindu-se unul pe altul în cursa lor veselă, către adâncurile primitoare, către refugiul rece al mării.

Almayer dăduse drumul lucrătorilor săi pentru pauza de amiază şi, urcându-şi fetiţa pe umeri, alerga prin curte, îndreptându-se către umbra verandei casei sale. Aşeză copilul somnoros în balansoar, pe o pernă pe care o luă din hamacul lui şi rămase un timp uitându-se în jos către ea cu o privire duioasă şi gânditoare. Copilul obosit şi încălzit se agita, ofta, şi se uita în sus la el cu o expresie învăluită de oboseala somnului. Luă de la uşă un evantai confecţionat

dintr-o frunză de palmier ruptă, şi începu să facă vânt deasupra feţei mici şi îmbujorate. Pleoapele ei clipiră des şi Almayer zâmbi. Ca răspuns, un zâmbet lumină pentru o clipă ochii întunecaţi ai fetiţei şi formă o gropiţă pe conturul pur al obrazului ei; apoi pleoapele îi căzură dintr-odată, răsuflă adânc printre buzele întredeschise şi se cufundă în somn profund înainte ca zâmbetul uşor să-i fi dispărut de pe faţă.

Almayer se îndepărtă încet, luă unul din scaunele de lemn şi, aşezându-l lângă balustrada verandei, se lăsă pe el cu un oftat de uşurare. Îşi rezemă coatele pe balustradă şi, sprijinindu-şi bărbia în mâinile împreunate, privi absent la râu, la dansul luminii soarelui peste apa curgătoare, încet, încet, pădurea de pe malul îndepărtat se făcu mai mică, ca şi când s-ar fi scufundat sub nivelul râului. Contururile se ondulau, se subţiau, se dizolvau în aer. Înaintea ochilor săi se afla acum un spaţiu de albastru ondulat – un cer mare şi gol devenind, în unele momente, întunecat... Unde era lumina soarelui?... Se simţea liniştit şi fericit ca şi cum o mână blândă şi invizibilă i-ar fi ridicat de pe suflet greutatea trupului. În alt moment i se părea că pluteşte într-o lumină intensă şi rece unde nu se aflau asemenea lucruri ca memoria sau suferinţa. Un deliciu. Ochii i se închiseră – se deschiseră – se închiseră din nou.

— Almayer!

Cu o tresărire bruscă a întregului trup îşi îndreptă spatele, apucând marginea balustradei cu amândouă mâinile şi clipi prosteşte.

— Ce? Ce-i asta? murmură el uitându-se în jur nehotărât.

— Aici! Aici jos, Almayer!

Ridicându-se pe jumătate în scaun, Almayer privi peste balustradă la picioarele verandei şi căzu înapoi fluierând uşor a mirare.

— O stafie, pe cuvânt! exclamă încet.

— Vrei să mă asculţi? continuă vocea răguşită din curte. Pot să vin sus, Almayer?

Almayer se sculă şi se aplecă peste marginea balustradei.

— Să nu îndrăzneşti! spuse cu o voce stăpânită, însă clară. Să nu îndrăzneşti! Aici doarme copilul. Nu vreau să te aud şi nici să-ţi vorbesc.

— Trebuie să mă asculţi! E vorba de ceva important.

— Desigur nu pentru mine.

— Ba da! Pentru tine! Foarte important!

— Ai fost întotdeauna un impostor, spuse Almayer după o scurtă tăcere, pe un ton indulgent. Întotdeauna! îmi aduc aminte de timpurile din trecut. Unii obişnuiau să spună că nu te întrece nimeni în inteligenţă – pe mine însă nu m-ai păcălit. Nu în totul. Niciodată nu am avut încredere deplină în tine, domnule Willems!

— Recunosc superioritatea inteligenţei tale, replică Willems de jos, cu o nerăbdare plină de dispreţ. Dacă m-ai asculta, ai da o nouă dovadă de deşteptăciune. O

să-ţi pară rău dacă nu mă asculţi.

— Oh, caraghios mai eşti! spuse Almayer în bătaie de joc. Bine, vino sus! Să nu faci zgomot. Mai capeţi vreo insolaţie acolo jos şi mori în pragul meu. Nu am nevoie aici de o tragedie. Hai, vino!

Înainte de a-şi şi arşi vorba, capul lui Willems apăru deasupra nivelului duşumelii, apoi umerii lui se iviră treptat şi, în cele din urmă, se opri în picioare în faţa lui Almayer – un spectru de mascaradă al celui ce fusese odinioară adevăratul om de încredere al celui mai bogat comerciant din insule. Haina îi era murdară şi ruptă. Mai jos de piept era îmbrăcat într-un sarong uzat şi decolorat. Îşi aruncă pălăria, descoperindu-şi părul lung şi încâlcit care se lipea în smocuri pe fruntea asudată şi îi cădea

peste ochii care luceau adânciţi în orbite, ca ultimele scântei ale tăciunilor negri rămaşi de la un foc stins. Mâna pe care o întindea către Almayer era foarte nesigură. Gura lui, altă dată fermă, era moleşită din cauza suferinţei sufleteşti şi a epuizării fizice. Era în picioarele goale. Almayer îl examina în linişte şi pe îndelete.

— Ei bine! spuse în cele din urmă, fără să ia mâna întinsă, care căzu încet.

— Am venit, începu Willems.

— Asta văd şi eu, îl întrerupse Almayer. Puteai să mă scuteşti de asemenea cinste şi n-aş fi fost nefericit. Ai fost plecat cinci săptămâni, dacă nu mă înşel. Mi-a mers foarte bine fără tine – şi acum eşti aici – o apariţie deloc plăcută.

— Lasă-mă să vorbesc, lasă-mă! exclamă Willems.

— Nu striga aşa! Te crezi în pădure cu… prietenii tăi? Aici e o casă de om civilizat. A unui om alb. Înţelegi?

— Am venit, începu Willems din nou. Am venit pentru binele tău şi al meu.

— Arăţi ca şi când ai fi venit pentru o masă bună, interveni Almayer care nu se putea stăpâni, în timp ce Willems dădu din mână cu un gest descurajat. Nu-ţi dau destul de in care. Continuă Almayer cu un ton de uşoară ironie, acele – cum să le spun – acele noi rude ale tale? Ticălosul acela bătrân şi orb trebuie să fie încântat de compania ta. Ştii. Ăsta a fost cel mai mare şef şi ucigaş de pe aceste mări. Spune! Vă faceţi confidenţe? Spune-mi, Willems, ai omorât pe cineva în Macassar sau ai furat numai?

— Nu-i adevărat! exclamă Willems, înfierbântat. Am împrumutat numai… Toţi au minţit! Eu…

— St… st… sâsâi Almayer, arătând spre copilul adormit. Aşadar ai furat, continuă cu o exaltare stăpânită. Socoteam eu că a fost ceva de felul acesta. Şi acum, aici, furi din nou.

Pentru prima dată Willems îşi ridică ochii spre faţa lui Almayer.

— Oh! Nu am vrut să spun că furi de la mine. Nu-mi lipseşte nimic, spuse Almayer, eu o grabă batjocoritoare. Dar fata asta! Ei bine! Ai furat-o. Nu ai plătit-o bătrânului. Ea nu-i mai este de folos acum nu-i aşa?

— Încetează cu astea, Almayer!

Ceva din tonul lui Willems îl făcu pe Almayer să tacă. Se uită atent la omul din faţa lui şi nu putu să nu se lase impresionat de felul în care arăta.

— Almayer, continuă Willems, ascultă-mă! Dacă eşti o fiinţă omenească, mă vei asculta. Sufăr îngrozitor – şi din pricina ta.

Almayer îşi ridică sprâncenele.

— Într-adevăr! Cum? Aiurezi i adăugă el, nepăsător.

— Oh! Nu ştii, murmură Willems. Ea a plecat. A plecat, repetă el cu voce sfâşietoare, a plecat acum două zile.

— Nu! exclamă Almayer surprins. Plecată? încă nu am aflat vestea asta, izbucni într-un râs stăpânit. Nostim lucru! S-a şi săturat de tine? Ştii, asta nu-i spre lauda ta, superiorul meu compatriot.

Willems – ca şi când nu l-ar fi auzit – stătea rezemat de unul din stâlpii verandei şi privea dincolo de râu.

— La început, şopti el visător, viaţa mea a fost ca o viziune a paradisului – sau a infernului; nu ştiu care. D când a plecat însă, ştiu ce-i pierzania, ce-i întunecimea. Ştiu ce înseamnă să fii sfâşiat de viu în bucăţi. Asta-i ce simt!

— Poţi să vii şi să locuieşti din nou la mine, răspunse Almayer calm. În definitiv, Lingard – pe care îl consider un tată şi pe care îl respect ca atare – te-a lăsat în grija mea. Ţi-a plăcut să pleci. Foarte bine. Acum vrei să vii înapoi. Fie şi aşa. Eu nu îţi sunt prieten. Ceea ce fac, fac numai

pentru căpitanul Lingard.

— Să vin înapoi? repetă Willems, nervos. Să vin înapoi la tine şi s-o părăsesc? Crezi că sunt nebun? Fără ea! Omule! Din ce eşti făcut? închipuie-ţi mimai că ea trăieşte, respiră, se mişcă, fără cu eu s-o pot vedea. Sunt gelos pe vântul care adie în jurul ei, pe aerul pe care îl respiră, pe pământul care se bucură le atingerea piciorului ei, pe soarele care acum se uită la ea, în timp ce eu… Nu am văzut-o de două zile! De două zile!

Intensitatea sentimentelor lui Willems îl mişcă oarecum pe Almayer, însă afectă un căscat bine studiat.

— Mă plictiseşti, murmură el. De ce nu te duci după ea, în loc să vii aici?

— Într-adevăr, de ce?

— Nu ştii unde este? Nu poate fi prea departe. Nicio barcă indigenă nu a părăsit râul în ultimele două săptămâni.

— Nu! nu e prea departe – am să-ţi spun unde este.

E în tabăra lui Lakamba.

Şi Willems îşi fixă privirea cu fermitate pe figura lui Almayer.

— Pfiu! Patalolo nu m-a înştiinţat. Curios lucru, spuse Almayer gânditor. Îţi este teamă de banda aceea? adăugă după o scurtă pauză.

— Mie – să-mi fie teamă?

— Atunci grija pentru demnitate te opreşte să o urmezi acolo, prietenul meu cu suflet nobil? întrebă Almayer cu o solicitudine ironică. Ce frumos din partea ta!

Urmă o scurtă tăcere. Apoi Willems vorbi liniştit:

— Eşti un prost! Tare ţi-aş trage un picior în fund!

— Nu mă sperii, răspunse Almayer, nepăsător, eşti prea slab pentru asta. Arăţi mort de foame.

— Nu cred să fi mâncat ceva în ultimele două zile, poate chiar mai demult, nu-mi amintesc. N-are importanţă.

Mă mistuie un foc interior, spuse Willems posomorât. Uite! şi dezgoli un braţ acoperit de cicatrice proaspete. M-am muşcat singur, ca să uit în durerea asta de focul cai e mă mistuie aici! îşi izbi violent pieptul eu pumnul, se clătina sub propria-i lovitură, căzu pe un scaun care era aproape şi închise încet ochii.

— Dezgustător spectacol! spuse Almayer, distant. Ce a putut să vadă tatăl meu în tine? Valorezi cât un morman de gunoaie.

— Tu vorbeşti aşa? Tu care ţi-ai vândut sufletul pentru câţiva guldeni, murmură Willems, plictisit, fără să deschidă ochii.

— Nu numai pentru câţiva, spuse Almayer cu o grabă instinctivă, şi se opri încurcat pentru un moment. Îşi reveni însă repede şi continuă: însă tu – tu l-ai aruncat pe-al tău pentru nimic, l-ai azvârlit sub picioarele acestei afurisite femei sălbatice, care a şi făcut din tine ceea ce eşti şi care, într-un fel sau altul, o să te ucidă foarte curând, cu dragostea sau eu ura ei. Ai vorbit chiar acum de guldeni. Presupun că te-ai referit la banii lui Lingard. Ei bine, am vândut orice şi la orice preţ, dar nu m-am gândit niciodată că tocmai tu – tu dintre toţi oamenii – ai să vii şi ai să-mi strici socotelile. Totuşi mă simt în siguranţă. Chiar tata, chiar căpitanul Lingard, nu te-ai atinge acum nici cu cleştele; şi nici cu capătul unei prăjini de cinci picioare…

Vorbea agitat, fără contenire şi, oprindu-se brusc, îl privi aspru pe Willems şi răsuflă cu putere pe nas într-un acces de ură întunecată. Willems îl privi neclintix pentru un moment, apoi se ridică:

— Almayer, spuse el cu hotărâre. Vreau să mă fac negustor în locul ăsta.

Almayer dădu din umeri.

— Da. Şi tu ai să mă ajuţi să-mi întemeiez negoţul. Am nevoie de o casă, de mărfuri şi poate de nişte bani. Îi

cer de la tine.

— De altceva nu mai ai nevoie? Poate de haina mea? şi aici Almayer îşi desfăcu nasturii de la jachetă – de casa mea sau de cizmele mele?

— În definitiv este firesc – continuă Willems fără să-i dea atenţie lui Almayer – este firesc ca ea să aştepte avantaje care… şi atunci aş putea să închid gura ticălosului ăluia bătrân şi atunci…

Se opri, cu faţa strălucind în lumina uşoară a unui entuziasm visător şi îşi îndreptă ochii în sus. Cu figura sa slabă şi înfăţişarea ruinată, arăta ca un ascet din ţinuturi sălbatice, care găseşte răsplata pentru o viaţă de abnegaţie în revelaţia unei străluciri orbitoare. Continuă cu un murmur plin de pasiune:

— Şi atunci o s-o am toată pentru mine, departe de lumea ei… toată pentru mine… sub influenţa mea… o s-o învăţ să se poarte în lume… s-o modelez… s-o ador… s-o fac blândă… s-o… Oh! Ce fericire! Şi apoi – apoi să plecăm în vreun loc îndepărtat unde, despărţită de toţi cei pe care îi cunoaşte, eu voi deveni întreaga ei lume! întreaga ei lume!

Expresia feţei i se schimbă brusc. Ochii îi rătăciră un timp apoi deveniră ficşi dintr-odată.

— Îţi voi înapoia fiecare centimă, desigur, spuse cu tonul omului de afaceri şi cu ceva din vechea lui siguranţă, din vechea lui încredere în sine. Fiecare centimă! Nu am nevoie să mă amestec în afacerile tale. Îi voi înlătura pe micii negustori indigeni. Am ideile mele – dar nu asta interesează acum. Şi căpitanul Lingard va fi de acord, sunt sigur. În definitiv este vorba de un împrumut şi eu îţi voi sta la dispoziţie. În clipa de garanţie.

— Ah! Căpitanul Lingard va fi de acord! Va fi…

Almayer se înecă.

Ideea – că Lingard va face ceva pentru Willems îl

înfuria. Faţa îi era congestionată. Se bâlbâi rostind cuvinte insultătoare. Willems îl privea cu răceală.

— Te asigur, Almayer, spuse el cu blândeţe, că am motive temeinice pentru a-ţi cere acest răspuns.

— Afurisita ta neruşinare!

— Crede-mă, Almayer, poziţia ta aici nu este atât de sigură pe cât ţi-o poţi închipui. Aici, un rival fără scrupule ţi-ar distruge negoţul în mai puţin de un an. Ar însemna ruina. Absenţa prelungită a lui Lingard le dă curaj unor anumiţi indivizi. Ştii? Am auzit multe în ultimul timp. Mi-au făcut propuneri… Tu eşti foarte singur aici. Nici în Patalolo nu poţi avea încredere.

— La naiba eu Patalolo. Eu sunt stăpân în acest loc.

— Dar, Almayer, nu vezi că…

— Ba da, văd. Văd un nerod ascuns, întrerupse Almayer cu violenţă. Care este înţelesul ameninţărilor tale? Nu crezi că şi eu ştiu câte ceva? Aia urzesc intrigi de ani întregi şi nimic nu s-a întâmplat. Arabii dau târcoale în jurul acestui râu de ani de zile – şi eu încă sunt singurul negustor aici; stăpânul de aici. Îmi aduci o declaraţie de război? Atunci asta porneşte numai din partea ta. Îi cunosc pe toţi ceilalţi duşmani ai mei. Ar trebui să te împuşc. Totuşi, nu meriţi să stric pulberea şi glonţul. Ar trebui să fii stârpit cu un băţ – aşa cum se face cu un şarpe.

Vocea lui Almayer deşteptă fetiţa, care se ridică pe pernă plângând strident. Se repezi la balansoar, luă copilul în braţe, veni înapoi orbeşte, se împiedică de pălăria lui Willems care rămăsese pe podea, şi îi făcu vânt cu piciorul în josul scărilor.

— Cară-te de aici! Cară-te! strigă el.

Willems mai făcu o încercare să vorbească, însă Almayer îl împiedică urlând mai departe.

— Ieşi! Ieşi! Ieşi! Nu vezi că sperii copilul, sperietoare ce eşti! Taci, taci, draga mea, continuă

adresându-se fetiţei şi liniştind-o, în timp ce Willems cobora încet treptele. Nu. Nu plânge! Omul rău pleacă. Uită-te. Îi este teamă de tăticul tău. Este un om rău şi murdar. Nu mai vine înapoi niciodată. O să locuiască în păduri şi niciodată nu o să mai vină aproape de fetiţa mea. Dacă vine, tăticu' o să-l omoare – aşa! Lovi cu pumnul în marginea balustradei ca să-i arate cum îl va omorî pe Willems, şi, cocoţând pe umeri copilul împăcat, îl ţinu aşa cu o mână, cealaltă îndreptându-se către chipul vizitatorului său, care se retrăgea.

— Uită-te cum fuge, scumpa mea, spuse el convingător. Nu e caraghios? strigă după el „Porcule!". Scumpa mea, hai, strigă şi tu după el.

Seriozitatea feţei ei se topi în gropiţe. Sub genele lungi, strălucind sub roua lacrimilor proaspete, ochii mari ai fetiţei scânteiau şi se roteau vesel. Cu o mână apucă părul lui Almayer în timp ce pe cealaltă o flutura cu voioşie şi striga cu toată puterea ei, într-o notă limpede, dulce şi distinctă ca ciripitul unei păsări:

— Porcule! Porcule! Porcule!

II

UN SUSPIN SUB ALBASTRUL strălucitor, o înfiorare a mării somnoroase, un curent rece ca şi când o uşă ar fi fost deschisă în faţa spaţiilor îngheţate ale universului şi, cu un freamăt al frunzelor, cu o aplecare a ramurilor, cu un tremur al crengilor subţiri, briza mării lovi coasta, se grăbi în sus pe râu, trecu pe lângă malurile largi, şi călători mai departe ondulând uşor apa întunecată, în şoapta crengilor, în foşnetul frunzelor pădurii trezite, în tabăra lui Lakamba, suflarea brizei a prefăcut roşul închis al unor tăciuni pe cale să se stingă, într-o strălucire pală; şi sub atingerea ei, spiralele zvelte şi drepte de fum care se ridicau din focurile aprinse începură să se legene, să se unduiască şi să se învolbureze, umplând amurgul din pâlcurile de

copaci umbroşi cu mirosul aromatic de lemn ars. Oamenii care moţăiseră la umbră în timpul orelor de arşiţă ale după amiezii, se treziră şi tăcerea din marea curte fu tulburată de murmurul şovăitor al glasurilor încă adormite, de accese de tuse şi căscaturi, din când în când de câte un hohot de râs, de o salutare, de un nume rostit cu voce tare sau de o glumă povestită uşor şi tărăgănat. Grupuri mici se chirceau pe călcâie în jurul focurilor slabe şi zumzetul monoton al convorbirilor umplu aşezarea. Convorbiri de oameni simpli, stăruitoare, hotărâte, repetându-se în silabe dulci, în tonurile muzicale ale povestirilor nesfârşite ale oamenilor acestora din păduri şi de pe mare, care pot vorbi cea mai mare parte a zilei şi toată noaptea; care nu epuizează niciodată un subiect şi niciodată nu sunt în stare să clarifice o chestiune. Pentru ei această vorbire continuă este poezie, pictură şi muzică, toată arta, toată istoria; singura lor realizare, singura lor superioritate, singura lor distracţie. Povestirile din jurul focurilor de tabără, care vorbesc despre vitejie şi şiretenie, de întâmplări stranii şi ţinuturi îndepărtate, de noutăţile de ieri şi de mâine. Povestirile despre cei morţi şi cei vii, despre cei care au luptat şi cei care au iubit.

Lakamba ieşi pe terasa din faţa casei sale, transpirat, pe jumătate adormit şi posomorât şi se aşeză într-un fotoliu de lemn la umbra streaşinei de deasupra. Prin intrarea întunecată putea să audă ciripitul uşor al femeilor sale, ocupate în jurul războaielor la care ţeseau modelul împestriţat al sarongului său de gală. La dreapta şi la stânga lui, pe podeaua flexibilă de bambus, acei dintre oamenii lui de încredere cărora descendenţa distinsă, îndelungata fidelitate sau serviciul făcut cu credinţă le dăduse privilegiul de a folosi casa şefului, dormeau pe rogojini sau se ridicaseră, frecându-şi ochii, în timp ce alţii, mai treji, adunaseră destulă energie ca să întindă pe un

covoraş fin o tablă de şah cu pătrăţele, grunduită cu argilă roşie, şi se gândeau adânc la mişcările ce urmau să le facă. Deasupra jucătorilor întinşi cu faţa în jos şi rezemaţi într-un cot, absorbiţi de meditaţia asupra jocului, în timp ce tălpile picioarelor li se mişcau încoace şi încolo, se înălţa ici colo statura câte unui spectator atent, uitându-se în jos cu mult interes, însă fără pasiune. Pe marginea terasei, un rând de sandale de piele stătea aranjat cu grijă şi bine aliniat, iar pe rampa de lemn erau rezemate vergile subţiri ale suliţelor aparţinând acestor jucători, lamele late, din oţel închis la culoare, lucind aproape negre în lumina roşietică a apusului de soare care se apropia.

Un băiat de vreo doisprezece ani – slujitorul personal al lui Lakamba – se aşează pe călcâie la picioarele stăpânului său şi îi întinse o cutie de argint. Lakamba luă cutia încet, o deschise, şi, scoţând o bucată de frunză verde, puse în ea un pic de lămâie, o bucăţică de gambier[1], puţină nucă de areca şi înfăşură totul cu o răsucire îndemânatică.

Se opri cu frunza în mână, îi păru că-i lipseşte ceva, întoarse cu încetineală capul într-o parte şi în cealaltă, ca un om cu gâtul înţepenit, şi izbucni eu o voce groasă şi indispusă:

— Babalatchi!

Jucătorii îşi ridicară capetele repede şi apoi îşi coborâi a din nou privirile. Oamenii aflaţi în picioare tresăriră neliniştiţi ca şi când ar fi fost străpunşi de sunetul glasului şefului. Cel mai apropiat de Lakamba repetă după un timp chemarea, pe deasupra balustradei către curte. Se produse o mişcare de capete a acelor de jos, de la focuri, şi strigătul se târî pe deasupra împrejmuirii, în tonuri melodioase. Bătaia pisăloagelor de lemn cu care: e

1 Substanţă astringentă obţinută dintr-o plantă orientală — Uncaria gambier. (N. tr.)

decortica orezul pentru cină se opri pentru un moment i numele lui Babalatchi răsună din nou ascuţit, rostit le nil i de femei, pe diferite tonalităţi. O voce îndepărtată

Irigă ceva – alia, mai aproape, repetă. Se produse apoi nu de un tumult care se stinse dintr-odată. Primul care Irigase se întoarse către Lakamba, spunând cu nepăsare:

— Este cu orbul Omar.

Buzele lui Lakamba se mişcară fără să se audă ceva. Omul care vorbise se lăsă din nou absorbit de jocul ce continua la picioarele sale şi şeful – ca şi când ar fi uitat dintr-odată totul – rămase cu o faţă indiferentă în mijlocul slujitorilor tăcuţi, înclinat rigid în fotoliul său.

U mâinile înţepenite pe rezemătoare şi genunchii despărţiţi, cu ochii lui mari şi congestionaţi clipind cu gravitate, ca şi când ar fi fost orbit de vidul acela nobil din mintea lui.

Babalatchi se dusese să-l vadă pe bătrânul Omar, târziu, după-amiază. Nevoia de a manevra cu grijă susceptibilităţile vechiului pirat şi de a menaja cu abilitate pornirile violente ale Aissei îl absorbea făcându-l să lase la o parte orice alte preocupări; îl împiedica să fie mereu prezent pe lângă şeful şi protectorul său, ba chiar îi tulburase somnul în ultimele trei nopţi, aşa cum soţia lui – un dar din partea lui Lakamba – remarcase, nu o singură dată, cu o volubilitate pătrunzătoare şi plină de reproş, în ziua în care a părăsit propria sa colibă de bambus – aşezată printre celelalte din tabăra lui Lakamba – inima i s-a strâns de nelinişte şi îndoială în privinţa reuşitei intrigii lui. Mergea încet, cu aerul. Său indiferent faţă de locurile în care se găsea, ca şi când nu şi-ar fi dat seama că multe priviri somnoroase îl urmăreau din toate părţile curţii, în timp ce înainta către portiţa de la capătul de sus. Această portiţă dădea într-o împrejmuire separată în care o casă

destul de mare, construită din scânduri, fusese pregătită din ordinul lui Lakamba pentru găzduirea lui Omar şi a Aissei. Era o locuinţă de un tip superior, care fusese destinată consilierului său celui mai însemnat – ale cărui calităţi, după cum gândea Lakamba, meritau asemenea onoare. Însă după consultările dintre ei în luminişul pustiu – când Babalatchi dăduse la iveală planul său – amândoi s-au înţeles ca noua casă să fie întrebuinţată la început pentru a-i adăposti pe Omar şi Aissa, după ce vor fi fost convinşi să părăsească aşezarea Rajahului sau după ce vor fi fost răpiţi – aşa după cum s-ar fi putut să se întâmple. Pe Babalatchi nu l-a supărat câtuşi de puţin amânarea mutării sale în casa de onoare, pentru că folosirea locuinţei prezenta multe avantaje pentru o realizare cât mai liniştită a planurilor sale. Era oarecum izolată, având o îngrădire proprie şi această îngrădire comunica, de asemenea, cu curtea separată din spatele reşedinţei lui Lakamba – un loc rezervat pentru gospodăria femeiască a şefului. Singura comunicaţie cu râul avea loc prin curtea mare din faţă, întotdeauna plină de oameni înarmaţi şi priviri vigilente. În spatele întregului grup de clădiri se întindea terenul plat al defrişărilor pentru orezării, care la rândul lui era închis de zidul de păduri neatinse, cu lăstărişul atât de des şi de încâlcit încât nimic, în afară de glonţ – şi acela tras din imediată apropiere – nu putea să pătrundă acolo, pe o bună distanţă.

Babalatchi se strecură încetişor pe portiţă şi, închizând-o, legă cu grijă închizătoarele de trestie. În faţa casei era un petic pătrat de pământ bine bătătorit, devenit neted ca asfaltul. Un trunchi mare, proptit, un gigant lăsat intenţionat acolo în timpul lucrărilor de defrişare, se ridica în spaţiul limpede ca un baldachin de ramuri noduroase şi frunze groase şi întunecate. La dreapta – şi la mică distanţă de casa mare – o colibă mică de trestie, acoperită

cu rogojini, fusese ridicată anume pentru înlesnirea lui Omar căruia, fiind orb şi infirm, îi venea greu să urce podeţul de scânduri ce ducea la locuinţa cea mare, clădită pe stâlpi scurţi şi cu o verandă neacoperită, în imediata apropiere a trunchiului de copac şi în faţa intrării colibei, focul gospodăriei îşi scăpăra tăciunii în mijlocul unui cerc mai larg de cenuşă albă. O femeie bătrână – o oarecare rudă umilă a uneia dintre nevestele lui Lakamba, care fusese rânduită s-o servească pe Aissa – ghemuită pe călcâie în faţa focului, îşi ridică ochii înceţoşaţi ca să se uite cu indiferenţă la Babalatchi, pe când acesta înainta repede prin curte. Babalatchi cuprinse curtea cu o privire pătrunzătoare a singurului său ochi şi, fără să se uite în jos la bătrână, murmură o întrebare, în tăcere, femeia întinse un braţ tremurător şi uscat către colibă. Babalatchi făcu câţiva paşi spre intrare, însă se opri afară în soare:

— O! *tuan* Omar, Omar *besar*. Sunt eu, Babalatchi!

Dinăuntrul colibei se auzi un geamăt uşor, o tuse. Şi un mormăit nedesluşit în tonurile întrerupte ale unui plâns slab. Încurajat de jalnicele semne de viaţă din colibă, Babalatchi intră şi, după un timp, ieşi conducându-l cu mare luare-aminte pe orbul Omar, care îl urma ţinându-şi amândouă mâinile sprijinite pe umerii lui. Sub copac se găsea un scaun rudimentar şi Babalatchi îl conduse acolo pe bătrânul său şef, care se aşeză cu un oftat de uşurare şi se rezemă obosit de trunchiul scorţos. Razele soarelui care apunea, pătrunzând pe sub crengile întinse, rămâneau fixate asupra personajului acestuia îmbrăcat în alb, stând cu capul înclinat pe spate într-o postură de demnitate gravă, asupra mâinilor subţiri care se mişcau neliniştite şi asupra feţei lipsite de expresie, cu pleoapele căzute pe globurile distruse ale ochilor. O faţă cu imobilitatea unei figuri de ghips îngălbenită de vreme.

— Soarele este aproape de asfinţit? întrebă Omar cu

o voce plictisită.

— Foarte aproape, răspunse Babalatchi.

— Unde mă aflu? De ce am fost luat din locul pe care îl ştiam, unde eu, orb, puteam să mă mişc fără teamă. Este întocmai ca noaptea neagră pentru cei care văd. Şi soarele este aproape să apună şi eu nu i-am auzit paşii de azi-dimineaţă. De două ori o mână străină mi-a dat astăzi mâncarea. De ce? De ce? Unde este ea?

— E în apropiere, spuse Babalatchi.

— Şi el? continuă Omar, cu o bruscă asprime şi cu o voce alterată. Unde este el? Nu-i aici. Nu-i aici! repetă, întorcând capul într-o parte şi în alta ca şi cum ar fi încercat să vadă ceva.

— Nu! Acum nu este aici, spuse Babalatchi ca să-l liniştească. Apoi, după o pauză, adăugă cu voce scăzută: Însă o să se-ntoarcă în curând.

— O să se întoarcă. O, vicleanul! O să se întoarcă? L-am blestemat de trei ori, exclamă Omar, cu o uşoară violenţă.

— Ei este blestemat, fără îndoială, consimţi Babalatchi împăciuitor – şi totuşi în curând va fi aici.

— Tu eşti şiret şi n-ai credinţă. Ţi-am dat mărire. Erai noroi sub picioarele mele – chiar mai puţin decât noroiul, spuse Omar cu glas tare şi tremurând.

— Am luptat alături de dumneata de multe ori, răspunse Babalatchi cu calm.

— De ce a venit? continuă Omar. Tu l-ai trimis? De ce a venit să-mi murdărească aerul pe care îl respir – să-şi râdă de soarta mea – să-i otrăvească ei sufletul şi să-i fure trupul? Ea şi-a împietrit inima faţă de mine. Împietrită şi fără milă şi ascunsă ca stâncile de sub o mare liniştită care sfarmă o corabie. Răsuflă adânc, se luptă cu mânia sa, apoi brusc forţele îl părăsiră. Mi-a fost foame, continuă el pe un ton plângăreţ – adeseori am fost foarte flămând – şi mi-a

fost frig şi am fost lăsat în părăsire, şi nimeni lângă mine. Ea m-a uitat adesea – şi feciorii mei sunt morţi şi omul acesta este un necredincios şi un câine. De ce a venit? I-ai arătat tu drumul?

— A găsit el singur drumul, o, şef al celor viteji, spuse Babalatchi cu tristeţe. Numai că eu văd o cale pentru distrugerea lui şi pentru propria noastră mărire. Şi dacă am văzut bine, atunci dumneata nu vei mai suferi niciodată de foame. Atunci va fi pace pentru noi şi măreţie şi bogăţii.

— Ca mâine am să mor, murmură Omar eu amărăciune.

— Cine ştie? Aceste lucruri au fost scrise încă de la începutul lumii, şopti Babalatchi, gânditor.

— Nu-l lăsa să vină îndărăt, exclamă Omar.

— Nici el nu poate scăpa de soarta lui, continuă Babalatchi. Va veni îndărăt şi puterea oamenilor pe care îi urâm, dumneata şi cu mine, se va sfărâma şi va deveni praf în mâinile noastre. Apoi adăugă cu entuziasm: se vor lupta între ei şi vor pieri amândoi.

— Şi tu vei vedea toate acestea, în timp ce eu…

— Adevărat! murmură Babalatchi, cu părere de rău.

Pentru dumneata viaţa este întuneric.

— Nu! Flacără! exclamă bătrânul arab, ridicându-se pe jumătate şi căzând înapoi pe scaun. Flacără a acelei ultime zile! O văd încă – ultimul lucru pe care l-am văzut. Şi aud zgomotul pământului crăpat – când au murit cu toţii. Şi eu trăiesc ca să fiu jucăria unui viclean, adăugă el cu o iritare lipsită de logică.

— Dumneata eşti încă stăpânul meu, spuse Babalatchi, cu umilinţă. Dumneata eşti foarte înţelept – şi cu această înţelepciune a dumitale îi vei vorbi lui Syed Abdulla când va veni aici, îi vei vorbi după cum te-am sfătuit eu, slujitorul dumitale, omul care a luptat mulţi ani

la dreapta dumitale. Am auzit de la un trimis că Syed Abdulla vine la noapte, poate târziu, pentru că lucrurile acelea trebuie să fie făcute în taină, ca nu cumva omul alb, negustorul din susul râului, să afle despre ele. Însă el va veni aici. I s-a înmânat lui Lakamba o scrisoare. În ea Syed Abdulla îi spune că va pleca de pe corabia sa, care este ancorată în afara râului, astăzi, la ora amiezii va fi aici înainte de zorii zilei, dacă aşa e vrerea lui Alah.

Vorbea ţinându-şi privirile în jos şi nu şi-a dat seama de prezenţa Aissei până când nu şi-a înălţat capul; atunci încetă să mai vorbească. Aissa se apropiase atât de încetişor, încât nici Omar nu-i auzise paşii şi acum stătea uitându-se la ei cu priviri tulburi şi gura întredeschisă, ca şi când ar fi fost gata să vorbească; la gestul rugător al lui Babalatchi, rămase însă tăcută. Omar şedea absorbit în gânduri.

— *Ai*, *Ai*! Chiar aşa! spuse în cele din urmă cu o voce slabă. Trebuie să spun ceea ce gândeşti tu, Babalatchi! Să-i spun să se încreadă în omul alb! Nu înţeleg. Sunt bătrân şi orb şi slăbit. Nu înţeleg. Îmi este frig, continuă el cu o voce mai scăzută, mişcându-şi neliniştit umerii. Se opri, apoi continuă dezorientat, în şoapte slabe: Sunt fii de vrăjitoare şi tatăl lor este Satan cel de piatră. Fii de vrăjitoare! Fii de vrăjitoare! După o scurtă tăcere întrebă dintr-odată cu o voce mai hotărâtă: Câţi oameni albi se găsesc aici, făţarnicule?

— Sunt doi. Doi oameni albi, care se vor lupta între ei, răspunse Babalatchi, cu grabă.

— Şi ei ţi vor mai rămâne apoi? câţi? Spune-mi tu care eşti înţelept.

— Căderea unui duşman este consolarea celor nefericiţi, răspunse Babalatchi cu hotărâre. Duşmani se ivesc pe fiecare mare: Numai înţelepciunea Celui Prea înalt le cunoaşte numărul – dar să ştii că unii dintre ei

suferă.

— Spune-mi, Babalatchi, vor muri? Vor muri amândoi? întrebă Omar cu o bruscă neliniște.

Aissa făcu o mișcare. Babalatchi ridică o mână și îi făcu semn să stea liniștită.

— Desigur că vor muri, spuse el cu tărie, uitându-se la fată cu o privire neclintită.

— *Ai*, *că*! Să moară însă curând! Așa ca să-mi pot trece mâinile peste fețele lor atunci când Alah le va înțepeni.

— Dacă aceasta va fi soarta lor și a dumitale, răspunse Babalatchi, fără șovăială. Dumnezeu e mare.

Un violent acces de tuse îl încovoie pe Omar, care se clătină într-o parte și în alta, trăgându-și cu greu răsuflarea și gemând, în timp ce Babalatchi și fata se uitau la el în tăcere. Apoi se rezemă din nott de copac, epuizat.

— Sunt singur, sunt singur, se văită slab, bâjbâind în jur cu mâini tremurătoare. Este cineva lângă mine? Este cineva? Mi-e frică de locul ăsta străin.

— Sunt lângă dumneata, o, căpetenie a celor viteji, spuse Babalatchi, atingându-i ușor umărul. Mereu lângă dumneata ca în zilele când am fost amândoi tineri, ca în zilele în care amândoi țineam arme în mâinile noastre.

— A existat vreodată vreo astfel de armă, Babalatchi? întrebă Omar, cu brutalitate. Am uitat. Și acum când mor, nu va mai rămâne în urma mea niciun bărbat. Niciun bărbat neînfricat care să vorbească despre vitejia tatălui său. A fost o femeie! O femeie! Și ea m-a părăsit pentru un câine necredincios. Mâna Celui Milostiv a căzut greu deasupra capului meu. Oh! Ce nenorocire pe mine! O, ce ruşine pe mine!

Se potoli după un timp și întrebă liniștit:

— A apus soarele, Babalatchi?

— S-a lăsat în jos până la cel mai înalt copac pe care

îl pot vedea de aici, răspunse Babalatchi.

— E timpul de rugăciune, spuse Omar încercând să se ridice.

Îndatoritor, Babalatchi îl ajută pe bătrânul său şef să se ridice şi porniră amândoi încet către colibă. Omar aşteptă afară în timp ce Babalatchi intră în colibă şi ieşi imediat târând după el covorul de rugăciune al bătrânului arab. Turnă, dintr-un vas de alamă, apa iertării de păcate, pe mâinile întinse ale lui Omar şi îl ajută să se aşeze în genunchi, pentru că venerabilul tâlhar era mult prea slab pentru a fi în stare să îngenuncheze singur. Apoi, pe când Omar rostea cu voce monotonă primele cuvinte alo rugăciunii şi făcea prima înclinare către oraşul Sfânt, Babalatchi se îndreptă fără zgomot spre Aissa, care nu se mişcase în tot acest timp.

Aissa se uita fix la înţeleptul cu un singur ochi, care se apropia de ea încet şi cu o atitudine plină de respect. Un moment se priviră unul pe altul în tăcere. Babalatchi părea stânjenit. Cu o mişcare bruscă şi rapidă ea îi prinse braţul şi cu cealaltă mână arătă către discul roşu care, în coborâre, strălucea fără raze prin ceţurile plutitoare ale serii.

— Al treilea apus! Ultimul! Şi el nu-i aici, şopti ea. Ce ai făcut, omule fără credinţă? Ce ai făcut?

— Crede-mă că mi-am ţinut cu vântul, murmură Babalatchi cu seriozitate. În dimineaţa asta Bulangi a plecat cu o canoe să-l caute. Este un om ciudat, dar e prietenul nostru şi îl va urmări şi îl va ţine sub observaţie, fără să fie văzut. La al treilea ceas al zilei am trimis o altă canoe cu patru vâslaşi. Astfel că într-adevăr omul după care tânjeşti, o, fiică a lui Omar! poate ve, ni oricând îi place.

— Dar nu este aici! L-am aşteptat ieri. Şi astăzi!

Mâine mă duc eu.

— Numai moartă! murmură Babalatchi către sine însuşi. Şi te îndoieşti de puterea ta, continuă cu un glas mai ridicat – tu care pentru el eşti mai frumoasă decât o hurie din al şaptelea cer? Este sclavul tău.

— Uneori un sclav fuge, spuse ea posomorâtă, şi atunci stăpânul trebuie să se ducă să-l caute.

— Şi tu vrei să trăieşti şi să mori cerşetoare? întrebă Babalatchi cu nerăbdare.

— Nu-mi pasă, exclamă ea, frângându-şi mâinile; şi pupilele n gre ale ochilor ei larg deschişi săgetau sălbatic, de colo până colo, ca păsările de mare înaintea furtunii.

— Sst! Sst! şuieră Babalatchi, cu o privire către Omar. Crezi, fată, că el însuşi ar trăi ca un cerşetor, chiar cu tine alături?

— El este un om mare, răspunse ea cu ardoare. Şi vă dispreţuieşte pe toţi! Vă dispreţuieşte pe toţi! El este într-adevăr bărbat!

— Tu eşti cea mai în măsură să ştii acest lucru, murmură Babalatchi cu un zâmbet fugar – dar ţine minte, femeie cu inimă tare, că pentru a-l ţine înlănţuit trebuie să fii pentru el ca marea pentru un om însetat – o tortură care nu încetează niciodată şi o nebunie.

Se opri din vorbă şi amândoi rămaseră tăcuţi, uitându-se în pământ şi, un timp, nu se mai auzi nimic în afară de trosniturile focului şi de intonaţiile lui Omar, glorificându-l pe Dumnezeu – Dumnezeul său şi credinţa, credinţa sa. Apoi Babalatchi îşi înălţă capul şi păru să asculte cu simţurile încordate la tumultul de voci din curtea mare. Zgomotul confuz se aduna în strigăte distincte, luneca apoi într-un mare tumult de voci, pierzându-se, pentru a reîncepe şi a deveni din ce în ce mai tare, încetând apoi din nou, brusc; şi în acele scurte pauze, vociferările ascuţite ale femeilor se ridicau, ca scăpate de sub o piedică, către cerul liniştit. Aissa şi

Babalatchi dădură să se mişte, însă acesta din urmă prinse la rândul său mâna fetei şi o reţinu cu o strângere puternică.

— Aşteaptă! şopti el.

Uşa mică din palisada puternică prin care terenul lui Lakamba era separat de împrejmuirea lui Omar zbură în lături cu repeziciune şi prinţul exilat apăru cu o mână tulburată, ţinând în mână o sabie scurtă, fără teacă. Turbanul îi era pe jumătate desfăcut şi o fâşie din el se târa pe pământ, în urma lui. Jacheta îi era descheiată. Răsuflă adânc pentru un moment, înainte de a vorbi.

— A venit în barca lui Bulangi, spuse el, şi a mers liniştit până când a ajuns în faţa mea; atunci l-a apucat furia fără rost a oamenilor albi şi a sărit la mine. Am fost într-o mare primejdie, continuă ambiţiosul om nobil pe un ton supărat. Auzi tu asta, Babalatchi? Acest mâncător de carne de porc a încercat să mă lovească în faţă cu pumnul său necurat. A încercat să treacă prin casa mea.

Acum îl ţin şase oameni.

O nouă izbucnire de ţipete întrerupse vorbele lui Lakamba. Voci mânioase strigau: „Ţine-l! Doboară-l! Dă-i la cap!”. Apoi strigătele încetară dintr-odată şi complet, ca şi când ar fi fost gâtuite de o mână puternică şi, după o secundă de surprinzătoare tăcere, se auzi numai vocea lui Willems urlând blesteme în malaeză, olandeză şi engleză.

— Ascultă, spuse Lakamba cu buze tremurătoare, îl blestemă pe propriul său Dumnezeu. Vorbele sale sunt ca furia unui câine turbat. Putem să-l ţinem noi aşa tot timpul? Trebuie să fie ucis!

— Prostul! murmură Babalatchi, uitându-se la Aissa, care stătea cu dinţii strânşi, cu ochi scânteietori şi nările dilatate, supunându-se încă mâinii lui, care o reţinea. Este a treia zi şi mi-am ţinut promisiunea, îi spuse el, vorbind cu voce scăzută. Ţine minte, adăugă prevenitor – ca marea

pentru cel însetat! Şi acum, spuse el tare, dându-i drumul şi păşind înapoi, du-te, fiică neînfricată, du-te!

Ca o săgeată, iute şi tăcută, Aissa îşi luă zborul în josul împrejmuirii şi dispăru prin poarta care dădea în curte. Lakamba şi Babalatchi se uitau după ea. Auziră tumultul reînnoit, vocea clară a fetei strigând: „Daţi-i drumul!”. Apoi, după o pauză în zarva de acolo, nu mai mare decât jumătate din clipa unei răsuflări, numele Aissei răsună într-un strigăt puternic, disonant şi pătrunzător, la auzul căruia un fior îi trecu pe amândoi. Bătrânul Omar se prăbuşise pe covorul său şi gemea slab. Lakamba privea cu un dispreţ întunecat în direcţia de unde venise sunetul neomenesc. Babalatchi însă, simulând un zâmbet, îl împinse pe distinsul său protector prin poarta mică din palisadă, îl urmă şi o închise repede.

Femeia bătrână, care în cea mai mare parte din acest timp stătuse în genunchi la foc, se ridică acum, se uită cu teamă de jur-împrejur şi se ghemui, ascunzându-se îndărătul copacului. Poarta de la curtea mare zbură în lături cu o trosnitură puternică în urma unei lovituri furioase de picior, şi Willems se ivi purtând-o pe Aissa în braţe. Goni prin curtea mică asemenea unei furtuni, ţinând strâns la piept fata cu braţele încolăcite în jurul gâtului lui, cu capul atârnând pe spate, cu ochii închişi, şi cu părul despletit aproape atingând pământul. Apărură o secundă în lumina focului, apoi, eu paşi imenşi, se năpusti în sus pe podeţ şi dispăru cu povara sa prin intrarea casei celei mari.

Înăuntrul şi în afara micii curţi domnea liniştea. Omar şedea sprijinindu-se în cot, faţa lui înspăimântată, cu ochii închişi, dându-i aspectul unui om chinuit de un coşmar.

— Ce se întâmplă? Ajutor! Ajutaţi-mă să mă ridic! striga el stins.

Bătrâna vrăjitoare şedea ghemuită în umbră, privind cu ochi întunecaţi către intrarea casei şi nu luă în seamă strigătul lui. Omar ascultă câtva timp, apoi braţul i se muie şi, cu un oftat adânc de descurajare, se lăsă să cadă pe covor.

Ramurile copacului se aplecau şi tremurau în bătaia nestatornică a unui vânt uşor. O frunză se lăsă fluturând în jos de pe vreo ramură înaltă şi se aşeză pe pământ nemişcată, ca şi cum s-ar fi culcat pentru totdeauna, în lumina focului; însă curând se agită, apoi, dintr-odată, se înălţă şi zbură, învârtindu-se şi răsucindu-se în faţa suflului brizei înmiresmate, purtată fără speranţă în noaptea întunecată care se întinsese deasupra ţinutului.

III

PÂNĂ LA VÂRSTA de patruzeci de ani, Abdulla urmaşe căile Dumnezeului său. Fiu al bogatului Syed Selim ben Sali, marele negustor mahomedan din Strâmtori, a plecat la vârsta de şaptesprezece ani în prima sa expediţie comercială, ea reprezentant al tatălui său, pe o corabie cu pelerini, închiriată de bogatul arab ca să transporte un grup de credincioşi malaezi la Sfântul Monmânt. Asta se întâmpla în zilele când vapoarele cu aburi nu pătrunseseră încă în mările acelea, sau, cel puţin, nu în asemenea măsură ca acum. Călătoria a fost lungă şi ochii tânărului erau întotdeauna deschişi la minunile din multe ţări. Alah a hotărât că soarta lui era să devină pelerin foarte devreme în viaţă. Aceasta era o mare favoare din partea Cerului şi nu ar fi putut să fie acordată unui om care să o preţuiască mai mult sau care să se facă mai demn de ea prin neclintita cucernicie a inimii sale şi prin comportarea religioasă solemnă. Mai târziu deveni limpede că în cartea destinului său sta scrisă o viaţă de călător. Vizită Bombayul şi Calcutta, aruncă o privire în golful IVR. Şic. Contemplă la timpul cuvenit coastele înalte şi pustii ale Canalului de

Suez. Şi aici se limitară călătoriile lui către apus. La virata de douăzeci şi şapte de ani, soarta care i-a fost hărăzită a hotărât ca el să se reîntoarcă la Strâmtori şi să preia din mâinile tatălui său muribund ramurile unui comerţ care îşi întindea firele asupra întregului arhipelag: de la Sumatra la Noua Guinee, de la Batavia la Palawan. Foarte curând, abilitatea sa, voinţa sa neclintită – până la încăpăţânare – înţelepciunea lui, superioară vârstei, l-a făcut să fie recunoscut ca şef al unei familii ai cărei membri şi rubedenii se găseau răspândite în toate părţile acelor mări. Un unchi aici, un frate acolo; un socru în Batavia, altul în Palembang; soţi ai numeroaselor sale surori; veri nenumăraţi risipiţi la nord, la sud, la est şi la vest – oriunde se făcea comerţ; marea familie se întindea ca o plasă peste insule. Împrumutau bani prinţilor, influenţau întrunirile de consilii, înfruntau – dacă era nevoie – cu o cutezanţă potolită conducătorii albi care ţineau uscatul şi marea sub ascuţişul săbiilor; şi toţi purtau mare respect lui Abdulla, ascultau de sfaturile lui, urmau planurile lui – pentru că era înţelept, cucernic şi norocos.

Se purta cu umilinţa potrivită unui credincios, care niciodată nu uita, nici pentru un moment din viaţa sa de veghe, că el este un slujitor al Celui Preaînalt. Era foarte milostiv, pentru că omul milostiv este prietenul lui Alah şi, când pleca de acasă – o casă zidită din piatră, chiar alături de oraşul Penang – pe drumul spre depozitele sale din port, trebuia adeseori să-şi smulgă cu iuţeală mâna de sub buzele unor oameni de aceeaşi rasă şi de aceeaşi credinţă; şi adeseori trebuia să murmure cuvinte de dezaprobare sau chiar să-i mustre cu asprime pe acei care încercau să-i atingă genunchii eu vârfurile degetelor, în chip de recunoştinţă sau de rugăminte. Era foarte chipeş şi îşi purta capul mic cu fală, dar cu o reţinută gravitate. Fruntea sa mândră, nasul drept, îngust, faţa întunecată, cu

trăsături delicat cizelate îi dădeau o înfăţişare aristocratică, care punea în lumină descendenţa sa pură. Barba îi era tăiată scurt şi în formă ovală. Ochii mari şi căprui aveau o privire de o blândeţe statornică, dezminţită însă de expresia gurii cu buze subţiri. Înfăţişarea îi era senină. Avea încredere în prosperitatea sa pe care nimic nu o putea zdruncina.

Fără odihnă, asemenea întregului său neam, foarte rar se oprea mai multe zile în şir în casa sa splendidă din Penang. Proprietar de vase, se găsea adesea la bordul unuia sau altuia din ele, traversând în toate direcţiile zona în care îşi desfăşura activitatea. În fiecare port avea o gospodărie – a sa proprie sau a lui ei rude – care să salute venirea lui cu o bucurie manifestată din plin. În fiecare port se găseau bărbaţi bogaţi şi cu trecere, nerăbdători să-l vadă, erau afaceri de discutat, erau scrisori importante de citit: o imensă corespondenţă, închisă în plicuri de mătase – o corespondenţă care nu avea nimic de-a face cu necredincioşii de la oficiul poştal colonial, ajungea în mâinile sale pe căi ocolite şi totuşi sigure. Era lăsată pentru el de oameni taciturni din vasele indigene de comerţ sau îi era înmânată, cu adânci temenele, de oameni obosiţi şi purtând urmele călătoriei, care se retrăgeau din faţa sa rugându-l pe Allah să binecuvânteze pe cel care în mod generos împărţea recompense deosebite. Şi veştile erau întotdeauna bune şi toate încercările sale reuşeau mereu, iar în urechi îi răsuna întruna un cor de admiraţie, de mulţumire şi de umile rugăminţi.

Era un om norocos. Şi fericirea sa era atât de completă încât spiritele bune, care orânduiseră stelele la naşterea sa, nu au neglijat – printr-un rafinament neobişnuit la nişte făpturi atât de primitive – să-l înzestreze cu o dorinţă greu de realizat şi cu un inamic greu de învins. Invidia pe succesele politice şi comerciale

ale lui Lingard şi dorinţa de a obţine în orice chip avantaje asupra lui deveniră mania lui Abdulla, miezul interesului vieţii sale, sarea existenţei sale.

În ultimele câteva luni primise scrisori misterioase din Sambir, îndemnându-l la o acţiune hotărâtoare. Descoperise râul cu câţiva ani în urmă, şi ancorase de mai multe ori în afara acestui estuar unde râul Pantai, care curgea repede până în acel loc, părea că ezită, răspândindu-se încet peste terenuri joase, înainte de a se vărsa uşor prin douăzeci de guri într-un labirint de mlaştini, ibancuri de nisip şi şiruri de stânci, în marea care îl aştepta. Abdulla i u încercase totuşi niciodată intrarea în râu pentru că menilor din rasa lui, deşi călători curajoşi şi aventuroşi, 1 «; lipsea adevăratul instinct marinăresc şi le era mul Mii nu naufragieze. Nu suporta ideea că *Rajah Lăut* putea să slaude că Abdulla Bi n Selim, ca şi alţi bărbaţi mai puţin importanţi, au dat greş când au încercat a-i smulgă secretul. Între timp, el trimise răspunsuri încurajatoare prietenilor mai puţin însemnaţi din Sambir; i rămase în aşteptarea momentului oportun, cu certitudinea calmă a unui triumf final.

Acesta era omul pe care Lakamba şi Babalatchi aşteptau să-l vadă pentru prima oară în noaptea întoarcerii lui Willems la Aissa. Babalatchi, care se chinuise trei zile de teamă că s-a supraestimat în micul său complot, simţindu-se acum sigur de omul său alb, avea inima uşoară şi arăta fel icit în timp ce supraveghea preparativele din curte, pentru primirea lui Abdulla. La jumătatea drumului dintre casa lui Lakamba şi râu, o grămadă de lemne uscate a fost pregătită, ca să i se dea foc eu o torţă în momentul debarcării lui Abdulla. Între debarcader şi casă fusese aşezat, în formă de semicerc, un rând de rame joase de bambus şi pe ele se îngrămădiseră toate covoarele şi pernele gospodăriei lui Lakamba. Se hotărâse că primirea

trebuia să aibă loc în aer liber, şi trebuia să arate impresionantă prin marele număr al partizanilor care, îmbrăcaţi curat, în alb, cu sarongurile lor roşii strânse în jurul pieptului, cu satirul într-o parte şi lancea în mână, se mişcau prin curte sau se adunau în grupuri mici, discutând cu zel despre ceremonia care urma să aibă loc.

Două focuri mai mici ardeau luminos la marginea apei, la fiecare capăt al debarcaderului. O grămadă mică de torţe de răşină era aşezată lângă fiecare foc şi, între ele, Babalatchi se învârtea încoace şi încolo, oprindu-se adesea cu faţa către râu, ţinându-şi capul plecat într-o parte şi ascultând sunetele care veneau din întunericul de pe apă. Nu era lună şi noaptea era foarte limpede; în înaltul cerului însă, în timpul după-amiezii, briza expirase în câteva adieri schimbătoare, iar ceaţa stătea acum suspendată, îndesându-se deasupra suprafeţei lucioase a Pantaiului, şi se lipea de ţărm, ascunzând vederii mijlocul râului.

Un strigăt în ceaţă – apoi altul – şi, înainte ca Babalatchi să poată răspunde, două canoe mici pătrunseră până la debarcader şi doi dintre principalii cetăţeni ai Sambirului, David Sahamin şi Hannet Bahassoen, care fuseseră în mod confidenţial invitaţi să-l întâlnească pe Abdulla, păşiră pe uscat repede şi, după ce-l salutară pe Babalatchi, porniră prin curţile întunecate către locuinţă. Mica agitaţie cauzată de sosirea lor se linişti în curând şi o altă oră se scurse cu încetineală, în timp ce Babalatchi umbla în sus şi în jos între focuri, devenind mai neliniştit cu fiecare clipă care trecea.

În sfârşit se auzi un strigăt de salut din josul râului. La o chemare a lui Babalatchi oamenii alergară la mal şi, smulgând torţele, le introduseră în foc, apoi le agitară deasupra capetelor până ce izbucniră flăcări din ele. Fumul se ridica în şuviţe groase şi răsucite şi atârna în

nori roşietici deasupra flăcărilor strălucitoare care luminau curtea şi ajungeau până pe apă, dezvăluind trei canoe lungi, manevrate de numeroşi vâslaşi, rămase puţin mai în larg; oamenii din ele, ridicând cu mişcări uşoare lopeţile în sus şi afundându-le apoi în apă, ţineaţi flotila în nemişcare în mijlocul curentului puternic, exact în faţa debarcaderului. Un bărbat se ridică în barca cea mai mare şi strigă:

— Syed Abdulla Ben Selim este aici!

Babalatchi răspunse tare pe un ton ferm:

— Alah bucură inimile noastre! Veniţi la ţărm!

Abdulla debarcă primul, menţinându-şi echilibrul cu ajutorul mâinii întinse de Babalatchi. În momentul scurt al trecerii din barcă la ţărm, cei doi schimbară la iuţeală priviri ascuţite şi câteva cuvinte.

— Cine eşti dumneata?

— Babalatchi. Prietenul lui Omar. Protejatul lui Lakamba.

— Dumneata ai scris?

— Cuvintele mele au fost scrise, o, milostive!

Şi apoi Abdulla porni cu faţa liniştită printre cele două şiruri de bărbaţi care ţineau torţele, şi-l întâlni pe Lakamba în faţa focului cel mare, care trosnea şi arunca flăcări orbitoare. Pentru un moment statură cu câinele şi rân. Se invocând pacea asupra capului fiecăruia dintre ei, apoi Lakamba, ţinându-l încă pe cinstitul oaspete de mână, îl conduse în jurul focului, la locul ce-i fusese destinat. Babalatchi se ţinea aproape de protectorul său. Abdulla era întovărăşit de doi arabi. El, ea şi însoţitorii săi, era îmbrăcat într-o robă de muselină albă scrobită, care cădea în falduri drepte de la gât în jos. În faţă, până la jumătate, era închisă cu un rând des de nasturi mici de aur, iar în jurul mânecii strânse avea un şiret subţire de dantelă aurie. Pe capul ras purta o calotă mică din rafie împletită.

Era încălţat, pe piciorul gol, cu papuci de lac. Un şirag de mătănii cu boabe grele de lemn atârna înfăşurat pe încheietura mâinii drepte. Se aşează încet la locul de onoare şi, lăsând să-i cadă papucii, îşi strânse picioarele sub el, în mod cuviincios.

Sfatul astfel improvizat era aranjat într-un larg semicerc, punctul său cel mai îndepărtat de foc – cam la zece yarzi – fiind în acelaşi timp cel mai apropiat de locuinţa lui Lakamba. De îndată ce principalele personaje au luat loc, veranda casei se umplu în linişte de formele înfăşurate în voaluri ale femeilor care îi aparţineau lui Lakamba. Se îngrămădiră strâns lângă balustradă, uitându-se în jos şi şoptind încet. Dedesubt, câtva timp continuă schimbul formal de complimente între Lakamba şi Abdulla, care şedeau unul lângă altul. Babalatchi se aşezase umil la picioarele protectorului său, neavând altceva în afară de o rogojină subţire între el şi pământul tare.

Apoi se făcu o pauză. Abdulla se uită în jur parcă aşteptând ceva şi, după puţin, Babalatchi, care stătuse foarte liniştit, într-o atitudine gânditoare, păru să se deştepte cu un efort şi începu să vorbească pe un ton blând şi convingător. Descrise într-un stil curgător primele începuturi ale Sambirului, disputa dintre actualul conducător, Patalolo, cu sultanul din Koti, tulburările care au urmat, sfârşind cu răzvrătirea coloniştilor Bugis, sub conducerea lui Lakamba. Pe când povestea, se întorcea din când în când către Sahamin şi Bahassoen, care şedeau ascultând cu nesaţ şi confirmând cu câte un „*Betul*! *Betul*!” Adevărat! Adevărat! rostit cu o înfocare reţinută.

Înflăcărându-se, pe măsură ce subiectul povestirii sale înainta, Babalatchi continuă să relateze faptele legate de acţiunea lui Lingard în perioada critică a acestor neînţelegeri interne. Vorbea cu o voee încă reţinută, însă

cu o crescândă expresie de indignare. Cine era în definitiv acest om cu aspect fioros, ca să ţină toată lumea în afara acestui ţinut, izolându-i pe ei? Constituia el un guvern? Cine l-a făcut pe el conducător? A pus stăpânire pe sufletul lui Patalolo şi i-a asprit inima, i-a pus în gură vorbe tăioase şi a făcut ca mâna lui să lovească în dreapta şi în stânga. Acest necredincios îl ţine pe credincios la cheremul dominaţiei lui nejuste. Ei erau forţaţi să facă comerţ cu el, să accepte mărfurile pe care el voia să le dea şi să se mulţumească cu creditele pe care el le acorda. Şi le storcea plata în fiecare an…

— Foarte adevărat! exclamară Sahanim şi Behassoen, în acelaşi timp.

Babalatchi îi privi aprobator şi se întoarse spre Abdulla.

— Ascultă pe aceşti oameni, o, protector al celor oprimaţi! exclamă el. Ce puteam face? Oamenii trebuie să facă comerţ. Nu era nimeni altul, mai potrivit.

Sahanim se ridică, având bastonul în mână şi îi vorbi lui Abdulla cu politeţe măsurată, întărindu-şi cuvintele cu gesturile solemne ale braţului drept.

— Aşa este. Ne-am săturat să ne plătim datoriile către acest om alb de aici, care este fiul lui *Rajah Lanţ*.

Acest alb – profanat fie mormântul mamei sale! – nu se mulţumeşte să ne ţină strâns cu cruzime în mâna sa. Vrea chiar să ne ducă la moarte. Face negoţ cu dyacii din pădure care nu sunt mai buni decât maimuţele. Cumpără de la ei cauciuc şi trestie – în timp ce noi murim de foame. Numai eu două zile în urmă m-am dus la el şi i-am spus, „*tuan* Almayer” – exact aşa, căci trebuie să vorbim politicos acestui prieten al lui Satan – „*tuan* Almayer, am de vânzare cutare şi cutare mărfuri. Vreţi să le cumpăraţi?” Şi el mi-a răspuns într-un fel – pentru că oamenii albi nu au nicio idee despre politeţe – mi-a vorbit

ca şi cum aş fi fost im sclav: „Daoud, eşti un om norocos!” – bagă de seamă, o, primule dintre credincioşi, că prin aceste cuvinte el putea aducea nenorocirea pe capul. Meu – „Eşti un om norocos, mi-a spus, că ai ceva de vânzare în timpurile acestea grele. Adu repede mărfurile tale şi ţi le voi primi drept plată a ceea ce îmi datorezi din anul trecut!”. A râs şi m-a bătut cu palma pe umăr. Fie ca Johannum să aibă parte de el!

— Ne vom lupta cu el, interveni Bahassoen, cu înfocare. Ne vom lupta dacă vom avea ajutor şi un conducător. *Tuan* Abdulla, vrei să vii printre noi?

Abdulla nu răspunse pe dată. Buzele i se mişcară într-o şoaptă care nu se putea auzi şi boabele mătăniilor trecură printre degetele lui cu un clinchet sec. Toţi aşteptaţi într-o tăcere respectuoasă.

— Voi veni dacă corabia mea poate intra în râul acesta, spuse Abdulla în cele din urmă, cu o voce solemnă.

— Poate să intre, *tuan*, exclamă Babalatchi. Este aici un om alb, care…

— Aş vrea să-l văd pe Omar el Badavi şi pe omul acesta alb de care mi-ai scris, întrerupse Abdulla.

Babalatchi se ridică repede în picioare şi imediat se produse o mişcare generală. Femeile de pe verandă se grăbiră să intre în casă şi din mulţimea care se ţinea discret la distanţă în diferite părţi ale curţii, câţiva oameni se desprinseră şi alergară cu braţele pline de uscături pe care le aruncară pe foc. Unul dintre ei se apropie la un semn al lui Babalatchi şi, după ce primi ordinele acestuia, pomi către poarta mică şi intră în curtea lui Omar. În timp ce aşteptau întoarcerea lui Lakamba, Abdulla şi Babalatchi vorbeau între ei cu voce scăzută. Sahamin stătea de unul singur, mestecând somnoros o foaie de betel, cu o mişcare nepăsătoare şi leneşă a fălcilor groase. Bahassoen, cu mâna pe mânerul sabiei sale scurte, păşea semeţ încolo şi

încoace, în plina lumină a focului, arătând cât se poate de războinic şi cutezător şi stârnind invidia şi admiraţia partizanilor lui Lakamba, care stăteau în grupuri sau circulau fără zgomot prin umbrele curţii.

Mesagerul care fusese trimis la Omar se întorsese şi stătea la distanţă aşteptând să fie luat în seamă. Babalatchi îi făcu semn să se apropie.

— Care sunt vorbele lui? întrebă Babalatchi.

— Spunea că Syed Abdulla este binevenit, răspunse omul.

Lakamba îi vorbea încet lui Abdulla, care îl asculta cu adânc interes.

— Am putea avea optzeci de oameni dacă ar fi nevoie, spuse el – optzeci de oameni în paisprezece canoe. Singurul lucru care ne lipseşte este praful de puşcă…

— *Hai*! nu vor fi lupte, intră în vorbă Babalatchi. Va fi de-ajims frica pe care o inspiră numele dumitale şi spaima de venirea dumitale.

— Pot aduce şi praf de puşcă, murmură Abdulla cu multă nepăsare, numai dacă ar putea să intre corabia mea în acest râu, în condiţii sigure.

— Acolo unde e curaj va fi şi corabia în siguranţă, spuse Babalatchi. Acum o să mergem şi o să-i vedem pe Omar el Badavi şi pe omul alb pe care îl am aici.

Dintr-odată ochii întunecaţi ai lui Lakamba se treziră.

— Ia seama, *tuan* Abdulla, spuse el, ia seama! Acest necurat om alb se comportă extrem de furios. A fost gata să lovească…

— Îmi pun capul că eşti în siguranţă, o, milostivule! întrerupse Babalatchi.

Abdulla se uită de la unul la altul şi uşoara fluturare a unui zâmbet trecător tulbură pentru moment expresia

— Proscrisul din arhipelag să gravă. Se întoarse către Babalatchi şi spuse cu hotărâre:

— Pe aici, o, înălţător al inimilor noastre! strigă Babalatchi cu un respect aferat... Câţiva paşi numai şi îl vei vedea pe Omar cel viteaz şi pe omul alb, col cu mare putere şi pricepere. Pe aici!

Făcu un semn lui Lakamba să rămână în urmă şi, atingând în mod respectuos cotul lui Abdulla, îl conduse către poarta de la capătul de sus al curţii. Pe când înaintau încet, urmaţi de cei doi arabi, continuă să vorbească repede, cu voce scăzută, bărbatului nobil care nu privi nici o singură dată spre el, părând totuşi că ascultă cu o atenţie binevoitoare. Când se găsiră aproape de poartă, Babalatchi înainta şi se opri, privindu-l în faţă pe Abdulla, cu mâna pe închizătorile porţii.

— Îi vei vedea pe amândoi, spuse el. Tot ce-am spus d: spre ei Cote adevărat. Când mi-am dat seama că e înrobii de aceea de care ţi-am vorbit, am ştiut că va fi moale în mâinile mele ca nămolul din râu. La început, la vorbele mele, mi-a răspuns cu înjurături în limba lui, după modul de A se purta al oamenilor albi. Apoi, după ce a ascultat vocea celei pe care o iubeşte, a început să şovăie. A şovăit multe zile – prea multe. Eu, cunoscându-l bine, l-am făcut pe Omar să se retragă aici cu... gospodăria sa. Atunci, acest om roşcovan a umblat trei zile turbat ca o panteră neagră înfometată. Şi, în această seară, chiar în această seară, a venit. Îl am aici. Se găseşte în puterea unei femei cu inima neînduplecată. Îl am aici, sfârşi Babalatchi, cu un aer triumfător lovind cu mâna marginea de sus a porţii.

— Asta-i bine, murmură Abdulla.

— Şi el va îndruma corabia ta şi ne va conduce lupta – dacă va fi luptă, continuă Babalatchi. Dacă va fi vreo ucidere – să fie el ucigaşul! Trebuie să-i dai arme – o puşcă scurtă care trage de mai multe ori.

— Da, pe Alah! încuviinţă Abdulla, cufundat în

gânduri.

— Şi va trebui să-ţi deschizi mâna, o, tu, primul între cei darnici! continuă Babalatchi. Va trebui să satisfaci lăcomia unui om alb şi aceea a unei persoane care nu este bărbat şi de aceea e avidă de podoabe.

— Vor fi satisfăcuţi, spuse Abdulla; însă... Şovăi, privind în jos spre pământ şi netezindu-şi barba, în timp ce

Babalatchi aştepta neliniştit, eu gura întredeschisă. După puţin timp, vorbi din nou sacadat, în şoapte nedesluşite, aşa că Babalatchi a trebuit să-şi apropie de el capul ca să poată prinde cuvintele. Da. Însă Omar este fiul unchiului tatălui meu... şi tot ce-i al lui ţine de credinţă... în timp ce acest om este un necredincios. Nu se cuvine, nu se cuvine deloc. Acest câine nu poate să trăiască sub protecţia mea. Penitenţă! Refugiul meu este la Dumnezeul meu, mormăi cu repeziciune. Cum poate să trăiască sub ochii mei cu această femeie care aparţine credinţei? Ruşine! E o faptă cumplită!

Stinşi repezit şi răsuflă adânc, apoi adăugă eu îndoială:

— Şi după ce acest om va fi săvârşit ceea ce vrem noi, cum va trebui să se procedeze cu el?

Stăteau amândoi alături, gânditori şi tăcuţi, cu privirile rătăcind fără ţintă peste curte. Focul mare ardea cu strălucire, şi pete unduitoare de lumină se formau pe pământul negru de la picioarele lor, în timp ce fumul, cu mişcări leneşe, se împletea încet în văluri lucitoare p între crengile negre ale copacilor. Puteau să-l vadă

Lakamba, care se întorsese la locul său, stând gârbovit). I i: „Lovii pe perne, şi pe Sahamin, care se ridicase în picioare şi părea că îi vorbeşte cu o însufleţire demnă. Bărbaţii, câte doi sau trei, ieşeau din umbră la lumină, plimbându-se încet, şi apoi treceau din nou în umbră, eu feţele întoarse unul către altul, şi braţele

mişcându-se în gesturi reţinute. Bahassoen, ţinându-şi capul zvârlit cu mândrie pe spate, eu podoabele, broderiile şi mânerul sabiei scânteind în lumină, se învârtea continuu împrejurul focului, ca o planetă în jurul soarelui. O suflare rece de aer umed venea din întunecimea ţărmului. Aceasta îi făcu pe Abdulla şi pe Babalatchi să tresară şi îi trezi din gânduri. 1

— Deschide poarta şi intră, spuse Abdulla. Eşti sigur că nu-i niciun pericol?

— Jur pe viaţa mea că nu, răspunse Babalatchi ridicând cercul de trestie. Este complet împăcat şi mulţumit, ca un om care a băut apă după mai multe zile de însetarei

Deschise larg poarta, făcu câţiva paşi mai departe în întuneric, apoi reveni brusc.

— El ne poate fi folositor în multe feluri, îi şopti lui Abdulla, care se opri pe dată, văzându-l venind înap; i.

— O, păcat! O, ispită! oftă Abdulla, abia auzit. S ăparea noastră este la cel Preaînalt. Pot eu să hrăn pe acest necredincios pentru totdeauna, pentru totdeauna: adăugă cu grabă.

— Nu, exclamă Babalatchi. Nu! Nu pentru totdeauna Numai atâta timp cât slujeşte planurilor noastre. O, tu, cel care împărţi darurile lui Alah! Când va veni timpul şi porunca ta…

Păşi aproape de Abdulla şi mângâie cu o uşoară aii igere mâna care atârna cu nepăsare, ţinând mătănii!”

— Sunt sclavul tău şi gata să mă jertfesc, murmură el cu o voce clară şi respectuoasă în urechea lui Abdulla. Când înţelepciunea ta va vorbi, se va putea găsi puţina otravă care nu înşală. Cine ştie!

IV

BABALATCHI ÎL VĂZU pe Abdulla trecând prin intrarea joasă şi îngustă în întunecimea colibei lui Omar.

Auzi schimbul de saluturi uzuale şi vocea gravă a distinsului vizitator întrebând:

— Nicio altă nenorocire nu ţi s-a întâmplat – slavă lui Dumnezeu – în afară de pierderea vederii?

Apoi, dându-şi seama de expresia dezaprobatoare a celor doi arabi care-l însoţiseră pe Abdulla, le urmă exemplul şi se retrase dincolo de unde se putea auzi. Făcu acest lucru împotriva dorinţei lui, deşi îşi dădea seama că, oricum, ce avea să se petreacă acolo înăuntru era cu totul dincolo de ceea ce se putea controla. Rătăci nehotărât câtva timp şi, în cele din urmă, se îndreptă e.1 paşi nepăsători către focul care fusese mutat de sub copac mâi aproape de colibă şi puţin în bătaia vânt ului. Se aşeză pe călcâie şi, cu un aer preocupat, începu să se joace cu tăciunii aprinşi, după cum obişnuia când era absorbit de gânduri, retrăgându-şi repede mâna şi scuturând-o deasupra capului, când, distrat, îşi frigea degetele. Stând acolo putea să audă murmurul convorbirii din colibă şi putea să distingă vocile, dar nu şi cuvintele. Abdulla vorbea pe un ton jos şi, din când în când, monotonia curgătoare a vocii lui era întreruptă de o exclamaţie plângăreaţă, de un geamăt slab sau de un suspin tremurat ai bătrânului. Da. Era enervant să nu poţi desluşi clar ceea ce îşi spuneau cei doi, gândi Babalatchi, în timp ce se uita fix la strălucirea nestatornică a focului. Însă totul va ieşi bine. Totul va ieşi bine. Abdulla îi inspira încredere. A corespuns întru totul aşteptărilor sale. Din primul moment de când şi-a pus ochii pe el, a simţit cu certitudine că acest om – pe care îl ştia numai din auzite – era foarte hotărât. Chiar prea hotărât; Poate că mai târziu o să vrea să acapareze prea mult. O umbră trecu repede pe figura lui Babalatchi. În ajunul împlinirii dorinţelor sale, simţi gustul amar al picăturii de îndoială, care este amestecată în dulceaţa fiecărui succes.

Când, auzind paşi pe veranda casei mari, îşi înălţă capul, timbra de pe faţa lui dispăruse şi o expresie de vie îngrijorare îi luase locul. Willems cobora pe podeţul de scânduri, în curte. Lumina dinăuntru pătrundea prin crăpăturile din pereţii rău încheiaţi ai casei şi în intrarea luminată apăru silueta în mişcare a Aissei. Şi ea ieşi afară în noapte şi dispăru din vedere. Babalatchi se întreba unde putea să se ducă şi, pentru un moment, uită că Willems se apropia de el. Vocea omului alb, sunând aspru pe deasupra capului său, îl făcu să sară în picioare ca împins de un resort puternic.

— Unde este Abdulla?

Babalatchi făcu semn cu mâna către colibă şi stătu ascultând cu atenţie. Vocile dinăuntru nu se mai auzeau, apoi începură din nou să discute. Aruncă o privire piezişă lui Willems, a cărui formă nedesluşită se ridica deasupra scânteierii tăciunilor pe cale să se stingă.

— Aţâţă focul! spuse Willems dintr-odată. Vreau să-ţi văd faţa.

Babalatchi, cu o grabă îndatoritoare, puse peste cărbuni câteva vreascuri uscate dintr-o grămadă pe care o avea la îndemână, ţinându-l tot timpul pe Willems sub o privire atentă. Când se ridică, mâna lui se îndreptă aproape instinctiv către partea stângă ca să simtă atingerea minerului unui pumnal ascuns între cutele sarongului său; încerca însă să pară nepăsător sub privirea supărată a lui Willems.

— Eşti bine sănătos, slavă Domnului? murmură el.

— Da! răspunse Willems, cu o voce atât de puternică încât îl făcu pe Babalatchi să tresară nervos. Da!... Sănătos!... Tu...

Făcu un pas mare şi îşi puse amândouă mâinile pe umerii malaezului. În strânsoarea puternică, Babalatchi se clătină moale încolo şi încoace, însă faţa sa era tot atât de

liniştită ca şi atunci când – cu puţin înainte – stătea visând lângă foc. Cu o ultimă zgâlţâială plină de ură, Willems îi dădu drumul dintr-odată şi, întorcându-se pe călcâie, îşi întinse mâinile deasupra focului. Babalatchi se poticni, îşi reveni şi îşi scuturâ umerii.

— Ţţ! Ţţ! Ţţ! făcu el, în chip de reproş. După o scurtă tăcere, continuă cu o admiraţie accentuată: Ce mai bărbat! Ce bărbat puternic! Un bărbat ca ăsta… – conchise el, cu un ton de uimire adâncă – un bărbat ca ăsta poate răsturna munţii, munţii!!

Câtva timp privi plin de speranţă la umerii largi ai lui Willems şi continuă, adresându-se spatelui neprietenos, eu voce scăzută şi convingătoare:

— Dar de ce să fie supărat pe mine? Pe mine care mă gândesc numai la binele lui? Nu am adăpostit-o eu pe Aissa în propria mea casă? Da, *tuan*! Aceasta este propria mea casă. V-o dau fără să cer nimic în schimb, pentru că ea trebuie să aibă un adăpost. De ac-eea dumneata şi cu ea o să locuiţi împreună aici. Cine poate să cunoască ce-i în mintea unei femei? Şi încă a unei astfel de femei! Dacă a vrut să plece din celălalt loc, eu nu am avut niciun drept să spun nu. Eu sunt doar slujitorul lui Omar. Am spus: „Bucură-mi inima, luând casa mea”. Nu am spus bine?

— Să-ţi spun şi eu ceva, ripostă Willems, fără să-şi schimbe poziţia, dacă îi trece cumva prin minte să plece şi din locul acesta, tu eşti cel care va avea de suferit. Am să-ţi sucesc gâtul.

— Când inima este plină de dragoste, nu mai rămâne loc în ea pentru dreptate, reîncepu Babalatchi, cu neclintită şi stăruitoare blândeţe. De ce să mă ucizi? Dumneata, ştii, tuan, ce vrea ea. Dorinţa ei este un destin plin de splendoare – ca a tuturor femeilor. Ai fost nedreptăţit şi proscris de oamenii din neamul dumitale. Ea ştie acest lucru. Însă dumneata eşti curajos, eşti puternic,

eşti bărbat. Şt, *tuan* – sunt mai în vârstă decât dumneata! – eşti în mâna ei. Aceasta este soarta oamenilor puternici. Ea este nobilă prin naştere, şi nu poate trăi ca o sclavă. O cunoşti – şi dumneata eşti în mâna ei. Eşti ca o pasăre prinsă în cursă, din cauza puterii dumitale. Şi – ia aminte, sunt un om care a văzut multe – supune-te, *tuan*! Supune-te… Pentru că altfel…

Tărăgăni ultimele cuvinte într-un fel şovăitor şi apoi îşi întrerupse fraza. Întinzându-şi pe rând mâinile către flăcări, şi fără să-şi mişte capul, Willems dădu drumul unui holâot de râs scurt şi lugubru şi întrebă:

— Pentru că altfel – ce?

— Poate să plece din nou. Cine ştie? sfârşi Babalatchi pe un ton blând şi insinuant.

De data asta Willems se întoarse cu iuţeală. Babalatchi se dădu un pas îndărăt.

— Dacă va pleca, va fi şi mai rău pentru tine, spuse Willi im cu voce ameninţătoare. Va fi isprava ta, numai a ta, şi eu…

I. Abal. Ltchi vorbi de dincolo de cercul de lumină, cu un dispreţ calm.

— *Hai*, *ya*! Am auzit asta şi mai înainte. Dacă ea pleacă

— Atunci eu mor. Bine. Crezi că acest lucru ţi-o va aduce înapoi, *tuan*? Dacă crezi că o să fie isprava mea, să ştii că o să fie bine făcută, o, omule alb! şi – cine ştie – va trebui să trăieşti fără ea.

Willems simţi că i se taie răsuflarea şi avu o tresărire întocmai ca un călător încrezător care, urmând o cărare pe care o crede sigură, vede în ultima clipă o prăpastie fără fund la picioarele sale. Babalatchi ieşi la lumină şi se apropie de Willems, cu capul dat pe spate şi înclinat puţin într-o parte, aşa încât singurul său ochi să cuprindă întreaga figură a omului alb, înalt.

— Mă ameninţi? întrebă Willems, confuz.

— Eu, *tuan*? exclamă Babalatchi, cu o uşoară nuanţă de ironie în surpriza afectată a glasului său. Eu, *tuan*? Cine a vorbit de moarte? Eu am fost acela? Nu! Eu am vorbit numai de viaţă. Numai de viaţă. De o viaţă lungă pentru un om rămas singur.

Stăteau amândoi tăcuţi, de o parte şi de alta a focului, conştienţi, fiecare în felul lui, de importanţa minutelor care treceau. Fatalismul lui Babalatchi îi dădea acestuia n-imai o neînsemnată uşurare a stării de încordare, pentru că niciun fatalism nu poate anihila gândurile despre viitor, dorinţa de succes, chinul de a aştepta aplicarea imuabilelor decrete ale Cerului. Fatalismul este născut din frica de nereuşită, deoarece cu toţii credem că purtăm succesul în propriile noastre mâini, şi bănuim că mâinile noastre sunt slabe. Babalatchi se uită la Willems şi se felicită pentru abilitatea lui de a-l manevra pe omul acesta alb. Exista acum un pilot pentru Abdulla – şi o victimă pentru a potoli mânia lui Lingard în cazul oricărei întorsături nefericite a lucrurilor. Va avea grijă să-l pună în frunte în orice acţiune. În orice caz, să-i lase pe oamenii albi să se lupte, până la sfârşit, între ei. Albii sunt nebuni, îi ura pe aceşti nebuni puternici – şi ştia că pentru dreapta sa înţelepciune îi era rezervată o izbândă sigură.

Willems se gândi cu tristeţe la imensa sa degradare. El – un om demn de admiraţie, se afla în mâna acestor nenorociţi de sălbatici, a căror unealtă era pe cale să devină. Simţi pentru ei totala ură a moralităţii sale, a inteligenţei sale. Se gândi la el însuşi cu spaimă şi milă. Aissa îl avea în mână. Auzise el de astfel de lucruri. Auzise de femei care… Nu ar fi crezut niciodată astfel de povestiri… şi totuşi erau adevărate. Însă captivitatea sa părea mai completă, mai teribilă, mai definitivă – fără speranţa vreunei reveniri. Se întreba cât ai putea fi de

potrivnică providenţa care făcuse din el ceea ce era; şi ce era mai rău: de ce îngăduia providenţa unei creaturi ca Almayer să trăiască? îşi făcuse datoria ducându-se la el. De ce nu a înţeles? Toţi erau nişte proşti. Îi oferise o şansă de a se salva. Omul nu a văzut-o; a fost greu, foarte greu pentru el însuşi – pentru Willems. Voia s-o smulgă pe Aissa dintre ai săi. Din acest motiv acceptase să se ducă la Almayer. Se analizase pe sine însuşi. Cu inima strânsă, ajunsese la concluzia că, într-adevăr, nu putea – nicidecum – să trăiască fără ea. O situaţie în acelaşi timp groaznică şi plăcută. Îşi amintea de primele zile. Apariţia ei, faţa ei. Surâsul ei. Ochii ei, cuvintele ei. O femeie sălbatică. Totuşi îşi dădea seama că nu se putea gândi la nimic altceva decât la cele trei zile în care fuseseră despărţiţi şi la puţinele ore de când erau iar împreună. Foarte bine. De vreme ce nu putea să o ia cu el în altă parte, va rămâne el la ea… încercă, pentru un moment, o plăcere răutăcioasă la gândul că ceea ce era făcut nu mai putea fi desfăcut. Capitulase. Se simţea mândru. Era gata să înfrunte orice, să facă orice. Nu-i păsa de nimic şi de nimeni. Se socotea fără teamă, însă în realitate era doar beat: îmbătat de otrava amintirilor pline de patimă.

Îşi întinse mâinile deasupra focului, se uită împrejur şi strigă:

— Aissa!

Se vede că ea se afla prin preajmă, pentru că apăru pe dată în lumina focului. Partea de sus a trupului ei era înfăşurată în faldurile groase ale unui şal care era tras în jos peste frunte şi un capăt al lui, petrecut de-a curmezişul de la umăr la umăr, îi ascundea jumătatea de jos a feţei. Numai ochii puteau fi văzuţi – întunecaţi şi scânteind ca stelele noaptea.

Willems, uitându-se la această apariţie stranie şi înfăşurată, se simţi exasperat, uimit şi neajutorat, Fostul

cm de încredere al bogatului Hudig nu s-ar fi despărţit niciodată de concepţiile general admise cu privire la o ţinută respectabilă. Căută refugiu în ideile sale despre bună-cuviinţă, în afara mângâierilor siniştri, a întunecimii pădurilor şi a sufletelor păgâne ale sălbaticilor care erau stăpânii lui. Aissa arăta ca un balot de cârpe de bumbac însufleţite. Asta îl înfuria. Se deghizase astfel pentru că un bărbat din rasa ei era în apropiere. Willems îi ceruse să renunţe dar ea nu-l ascultase. S-ar putea ca ideile lui să se schimbe vreodată, în aşa fel încât să se potrivească cu propriile ei idei despre ceea ce era cuviincios, corect şi respectabil? îi era teamă că s-ar putea, cu timpul. Aceasta îi apăru ca un lucru îngrozitor. Ea nu s-ar fi putut schimba niciodată. Această manifestare a simţământului ei despre bună-cuviinţă era un alt semn al deosebirii dintre ei, deosebire fără de speranţă: un nou pas în jos pentru el Erau prea deosebiţi! El se simţea atât de civilizat! îi trecu dintr-odată prin minte că nu au nimic comun – niciun gând, nicio simţire; el nu-i putea explica nici cel mai simplu motiv al vreunei acţiuni a lui… şi totuşi nu putea trăi fără ea.

Curajosul om care-l înfrunta pe Babalatchi îşi trase pe neaşteptate răsuflarea, cu un sunet ce semăna cu un geamăt. Faptul că ea îşi pusese vălul împotriva dorinţei lui îl afecta, ca un lucru prevestind o mare nenorocire. Asta îl făcea să se dispreţuiască şi mai mult pentru că era sclavul unei pasiuni de care altă dată râdea, zeflemisind pe omul incapabil să-şi afirme voinţa. Această voinţă, toate simţurile sale, personalitatea lui – toate acestea păreau să fi fost pierdute în teribila dorinţă, în atracţia irezistibilă pe care o exercita această femeie. Nu era desigur în stare să discerne cu claritate cauzele nenorocirii sale; însă nimeni nu este atât de ignorant încât să nu ştie că suferă, nimeni nu e atât de simplu încât să nu; imtă şi să sufere de pe

urma ciocnirii unor porniri contradictorii. Cel ignorant simte şi sufere din pricina complexităţii acestora în aceeaşi măsură ca şi cel înţelept, iar pentru cel dintâi chinul luptei şi al înfrângerii apare straniu, misterios, iremediabil şi nedrept. Stătea uitându-se la ea şi supraveghindu-se pe sine. Se simţea cuprins de furie din cap până în picioare, ca şi când ar fi fost lovit în faţă. Dintr-odată izbucni într-un hohot de râs, însă râsul său era ca un ecou deformat al unei veselii simulate, venite de foarte departe.

Din partea cealaltă a focului, Babalatchi spuse în grabă:

— Iată-l pe *tuan* Abdulla!

V

DE ÎNDATĂ CE IEŞI din coliba lui Omar, Abdulla şi zări ipe Widems. Se aştepta, desigur, să vadă un om alb, dar nu pe acest om alb, pe care îl ştia foarte bine. Oricine făcea negustorie în insule şi avea vreo afacere cu Hudig, îl cunoştea pe Willems. În ultimii doi ani ai şederii lui în Maeassar, omul de încredere condusese tot comerţul local al casei, sub o foarte uşoară supraveghere din partea patronului. Aşa că toată lumea îl ştia pe Willems şi, între alţii, şi Abdulla – însă acesta nu aflase despre căderea lui în dizgraţie. Într-adevăr, faptul fusese ţinut sub tăcere atât de bine încât destul de mulţi oameni în Macassar îl aşteptau pe Willems să se întoarcă, presupunând că lipsa lui se datora vreunei misiuni secrete. Abdulla, surprins, şovăi în prag. Era pregătit să vadă vreun marinar – vreun ofiţer bătrân al lui Lingard, un om obişnuit – cu care să se trateze greu, dar nu unul de talia lui. În schimb, se vedea confruntat cu un individ a cărui reputaţie i pentru perspicacitatea sa în afaceri îi era prea bine cunoscută. Cum a ajuns el aici şi de ce? Abdulla, revenindu-şi din surpriză, înainta cu demnitate către foc, ţinându-şi privirea fixată asupra lui Willems. La doi paşi de acesta se opri şi

ridică mâna dreaptă, într-un salut grav. Willems înclină uşor capul şi vorbi după un timp:

— Noi ne cunoaştem, *tua*/*n* Abdulla, spuse el, cu o uşoară indiferenţă.

— Am făcut afaceri împreună, răspunse Abdulla, solemn. Dar asta s-a petrecut departe de aici.

— Putem face afaceri şi aici, spuse Willems.

— Locul nu are importanţă. Ceea ce se cere în afaceri este o minte deschisă şi o inimă sinceră.

— Foarte adevărat. Inima mea este tot atât de deschisă ca şi mintea mea. Îţi voi spune de ce mă găsesc aici.

— Nu-i nevoie. Părăsind căminul, înveţi să cunoşti viaţa. Dumneata călătoreşti. A călători înseamnă a fi victorios. Te vei reîntoarce câştigând multă înţelepciune.

— Nu mă voi reîntoarce niciodată, întrerupse Willems. Am terminat cu lumea mea. Sunt acum un om fără de fraţi. Nedreptatea distruge fidelitatea.

Abdulla îşi exprimă surpriza ridicându-şi sprâncenele. În acelaşi timp, făcu un gest vag eu braţul, care putea să fie luat drept un „aşa e „aprobator şi conciliator.

Până atunci arabul n-o observase pe Aissa care stătea lângă foc, însă acum ea vorbi în intervalul de tăcere care urmă după vorbele lui Willems. Cu un glas care era în mare parte înăbuşit de văl, se adresă lui Abdulla cu câteva cuvinte de salut, numindu-l rudă. Abdulla se uită la ea o secundă, apoi, urmând regulile bunei creşteri îşi fixă privirile în pământ. Ea îi întinse o mână acoperită cu un capăt al vălului şi el o luă, o strânse de două ori şi, lăsând-o apoi să cadă, se întoarse către Willems. Aissa se uită scrutător la cei doi bărbaţi, apoi se dădu înapoi şi păru că se topeşte dintr-odată în noapte.

— Ştiu de ce ai venit aici, *tuan* Abdulla, spuse

Willems, mi-a spus-o omul acesta. Făcu un semn cu capul către Babalatchi, apoi continuă încet. Va fi un lucru foarte greu.

— Allah face orice lucru să fie uşor, întrerupse Babalatchi, cucernic, de la distanţă.

Cei doi oameni se întoarseră repede şi se uitară gânditori la el, ca şi când ar fi reflectat profund la adevărul „ lor spuse. Sub privirea lor stăruitoare, Babalatchi înnrcă un neobişnuit sentiment de sfială şi nu îndrăzni să se apropie. Până la urmă, Willems se mişcă uşor, Abdulla îl urmă imediat şi amândoi porniră în josul curţii, glasurile lor slingându-se în întuneric. În curând se în

1 oarseră şi vocile lor deveniră distincte în timp ce figurile U se desprindeau din întuneric. Lângă foc făcură un ocol, şi Babalatchi prinse câteva vorbe. Willems zicea:

— Am fost împreună cu el pe mare mulţi ani, în tinereţe. De data aceasta m-am folosit de cunoştinţele mele ca să observ calea de intrare în râu, când am venit.

Abdulla aprobă în termeni generali.

— Varietatea cunoştinţelor oferă siguranţă, spuse el, apoi se îndepărtară iar şi Babalatchi nu-i mai putu auzi.

Babalatchi alergă la copac şi îşi căută loc în întunecimea densă de sub ramuri, rezemându-se de trunchi. Acolo se găsea oarecum la mijloc, între foc şi celălalt capăt al locului pe care se plimbau cei doi bărbaţi. Treceau aproape de el. Abdulla subţire, foarte drept, eu capul sus şi mâinile atârnându-i în faţă, învârtind şirul de mătănii. Willems înalt, lat în spate, arătând mai mare şi mai puternic în contrast cu apariţia zveltă, înveşmântată în alb, alături de care mergea nepăsător, făcând un pas la doi ai celuilalt şi cu braţele lui mari în continuă mişcare, gesticula cu vehemenţă, aplecându-se înainte pentru a-l privi pe Abdulla în faţă.

Se plimbară încoace şi încolo, pe lângă Babalatchi,

cam de cinci-şase ori şi, ori de câte ori se găseau între el şi foc, putea să-i vadă destul de bine. Câteodată se opreau pentru un moment, Willems vorbind stăruitor, Abdulla ascultând cu atenţie severă; apoi, când primul înceta vorba, înclina uşor capul ca şi cum consimţea la vreo cerere sau admitea vreo afirmaţie. Când şi când, Babalatchi prindea câte un cuvânt ici şi colo, o frântură de frază sau o exclamaţie puternică. Împins de curiozitate se furişă până la marginea umbrei întunecate de sub copac. Se apropiau de el şi-l auzi pe Willems spunând:

— Dumneata vei da banii de îndată ce vin pe bordul corăbiei. Acest lucru să fie bine stabilit.

Nu putu să audă răspunsul lui Abdulla. Când au trecut din nou în dreptul lui, Willems spunea:

— Viaţa mea este oricum în mâinile dumitale. Barca aceea care mă aduce pe bordul corăbiei dumitale va lua banii pentru Omar. Să-i ai pregătiţi într-un săculeţ sigilat.

Din nou nu le mai putu auzi glasurile, însă, în loc să vină înapoi, se opriră lângă foc, unul în faţa celuilalt. Willems îşi mişcă un braţ, îşi agită mâna în sus vorbind tot timpul, apoi o lăsă să cadă brusc şi bătu din picior. Urmară câteva clipe de nemişcare. Babalatchi, uitându-se cu atenţie, văzu buzele lui Abdulla mişcându-se aproape imperceptibil. Dintr-odată, Willems apucă mâna inertă a arabului şi i-o scuturâ. Babalatchi răsuflă adânc, ieşind de sub apăsarea îndoielii. Discuţia se terminase. Totul a decurs bine, cel puţin în aparenţă.

Se apropie în fine de cei doi bărbaţi, care îl văzură şi-l aşteptară în tăcere. Willems se retrăsese în sine însuşi şi avea o expresie de indiferenţă posacă. Abdulla se îndepărtă un pas sau doi. Babalatchi se uită la el întrebător.

— Acum mă duc, spuse Abdulla, şi te voi aştepta dincolo de locul de vărsare al râului, *tuan* Willems, până la

al doilea apus de soare. Ai un singur cuvânt, după câte ştiu.

— Un singur cuvânt, repetă Willems.

Abdulla şi Babalatchi porniră amândoi în josul curţii, lăsându-l pe omul alb singur lângă foc. Cei doi arabi care îl însoţiseră pe Abdulla o luaseră înainte şi trecură pe poarta cea mică, în lumina şi murmurul de voci din curtea principală, dar Babalatchi şi Abdulla se opriră îndărătul ei. Abdulla spuse:

— Este în regulă. A vorbit de multe lucruri. Consimte.

— Când? întrebă Babalatchi, repede.

— Peste două zile. Am promis tot ce-a vrut. Intenţionez să respect o mare parte din ce am promis.

— Mâna dumitale este întotdeauna deschisă, o, cel mai generos dintre credincioşi! Nu vei uita pe slujitorul dumitale care te-a chemat aici. Ţi-am spus numai adevărul. Ea este aceea care i-a fript inima.

Cu o mişcare orizontală a braţului, Abdulla păru că vrea să îndepărteze ultima observaţie şi rosti încet şi cu mult înţeles:

— Trebuie ca el să se simtă în perfectă siguranţă, înţelegi? în perfectă siguranţă – ca şi cum ar fi printre concetăţenii săi – până…

— Până când? şopti Babalatchi.

Pinii când voi spune eu, răspunse Abdulla. Cât despre Omar… Şovăi un moment apoi continuă foarte încet: Este foarte bătrân!

— *Hai*; da! Bătrân şi bolnav, murmură Babalatchi, cu o bruscă melancolie.

— Doreşte ca eu să-l omor pe acest om alb. M-a rugat stăruitor să fie omorât pe dată, spuse Abdulla cu dispreţ, pornind din nou către poartă.

— Este nerăbdător, ca toţi acei care simt moartea aproape, exclamă Babalatchi, scuzându-l.

— Omar va locui cu mine, continuă Abdulla, când… dar n-are importanţă. Ţine minte. Omul alb trebuie să se simtă în siguranţă.

— Ei trăieşte în umbra dumitale, răspunse Babalatchi, cu solemnitate. Asta este destul. Îşi atinse fruntea şi se dădu înapoi pentru a-l lăsa pe Abdulla să treacă primul.

Şi acum erau din nou în curte unde, la apariţia lor, indiferenţa dispăru şi toate figurile deveniră vioaie şi din nou interesate. Lakamba se apropie de oaspetele său, privind însă spre Babalatchi, care îl asigură printr-o înclinare, plină de tâlc, a capului. Lakamba schiţă un zâmbet vag şi, uitându-se ursuz, aşa cum îi era firea, pe sub sprâncene, la omul pe care voia să-l onoreze, îl întrebă dacă ar dori să viziteze locul pregătit pentru a se aşeza şi a lua masa. Sau poate că ar prefera să se odihnească? Casa îi aparţine şi tot ce este în ea şi toţi acei oameni care stau la distanţă privindu-i, sunt ai lui. Syed Abdulla apăsă mâna gazdei pe pieptul său şi îi mărturisi într-un murmur confidenţial că obiceiurile sale sunt ascetice şi că temperamentul său înclină către melancolie. Nu are nevoie nici de odihnă, nici de masă, nici să folosească oamenii celuilalt. Syed Abdulla era nerăbdător să plece. Lakamba era supărat însă politicos, în felul său şovăitor şi posomorât. *Tuan* Abdulla trebuia să aibă vâslaşi odihniţi şi mulţi, ca să scurteze durata drumului întunecat şi obositor.

— Hei! Cei de colo! Bărcile!

La malul râului, forme nedesluşite se puseră în mişcare cu zgomot şi în dezordine. Se auziră strigăte, comenzi, glume şi ocări. Torţele ardeau împrăştiind mai mult fum decât lumină şi, în flăcările lor roşii, să ivi Babalatchi anunţând că bărcile sunt gata.

Prin lumina aceasta stranie, Syed Abdulla, în roba sa albă şi lungă, păru să alunece fantomatic, ca o apariţie

plină de demnitate, asistat de alte două umbre, oprindu-se pentru un moment la locul de acostare ca să-şi ia rămas bun de la gazda şi aliatul său – căruia îi purta multă dragoste. Aşa îl asigură Syed Abdulla înainte de a păşi în barcă şi de a-şi lua locul în mijlocul canoei, sub un mic baldachin din pânză albastră, întins peste patru prăjini. Înaintea şi în spatele lui Syed Abdulla, oamenii aplecaţi peste marginile bărcii ţineau în sus vâslele gata să le afunde în apă, toţi deodată. „Gata? încă nu. Toţi pe loc”. Syed Abdulla vorbi din nou, în timp ce Lakamba şi Babalatchi se apropiară de mai ca să audă cuvintele lui. Cuvintele lui sunt încurajatoare. Înainte ca soarele să răsară pentru a doua oară, se vor întâlni şi corabia lui Syed Abdulla va pluti în sfârşit pe apele acestui râu. Lakamba şi Babalatchi să nu aibă nicio îndoială – dacă aşa-i voia lui Allah. Ei sunt în mâinile Atotmiâostivului. Fără îndoială. Şi tot aşa este şi Syed Abdulla, marele negustor care nu cunoaşte ce înseamnă eşecul în viaţă. Şi tot aşa şi omul alb – cel mai iscusit om de afaceri din insule – care acum stătea întins lângă focul lui Omar, cu capul în poala Aissei, în timp ce Syed Abdulla zbura în josul râului cu ape tulburi, dus de curent şi de vâsle, între cefe două ziduri întunecate ale pădurii adormite, în drumul său către marea limpede şi deschisă, unde corabia „Stăpânul Insulelor” (altă dată a lui Greenock, însă penalizată, vândută şi înregistrată acum la Penang) îşi aştepta proprietarul şi se legăna în ancoră, după curenţii mareei capricioase, sub malul cu stânci roşii şi sfărâmate de la Tanjong Mirrah.

Câtva timp, Lakamba, Sahamin şi Bahassoen, continuară să privească an tăcere în întunecimea umedă care înghiţise canoea cea mare ce-l purta pe Abdulla şi norocul său nedezminţit. Apoi cei doi oaspeţi începură o discuţie despre frumoasele perspective care îi aşteptau. Venerabilul Sahamin, potrivit cu vârsta lui înaintată, îşi

găsea plăcerea făurind planuri cu privire la un viitor mai îndepărtat. Va cumpăra bărci pentru transportat mărfuri, va trimite expediţii în susul râului, îşi va lărgi negustoria; susţinut de capitalul lui Abdulla, va deveni bogat în foarte puţini ani. Foarte puţini. Între timp, ai fi bine să-l vadă mâine pe Almayer şi, profitând de ultima zi de prosperitate a omului pe care îl urau, să obţină ceva mărfuri pe credit de la el. Sahamin credea că le-ar putea obţine linguşindu-l cu abilitate. La urma urmei, acest fiu al lui Satan era un prost, şi lucrul merita să fie făcut, pentru că recolta viitoare va şterge toate datoriile. Sahamin nu se sfii să comunice această idee tovarăşilor săi, cu râsul său înfundat de bătrân, în timp ce mergeau împreună dinspre ţărmul râului către reşedinţă. Lakamba, cu gâtul lui de taur, ascultând cu buzele strânse fără vreo urmă de zâmbet, fără o licărire în ochii întunecaţi şi congestionaţi, mergea încet, târşindu-şi picioarele între cei doi oaspeţi ai săi. Însă, dintr-odată, Bahassoen curmă flecăreala bătrânului cu entuziasmul generos al tinereţii sale. A face negoţ era un lucru foarte bun. Însă schimbarea care i-ar face fericiţi era oare îndeplinită? Omul alb trebuia să fie deposedat: u forţa! Se înfierbântă, începu să vorbească foarte tare şi în cuvântarea lui, ţinută cu mâna pe mânerul sabiei, începu să amestece incoerent subiecte onorabile ca: ucideri şi incendieri, precum şi curajul binecunoscut al strămoşilor săi.

Babalatchi rămase în urmă, singur cu măreţia planurilor sale. Înţeleptul om de stat al Sambirului îndreptă o privire dispreţuitoare către nobilul său protector şi către prietenii nobilului său protector, apoi se opri meditând asupra viitorului care, altora, le părea atât de sigur. Nu tot astfel şi lui Babalatchi care plătea tribut înţelepciunii sale, având un vag sentiment de nesiguranţă ce alunga somnul din trupul lui obosit. Când se hotărî în

fine să plece de la malul râului, o luă pe o cărare, singur şi furişându-se pe lângă întărituri, pentru a evita să treacă prin mijlocul curţii unde focuri mici scânteiau şi sclipeau, ca şi cum întunecimea sinistră de aici ar fi reflectat stelele de pe cerul senin. Se furişă dincolo de portiţa curţii lui Omar şi continuă să înainteze eu răbdare de-a lungul palisadei uşoare de bambus, până când se opri la colţul unde aceasta se unea cu palisada solidă a terenului particular al lui Lakamba. Stând acolo, putea să privească deasupra îngrăditurii şi să vadă coliba lui Omar şi focul din faţa intrării ei. Putea, ide asemenea, să vadă umbrele a doua fiinţe omeneşti, aflate între el şi strălucirea roşie a focului, un bărbat şi o femeie. Privelıştea părea să-i inspire înţeleptului ros de griji dorinţa uşuratică de a cânta. De fapt nu era un cântec. Era mai curând ceva de felul unei litanii monotone, rostită repede însă distinct, cu o voce răguşită şi nesigură. Şi dacă Babalatchi considera aceasta un cântec, atunci era un cântec cu un anumit scop şi, poate din această cauză, deficient din punct de vedere artistic. Avea toate imperfecţiunile unei improvizaţii stângace, iar subiectul era fioros. Era vorba despre un naufragiu şi despre sete şi despre un frate omorându-l pe celălalt pentru o tigvă de apă. O povestire care putea să fi avut un scop însă nu avea nicio morală. Totuşi, trebuie să-i fi plăcut lui Babalatchi pentru că o repetă de două ori, a doua oară chiar cu o voce mai tare decât la început, provocând o tulburare printre albele păsări de orez şi porumbeii sălbatici cocoţaţi pe crengile copacului cel mare din curtea lui Omar. Din frunzişul des de deasupra capului cântăreţului, se auzea un zgomot confuz de bătăi de aripi, sunete somnoroase în limbajul păsărilor şi un freamăt puternic al frunzelor. Siluetele de lângă foc se mişcară. Umbra femeii îşi schimbă forma, şi cântecul lui Babalatchi fu întrerupt brusc de o tuse uşoară şi persistentă. Nu

încercă să-şi reia cântecul după această întrerupere, ci se îndepărtă pe furiş, să caute – dacă nu somn – atunci, cel puţin odihnă.

DE ÎNDATĂ CE ABDULLA şi oamenii săi părăsiră curtea, Aissa se apropie de Willems şi se opri lângă el. E! nu îşi dădu seama de atitudinea ei de aşteptare, până când nu îl atinse uşor; atunci se întoarse încă furios către ea, îi smulse vălul de pe faţă şi îl călcă în picioare ca şi cum ar fi fost un duşman de moarte. Ea îl privi cu un zâmbet uşor de calmă curiozitate, şi cu interesul uimit al unui ignorant, care se uită cu atenţie cum funcţionează o maşinărie complicată. După ce şi-a potolit mânia, rămase din nou posomorât şi drept, uitându-se în jos către foc, dar atingerea degetelor ei pe ceafă şterse dintr-odată liniile aspre din jurul gurii lui. Ochii îi clipiră tulburaţi, buzel îi tremurară uşor. Pornind cu irezistibila rapiditate a un i particule de fier – care, statică un moment, sare imediat către un magnet puternic – se apropie de ea, o prinse în braţe şi o strânse cu violenţă la pieptul lui. Î'i dădu drumul din îmbrăţişare tot atât de brusc şi ea îşi pierdu puţin echilibrul, păşi înapoi, răsuflă repede cu buzele întredeschise şi spuse pe un ton de plăcut reproş:

— Ora nebun ce eşti! Dacă m-ai fi omorât în braţele tale puternice, ce-ai fi făcut?

— Vrei să trăieşti… şi să fugi din nou de la mine, spuse el cu blândeţe. Spune-mi, nu-i aşa?

Aissa se îndreptă către el cu paşi mărunţi, cu capul puţin înclinat într-o parte, mâinile în şolduri, şi o uşoară oscilare a trupului, o apropiere mai chinuitoare decât o fugă. El o privea pătimaş – fermecat. Femeia i se adresă glumind:

— Ce-aş putea să spun unui bărbat care a stat departe de mine trei zile? Trei! repetă ea ţinând glumeţ trei degete în faţa ochilor lui Willems.

El se repezi să-i apuce mâna însă ea o feri şi o trecu la spate.

— Nu! spuse Aissa. Eu nu pot fi prinsă. Dar voi veni singură. Vin eu singură pentru că îmi place. Nu te mişca, nu mă atinge cu mâinile tale puternice, copil ce eşti!

Pe când vorbea, făcu un pas mai aproape, apoi încă unul. Willems nu se clinti. Lipindu-se strâns de el, *se* înălţă pe vârfuri ca să se uite în ochii lui, iar ochii ei părură să devină mai mari, strălucitori şi duioşi, atrăgători. Şi promiţători. Cu felul ei de a se uita aspira sufletul bărbatului prin pupilele lui imobile; sub privirea ei fixă, din trăsăturile lui Willems dispărea scânteia raţiunii, înlocuită eu o aparenţă de beatitudine fizică, un extaz al simţurilor care-i lua în stăpânire corpul devenit ţeapăn; un extaz care goneşte regretele, ezitarea şi îndoiala şi îşi face cunoscut teribilul său efect printr-un aspect înspăimântător de beţie stupidă. El continua să stea locului, abia respirând, într-o imobilitate inflexibilă, absorbind prin fiecare por plăcerea atingerii ei.

— Mai aproape! mai aproape! murmură.

Aissa îşi ridică încet braţele, le lăsă pe umerii lui şi, încolăcindu-i-le în jurul gâtului, se lăsă brusc pe spate cât îi îngăduia lungimea braţelor. Gâtul i se încordă şi capul îi atinse spatele, pl-eoapele i se lăsară uşor şi părul des azu ca o perdea în jos. O masă de ebonit mângâiată de lucirile roşii ale focului. El stătea neclintit sub încordare, Im IVI de masiv şi nemişcat ca şi copacii mari ai pădurilor – i jur. Şi ochii lui urmăreau forma bărbiei ei, linia… Iliilm, i cimtururile unduioase ale sânilor, cu expresia înfon. I i. I, I i-iMH îmi, Îl; i-a unui om lihnit de foame. Aissa să i i. I U u i ai în i. Şi îşi frecă încet şi cu blândeţe capul de n1. il lui. Willems oftă. Ea, cu mâinile încă pe umerii lui, în i clică, privirea spre stelele impasibile şi spuse:

— Noaptea aproape s-a mistuit. Să o sfârşim alături

de Inc. Şi lângă focul acesta să-mi povesteşti totul: ce-ai spus tu şi ce-a spus Abdulla; şi ascultându-te pe tine, am să uit de cele trei zile – pentru că sunt bună. Spune-mi – nu sunt eu bună?

— Da, răspunse el ca în vis, iar ea alergă către casa cea mare.

Până când reveni, legănând pe cap o legătură de covoraşe fine, Willems aţâţă focul, pregătindu-se s-o ajute să încropească un culcuş lângă foc, în vecinătatea colibei. Aissa se lăsă în jos cu o mişcare iute însă graţios controlată, apoi se zvârli şi el pe jos, cât era de lung, eu o grabă nerăbdătoare, de parcă ar fi dorit s-o ia înaintea altcuiva. Ivi îi luă capul pe genunchi şi, când îi simţi mâinile atingându-ţi faţa şi degetele jucându-se în părul lui, avu senzaţia că fusese luat în stăpânire. Fu cuprins de un simţământ de pace, de odihnă, de fericire, de o plăcere liniştitoare. Mâinile sale rătăciră pe lângă gâtul ei şi o traseră în jos, cu faţa deasupra feţei lui. Apoi şopti:

— Aş dori să pot muri astfel – acum!

Ea îl privi cu ochi mari şi întunecaşi, în care. Nu apăru lumina unui răspuns. Ceea ce gândea el era atât de îndepărtat de înţelegerea ei, încât îi lăsă vorbele să treacă neobservate, ca suflarea vântului, ca alunecarea unui nor. Deşi femeie, în simplitatea ei nu putea înţelege înfricoşătorul compliment cuprins în vorbele lui „acea şoaptă de fatală fericire, atât de sinceră, de spontană, venind direct din inimă – ca orice patimă. Era vocea nebuniei, a unei păci delirante, a unei fericiri infame, laşe şi atât de delicate, încât mintea rătăcită refuza să vadă momentul în care avea să se termine. Pentru victimele unei astfel de fericiri, momentul când ca încetează este începutul acelei torturi care constituie preţul ei.

Cu sprâncenele uşor încruntate, cu preocuparea hotărâtă a propriilor ei dorinţe, Aissa zise:

— Acum povesteşte-mi tot. Toate cuvintele rostite între tine şi Syed Abdulla.

Să-i spună ce? Ce cuvinte? Vocea ei îl readuse la realitatea care se spulberase sub atingerile ei. Începu să-şi dea seama de minutele care se scurgeau, fiecare dintre ele apărându-i ca un reproş. Şi de acele minute care, scurse, încet, în silă, irezistibil, în trecut, marcau paşii lui pe calea pierzării. Nu pentru că el ar fi avut vreo convingere, vreo idee asupra posibilităţii de încheiere a acestui drum. Penibil. Era un simţământ nelămurit, o ameninţare de suferinţă, ca o prevestire confuză a unei boli gata să se declare, o prezicere nearticulată a unui rău, alcătuita din frică şi plăcere, din resemnare şi revoltă. Îi era ruşine de starea în care. Se găsea mintea lui. În Definitiv, de ce îi era frică? Avea el oare scrupule? De ce această şovăială de a gândi, de a vorbi despre ceea ce intenţiona să facă? Scrupulele erau pentru imbecili. Datoria sa clară era să se facă pe sine însuşi fericit. I-a făcut el vreodată un jurământ de fidelitate lui Lingard? Nu. Bine, în acest caz – nu o să lase ca vreun interes al acestui bătrân nebun să se interpună între Willems şi fericirea lui Willems. Fericire?

Nu se găsea el oare pe un drum greşit? Fericirea înseamnă bani. Mulţi bani. Cel puţin aşa a gândit până când aceste noi senzaţii au pus stăpânire pe el.

Întrebarea Aissei, repetată cu nerăbdare. Îi întrerupse meditaţia şi, uitându-se în sus la faţa ei care lucea deasupra lui în lumina slabă a focului, îşi întinse picioarele în toată lungimea şi, îndeplinindu-i dorinţa, îi vorbi rar şi în şoaptă. Aissa, cu capul aproape de buzele lui, asculta absorbită, interesată, într-o atentă nemişcare. Zgomotele multe din curtea mare fuseseră reduse încet, încet la tăcere de somnul care liniştise toate glasurile şi închisese toţi ochii. Apoi cineva îngână cu voce răguşită un cântec, tărăgănând nazal sfârşitul fiecărui vers. Willems

sări. Ea îşi puse dintr-odată mâna pe gura lui şi îşi îndreptă trupul. Se auzi o tuse slabă, un foşnet de frunze, apoi totul reintră într-o tăcere completă. O tăcere rece, tristă, profundă care era mai degrabă ca o moarte decât ca o pace. Mai greu de suportat decât cel mai înspăimântător tumult. De îndată ce ea îşi retrase mâna, Willems se grăbi să vorbească, atât de insuportabilă îi părea această linişte perfectă şi absolută, în care gând urile lui păreau să răsune cu tăi ia unor strigăte.

— Cine a făcut zgomotul acesta? o întrebă.

— Nu ştiu. Acum a plecat, răspunse Aissa cu grabă. Spune-mi, n-ai să te întorci la lumea ta, nu fără mine? Şi nici cu mine. Făgăduieşti?

— Ţi-am făgăduit, doar. Nu mai am o lume a mea. Nu ţi-am spus că tu eşti toată lumea pentru mine?

— A, da, vorbi ea încet, însă îmi place să te aud spunând acest lucru din nou – în fiecare zi, în fiecare noapte, întotdeauna când te întreb. Şi niciodată să nu te superi că te întreb. Mi-e frică de femeile albe care sunt neruşinate şi au ochi care te îngheaţă. Îi scrută pentru un moment trăsăturile feţei şi adăugă: Sunt ele într-adevăr foarte frumoase? Probabil că sunt frumoase.

— Nu ştiu, şopti el gânditor. Şi dacă am ştiut vreodată, privindu-te pe tine am uitat.

— Uitat! Şi trei zile şi două nopţi m-ai uitat şi pe mine! De ce? De ce te-ai supărat pe mine când ţi-am vorbit la început de *tuan* Abdulla, în zilele când şedeam lângă pârâu. Îţi aminteai atunci de cineva. De cineva din ţara de unde vii. Vorbele tale sunt mincinoase! Tu eşti alb şi inima ta este plină de viclenie. Eu ştiu asta. Şi totuşi nu pot să nu te cred când îmi vorbeşti de dragostea ta pentru mine. Însă îmi este teamă.

El se simţi flatat şi plictisit de stăruinţa ei şi spuse:

— Bine! acum sunt cu tine. Am venit înapoi. Şi de

fapt tu ai fost aceea care a plecat.

— După ce îl vei ajuta pe Abdulla împotriva lui *Rajah Lăut*, care este primul între oamenii albi, nu voi mai avea nicio teamă, şopti ea.

— Trebuie să mă crezi când îţi spun că niciodată nu a existat vreo altă femeie, că nu am nimic de regretat şi nu am nimic de care să-mi amintesc în afară de duşmanii mei.

— Do unde vii tu? urmă ea, impulsivă şi inconsecventă, cu o şoaptă pătimaşă. Cum este ţara de dincolo de marea cea mare de unde vii? C) ţară de minciuni şi păcat de unde întotdeauna nu vine nimic altceva decât nenorocire pentru noi – noi care nu suntem albi. Nu mi-ai cerut la început să merg cu tine acolo? Din cauza asta am plecat.

— N-am să ţi-o mai cer niciodată.

— Şi nu este acolo vreo femeie care să te aştepte?

— Nu! răspunse Willems cu hotărâre.

Aissa se aplecă asupra lui. Buzele ei rătăciră pe faţa lui şi părul lung îi atinse obrajii.

— M-ai învăţat cum se face dragoste în lumea ta, dragostea care vine de la diavol, murmură ea şi, aplecându-se mai jos, adăugă cu voce slabă: Aşa?

— Da, aşa! răspunse el cu o voce scăzută, care tremura uşor de patimă, iar ea îşi apăsă brusc buzele pe gura lui în timp ce Willems închise ochii cotropit de plăcere.

Urmă un lung moment de tăcere. Ea îi mângâia faţa cu atingeri uşoare, iar el zăcea întins, visător, şi ar fi fost pe deplin fericit dacă nu l-ar fi supărat o viziune nedesluşită a unei binecunoscute siluete; un om îndepărtându-se de el şi micşorându-se într-o perspectivă lungă de copaci fantastici, ale căror frunze, fiecare în parte, era un ochi ce-l urmărea pe acest om, care se depărta mereu, devenind tot mai mic, dar neabătându-se

niciun moment din raza privirii. Simţi dorinţa să-l vadă dispărând, o nerăbdare zorită ca omul să piară; continuă să-l urmărească cu un efort plin de atenţie şi iritare. Era ceva familiar în această siluetă! Oare? Era el însuşi! tresări şi deschise ochii, tremurând de emoţia acestei bruşte reveniri de la asemenea depărtare şi de uimirea de a se regăsi iarăşi lângă foc, cu iuţeala unei fulgerări. Fusese pe jumătate vis; aţipise în braţele ei câteva secunde. Doar începutul unui vis – nimic mai mult. Însă a trecut câtva timp până să-şi revină din şocul de a se vedea pe sine însuşi plecând atât de hotărât, atât de singur şi atât de lipsit de socotinţă. Şi să plece – unde? Dacă nu s-ar fi trezit la timp, poate că nu s-ar mai fi înapoiat niciodată de acolo, oricare ar fi fost locul în care se ducea. Se simţi revoltat. Fusese un fel de evadare, ca un prizonier care, călcându-şi cuvântul, fugise pe ascuns în timp ce el dormea. Era foarte revoltat şi surprins de absurditatea propriilor lui emoţii.

Aissa îl simţi tremurând şi, murmurând cuvinte tandre, îi strânse capul la pieptul ei. Din nou se simţi foarte liniştit, cuprins de liniştea care era tot atât de întreagă ca şi tăcerea din jurul lor. Murmură:

— Eşti obosită, Aissa.

Ea răspunse atât de încet, încât se părea că scosese doar un suspin sub forma unor cuvinte abia şoptite.

— Îţi voi veghea somnul, o, copilule!

Stătea foarte liniştit şi asculta bătăile inimii ei. Sunetul uşor, rapid, persistent şi hotărât. Însăşi viaţa ei pulsând lângă obrazul lui îi dădea senzaţia clară a unei proprietăţi sigure, îi întărea credinţa în posesia acestei fiinţe omeneşti; era ca o asigurare a unei fericiri nedefinite în viitor. Acum nu mai existau regrete, îndoieli, ezitări. Oare au existat vreodată? Toate acestea păreau foarte îndepărtate, cu ani şi ani în urmă – atât de ireale şi de palide ca amintirea ştearsă a unui delir. Întreaga tortură,

suferinţă şi luptă a zilelor care trecuseră; umilinţa şi supărarea decăderii sale; toate acestea erau un coşmar infam, ceva apărut în somn pentru a fi uitat şi a nu lăsa nicio urmă – şi viaţa adevărată era aceasta. Această imobilitate visătoare cu capul lipit de inima ei care bătea atât de hotărât.

Acum se trezise de tot, cu acea trezire bruscă a unui trup obosit, ce urmează puţinelor momente de reîmprospătare ale unui somn căruia nu poţi să-i rezişti. Ochii săi larg deschişi priveau absent pre intrarea colibei lui Omar. Pereţii de trestie luceau în lumina focului al cărui fum, subţire şi albastru, aluneca oblic într-o împletire d. Îi!; şi spirale de-a curmezişul intrării, a cărei întunecime pustie îi părea de nepătruns şi enigmatică, asemenea unei perdele ascunzând spaţii vaste pline de lucruri neaşteptate. Era numai închipuirea lui, destul de obsedată însă ca să-l facă să vadă brusca apariţie a unui cap, ieşind din întunecime, ca o plăsmuire a fanteziei lui leneşe, sau ca începutul unui alt scurt coşmar, al altui capriciu al creierului său obosit peste măsură. O faţă cu pleoapele căzute, bătrână îngustă şi galbenă, deasupra albului răsfirat al unei bărbi lungi care atingea pământul. Un cap fără trup, înălţat doar două palme de la pământ, întorcându-se uşor dintr-o parte în alta pe marginea cercului de lumină, ca şi cum ar fi vrut să simtă căldura radiată de foc pe fiecare obraz pe rând. Îl observa cu o uimire pasivă, cum d; venea distinct, parcă ar fi venit mai aproape de el, iar liniile estompate ale unui trup târându-se pa cele patru membre începură să se contureze, furişându-se încet, încet, către foc, cu o mişcare tăcută şi aproape imperceptibilă Era surprins de apariţia acestui cap orb târând în urma lui trupul neputincios, fără niciun zgomot, fără vreo schimbare, cu expresia feţei lipsită de vedere, distinctă o clipă, estompată în următoarea, în jocul

luminii care o atrăgea stăruitor către ea. O faţă mută, cu un pumnal între dinţi. Dar ăsta nu era vis. Era faţa lui Omar. Dar de ce? Ce urmărea el oare?

Willems era prea toropit în lâneezeala fericită a clipei ca să caute un răspuns întrebării. Aceasta trecu doar ca o săgeată prin creierul său şi se pierdu mai departe, lăsându-l nepăsător să asculte din nou de bătăile inimii Aissei, acest sunet preţios şi delicat care umplea liniştita imensitate a nopţii. Ridicându-şi privirea, văzu capul nemişcat al femeii uitându-se în jos la el, cu o lucire tandră între genele lungi, a căror umbră se lăsa pe curba dulce a obrazului ei; şi sub alintarea acestei priviri, uimirea supărătoare şi teama ascunsă stârnite de acea apariţie, ghemuindu-se şi târându-se către foc, unicul punct de orientare, se stinseră – se înecară în liniştea desăvârşită a tuturor simţurilor, aşa cum suferinţa este înecată în revărsarea seninătăţii somnoroase care urmează după o doză de opiu.

Îşi schimbă uşor poziţia capului şi acum putu să observe cu uşurinţă acea apariţie pe care o văzuse cu un minut mai înainte şi pe care o şi uitase. Venise între timp mai aproape, alunecând fără zgomot ca umbra unui coşmar şi acum era chiar aici. Foarte aproape, nemişcată şi liniştită ca şi cum ar fi pândit, cu o mână şi un genunchi împinse înainte, cu gâtul încordat şi capul răsucit către foc. Putea să vadă faţa descărnată, lucirea pielii lipite de oasele proeminente, umbrele negre ale tâmplelor scobite şi ale obrajilor căzuţi şi cele două petice de negreaţă de pe ochi, de pe ochii aceia morţi ce nu puteau să vadă. Oare să fi fost pornirea ce-l împinsese pe acest orb să se furişeze în noapte şi să se târască spre foc? Se uită la el, fascinat, dar faţa cu luminile şi umbrele ei schimbătoare nu exprima nimic, închisă şi de nepătruns ca o uşă zidită.

Omar se ridică în genunchi şi se lăsă pe călcâie, cu

mâinile atârnându-i în faţă. Willems, privind în starea sa de adâncă amorţeală, putu să vadă clar pumnalul strâns între buzele subţiri, ca o bară de-a curmezişul feţei; de o parte mânerul al cărui lemn lustruit răsfrângea lucirea roşie a focului, şi linia subţire a lamei de cealaltă parte, prelungindu-se către un vârf negru tocit. Încercă un şoc, ceea ce îl făcu să-şi lase trupul pasiv în îmbrăţişarea Aissei, dar un val de teamă neputincioasă îi umplu sufletul, şi îşi dădu seama dintr-odată că moartea umbla pe dibuite după el. Că ura faţă de el şi faţă de dragostea ce-i nutrea Aissa mâna această epavă, această fantomă de fost pirat, strălucit şi hotărât la vremea lui, să încerce un act disperat care ar fi adus consolarea glorioasă şi supremă a unei bătrâneţi nefericite. Şi în timp ce se uita paralizat de groază la tatăl care îşi reluase prudenta sa înaintare – orb ca soarta, stăruitor ca destinul – asculta cu o patimă nesăţioasă inima fiicei bătând uşor, iute şi hotărât, lângă obrazul lui.

Era cuprins de o spaimă îngrozitoare; de acea frică a cărei mână rece îşi despoaie victima de orice voinţă şi de orice putere, de orice dorinţă de a scăpa, de a rezista sau ele a se mişca; spaima care nimiceşte şi speranţa şi disperarea şi păstrează carcasa goală şi nefolositoare ca într-o menghină, pentru lovitura ce urmează, Nu era frica de moarte – înfruntase destule primejdii în trecut – şi nici măcar frica de acest anumit fel de moarte. Nu era frica de sfârşit pentru că ştia că sfârşitul nu va veni acum. O mişcare, o săritură, un strigăt l-ar fi salvat de mâna slabă a bătrânului orb, de mâna aceasta care, chiar şi acum, căuta pe bâjbâite trupul lui, descriind cu prudenţă curbe pe pământ. Era frica iraţională de această viziune de o clipă asupra lucrurilor necunoscute, asupra acelor motive, impulsuri şi dorinţe pe care le ignorase, dar care mocneau în pieptul oamenilor dispreţuiţi de lângă el, şi îi fuseseră

dezvăluite pentru o secundă, pentru a fi apoi din nou ascunse îndărătul oeţurilor întunecate ale îndoielii şi amăgirii. Nu moartea era aceea care îl înspăimânta, ci oroarea de viaţa lipsită de sens, în care nu putea înţelege nimic şi pe nimeni din jurul său, viaţa în care el nu putea să conducă, să controleze, şi să înţeleagă nimic şi pe nimeni – nici chiar pe sine însuşi.

Simţi o atingere piezişă. Acest contact, mai Uşor decât mângâierea unei mâini de mamă pe obrazul unui copil adormit, avu pentru el forţa unei lovituri puternice. Omar setuise lângă el, şi acum, îngenunchind asupra lui, ţinea pumnalul într-o mână în timp ce cealaltă, cu atingeri uşoare, bâjbâia spre pieptul jachetei; însă faţa oarbă, îndreptată încă spre căldura focului, era rece şi nemişcată în aspectul ei de împietrită indiferenţă pentru lucrurile pe care nu putea spera să le vadă. Cu un efort, îşi mută privirea de la masca de mort, în sus, spre capul Aissei. Ea stătea nemişcată, da parcă ar fi fost o parte din pământul adormit, apoi dintr-odată îi văzu ochii mari şi întunecaţi deschizându-se larg într-o privire fixă şi pătrunzătoare şi simţi apăsarea convulsivă a mâinilor ei ţintuindu-i braţele de-a lungul corpului. O secundă se scurse, înceată şi amară, ca o zi de doliu; o secundă plină de regrete şi de durere pentru acea încredere în ea care-şi lua acum zborul din ruinele sfărâmate ale sufletului lui. Ea îl ţinea! Şi ea! îi simţi inima tresăltând cu putere, apoi capul îi alunecă pe genunchii ei, închise ochii şi n-a mai fost nimic. Nimic! Era ca şi cum ar fi murit; ca şi cum inima ei ar fi făcut un salt în noapte, părăsindu-l fără apărare şi singur într-o lume pustie.

Capul lui izbi cu putere pământul atunci când ea îl aruncă în lături în săritura-i grăbită. Rămase ca năuc, cu faţa în sus şi neîndrăznind să se mişte; nu văzu lupta însă auzi ţipătul pătrunzător al tatălui nebun şi vocea ei joasă

vorbind cu asprime. Un alt ţipăt se pierdu într-un geamăt. Când se ridică în cele din urmă, se uită la Aissa îngenuncheată deasupra tatălui ei, şi o văzu aplecată în sforţarea de a-l imobiliza; văzu membrele contorsionate ale lui Omar, o mână ridicată deasupra capului şi mişcarea ei iute când îi apucă încheietura mâinii. Willems făcu instinctiv un pas înainte, însă ea întoarse către el o faţă sălbatică şi îi strigă pe deasupra umărului:

— Pleacă! Nu te apropia! Nu…

El se opri brusc cu braţele atârnându-i fără viaţă în lături, de parcă vorbele ei l-ar fi preschimbat într-o stană de piatră. Aissa se temea de eventuala lui violenţă, însă în nestatornicia convingerilor lui, Willems era izbit de gândul înspăimântător că ea prefera să-şi omoare singură tatăl; şi ultima fază a luptei lor, la care Willens privi prin ceaţa roşie ce-i umpluse ochii, luă aspectul unei ferocităţi nefireşti, cu un înţeles sinistru; ca ceva monstruos şi corupt, ce-l făcea în mod forţat complice şi pe el, la adăpostul acestei nopţi îngrozitoare. Era înspăimântat şi mulţumit; atras în mod irezistibil către ea – şi gata să fugă. La început nu putu să se mişte – apoi nu voi să se clintească din loc. Voia să vadă ce se va întâmpla. O văzu ridicând, cu un efort imens, corpul aparent fără viaţă, şi ducându-l în colibă. Şi rămase, după dispariţia celor doi, cu imaginea vie în ochi a capului bătrân ce oscila pe umărul ei, cu falca de jos atârnând, cu trăsăturile prăbuşite, pasiv, fără expresie, asemenea capului unui cadavru.

Apoi, după un timp, auzi vocea ei răsunând înăuntru cu asprime şi cu întreruperi agitate. Şi ca răspuns veneau gemete şi murmure întretăiate de epuizare. Ea îşi ridică glasul. O auzi spunând cu violenţă: „Nu! Nu! Niciodată!”

Şi din nou un murmur plângător de implorare, ca al unui om cerşind o supremă favoare cu ultima sa suflare.

O auzi din nou:

— Niciodată! mai degrabă l-aş împlânta în inima mea. Aissa ieşi din colibă, rămase o clipă gâfâind în uşă, apoi păşi în lumina focului. În spatele ei, prin întuneric, se auzeau blesteme care chemau răzbunarea cerului asupra capului ei: glasul răsuna din ce în ce mai tare, ascuţit, încordat, repetând blestemul din nou şi din nou – până când cu un strigăt care se pierdu într-un murmur răguşit, sfârşind într-un oftat adânc şi prelungit. Ea se opri în faţa lui Willems, eu o mână la spate, cu cealaltă ridicată într-un gest care cerea atenţie, şi rămase în această atitudine, ascultând, până ce totul se linişti în colibă. Apoi făcu un alt pas înainte şi mâna îi căzu încet în jos.

— Nimic decât nefericire! şopti ea absentă, Nimic decât nefericire pentru noi care nu ne-am născut albi.

Supărarea şi iritarea dispărură treptat de pe faţa ei şi se uită drept la Willems, cu o privire intensă şi tristă.

El îşi reveni şi îşi recapătă dintr-odată puterea de a vorbi.

— Aissa, exclamă el, şi cuvintele izbucniră din gura sa cu o grăbită nervozitate. Aissa! Cum pot eu să trăiesc aici? Crede-mă! Ai încredere în mine. Să plecăm de aici. Să plecăm foarte departe! Foai te departe, tu şi cu mine!

Nu se opri să se întrebe dacă ar fi putut să scape, şi cum, şi unde. Era purtat în mintea lui de revărsarea de ură, dezgust şi dispreţ pentru sângele acesta care nu era ingele lui, pentru neamul acesta care nu era neamul lui; pentru pieile închise la culoare, pentru inimile înşelătoare ca marea, mai negre decât noaptea. Acest simţământ de repulsie îi domina raţiunea şi îi dădea convingerea clară a neputinţei pentru el de a trăi în lumea ei. O rugă pătimaş să fugă împreună, pentru că din toată această mulţime detestată el dorea această femeie, dar o dorea departe de ei, departe de acest neam din care se trăgea. O dorea

numai pentru el – departe de oricine, într-un loc singuratic, sigur şi liniştit. Şi pe când vorbea, supărarea şi dispreţul său crescură, ura lui se transformă aproape în groază şi dorinţa lui pentru ea deveni imensă, arzătoare, iraţională şi necruţătoare, strigând prin toate simţurile lui: mai tare decât ura, mai puternică decât groaza, irezistibilă şi sigură ca însăşi moartea.

Stând la o mică distanţă, în plină lumină, însă în pragul acelui întuneric din care venise, Aissa asculta, cu o mână încă la spate, cu celălalt braţ întins înainte cu palma pe jumătate deschisă, de parcă ar fi vrut să prindă vorbele repezi care răsunau în jurul ei, pătimaşe, ameninţătoare, rugătoare, însă toate pătrunse de agonia suferinţei lui, toate precipitate de nerăbdarea care îi rodea inima. Şi, în timp ce asculta, simţi un soi de încetinire a bătăilor inimii, pe măsură ce înţelesul chemărilor lui deveni mai clar în ochii ei indignaţi, pentru că vedea cu mânie şi durere că toată această dragoste care era opera ei, la care ea lucrase din plin, se sfărâma încet în bucăţi, distrusă de spaimele bărbatului şi de falsitatea lui. Memoria ei rechemă zilele petrecute lângă pârău când ea ascultase alte cuvinte – alte gânduri – alte promisiuni şi propuneri, izvorâte din gura acestui bărbat în faţa ispitei din privirea şi din surâsul ei, la înclinarea capului ei, la şoapta buzelor ei. Să fi încolţit acum în inima lui altceva decât chipul ei., alte dorinţe decât dorinţa dragostei ei, alte spaime decât spaima de a o pierde pe ea? Cum se putea întâmpla una ca asta? Devenise oare urâtă sau bătrână într-o clipă? Era îngrozită, surprinsă şi mânioasă, stăpânită de mânia unei neaşteptate umilinţe. Şi ochii ei priveau fix, întunecaţi şi hotărâţi, la acest om născut pe meleagurile violenţei şi ale răului, de unde nimic altceva decât nenorocire nu vine pentru acei care nu s-au născut albi. În loc să se gândească la mângâierile ei, în loc să uite de întreaga

omenire în îmbrăţişarea ei, el se gândea încă la lumea lui, la lumea aceea care fură ţările altora, stăpâneşte mările, lumea aceea care nu cunoaşte adevăr şi milă – nu cunoaşte nimic decât puterea ei. O, omule cu braţe tari şi inima vicleană! Să plec cu el într-o ţară îndepărtată, să fiu pierdută în mulţimea aceea cu ochi reci şi inimi false –; a-l pierd pe el acolo? Niciodată! Era nebun – nebun de frică, însă ei nu-i va scăpa. Îl va ţine aici sclav şi stăpân; aici unde era singur cu ea, unde trebuia să trăiască pentru că – sau să moară. Avea un drept la dragostea lui pe care ea o crease, la dragostea care clocotea acum în el, în timp ce rostea acele cuvinte fără sens. Trebuia să pună o barieră de ură între el şi ceilalţi oameni albi. Nu numai că el trebuia să rămână, dar să-şi ţină şi promisiunea faţă de Abdulla, a cărei îndeplinire o va pune în siguranţă.

— Aissa, să plecăm! Cu tine alături i-aş ataca pe toţi cu mâinile goale. Sau nu! Mâine vom fi în afară, pe bordul corăbiei lui Abdulla. O să vii cu mine şi apoi pot…

Dacă corabia ar putea ajunge la mal printr-o întâmplare, atunci am putea să furăm o canoe şi să scăpăm în învălmăşeală… Ţie nu ţi-e frică de mare… de marca car –, mi-ar da libertate…

Se apropia de ea încet, încet, cu mâinile întinse, în timp ce o implora în cuvinte alese care însă se pierdeau şi se împiedicau unele de altele în graba eu care vorbea. Ea păşea îndărăt, ţinându-se la distanţă, cu ochii îndreptaţi spre faţa lui, urmărindu-i cu o privire pătrunzătoare jocul trăsăturilor care trădau îndoielile şi speranţele lui; privire care căuta să pătrundă cele mai lăuntrice ascunzişuri ale gândurilor lui; şi astfel se părea că ea ar fi atras încet întunericul în jurul ei, învăluindu-se în faldurile lui drapate care o făceau nedesluşită şi vagă. O urmări pas cu pas până ce, în cele din urmă, amândoi se opriră faţă în faţă sub copacul cel mare din curte. Acel exilat solitar al

pădurilor, uriaş, nemişcat şi solemn în uitarea lui, despărţit de secole de viaţa din jur de către pigmeii care se târau la picioarele lui, se ridica înalt şi drept deasupra capetelor lor. Părea că se uită la ei, indiferent şi impunător în măreţia lui singuratică, întinzându-şi ramurile într-un gest de înaltă protecţie, de parcă i-ar fi ascuns în adăpostul întunecat al frunzişului său des; ca şi cum, mişcat de compătimirea dispreţuitoare a celui tare, de mila lipsită de consideraţie a unui gigant bătrân, ar fi ferit zbuciumul acestor două inimi omeneşti de privirea rece, pătrunzătoare a stelelor strălucitoare.

Ultimul său strigăt, implorând mila Aissei, răsună puternic, vibră sub baldachinul întunecat al frunzelor, pătrunse printre ramuri, făcând să tresară păsările care dormeau aripă lângă aripă – şi se pierdu fără ecou, înăbuşit în masa densă a frunzelor nemişcate. Nu putea să-i vadă faţa, dar auzea suspinele ei şi murmurul confuz al unor cuvinte nedesluşite, apoi, în timp ce asculta ţinându-şi răsuflarea, ea exclamă dintr-odată:

— L-ai auzit? M-a blestemat pentru că sunt îndrăgostită de tine. Mi-ai adus suferinţă şi tulburare – şi blestemul lui. Şi acum vrei să mă duci departe, unde te-aş pierde, unde mi-aş pierde viaţa; pentru că dragostea ta aste viaţa mea. Ce altceva se poate întâmpla acolo? Nu te mişca! strigă ea cu violenţă, când el făcu un gest vag.

Nu vorbi! Ia asta! Şi dormi liniştit!

Văzu umbra braţului ei mişcându-se. Ceva trecu pe lângă el şuierând şi lovi pământul înapoia lui, aproape de foc. Instinctiv se întoarse să vadă ce era. Lângă tăciuni se înfipsese im pumnal fără teacă; un obiect închis la culoare şi curbat, evocând ceva ce fusese cândva însufleţit şi care acum era strivit, mort şi cu totul nevătămător; un obiect încovoiat, negru, bine conturat, şi încremenit în lumina slabă şi roşie. Fără să se gândească, Willems se duse să-l

ridice, aplecându-se cu mişcarea tristă şi umilă a unui cerşetor ce adună pomana aruncată în praful de la marginea drumului. Să fi fost răspunsul ei la implorările lui, la cuvintele fierbinţi şi pătimaşe care ţâşneau din inima lui? Acesta să fi fost răspunsul ce i s-a aruncat ca o insultă, acest obiect de lemn şi fier, fără însemnătate şi veninos, fragil şi dătător de moarte?! l ţinu de lamă şi se uită o clipă prosteşte la mâner, înainte de a-l lăsa să cadă din nou la picioarele sale; şi când se întoarse, avu în faţa lui numai noaptea. Noaptea imensă, profundă şi liniştită; o mare de întuneric în care ea – dispăruse fără să lase vreo urmă.

Înaintă cu paşi nesiguri, ţinând mâinile întinse înainte, cu teama unui om devenit dintr-odată orb.

— Aissa! strigă. Vino la mine imediat!

Să o atingă numai; să-i vorbească în timp ce o ţinea în braţe sub privirea intensă a ochilor lui, lipită de el, faţă în faţă! în duioşia mângâierilor lui o să-i topească încăpăţânarea, o să-i îndepărteze frica şi, vorbindu-i în unicul limbaj care le era comun – vorbirea fără cuvinte, limbajul simţurilor, o va face să înţeleagă, o va determina să accepte orice dorinţă a lui. Din nou o chemă şi de astă dată vocea lui tremura de nerăbdare şi de presimţiri:

— Aissa!

Se uită şi ascultă cu atenţie însă nu văzu şi nu auzi nimic. După un timp, întunericul dens păru să unduiască în faţa ochilor lui ca o perdea, lăsând să se vadă mişcări, dar ascunzând siluetele. Auzi paşi uşori şi grăbiţi, apoi un scârţâit scurt al porţii care ducea spre curtea lui Lakamba. Sări înainte şi se izbi de lemnul aspru la timp pentru a auzi cuvintele: „Repede Repede şi zgomotul barei de lemn că zând de partea cealaltă, baricadând poarta. Cu braţele înălţate, cu palmele lipite de gard, alunecă în jos, grămadă, la pământ.

— Aissa, o chemă el rugător, lipind. U-şi buzele de o

crăpătură dintre stâlpi. Aissa, mă auzi? Vino înapoi! Voi face tot ce vrei tu, îţi voi dărui tot ce doreşti – chiar dacă ar trebui să dau foc întregului Sambir şi să sting focul cu sânge. Numai vino înapoi! Acum! Imediat! Eşti acolo? Mă auzi? Aissa!

De cealaltă parte se auziră şoapte speriate şi zvon de voci femeieşti: apoi un hohot de râs uşor şi temător, şi murmurul plin de admiraţie al unei femei: „A vorbit cum se cuvine!” Pe urmă, după o scurtă tăcere, Aissa strigă:

— Dormi liniştit, pentru că vremea plecării tale este apronp. Acum mi-e teamă de tine. Mi-e teamă de frica la I inel! întorci cu *tuan* Abdulla vei fi mare. Mă vei /). I i aici! îi nu v i mai fi nimic altceva decât dragoste. Nimic ulli i va! Jv we! Până la moarte!

Auzi zgomotul îi or al paşilor îndepărtându-se şi se

lutină pe picioare, mut din cauza mâniei sale pătimaşe şi nemăsurate împotriva acestei fiinţe atât de sălbatice şi atât de fermecătoare; o detesta pe ea, se detesta pe sine însuşi, pe toţi cei pe care-i cunoscuse vreodată, detesta pământul. Cerul, chiar şi aerul pe care îl trăgea în pieptul lui chinuit; detesta aerul pentru că îl făcea să trăiască, o detesta pe ea pentru că îl făcea să sufere. Nu putea părăsi însă această poartă prin care trecuse ea. Se îndepărtă puţin, apoi şovăi, veni înapoi şi se prăbuşi din nou lângă gard, pentru a se ridica iarăşi într-o încercare de a se smulge din vraja care îl robea, care îl aducea înapoi aici, mut, supus şi furios. Şi sub gestul încremenit de înaltă protecţie al ramurilor larg întinse deasupra capului său, sub ramurile mari unde păsări albe dormeau aripă lângă aripă la adăpostul frunzelor fără număr, rătăcea încoace şi încolo, ca un fir de praf într-un vârtej – căzând şi ridicându-se – ocolind şi revenind – mereu aproape de poartă.

Se lupta. În liniştea leneşă a acestei nopţi, cu

insesizabilul; se lupta cu umbrele, cu întunericul, cu tăcerea. Lupta fără să scoată vreun sunet, dând lovituri zadarnice, repezi: precipitându-se dintr-o parte în alta; încăpăţânat, fără speranţă şi mereu respins; ca un om vrăjit, prins înăuntrul unui invizibil cerc magic.

Partea a treia

I

— Da! Pisică, cline, orice numai să poată să zgârie sau să muşte; cu condiţia să fie destul de vătămător şi destul de râios! Dintre toate, un tigru bolnav te-ar face fericit. Un tigru pe jumătate mort pe care să poţi. Să-l plângi şi să-l dai vreunui biet amărât din slujba dumitale, care să-l îngrijească şi să-l dădăcească pentru dumneata. Să nu-ţi pese de amărâtul de netrebnic. Lasă-l să fie schilodit sau înghiţit! Nu ai nicio milă pentru victimele infernalului dumitale simţ de caritate. Nu! Inima dumitale duioasă sângerează numai pentru ceva ce este otrăvitor şi mortal. Blestem ziua când ţi-ai oprit asupra lui privirea dumitale binevoitoare. O blestem…

— Ei, lasă! Lasă! mârâi Lingard pe sub mustaţă.

Almayer care vorbise până i se tăiase respiraţia, răsuflă adânc şi continuă:

— Da! Totdeauna a fost aşa. Totdeauna. Atât cât pot g – Proscrisul din arhipelag să-mi amintesc. Nu ţii minte? Ce s-a întâmplat cu câinele acela pe jumătate mort de foame pe care l-ai adus la bord în braţe la Bangkok? în braţele dumitale!… A turbat a doua zi şi l-a muşcat pe şeful de echipaj. Nu cumva ai vrea să spui că ai uitat? Cel mai bun şef de echipaj pe care l-ai avut vreodată! Dumneata însuţi ai spus-o în timp ce ne ajutai să-l legăm de cablul de la ancoră, chiar înainte de a muri în criza de turbare… Spune, n-a fost aşa? A lăsat omul două soţii, şi nu ştiu câţi copii. Asta a fost isprava dumitale… Şi când te-ai abătut din drum şi ţi-ai pus în pericol corabia ca să salvezi nişte

naufragiaţi dintr-o joncă ce luase apă până sus, în strâmtorile Formozei, asta a fost tot o treabă înţeleaptă. Nu-i aşa? Blestemaţii aceia de naufragiaţi s-au ridicat împotriva dumitale înainte de a trece patruzeci şi opt de ore. Acei bieţi pescari nu erau decât nişte ucigaşi. Şi dumneata ştiai ca sunt ucigaşi înainte de a te hotărî să opreşti la un ţărm pustiu, pe o afurisită de furtună, ca să-i salvezi. O farsă de om nebun! Dacă n-ar fi fost nişte ticăloşi – ticăloşi fără speranţă de îndreptare – desigur că nu ai fi pu, s pentru ei corabia dumitale în pericol, ştiu bine. Nu ai fi riscat vieţile echipajului dumitale – echipaj care ţi-era atât de devotat – şi propria dumitale viaţă. Nu a fost o nebunie? Şi, pe lângă asta, nu ai fost cinstit. Presupune că te-ai fi înecat. M-aş fi aflat atunci într-o frumoasă încurcătură, lăsat singur aici cu această fiică adoptivă a dumitale. Datoria dumitale era în primul rând să te gândeşti la mine. Am. Luat-o în căsătorie pe fata asta pentru că ai promis să-mi faci o situaţie. Ştii bine că aşa ai promis! Şi apoi tr. I luni mai târziu te duci şi săvârşeşti fapta asta nebunească – şi încă pentru o ceată de ucigaşi. Nu ai simţ moral. Puteam să rămân ruinat de dragul acelor ticăloşi, asasini, care, până la urmă, a trebuit să fie aruncaţi peste bord după ce au omorât tot atrţia din echipajul dumitale – din iubitul dumitale echipaj. Numeşti asta un lucru cinstit?

— Bine, bine! murmură Lingard, mestecând nervos capătul ţigării de foi care se stinsese şi uitându-se la Almayer care se plimba cu paşi apăsaţi pe verandă, aşa cum s-ar uita un păstor la o oaie favorită din turma sa ascultătoare, care s-ar fi repezit la el revoltată şi furioasă.

Părea descumpănit, cuprins de o supărare dispreţuitoare şi totuşi oarecum amuzat; şi, de asemenea, puţin atins ca de o glumă amară pe socoteala lui. Almayer se Opri dintr-odată, îşi încrucişă braţele la piept, se aplecă

înainte şi continuă să vorbească:

— Puteam atunci să fiu lăsat într-o situaţie periculoasă

— Şi totul din pricina dispreţului dumitale absurd pentru propria dumitale siguranţă – şi totuşi nu ţi-am purtat pică. Îţi cunosc slăbiciunile. Dar acum – acum când mă. Gândesc la chestiunea asta! Acum suntem ruinaţi. Ruinaţi! Ruinaţi! Biata şi micuţa mea Nina! Ruinaţi!

Se lovi violent peste coapse, se plimbă cu paşi mici încoace şi încolo, puse mâna pe un scaun, îl trânti cu zgomot în faţa lui Lingard şi se aşeză uitându-se cu ochii rătăciţi la bătrânul marinar. Lingard, întorcându-i privirea cu fermitate, se scotoci prin buzunare, scoase în cele din urmă o cutie de chibrituri şi îşi aprinse cu grijă ţigara de foi, rotind-o mereu între buze, fără să-şi ia un moment privirea de la disperatul Almayer. Apoi, dindărătul unui nor de fum, rosti liniştit:

— Dacă ai fi avut necazuri tot atât de mari ca mine, băiatule, nu ai mai vorbi aşa. Am fost ruinat şi nu o singură dată. Ei bine, iată-mă!

— Da, iată-te, întrerupse Almayer. Şi la ce-mi ajută asta mie? Dacă ai fi fost aici cu o lună înainte, lucrul s-ar fi dovedit poate de folos. Însă acum!… Ai putea tot atât de bine să te afli la o depărtare de o mie de mile.

— Cicăleşti omul ca o precupeaţă de peşte beată, ripostă Lingai’d cu seninătate.

Se ridică şi se îndreptă încet către balustrada din faţă a verandei. Podeaua se zguduia şi întreaga casă vibra sub paşii săi grei. Un moment rămase cu spatele la Almayer, privind la râu şi la pădurea de pe malul de răsărit, apoi se întoarse şi se uită cu blândeţe în jos la el.

— E cam pustiu în dimineaţa asta pe aici. Nu? spuse el.

Almayer! Şi înălţă capul.

— A! ai observat asta – da? Cred şi eu că e pustiu! D.i, căpitane Lingard, zilele dumitale în Sambir s-au terminat. Numai cu o lună în urmă veranda asta ar fi fost plină de lume venită să te salute. Oamenii ar fi urcat pe treptele acelea rânjind şi salutând după obiceiul lor – către dumneata şi către mine. Însă vremurile noastre au luat sfârşit. Şi nu din vina mea. Nu poţi spune asta. Totul este isprava acestui ticălos răsfăţat al dumitale. Ah! E o frumuseţe! Trebuia să-l fi văzut în fruntea acelei hoarde infernale. Ai fi fost mândru de vechiul dumitale favorit.

— Deştept băiat, murmură Lingard, gânditor.

Almayer sări în sus strigând:

— Asta-i tot ce ai de spus? Deştept băiat! O, Doamne!

— Nu face teatru! Stai jos să vorbim liniştit. Vreau să ştiu tot ce s-a întâmplat. Deci, el a fost conducătorul?

— El a fost sufletul întregii acţiuni. El a pilotat intrarea corăbiei lui Abdulla. El a comandat totul şi pe toţi, spuse Almayer, care se aşează din nou cu un aer resemnat.

— Când s-a întâmplat asta – exact?

— Pe ziua de şaisprezece am auzit primele zvonuri că vasul lui Abdulla ar fi pe râu; lucru pe care la început am refuzat să-l cred. Ziua următoare nu m-am mai putut îndoi. A avut loc un mare sfat, ţinut pe faţă, în tabăra lui Lakamba, unde au venit aproape toţi din Sambir. Pe ziua de optsprezece, *Lord of the Isles* era ancorat pe cursul Sambirului. Pe aceeaşi linie cu casa mea. Să vedem. Acum şase săptămâni, exact.

— Şi toate astea s-au petrecut aşa, dintr-odată? Nu ai auzit nimic – niciun avertisment? Nimic? Nimeni n-a avut idee că urma să se întâmple aşa ceva? Hai, Almayer!

— De auzit! Da, eram obişnuit să aud câte ceva în fiar: zi. Mai ales minciuni. Găseşti şi altceva în Sambir?

Poate că nu le-ai crezut, observă Lingard. De fapt nici nu trebuia să crezi orice ţi s-ar fi spus, ca şi cum ai fi fast

un ageamiu la prima sa călătorie.

Almayer se mişcă neliniştit în scaunul lui.

— Derbedeul acela a venit aici într-o zi, spuse el. Fusese plecat de câteva luni şi trăia cu femeia aceea. Nu auzisem de el decât din când în când de la oamenii lui Patalolo, când se mai arătau pe aici. Ei bine, într-o zi, pa la amiază, a apărut în curtea asta de parcă ar fi fost aruncat din iadul căruia, de altfel, îi şi aparţine.

Lingard îşi scoase ţigara de foi şi, cu gura plină de fum alb, care i se strecura printre buzele întredeschise, ascultă cu atenţie. După o pauză scurtă, Almayer continuă, uitându-se posomorât în podea:

— Trebuie să spun că arăta groaznic. Avusese probabil o criză de friguri. Malul stâng este foarte nesănătos. Curios că numai lărgimea râului ne desparte.

Căzu adânc pe gânduri, ca şi cum ar fi uitat de necazurile lui într-o meditaţie amară asupra condiţiilor nesănătoase din pădurea virgină de pe malul stâng. Lingard profită de ocazie ca să pufăie fumul cu o expiraţie puternică şi aruncă mucul de ţigară peste umăr.

— Continuă, spuse el după puţin timp. A venit să te vadă…

— Dar n-a fost destul de bolnav ca să crape, mare ghinion! continuă Almayer ridicându-se, şi, după cum am spus, s-a întors aici cât o obrăznicie fără egal. A încercat să mă intimideze şi a trecut la ameninţări oarecum vagi. Voia să mă sperie şi să mă şantajeze. Pe mine! Şi, pe cuvânt, spunea că vei fi de acord. Dumneata! Poţi să-ţi închipui atâta neruşinare? Nu mi-am dat seama la ce ţintea el. Dacă aş fi ştiut, l-aş fi aprobat. Da! Cu o lovitură în cap. Dar cum puteam să ghicesc că ştia destul ca să piloteze o corabie prin intrarea râului despre care dumneata ai spus totdeauna că e atât de dificilă. Şi, în definitiv, ăsta era singurul pericol. Puteam să fac faţă oricui de aici – însă –

când a venit Abdulla… Corabia asta a lui e înarmată. Are douăsprezece tunuri de şase livre şi vreo treizeci de oameni, nişte vagabonzi gata la orice. Oameni din Sumatra, de la Deli şi Acheen. Luptă toată ziua şi tot nu le ajunge. Soiul ăsta de oameni…

— Ştiu, ştiu! spuse Lingard cu nerăbdare.

— Desigur că după ce corabia a ancorat alături de debarcaderul nostru, au devenit cât se poate de obraznici. Willems a condus el însuşi corabia în sus şi a ancorat-o în cel mai bun loc. De pe veranda asta puteam să-l văd stând 111 faţă, alături de stăpânul metis. Şi femeia aceea era şi eu acolo. Lângă el. Am auzit că au luat-o la bord din tabăra lui Lakamba. Willems a spus că nu merge mai sus pe râu fără ea. S-a înfuriat şi era turbat. I-a înspăimântat, cred eu. Abdulla a trebuit să intervină! Ea a venit singură într-o canoe şi, de îndată ce s-a urcat pe punte, a căzut la picioarele lui, înaintea întregului echipaj, i-a îmbrăţişat genunchii, a plâns, a aiurat, i-a cerut iertare. De ce? mă întreb. Toată lumea din Sambir vorbeşte despre lucrul ăsta. Niciodată nu am auzit sau nu am mai văzut ceva asemănător. Toate astea le ştiu de la Ali, care se duce prin aşezare şi îmi aduce veşti. Trebuia să ştiu cât mai bine ce se petrece – nu-i aşa? Din câte pot să-mi dau seama, ei – adică el şi această femeie – sunt priviţi ca ceva misterios – dincolo de înţelegere. Unii îi socotesc nebuni. Locuiesc singuri, cu o femeie bătrână, într-o casă în afara taberei lui Lakamba şi sunt foarte respectaţi sau, ar trebui mai curând să spun, temuţi. Cel puţin el. Se pare că e foarte violent. Ea nu cunoaşte pe nimeni, nu vede pe nimeni, nu vorbeşte cu nimeni decât cu el. Nu-l părăseşte niciun moment. Acesta e subiectul de bârfă al locului. Mai sunt şi alte zvonuri. Din ce aud, bănuiesc că Lakamba şi Abdulla s-au cam plictisit de el. Se mai vorbeşte despre el, de asemenea, că va pleca pe bordul corăbiei *Lord of the Isles*

– când aceasta va porni de aici spre sud – ca un fel de agent al lui Abdulla. În orice caz, el trebuie să scoată corabia în afara râului. Metisul încă nu e de-ajuns de pregătit pentru asta.

Lingard, care ascultase până atunci absorbit, începu să se plimbe cu paşi măsuraţi, Almayer încetă să mai vorbească şi îl urmări cu privirea în timp ce păşea în sus şi în jos cu întoarceri pe loc, chinuindu-şi şi sucindu-şi barba albă şi având pe faţă expresia omului nedumerit şi îngândurat.

— Aşadar, a venit mai întâi la dumneata, nu-i aşa? întrebă Lingard fără să se oprească.

Da. Ţi-am spus doar. A venit. A venit ca să stoarcă bani, mărfuri – şi nu mai ştiu ce. Voia să se instaleze ca negustor – porcul! I-am azvhiit pălăria în curte şi s-a dus după ea şi asta a fost ultima oară când l-am mai văzut, până când a apărut cu Abdulla. Cum puteam să ştiu eu că ne poate face atâta rău? Şi încă în felul ăsta? Orice răzvrătire locală aş fi putut-o stinge cu oamenii mei şi cu ajutorul lui Patalolo.

— Oh! da. Patalolo! Zadarnic. Ei? Ai încercat să-i vorbeşti?

— Cum să nu! exclamă Almayer. M-am dus să-l văd eu însumi pe ziua de doisprezece. Era cu patru zile înainte ca Abdulla să fi intrat pe râu. De fapt, în aceeaşi zi a încercat şi Willems să ajungă la mine. M-am simţit cam neliniştit atunci. Patalolo m-a asigurat că nu exista nicio fiinţă omenească în Sambir care să nu ţină la mine. Mi-a vorbit cu multă înţelepciune. Mi-a spus să nu ascult la minciunile oamenilor răutăcioşi din josul râului. Făcea aluzie la omul acela, din tribul lulangi, care locuieşte în apropiere de mare şi care mi-a trimis vorbă că o corabie străină era ancorată în larg – lucru, pe care, desigur, l-am repetat lui Patalolo. Nu-i venea să creadă. O ţinea una şi

bună bombănind „Nu! Nu! Nu!; t ca un papagal bătrân, cu capul tremurând, mânjit tot cu suc de betel. Am avut impresia că nu e lucru curat cu el. Părea aşa de neliniştit, ca şi cum ar fi fost grăbit să scape de mine.

Şi în ziua următoare, răufăcătorul acela chior care loeu – ieşte cu Lakamba – cum îl cheamă?

— Babalatchi şi-a făcut apariţia aici. A venit pe la amiază, ca din întâmplare, şi a stat aici pe verandă vorbind despre una şi alta, întregind când aştept să te întorci dumneata şi aşa mai departe. Apoi, pe neaşteptate, aduse vorba că ei – adică stăpânul lui şi el – aveau mari necazuri din cauza unui om alb feroce – prietenul meu – care se ţinea de femeia aceea, fiica lui Omar. Mi-a cerut sfatul în mod respectuos şi în cuvinte potrivite. I-am spus că omul alb nu este prietenul meu şi că mai bine ar fi să-i dea un picior. Auzind aceasta, a plecat salutând cu temenele, subliniind prietenia sa şi bunăvoinţa stăpânului său. Desigur acum ştiu că arabul a venit să spioneze şi să câştige pe unii dintre oamenii mei. În orice caz, opt lipseau la apelul de seară. Atunci m-am alarmat. N-am mai îndrăznit să părăsesc casa nepăzit. Dumneata ştii cum e cu soţia mea, nu-i aşa? Nu voiam să iau copilul cu mine – fiind târziu – aşa că i-am trimis vorbă lui Patalolo că trebuie să ne sfătuim, că circulă zvonuri şi e nelinişte în aşezare. Ştii ce răspuns am primit?

Lingard se opri brusc din mers în faţa lui Almayer, care continuă, după o pauză impresionantă, cu o însufleţire crescândă:

— Ali mi-a adus următorul mesaj: Rajahul trimite un salut prietenesc şi nu înţelege vestea trimisă. Asta a fost tot. Ali nu a putut să scoată de la ei niciun cuvânt în plus. Mi-am putut da seama că Ali era destul de speriat. Se învârtea pe aici, aranjând hamacul sau găsindu-şi alte ocupaţii de felul acesta. Apoi, chiar înainte de a pleca,

pomeni de faptul că stăvilarul de lângă casele Rajahului era puternic barat, dar că nu a putut să v? idă decât puţini oameni în curte. În cele din urmă spuse: „În casa Rajahului e întuneric, însă nu doarme nimeni. Numai întuneric şi teamă şi vaiete de femei”. Vesel lucru, nu-i aşa? Mă treceau fiori pe şira spinării. După ce Ali o şterse, am stat aici – la masa asta – şi am ascultat strigătele şi bătăile de tobă din aşezare. Tărăboi cât pentru douăzeci de nunţi. Era puţin după miezul nopţii.

Din nou Almayer se opri din povestirea sa, închizând brusc gura de parcă ar fi spus tot ce era de spus, şi

Lingard rămase uitându-se fix la el, gând. Or şi tăcut, O muscă albastră, mare, zbură cu îndrăzneală în veranda răcoroasă şi pătrunse cu un bâzâit puternic între cei doi bărbaţi. Lingard se năpusti cu pălăria asupra ei. Musca devie şi Almayer îşi feri capul din calea ei. Apoi Lingard încercă o nouă lovitură fără efect; Almayer sări în sus şi începu să-şi agite mâinile. Musca bâzâi cu disperare şi vibraţiile aripilor răsunară în liniştea dimineţii, ca o foarte îndepărtată orchestră de coarde, acompaniind zgomotul surd al paşilor apăsaţi ai celor doi bărbaţi care, cu capetele lăsate pe spate şi agitându-şi braţele, sau aplecându-se şi întinzându-se înfuriaţi, urmăreau cu orice chip uckl. Voa intrusului. Însă, dintr-odată, bâzâitul să i i. Cu u! livinuisubţii: în spaţiul deschis al curţii.

I i. Ndii-i I.; s, t.1 şi p.: Almayer faţă în faţă în tăcerea în vii H.1 o. I. a inc. Puţului 1 – zi, arătând foarte încurcaţi i l. U a niciun r/; l, cu bruţeu: aurnind inerte de-a lungul trupului, ca nişte oameni descurajaţi de un eşec important.

— Ia te uită! murmură Lingard. S-a cărat în sfârşit!

— Mare pacoste! spuse Almayer pe acelaşi ton. Malul râului este invadat de muşte albastre. Casa asta e rău aşezată… ţânţari… şi muştele astea mari… Săptămâna trecută au înţepat-o pe Nina… a fost bolnavă patru zile –

bietul copil… Mă întreb pentru ce sunt create asemenea vietăţi blestemate!

II

DUPĂ O LUNGĂ TĂCERE, în timpul căreia Almayer se apropie de masă şi se aşeză cu capul în mâini, privind fix înaintea sa, Lingard, care îşi reîncepuse plimbarea, tuşi uşor şi întrebă:

— Ce spuneai?

— Ah! Da! Trebuia să fi văzut aşezarea asta în noaptea aceea de pomină. Nu cred că cineva să se fi dus la culcare. Am coborât la locul nostru şi am putut să-i văd. Făcuseră un foc mare în dumbrava de palmieri şi au pălăvrăgit până dimineaţa. Când m-am întors şi m-am aşezat în veranda întunecată a acestei case liniştite, m-am simţii atât de înspăimântător de singur că m-am furişat înăuntru şi am luat copilul din pătuţul lui şi l-am adus aici în hamacul meu. Dacă nu era ea, sunt sigur că aş fi înnebunit, mă simţeam cu desăvârşire singur şi lipsit de ajutor. Adu-ţi aminte, nu mai auzisem de dumneata de patru luni. Nu ştiam dacă eşti viu sau mort. Patalolo nu mai voia să aibă de-a face cu mine. Oamenii mei mă părăseau ea şobolanii de pe o corabie care se scufundă. A fost o noapte neagră pentru mine, căpitane Lingard! O noapte neagră pe când stăteam aici, neştiind ce se va întâmpla în momentul următor. Erau atât de aţâţaţi şi turbulenţi, că într-adevăr m-am temut că vor veni şi vor da foc casei cu mine cu tot. M-am dus şi am adus revolverul. L-am aşezat încărcat pe masă. Se auzeau, din când în când, urlete groaznice. Din fericire copilul continua să doarmă şi, văzând-o atât de drăguţă şi de liniştită, m-am calmat oarecum şi eu. Refuzam să cred că există violenţă pe lumea asta, când mă uitam la ea cum sta culcată aşa de liniştită şi de neştiutoare de tot ceea ce se întâmpla. Era însă foarte greu. Totul se sfârşise. Trebuie să înţelegi că în

acea noapte nu a existat o autoritate în Sambir. Nimic care să-i reţină pe oamenii aceia. Patalolo se prăbuşise. Eu fusesem părăsit de oamenii mei şi toată banda asta putea să dea Mu liber duşmăniei faţă de mine, dacă ar fi vrut. Ei nu cunosc recunoştinţa. De câte ori nu am salvat eu aşezarea asta de la foamete. Foamete totală. Numai cu trei luni în urmă am distribuit din nou o mulţime de orez pe credit. Nu se găsea nimic de mâncare în locul ăsta afurisit. Au venit cerşind în genunchi. Nu există un om în Sambir, mare sau mic, care să nu fie dator la „Lingard et Co”. Niciunul. Dumneata trebuie să fii mulţumit. Mi-ai spus totdeauna că asta-i politica cea mai bună pentru noi. Bine, am îndeplinit-o. Ah! Căpitane Lingard, o astfel de politică trebuie să fie susţinută cu puşti încărcate…

— Le-ai avut! exclamă Lingard care, pe măsură ce Almayer vorbea, se plimba din ce în ce mai repede, cu capul proiectat înainte şi cu paşii grei ai unui om gata să săvârşească un lucru violent.

Veranda era plină de praf, apăsător şi sufocant, care se ridica de sub picioarele bătrânul ai marinar şi îl făcea pe Almayer să tuşească întruna.

— Da, le-am avut! Douăzeci. Şi niciun deget care să apese pe trăgaci. Uşor de vorbit, ripostă el. Înroşindu-se la faţă.

Lingard se aşează pe un scaun, lăsându-se pe spate cu o mână întinsă pe masă şi cealaltă rezemată de speteaza scaunului. Praful se aşează şi soarele, ridicându-se deasupra pădurii, inundă veranda cu o lumină limpede. Almayer se ridică şi îşi găsi de lucru lăsând în jos storurile de trestie crăpate, care atârnau între coloanele verandei.

— Pfiu! făcu Lingard, o să fie o zi fierbinte. Ai dreptate, băiatule. Să ne ferim de soare. N-am chef să ne coacem de vii, aici.

Almayer se întoarse, se aşează şi vorbi calm:

— Dimineaţa m-am dus de partea cealaltă să-l văd pe Patalolo. Am luat desigur copilul cu mine. Am găsit slăvi fi i li 1 barat şi a trebuit să ocolesc prin tufişuri. Patalolo m-a primit întins pe podea, în întuneric, cu toate obloanele închise. Nu am putut să obţin nimic de la el decât văicăreli şi gemete. Spunea că e probabil ca dumneata să fi murit. Că Lakamba a venit acum cu tunurile lui Abdulla să-i omoare pe toţi. Spunea că nu i-ar păsa să fie omorât, fiindcă e bătrân, însă dorinţa inimii lui era să facă un pelerinaj. Era sătul de ingratitudinea oamenilor – moştenitori nu avea – dorea să se ducă la Mecea şi să moară acolo, îi va cere lui Abdulla să-l lase să plece. Apoi l-a vorbit de rău pe Lakamba – printre suspine – şi puţin pe dumneata. L-ai împiedicat să ceară un steag care ar fi fost respectat – aici avea dreptate – şi acum când inamicii săi erau tari, el era slab şi dumneata nu te găseai aici ca să-l ajuţi. Când am încercat să-l încurajez, spunându-i că are patru tunuri mari – dumneata ştii tunurile de bronz de şase livre pe care le-ai lăsat aici anul trecut – şi că eu am să-i dau pulbere şi că, împreună, poate, am putea să-i ţinem piept lui Lakamba, a început pur şi simplu să urle la mine. Indiferent de calea pe care ar lua-o – a ţipat el – oamenii albi nu ar însemna decât moartea pentru el, în timp ce el doreşte doar să facă un pelerinaj şi să fie lăsat în pace. Credinţa mea este, adăugă Almayer după o scurtă pauză şi fixând o privire tristă asupra, lui Lingard, că bătrânul acesta nebun a văzut de Mult timp evenimentele apropiindu-se şi nu numai că a fost prea înfricoşat să facă ceva el însuşi, dar şi îngrozit ea să te înştiinţeze pe dumneata sau pe mine de suspiciunile lui. Asta-i un alt favorit al dumitale. Ai o mână norocoasă. Trebuie să recunosc!

Lingard bătu tare cu pumnul în masă. Se auzi o trosnitură ascuţită de lemn crăpat. Almayer tresări violent,

apoi căzu înapoi pe scaunul său şi se uită la masă.

— Uite! spuse el indispus, nu îţi cunoşti propria putere. Ai stricat masa asta de tot. Singura masă pe care am fost în stare să o salvez de soţia mea. Încet, încet, va trebui să mănânc ghemuit pe podea, ca un indigen.

Lingard râse din toată inima.

— Bine, atunci nu mă cicăli cum face o nevastă când îi vine bărbatul beat acasă. Deveni după puţin timp foarte serios, şi adăugă: Dacă nu s-ar fi pierdut *Flash*, aş fi fost aici acum trei luni şi totul ar fi fost bine. N-are rost să plângi pentru ce s-a întâmplat. Nu fi neliniştit, Kaspar. În foarte scurt timp vom pune totul în ordine.

— Ce? Doar nu te gândeşti să-l goneşti pe Abdulla de aici cu forţa? îţi spun eu, nu o să poţi.

— Nici gând! exclamă Lingard. Mă tem că totul s-a sfârşit. Mare păcat! Or să sufere din cauza asta. Abdulla o să-i stoarcă. Mare păcat. Să fie al naibii! îmi pare atât de rău de ei, că dacă *Flash* ar mai fi aici, aş încerca să fac ceva eu forţa. Eh! Şi de ce nu? însă biata *Flash* s-a dus şi s-a sfârşit cu ea. Biata corabie bătrână! Hei, Almayer? Ai făcut o călătorie sau două cu mine. Nu era o corabie minunată? Puteai s-o faci să înfăptuiască orice, doar că nu vorbea. A fost mai bună decât o nevastă pentru mine. Niciodată nu mă certa. Hei? Şi când te gândeşti că a trebuit să ajungă la asemenea sfârşit. A trebuit să-i părăsesc bietele ei oase bătrâne lipite de un recif, ca şi când aş îi fost un tâmpit de marinar din sud care trebuie să simtă jumătate de milă de apă sub chilă ca să fie în siguranţă! Deh! Numai cei care nu fac nimic nu greşesc, presupun eu. Totuşi e greu. Greu.

Dădu din cap cu mâhnire, privind în jos. Almayer se uită la el cu indignare crescândă.

— Pe cuvântul meu, dumneata n-ai inimă, izbucni el; eşti complet lipsit de inimă – şi egoist. Nu pare să te

atingă, din toate astea, decât pierderea corăbiei, şi asta din cauza nesăbuinţei dumitale, sunt sigur; dumneata mă ruinezi pe mine, pe noi şi pe mica mea Nina. Ce se va alege de mine şi de ea? Asta vreau să ştiu. M-ai adus aici, m-ai făcut asociatul dumitale şi acum când totul s-a dus dracului – din vina dumitale, nu uita – vorbeşti numai de corabie… corabie! Poţi să iei alta. Însă aici, comerţul ăsta? S-a zis cu el, graţie lui Willems… Scumpul dumitale Willems!

— Nu te mai gândi la Willems. Voi avea eu grijă de el, spuse Lingard cu severitate. Cât despre comerţ… Te voi face totuşi bogat, băiatule. Nu te teme! Ai vreo încărcătură pentru goeleta care m-a adus aici?

— Şopronul este plin de trestie indiană, răspunse Almayer, şi am vreo optzeci de tone de cauciuc în depozit. Ultimul lot pe care îl vom mai avea vreodată, fără îndoială, adăugă el cu amărăciune.

— Aşa, de fapt n-a fost vorba de tâlhărie. De fapt nu ţi s-a luat nimic. Bine, atunci, trebuie… Hei! Ce se întâmplă!… Iaca!…

— Tâlhăi-le! Nu! ţipă Almayer, ridicând în sus braţele.

Căzu înapoi pe scaun şi faţa i se congestionă. Puţină

Spumă albă îi apăru în colţul buzelor şi i se scurse în jos pe bărbie, în timp ce stătea pe spate, arătându-şi albul ochilor daţi pos1 cap, Când îşi reveni, îl văzu pe Lingard aplecai deasupra lui cu o oală de lut goală în mână.

— Ai avut un atac, spuse bătrânul marinar cu o adâncă îngrijorare. Ce-a fost asta? M-ai băgat în sperieţi. Aşa dintr-odată.

Almayer, cu părul tot ud şi lipit de ţeastă de parcă ar fi fost cufundat în apă, se ridică şi respiră cu greutate.

— Nelegiuire! O nelegiuire infernală. Eu…

I vin gard puse oala de lut pe masă şi se uită la el cu o privire atentă. Almayer îşi trecu mâna peste frunte şi

continuă cu voce nesigură:

— Când îmi amintesc de toate astea, îmi pierd cumpătul, spuse el. Ţi-am spus că a ancorat corabia lui Abdulla pe (aceeaşi linie cu debarcaderul nostru, însă dincolo, pe celălalt mal, aproape de casele Rajahului. Corabia era înconjurată de bărci. De aici arăta ea şi când ar fi acostat pe o plută. Toate pirogile din Sambir erau acolo. Prin ocheanul meu puteam să disting feţele persoanelor de la pupă-Abdulla, Willems, Lakamba – toţi. Bătrânul acela ticălos şi linguşitor, Sahamin, era şi el acolo. Puteam să văd totul foarte clar. Păreau să fie multe discuţii. La sfârşit, am văzut cum o barcă a corăbiei a fost lansată la apă. Câţiva arabi intrară în ea şi barca se îndreptă către debarcaderul lui Patalolo. Se pare că li s-a refuzat intrarea – aşa pretind ei. Eu însă cred că bara de la stăvilar nu a fost ridicată destul de repede pentru a fi pe placul trimisului înfierbântat. În orice caz, am. Văzut că barca s-a întors aproape imediat. Continuam să mă uit, oarecum interesat, când l-am văzut pe Willems şi pe alţi câţiva îndreptându-se spre partea din faţă a corăbiei, foarte preocupaţi de ceva. Femeia aceea era şi ca printre ei. Ah, femeia aceea…

Almayer se înecă şi păru a fi în pragul unei noi crize, însă, cu o sforţare puternică, recâştigă o relativă stăpânire de sine.

— Dintr-odată, continuă el – bang! Au trimis o ghiulea în stăvilarul lui Patalolo şi, înainte de a fi avut timpul să-mi recapăt răsuflarea – am fost şocat, poţi s-o crezi – au trimis o nouă ghiulea şi stăvilarul a cedat. După care, presupun că s-au gândit că au făcut destul pentru acea zi şi probabil s-au simţit flămânzi pentru că a început un ospăţ la pupa. Abdulla stătea între ei ca un idol; cu picioarele încrucişate, cu mâinile în poală. El e mult prea mare ca să mănânce laolaltă cu ei, însă a prezidat, vezi

bine. Willems continua să se ferească, stând la prora, departe de mulţime, uitându-se la casa mea prin ocheanul lung al corăbiei. N-am putut să rezist. I-am arătat pumnul.

— Chiar aşa, spuse Lingard cu seriozitate. Asta era de făcut, desigur. Dacă nu poţi lupta contra cuiva, cel mai bun lucru este să-l exasperezi.

Almayer îşi mişcă mâna cu un gest de superioritate şi continuă netulburat:

— Poţi să spui ce doreşti. Nu poţi să-ţi dai seama de simţămintele mele. M-a văzut şi, cu ochiul la capătul ocheanului, şi-a ridicat braţul ca şi când ar fi răspuns unui salut. M-am gândit că imediat după Patalolo va veni rândul meu de a fi ţinta loviturilor, aşa că am ridicat steagul britanic pe stâlpul din curte pentru că nu aveam altă protecţie. Rămăseseră cu mine numai trei oameni, pe lângă Ali, – trei infirmi prea bolnavi ca să plece de aici în această împrejurare. Aş fi luptat de unul singur, cred, atât de furios eram, dacă n-ar fi fost copilul. Ce să fac cu ea? Nu puteam să o trimit în susul râului cu mama ei. Dumneata ştii că nu mă pot bizui pe soţia mea. M-am hotărât să rămân liniştit dar să nu las pe nimeni să debarce pe ţărmul nostru. Aceasta este proprietate particulară, potrivit documentului emis de Patalolo. Eram în drepturile mele, nu-i aşa? Dimineaţa a fost foarte liniştită. După ce au luat o masă pe bordul corăbiei cu Abdulla, mulţi dintre ei s-au dus acasă; au rămas numai oamenii de pază. Către ceasul trei, Sahamin trecu râul de unul singur într-o canoe mică. Am coborât cu puşca pe cheiul nostru ca să vorbesc cu el însă nu l-am lăsat să debarce. Bătrânul acesta făţarnic mi-a spus că Abdulla îmi trimite salutări şi că doreşte să stea de vorbă cu mine în chestiuni de afaceri; aş vrea să vin pe bord? am răspuns că nu; nu aş vrea. I-am mai spus că Abdulla poate să-mi scrie şi eu îi voi răspunde, însă întrevedere nu doream, nici pe

bordul corăbiei sale, nici pe mal. I-am spus, de asemenea, că dacă cineva înecarea's; i debarce înăuntrul îngrădirilor mele, trag – indiferent cine ar fi. La aceasta şi-a ridicat mâinile spre cer, scandalizat, şi apoi vâsli, depărtându-se destul de repede – ca să raporteze, presupun. Cam o oră după aceasta, l-ara văzut pe Willems dobarcând un grup de oameni la Rajah. Totul s-a petrecut în linişte. Niciun glonte n-a fost tras şi abia de s-au auzit câteva strigăte. Au rostogolit tunurile acelea de bronz pe care i le-ai dăruit anul trecut lui Patalolo, împingându-le în josul ţărmului, până în râu. Acolo e adânc chiar lângă mal. Canalul trece pe acolo, ştii dumneata. Pe la cinci, Willems se întoarse la bord şi l-am văzut întâlnindu-se cu Abdulla la cârmă, la pupa. A vorbit mult, agitându-şi mâinile – părea să explice lucrurile – a arătat către casa mea, apoi în josul râului. La sfârşit, chiar înainte de apusul soarelui, au ridicat cablul şi au tras corabia în jos aproape jumătate de milă, până la confluenţa celor două braţe ale râului – unde este acum, după cum ai putut să vezi.

Lingard dădu din cap.

— În seara aceea, după ce s-a întunecat, am fost informat că Abdulla a pus piciorul pentru prima oară în Sambir. A fost găzduit în casa lui Sahamin. Am trimis pe Ali în sat după noutăţi. S-a întors pe la nouă şi a adus vestea că Patalolo şedea la stânga lui Abdulla înaintea focului lui Sahamin. Se ţinea un sfat mare. Lui Ali i se păruse că Patalolo era prizonier, însă greşea. Ticluiseră chestia cu deosebită grijă. Înainte de miezul nopţii, totul era aranjat pe cât pot să-mi dau eu seama. Patalolo s-a întors la palisada lui dărâmată, escortat de o duzină de bărci cu torţe. Pare că i-a cerşit lui Abdulla să-i îngăduie să călătorească cu *Lord of the Isles* la Penang. De acolo se va duce la Mecea. S-a făcut aluzie la chestiunea bombardării ca fiind o simplă greşeală. Fără îndoială că aşa a fost, într-

un anumit sens. Patalolo nu s-a gândit niciodată să opună rezistenţă. Aşa că el va pleca de îndată ce corabia va fi gata pentru călătoria pe mare. A urcat pe bord în ziua următoare, cu trei femei şi cu o jumătate de duzină de oameni de-ai săi, tot aşa de bătrâni ca el. Din porunca lui Abdulla, a fost primit cu un salut de şapte lovituri de tun şi de atunci locuieşte pe bord – de cinci săptămâni. Mă îndoiesc că va pleca de pe râu încă în viaţă. În orice caz, nu va trăi să ajungă la Penang. Lakamba i-a preluat toate bunurile şi i-a dat o poliţă asupra firmei lui Abdulla, plătibilă la Penang. E sortit să moară înainte de a ajunge acolo. Nu vezi?

Rămase tăcut un timp, într-o meditaţie descurajată, apoi continuă:

— Desigur că în timpul nopţii au avut loc mai multe încăierări. Diferiţi inşi au profitat de situaţia nesigură din administraţie ca să se răfuiască şi să-şi lichideze vechii duşmani. Am petrecut noaptea pe scaunul ăsta de aici, moţăind neliniştit. Din când în când, se stârnea câte un tumult mare şi se auzeau strigăte care mă făceau să mă ridic cu revolverul în mână. Totuşi, nimeni nu a fost ucis. Câteva capete sparte – asta a fost tot. Dis-de-dimineaţă, Willems i-a determinat să facă un nou pas, care, trebuie să spun, m-a surprins mult. De îndată ce s-a făcut ziuă, s-au apucat să ridice un stâlp pentru steag pe un teren deschis la celălalt capăt al aşezării, unde Abdulla îşi clădeşte acum casa lui. Puţin după răsăritul soarelui s-a ţinut o mare adunare în jurul acestui stâlp. Toţi s-au dus acolo. Willems stătea rezemat de stâlp, cu un braţ pe umerii femeii ăleia. Au adus un fotoliu pentru Patalolo, iar Lakamba stătea la dreapta bătrânului care a ţinut o cuvântare. Toţi din Sambir se aflau acolo: femei, sclavi, copii, toţi! în cuvântarea sa, Patalolo a spus că din mila Celui Preaînalt va pleca în pelerinaj. Cea mai scumpă dorinţă a inimii sale

va fi împlinită. Apoi, întorcându-se către Lakamba, l-a rugat să conducă eu dreptate în timpul absenţei sale – adică a lui Patalolo. A fost şi puţină înscenare în toată treaba asta. Lakamba a răspuns că era nevrednic de o sarcină atât de onorabilă, iar Patalolo a insistat. Bietul bătrân smintit! Trebuie să fi fost o situaţie amară pentru el. De fapt l-au pus să se roage de licăli; ul acela. Închipuie-ţi un om constrâns să roage un t îl li; i să-l jefuiască. Însă bătrânul Rajah era extrem de înfricoşat. În orice caz, l-a rugat şi, până la urmă, Lakamba a acceptat. Apoi Willems a ţinut o cuvântare către mulţime. A spus că în drumul său către apus, Rajahul – se referea la Patalolo – îl va vedea pe Marele Conducător Alb din Batavia şi va obţine protecţia lui pentru Sambir. Între timp, continuă el, eu, un Orang Blanda şi prieten al vostru, înalţ steagul sub a cărui umbră există siguranţă. Cu aceste cuvinte, înălţă un steag olandez pe stâlp. Fusese confecţionat în grabă, în timpul nopţii, din pânză de bumbac şi, fiind greu, atârna în josul stâlpului în timp ce mulţimea privea. Ali mi-a spus că s-a auzit un oftat adânc de surpriză. Însă nu s-a rostit nicio vorbă până când Lakamba nu a ieşit în faţă şi nu a proclamat cu glas tare că în ziua aceea oricine va trece pe lângă stâlpul cu steag trebuie să-şi descopere capul şi să salute.

— Dar, la naiba! exclamă Lingard. Abdulla e supus britanic!

— Abdulla nici n-a fost acolo – nu s-a dus pe mal în ziua aceea. Însă Ali, care are spirit de observaţie, şi-a dat seama că locul pe care stătea mulţimea era sub bătaia tunurilor de pe *Lord of the Isles*. Trăseseră un odgon de fibră de cocos până la mal şi dăduseră corăbiei o încâinare în curent, astfel ca să aducă tunurile de bord în poziţia de a putea ţinti către prăjina steagului. Deştept lucru! Ai? Dar nimănui nu-i trecea, prin cap să opună rezistenţă. Când şi-

au revenit din surpriză, s-au făcut câteva glume în linişte, şi Bahassoen l-a înjurat grosolan pe Lakamba, până când unul din oamenii lui Lakamba l-a lovit în cap cu un ciomag. Mi s-a spus că a fost o pocnitură teribilă. Apoi se îndepărtară zeflemisind. Patalolo a plecat şi Lakamba s-a aşezat în scaunul, de lângă stâlpul steagului, în timp ce mulţimea se îmbulzea în jur, ca şi cum nu putea să se hotărască să plece. Dintr-odată, s-a produs un zgomot mare în spatele scaunului lui Lakamba. Era femeia aceea, care s-a năpustit asupra lui Willems. Ali spune că era ca un animal sălbatic, însă el i-a sucit încheietura mâinii şi a făcut-o să se târască în praf. Nimeni nu ştie exact despre ce a fost vorba. Unii spun că totul a pornit de la steagul acela. Willems a luat-o cu el, a aruncat-oîntro canoe şi a urcat la bordul corăbiei lui Abdulla. După aceasta, Sahamin a fost primul care a salutat steagul. Alţii au făcut la fel. Înainte de amiază, totul eră liniştit în aşezare şi Ali s-a înapoiat şi mi-a povestit toate astea.

Almayer răsuflă adânc. Lingard îşi întinse picioarele.

— Continuă, spuse el.

Almayer părea că se luptă cu el însuşi. În cele din urmă izbucni:

— Cel mai grav lucru încă nu l-am spus. Un lucru de care nu s-a mai auzit. O nelegiuire! O nelegiuire infernală!

III

— BINE! VREAU SĂ AFLU TOTUL. Nu pot să-mi închipui… începu Lingard, după ce aşteptase câtva timp în tăcere.

— Nu poţi să-ţi închipui. Aş crede că nici nu ai putea vreodată, întrerupse Almayer. Ei bine! Ascultă! Când Ali s-a întors, m-am simţit puţin mai liniştit în sufletul meu. Era aşadar o oarecare aparenţă de ordine în Sambir. De dimineaţă ţinusem steagul britanic ridicat şi am început să mă simt mai în siguranţă. Unii dintre oamenii mei s-au

întors după-amiază. Nu le-am pus nicio întrebare; i-am pus la lucru ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Către seară – să fi fost cinci sau cinci şi jumătate – mă aflam pe debarcaderul nostru cu copilul, când am auzit strigăte la capătul cel mai îndepărtat al aşezării. La început n-am prea dat mare atenţie. Curând însă, Ali vine la mine şi-mi spune: „Stăpâne, dă-mi mie copilul, sunt mari dezordini în aşezare". Aşa că i-am dat-o pe Nina, am intrat în casă, am luat revolverul şi, din casă, am ieşit în curtea din spate. Când am coborât scările, am văzut toate fetele de serviciu părăsind şopronul unde se găteşte şi am auzit o mulţime mare urlând de cealaltă parte a şanţului care este hotarul piimânului nostru. Nu puteam să-i văd din cauza marginii le Mi. S n 1 ul i. Urilor înşirate de-a lungul şanţului, dar îmi I; mli jim: „Ranm ca mulţimea furioasă era po urmele cuiva. IV când sihle, im locului uimit, a apărut Jim-Eng – îl ştii pe chinezul care s-a aşezat aici de câţiva ani.

— A călătorit pe vasul meu! Eu l-am adus aici, exclamă Lingard. Un om de cea mai bună condiţie.

— Da, dumneata l-ai adus? Am uitat. Ei bine, acest Jim-Eng s-a năpustit din tufişuri. Şi a căzut în braţele mele, ca să zic aşa. Mi-a spus gâfâind că e urmărit pentru că nu ar fi vrut să-şi scoată pălăria în faţa steagului. Nu era prea tare speriat, însă foarte mânios şi indignat. Desigur că a trebuit să fugă; vreo cincizeci de oameni se găseau po urma lui – prieteni ai lui Lakamba – însă era gata să-i înfrunte. Spunea că el este supus englez şi că nu-şi va scoate pălăria în faţa nici unui alt steag. Am căutat să-l liniştesc în timp ce mulţimea urla în continuare pe celălalt mal al şanţului. I-am spus să ia una din canoele mele şi să treacă râul. Să rămână pentru câteva zile de cealaltă parte. Mi-a răspuns că n-ar face una ca asta 1 Nu el. era înnebunit de mânie. Mulţimea se liniştise puţin şi mă gândeam că puteam să-l adăpostesc pe Jim-Eng fără vreun

risc prea mare când, dintr-odată, am auzit vocea lui Willems. A strigat la mine în englezeşte: „Lasă patru oameni ai mei să intre în curtea dumitale să-l prindă pe chinezul acela!” N-am spus nimic. I-am cerut lui Jim-Eng să stea şi el liniştit. Apoi, după un timp, Willems strigă din nou: „Almayer, nu te opune! Te sfătuiesc de bine.

Eu ţin mulţimea pe loc. Nu te împotrivi mulţimii i „Vocea ticălosului ăstuia m-a făcut să turbez; n-am putut să mă abţin. I-am strigat: „Eşti un trădător!” şi tocmai alunei Jim-Eng, care îşi aruncase haina şi îşi suflecase pantalonii, gata de luptă, tocmai atunci acest amic îmi smulse revolverul din mână şi trase în ei, prin tufiş. S-a auzit un ţipăt ascuţit – trebuie să fi lovit pe cineva – şi un urlet puternic şi, înainte de a clipi din ochi trecuseră şanţul, trecuseră prin tufişuri şi năvăliseră peste noi. S-au rostogolit pur şi simplu peste noi. Nu a existat nici cea mai slabă şansă de rezistenţă. Am fost călcat în picioare: Jim-Eng s-a ales cu vreo duzină de tăieturi pe tot corpul şi, la prima năvală, am fost proiectaţi până la jumătatea curţii. Ochii şi gura îmi erau pline de praf; zăceam întins pe spate cu trei sau patru oameni peste mine. Îl auzeam pe Jim-Eng, nu prea departe de mine, încercând să blesteme. Din când în când, îl strângeau de gât şi bietul om se asfixia. Eu abia puteam să respir cu doi oameni grei pe piept. Willems veni în fugă spre mine şi le porunci să mă ridice, dar să mă ţină strâns. M-au dus pe verandă. M-am iritat de jur-împrejur, şi nu l-am văzut nici pe Ali, nici copilul. M-am simţit mai uşurat. M-am luptat puţin… O! Doamne!

Pe faţa lui Almayer apăru o expresie de furie trecătoare. Lingard se mişcă uşor în scaunul lui. Almayer continuă după o scurtă pauză:

— Mă ţineau şi îmi strigau ameninţări în faţă. Willems dezlegă hamacul meu şi îl azvârli înspre ei. A tras aooi sertarul mesei acesteia şi a găsit acolo o linie de

măsurat d – o palmă, ac şi nişte sfoară pentru pânza de corabie. Făceam cortine pentru bricul dumitale. Aşa cum mi-ai cerut ultima dată, înainte de a pleca. Ştia, desigur, unde să caute ceea ce avea nevoie. Din porunca lui, m-au aşezat pe podea, m-au înfăşurat în hamacul meu şi m-au cusut în el, începând de la picioare, de parcă aş fi fost un cadavru, în timp ce lucra, râdea cu răutate. L. Am înfuriat în toate felurile în care am putut. Le-a cerut ălora să-şi pună labele murdare peste gura şi nasul meu. Eram aproape sufocat. Ori de câte ori mă mişcam, mă înghionteau în coaste. Ei continuau să-i pună sfoară în ac pe măsură ce avea nevoie, iar el cosea cu îndârjire. M-a cusut până la gât. Apoi s-a ridicat spunând: „Ajunge, să mergem!” Femeia aceea stătuse tot timpul alături; se vede că se împăcaseră. A bătut din palme. Zăceam pa podea ca un balot de marfă, în timp ce el mă privea fix, iar ea scotea ţipete de bucurie. Ca un balot de marfă! Feţele tuturor râneau şi veranda era plină de ei. Aş fi vrut să mor – pe cuvântul meu, căpitane Lingard, zău că asta doream! Şi o doresc şi acum ori de câte ori îmi amintesc de toate astea.

Faţa lui Lingard exprima o indignare compătimitoare, dar acest lucru nu îi ridică moralul lui Almayer, care îşi lăsă capul pe braţele sprijinite de masă şi vorbi, stând astfel, cu o voce nedesluşită şi înăbuşită, fără să se uite în sus.

— În!: din urmă, la ordinele lui, m-au aruncat în balansa wul ce mare. Eram cusut atât de strâns, încât eram t\i o bucată de lemn. Dădea ordine cu o voce r l inc tar. Şi omul acela, Babalatchi, se îngrijea să fie

«?: – cu 1 se supuneau orbeşte. În acel. T timp eu zăceam acolo în fotoliu ca un câine şi femeia aceea ţopăia în faţani –, a şi se strâmba la mine; pocnea din degete în faţa nasului meu. Femeile sunt căţele! – nu-i aşa? Nu am vi i-o niciodată mai înainte, din cât îmi dau seama. Niciodată

nu i-am făcut vreun rău. Şi cu toate acestea

— 1: 1 atât de duşmănoasă! Poţi să înţelegi asta? Când şi end mă lăsa în pace – ca să se agaţe de gâtul lui, apoi se întorcea iar în faţa fotoliului meu şi îşi începea din nou jocul. El privea, cu indulgenţă. Sudoarea îmi curgea pa obuaji, îmi pătrundea în ochi – braţele îmi erau cusute. Jumătate din timp eram orbit, uneori puteam să văd mai bine. L-a târât şi pe el în faţa fotoliului. „Sunt şi eu ca femeile albe!" îi spunea încolăcindu-i gâtul cu braţele. Trebuia să fi văzut feţele oamenilor din verandă! Erau scandalizaţi şi ruşinaţi de ei înşişi, văzând purtarea ei. Dintr-odată îl întrebă, făcând aluzie la mine: „Când o să-l ucizi?" închipuie-ţi cum m-am simţit. Cred că am leşinat; nu îmi amintesc exact. Se pare că a urmat o ceartă; el era iritat. Când mi-am revenit în fire, Willems stătea drept lângă mine, iar ea plecase. Am înţeles că o trimisese la soţia mea, care se ascunsese în camera din fund şi nu a ieşit afară tot timpul cât s-au petrecut lucrurile astea. Willems mi-a spus – parcă aud şi acum vocea lui, răguşită şi surdă: „Niciun fir de pe capul dumitale nu va fi clintit". N-am scos niciun sunet. Apoi continuă: „Te rog să observi că steagul pe care l-ai ridicat – şi care, pentru că veni vorba, nu este al dumitale – a fost respectat. Spune-i asta căpitanului Lingard când îl vezi. Însă, a urmat el, dumneata ai tras cel dintâi în mulţime!" „Eşti un mincinos, ticălosule!" am strigat eu. A tresărit, sunt sigur. A fost neplăcut surprins să vadă că nu eram înfricoşat. „În orice caz, a adăugat el, un glonte a fost tras din curtea dumitale şi un om a fost lovit. Totuşi, întreaga dumitale proprietate va fi respectată, ţinând seama de steagul englez. Mai mult decât atât, eu nu am nimic cu căpitanul Lingard, care este asociatul mai în vârstă al acestei firme. Cât despre dumneata, continuă el, dumneata nu o să uiţi ziua aceasta – chiar dacă ar fi să trăieşti o sută de ani – sau înseamnă că

nu te cunosc bine. O să păstrezi gustul amar al acestei umilinţe până în ultima zi a vieţii dumitale, şi astfel amabilitatea pe care mi-ai arătat-o o să fie răsplătită. Trebuie să ridic toată pulberea pe care o ai. Coasta aceasta este sub protecţia Olandei şi nu ai dreptul să deţii nicio cantitate de praf de puşcă. Există nişte ordine ale guvernatorului în acest sens şi dumneata cunoşti lucrul ăsta. Spune-mi unde este cheia de la magazia mică?" N-am scos niciun cuvânt şi el a aşteptat puţin, apoi s-a ridicat, spunând: „Este vina dumitale dacă se va produce vreo pagubă". îi porunci lui Babalatchi să forţeze broasca de la camera în care se găseşte biroul şi intră – a scotocit prin sertarele mele – nu a putut găsi cheia. Apoi femeia aceea, Aissa, a întrebat-o pe soţia mea, care le-a dat cheia. După un timp, a rostogolit toate butoaiele în râu. Optzeci şi trei! A supravegheat operaţia chiar el şi a controlat ca fiecare butoiaş să se rostogolească în râu. Au fost murmure. Babalatchi era iritat şi a încercat să discute, însă el i-a tras o săpuneală. Trebuie să spun că era complet lipsit de teamă faţă de oamenii aceia. Pe urmă a venit înapoi.pe verandă, s-a aşezat lângă mine din nou şi a spus: „L-am găsit pe Ali, omul dumitale, împreună cu fetiţa, ascunzându-se în tufişuri în susul râului. I-am adus aici. Sunt complet nevătămaţi, desigur. Dă-mi voie să te felicit, Almayer, pentru deşteptăciunea fiicei dumitale. M-a recunoscut imediat şi a strigat „porcule!" tot atât de natural pe cât ai făcut-o şi dumneata. Împrejurările schimbă sentimentele. Ar fi trebuit să vezi cât de înspăimântat era omul dumitale, Ali. A bătut din palme ca s-o facă să tacă. Cred că dumneata ai stricat-o, Almayer. Însă nu sunt supărat, într-adevăr arăţi atât de ridicol în fotoliul acesta încât nu pot să mă simt supărat!". Am făcut o sforţare nebunească să mă smulg din hamacul meu şi să ajung la gâtul acestui ticălos, însă n-am reuşit decât să cad

din fotoliu şi să-l răstorn peste mine. El a râs şi a spus doar atât: „Îţi las jumătate din cartuşele revolverului dumitale, iar eu iau cealaltă jumătate; or să se potrivească la al meu. Suntem amândoi oameni albi şi trebuie să ne sprijinim unul pe altul. Poate să am nevoie de ele!” I-am strigat e dedesubtul fotoliului: „Eşti un hoţ!” însă el nu s-a mai uitat şi a plecat cu un braţ în jurul umerilor acelei femei, şi cu celălalt pe umărul lui Babalatchi, căruia îi vorbea – dând dispoziţii asupra unui lucru sau altuia, în mai puţin de cinci minute nu mai era nimeni înăuntrul îngrădirilor noastre. După un timp a venit Ali să mă caute şi a tăiat cusăturile, eliberându-mă. De atunci nu l-am mai văzut pe Willems şi nici pe altcineva dintre ceilalţi. Am oferit şaizeci de dolari omului cane a fost rănit, şi au fost acceptaţi. Lui Jim-Eng i-au dat drumul în ziua următoare, când steagul a fost coborât. De atunci nu a mai părăsit casa. Cred că acum e destul de sănătos. Şi peste tot e deplină linişte.

Spre sfârşitul povestirii, Almayer îşi ridicase capul de pe masă şi acum şedea, în scaunul lui, rezemat de spetează, privind fix la stinghiile de bambus ale acoperişului de deasupra. Lingard se întinse alene în scaunul său, cu picioarele înainte. În întunecimea liniştită a verandei cu storurile lăsate, răzbeau zgomotele slabe ale lumii de afară, scăldată în lumina orbitoare a soarelui; un salut de pe râu, răspunsul de pe mal, scârţâitura unui scripete; sunete scurte, întrerupte, de parcă s-ar fi pierdut dintr-odată în strălucirea amiezii. Lingard se ridică încet, se duse la balustrada din faţă şi, dând într-o parte unul dintre storuri, privi afară în tăcere. De dincolo de apă şi de curtea pustie se auzi un glas distinct de pe o mică goeletă ancorată pe aceeaşi linie cu debarcaderul lui Lingard.

— Şef de echipaj! Trage odată de funia cea mare de la vârf! Vergeaua asta a ajuns jos pe estacadă.

Se auzi un fluierat, pierzându-se într-o cadenţă

tărăgănată, cântarea oamenilor care se balansau pe catarg. Glasul repetă ascuţit: „Ajunge!”

Alt glas, probabil al şefului de echipaj, strigă: „*Ikat*! *a* şi pe când Lingard lăsă storul şi se îndepărtă, totul reintră în linişte ca şi cum nu ar mai fi fost nimic de cealaltă parte a storului ce se legăna; nimic în afară de lumina strălucitoare, crudă, grea, întinsă pe un ţinut mort ca un giulgiu de foc. Lingard se aşează din nou în faţa lui Almayer, cu cotul pe masă, într-o atitudine de om cufundat în gânduri.

— Drăguţă, mica goeletă, murmură Almayer plictisit. Ai cumpărat-o?

— Nu, răspunse Lingard. După ce am pierdut pe *Flash*, am ajuns la Palembang în bărcile noastre. Am închiriat-o acolo, pentru şase luni. De la tânărul Ford, il 1 îi. Li îipavlinc* lui. Dorea o vacanţă pe uscat, aşa că am luat jv socoteala mea. Desigur, cu toţi oamenii lui Ford la bord. Străini faţă de mine. A trebuit să mă duc la Singapore pentru asigurare, apoi am plecat la Maeassar, desigur. Am făcut călătorii lungi. Nu am avut vânt. A fost ca un blestem asupra mea. Cu bătrânul Hudig am avut o mulţime de necazuri. Asta m-a întârziat mult.

— Ah! Hudig! De ce cu Hudig? întrebă Almayer, aşa ca să spună ceva.

— Oh! în legătură cu… o femeie, mormăi Lingard.

Almayer se uită la el cu o uşoară surpriză. Bătrânul marinar îşi răsucise barba albă într-un soi de cioc şi acum era ocupat să dea şi mustăţilor o răsucire fioroasă. Ochii lui mici şi roşii – acei ochi care suferiseră sub ploaia de stropi săraţi ai fiecărei mări, şi care priviseră în faţă fără să clipească furtunile tuturor latitudinilor – îşi furişau acum privirile spre Almayer, pe sub pleoapele lăsate, ca o pereche de animale sălbatice pitindu-se într-un tufiş.

Extraordinar! Asta eşti dumneata! Ce poţi avea

dumneata cu femeile lui Hudig? Bătrânul păcătos! spuse Almayer cu nepăsare.

— Ce tot vorbeşti! E vorba de soţia unui prieten al… Adică a unui om pe care îl cunosc.

— Totuşi, nu văd… întrerupse Almayer nepăsător.

— A unui om pe care îl cunoşti şi dumneata. Bine. Chiar foarte bine.

— Am cunoscut atât de mulţi oameni înainte ca dumneata să mă fi făcut să mă înmormântez în groapa asta! mormăi Almayer, neprietenos. Dacă a avut de-a face cu Hudig – soţia acelui prieten – atunci nu poate fi mare lucru de capul ei. Mi-ar părea rău pentru bărbat, adăugă Almayer înseninându-se la amintirea bârfelilor scandaloase din tinereţea lui, în cea de-a doua capitală a insulelor, – peând era atât de bine informat, atât ide bine informai! îi voni să râdă. Încruntarea lui Lingard se adânci.

— Nu vorbi prostii! E vorba de soţia lui Willems.

Almayer apucă braţele laterale ale scaunului, şi ochii i se deschiseră larg, ca şi gura.

— Ce? Pentru ce? exclamă el înnebunit.

— Soţia lui Willems, repetă clar Lingard. Nu eşti surd, nu-i aşa? Soţia lui Willems. Chiar aşa. Cât priveşte pentru ce, îi făcusem o promisiune. Eu nu ştiam ce s-a întâmplat aici.

— Asta este. I-ai dat bani, pariez, strigă Almayer.

— Ei bine, nu! răspunse Lingard cu hotărâre. Deşi presupun că va trebui să-i dau…

Almayer oftă adânc.

— Fapt este, continuă Lingard, vorbind rar şi apăsat, fapt este că am… că am adus-o aici. Aici. La Sambir.

— În numele cerului! Pentru ce? strigă Almayer, sărind în sus.

Scaunul i se aplecă şi se rostogoli încet. El îşi ridică mâinile împreunate deasupra capului, apoi le lăsă cu o

mişcare bruscă în jos, desfăcându-şi degetele cu o sforţare de parcă le-ar fi rupt unele de altele. Lingard dădu din cap repede, de mai multe ori.

— Am adus-o. Neplăcut, ai? spuse el, privind nedumerit în sus.

— Pe cuvântul meu, exclamă Almayer, plângăreţ, Nu pot să te înţeleg deloc. Ce o să faci acum? Soţia lui Willems!

— Soţia şi copilul. Un băieţel, ştii. Sunt la bordul goeletei.

Almayer se uită la Lingard cu o subită bănuială, apoi, întorcându-se, ridică scaunul, se aşează în el întorcând spatele bătrânului marinar şi încercă să fluiere, însă renunţă imediat. Lingard continuă:

— Fapt este că omul a dat de un necaz cu Hudig. M-a impresionat. Am promis să aranjez eu lucrurile. Am făcut-o cu multă greutate. Hudig era supărat pe femeie pentru că dorea să plece la bărbatul ei. Om bătrân şi fără principii! Ştii, ea este fiica lui. Ei bine, i-am spus că o voi ajuta eu să ajungă cu bine la soţul ei; că îl voi ajuta pe Willems să-şi reînceapă activitatea şi aşa mai departe Am stat de vorbă cu Craig la Palembang. El a îmbătrânit şi are nevoie de un administrator sau de un asociat. Am promis să garantez eu pentru buna purtare a lui Willems. Am stabilit toate lucrurile astea. Craig îmi este un vechi şi intim prieten. Am fost camarazi în marină în anii patruzeci. Acum îl aşteaptă pe Willems. Mare încurcătură! Ce zici?

Almayer ridică din umeri.

— Femeia asta a rupt-o cu Hudig pe baza asigurării mele că totul va fi bine, continuă Lingard, cu o descurajare crescândă. A făcut-o. Lucru firesc, desigur. Soţie, bărbat… împreună… aşa cum ar trebui să fie… Deştept tip… ticălos imposibil. Hazlie treabă! Oh! La naiba!

Almayer râse dispreţuitor.

— Ce încântat o să fie! spuse el încet. O să faci două fiinţe fericite. Cel puţin două! râse din nou, în timp ce Lingard se uita consternat la umerii lui care se scuturau.

— De data. Asta sunt înghesuit pe un ţărm fără vânt, murmură Lingard.

— Trimite-o repede îndărăt, sugeră Almayer cu un alt hohot de Râs înăbuşit.

— Ce tot chicoteşti? mârâi Lingard supărat. O să le rezolv eu până la urmă pe toate. Între timp, ai s-o adăposteşti în casa asta.

— În casa mea! strigă Almayer, întorcându-se.

— Este şi a mea – în oarecare măsură – nu-i aşa? spuse Lingard. Nu argumenta, strigă el, când Almayer deschise gura să răspundă. Ascultă ordinele şi taci!

— Oh! Dacă o iei pe tonul ăsta... bombăni Almayer îmbufnat, cu un gest de consimţire.

— Şi tu eşti atât de sâciilor, băiatule, reluă bătrânul marinar, cu o neobişnuită linişte. Trebuie să-mi dai timp ca să salvez situaţia. Nu pot s-o ţin tot timpul la bord Trebuie să-i spun ceva. Să-i spun, de pildă, că el a plecat în susul râului. Că este aşteptat în fiecare zi să se întoarcă. Asta el Auzi? Tu trebuie s-o ţii întruna aşa, şi s-o iei cu binişorul. În timp ce eu o să dezleg nodurile întregii situaţii. Pe Dumnezeul meu! exclamă el cu tristeţe, după o scurtă pauză, viaţa e necinstită ca un braţ de mare fără vânt pe o noapte întunecoasă. Acum o să faci ceea ce am spus, adăugă cu asprime, dacă nu vrei să te cerţi cu mine, băiatule!

— Eu nu vreau să mă cert cu dumneata, murmură Almayer cu un respect silit. Aş vrea numai să te înţeleg. Ştiu că dumneata eşti cel mai bun prieten al meu, căpitane Lingard; numai că, pe cuvântul meu, uneori nu pot să te pricep. Aş dori să pot...

Lingard izbucni într-un hohot de râs zgomotos, care

se sfârşi brusc într-un oftat adânc. Închise ochii, aplecându-şi capul pe speteaza fotoliului; şi pe faţa lui arsă de soarele fără nori al multor ani aspri, apăru pentru un moment o oboseală şi unele semne de îmbătrânire care îl făcură pe Almayer să tresară ca la o neaşteptată descoperire a unui rău.

— Sunt istovit, spuse Lingard cu blândeţe. Cu totul istovit. Toată noaptea pe punte ca să aduc goeleta aceea în susul râului. Apoi convorbirea cu tine. Cred că aş putea să mă culc şi pe o frânghie de rufe. Totuşi mi-ar plăcea să mănânc ceva. Îngrijeşte-te de asta, Kaspar.

Almayer bătu din palme şi, neprimind niciun răspuns, era gata să-şi strige servitotul, când în coridorul din mijloc al casei, îndărătul perdelei roşii de la intrarea în verandă, se auzi vocea poruncitoare a unui copil, vorbind ascuţit:

— Ia-mă îndată sus! Vreau să merg pe verandă. O să mă supăr tare. Ia-mă!

O voce de bărbat răspunse supusă, cu o umilă mustrare. Feţele lui Almayer şi Lingard se luminară dintr-odată. Bătrânul marinar strigă:

— Adu copilul, Lekas!

— Să vezi cum a crescut, exclamă Almayer cu o voce plină de bucurie.

În deschizătura mascată de o perdea, apăru Ali cu mica Nina în braţe. Fetiţa ţinea un Braţ în jurul gâtului lui Ali şi sub celălalt ţinea strâns un *pumelo* 1 copt, mare cât capul ei. Rochiţa roz, fără mâneci, îi căzuse de pe umeri însă părul ei lung şi negru, care îi încadra faţa măslinie, cu ochi mari negri privind cu o copilărească seriozitate, părul acesta îi cădea într-un belşug exuberant peste umeri, peste ea toată şi peste braţele lui Ali, ca o plasă ţesută strâns şi delicat din fire de mătase. Lingard se sculă ca să-l primească pe Ali şi, de îndată ce fetiţa îl văzu pe bătrânul marinar, lăsă să-i cadă fructul şi întinse amândouă mâinile

cu un strigăt de bucurie. Lingard o luă de la malaez şi ea se prinse de mustăţile lui cu un sârg plin de afecţiune, care aduse lacrimi neobişnuite în ochii Lui mici şi roşii.

— Nu aşa tare, micuţo, nu aşa tare, murmură Lingard. Apăsând capul fetiţei către faţa lui cu o mână enormă, care o acoperea în întregime.

— Ridică-mi *pumelo*, Rajah al Mărilor! spuse ea, vorbind cu o voce ascuţită şi clară şi cu mare volubilitate. Acolo, sub masă. Îl vreau imediat! Imediat! Ai fost plecat şi ai luptat cu mulţi bărbaţi. Aşa spune Ali. Tu eşti un luptător puternic. Aşa spune Ali. În largul mării departe, departe, departe.

Îşi flutură mâna, privind visătoare în gol, în timp ce Lingard, care se uita la ea, se lăsă pe călcâie, şi începu să bâjbâie pe sub masă după *pumelo*.

— De unde ştie ea toate astea? îl întrebă Lingard pe Almayer, care îi dădea ordine lui Ali.

— Se învârteşte mereu printre oamenii mei. De multe ori, seara, am găsit-o eu degetele în farfuria lor cu orez. Nu se sinchiseşte de maică-sa – sunt bucuros s-o spun.

Pe cât e de drăguţă, pe atât e de deşteaptă, lini: camăi. A leit!

Lingard aşezase copilul pe masă, şi amândoi bărbaţii stăteau uitându-se la ea cu feţe strălucitoare.

— O femeiuşcă perfectă, şopti Lingard. Da, dragă băiete. O să facem ceva din ea, ai să vezi!

— Puţine şanse acum pentru asta! remarcă Almayer cu tristeţe.

— Tu nu ştii! exclamă Lingard, luând din nou fetiţa în braţe şi începând să se plimbe în sus şi în jos pe verandă. Am planurile mele. Le am… ascultă.

Şi începu să-i explice lui Almayer, care asculta cu interes, planurile pentru viitor. Îi va vedea pe Abdulla şi pe Lakamba. Trebuie să se realizeze o înţelegere oarecare cu

oamenii ăştia, acum că au superioritate. Aici se întrerupse pentru a înjura cum îi venea la gură, în timp ce copilul, care scotocise cu grijă, găsise fluierul legat de gâtul lui şi scotea când şi când câte un şuierat lângă ureche – făcându-l să tresară şi să râdă în timp ce îi dădea mâinile în jos, certând-o cu dragoste. Da – lucrurile se vor aranja uşor. El era un om de care încă trebuia să se ţină seama. Nimeni nu ştie asta mai bine ca Almayer. Foarte bine. Atunci va trebui să încerce şi să facă oarecare comerţ împreună. Va fi foarte bine. Însă marea afacere – şi aici Lingard vorbi pe un ton scăzut, şi se opri brusc în faţa lui Almayer care asculta ca vrăjit – va fi căutarea de aur în partea de sus a râului. El – Lingard – se va dedica personal acestui scop. A mai fost el în interiorul ţinutului. Se găseau acolo depozite imense de iminereuri aurifere lăsate de retragerea apelor. Fabuloase. Era sigur de lucrul ăsta. A văzut locurile. Periculos? Desigur! însă ce răsplată! El va explora şi-l va descoperi. Nici umbră de îndoială. Dă-l naibii de pericol. La început vor lua atât cât vor putea pentru ei doi. Vor ţine lucrurile în secret. Apoi, după un timp, vor forma o societate. În Olanda sau în Anglia. Da, în Anglia. Mult mai bine. Splendid. Păi, sigur. Şi copila asta o să fie cea mai bogată femeie din lume. El – Lingard – poate că nu va mai apuca să vadă asta – deşi se simţea în stare s-o mai ducă încă mulţi ani – însă Almayer va vedea. Acesta era un lucru pentru care merita să trăieşti! Nu?

Însă, în ultimele cinci minute, cea mai bogată femeie din lume se pornise să ţipe ascuţit: „*Rajah Laut*! *Rajah I.aut*! Hei! Ascultă-mă!

Dar inconştient, bătrânul marinar vorbea mai tare, ca să-şi facă auzită vocea de bas pe deasupra strigătelor nerăbdătoare. Se opri acum şi întrebă cu duioşie:

— Ce este, femeiuşcă?

— Eu nu sunt o femeiuşcă. Eu sunt un copil alb. *Anak*

Putih. Un copil alb; şi oamenii albi sunt fraţii mei. Tata aşa spune. Şi Ali tot aşa spune. Ali ştie tot atât de multe ca şi tata. Orice.

Almayer aproape că dansa în bucuria lui de părinte.

— Eu am învăţat-o. Eu am învăţat-o, repeta el, râzând cu lacrimi în ochi. Nu-i aşa că-i deşteaptă?

— Sunt sclavul copilului alb, spuse Lingard, cu glumeaţă solemnitate. Care-i porunca?

— Vreau o casă, ciripi ea, cu mare grabă. Vreau o casă, cu altă casă pe acoperiş, şi încă una pe acoperiş – înaltă, înaltă! Ca locurile în care locuiesc fraţii mei în ţara în care doarme soarele.

— Către apus, explică Almayer, în şoaptă. Îşi aminteşte orice. Vrea să-i clădeşti o casă din cărţi de joc. I-ai făcut una, ultima oară când ai fost aici.

Lingard se aşeză cu copilul pe genunchi şi Almayer trase cu putere un sertar după altul, căutând cărţile, ca şi când soarta lumii depindea de graba lui. Scoase un pachet dublu de cărţi soioase, care fusese întrebuinţat numai în timpul vizitelor lui Lingard la Sambir, când acesta juca uneori, seara, cu Almayer, un joc chinezesc care se numea bezică. Pe Almayer îl plictisea, însă bătrânului marinar îi făcea plăcere, considerând acest joc un produs al inteligenţei chineze – un popor pentru care avea o nemăsurată simpatie şi admiraţie.

— Acum o s-o construim, mica mea perlă, spuse Lingard, rezemând, cu extremă precauţie, două cărţi care păreau nespus de fragile între degetele lui mari.

Mica Nina îl privea cu intensă seriozitate în timp ce înainta în construcţia parterului, continuând să-i vorbească lui Almayer peste umăr, ca nu cumva să pună în pericol construcţia cu răsuflarea lui.

— Ştiu eu despre ce vorbesc… în patruzeci şi nouă am fost în California… Nu că am făcut mare lucru… atunci

în Victoria, în primele timpuri… Dar cunosc totul în legătură cu asta. Crede-mă. Mai mult decât atât, şi un orb ar putea… Stai liniştită, fetiţo, altfel o să dărâmi chestia asta… Mâna mea e destul de sigură încă! Ei, Kaspar? Acum. Pentru plăcerea inimii mele, o să aşezăm o a treia casă peste astea două… stai liniştită… după cum spuneam, o să trebuiască numai să ne aplecăm ca să culegem pumni de praf… de aur… acolo. Acum, poftim. Trei case una peste alta. Splendid!

Se aplecă pe spate în scaunul său, cu o mână pe capul copilului, pe care îl mângâia mecanic şi cu cealaltă gesticulând în timp ce îi vorbea lui Almayer.

— Odată ajunşi la locul respectiv, singurul necaz va fi să culegem materialul. Apoi vom pleca în Europa. Copilul trebuie să fie educat. Vom fi bogaţi. Însă nu bogaţi este cuvântul potrivit pentru asta. Acolo în Devonshire de unde sunt eu, era un cetăţean care a clădit o casă aproape de Teignmouth şi care avea atâtea ferestre câte deschizături are un vas cu trei punţi. Şi-a făcut toată averea prin aceste locuri în zilele lui bune de altă dată. Lumea din împrejurimi spunea că a fost pirat. Noi băieţii – eram şi eu pe atunci mus pe un trauler din Brixham – desigur că luam de bune toate astea. Pe proprietăţile lui se plimba cu un fotoliu cu rotile. Avea un ochi de sticlă…

— Mai înaltă! mai înaltă! strigă Nina, trăgând de barba bătrânului marinar.

— Mă necăjeşti, nu-i aşa? spuse Lingard cu blândeţe, dându-i o sărutare duioasă. Ce? încă o casă deasupra tuturor ăstora? Bine! O să încerc.

Copilul îl observa cu răsuflarea tăiată. Când lucrarea aceasta dificilă a fost terminată, bătu din palme, o privi fix şi, după un timp, oftă adânc de mulţumire.

— Oh! Ia seama! strigă Almayer.

Construcţia se prăbuşi dintr-odată sub răsuflarea

uşoară a copilului. Lingard se uită o clipă neliniştit. Al mayer râse, însă fetiţa începu să plângă.

— Ia-o! spuse brusc bătrânul marinar.

Apoi, după ce Almayer se depărta eu copilul care plângea, Lingard rămase la masă privind posomorât la grămada de cărţi.

— Blestemat Willems ăsta, murmură către el însuşi. Totuşi o s-o scot la capăt S

Se ridică şi, cu o mişcare enervată a mâinii, adună cărţile de pe masă. Apoi căzu înapoi în scaunul lui.

— Sunt obosit ca un câine, oftă el, înehmrvd ochii.

IV

CONŞTIENT SAU INCONŞTIENT, bărbaţii sunt mândri de fermitatea, de hotărârea lor, de modul deschis în care îşi urmăresc scopul.

Ei se îndreaptă direct către ceea ce doresc, către înfăptuirea unui act de virtute, – câteodată a unei crime – cu o deosebită convingere a fermităţii lor. Merg pe drumul vieţii, drum îngust îngrădit de gusturile, de prejudecăţile, dr dispreţul sau entuziasmul lor, în general onest, invariabil stupid, i sunt mândri că nu se abat niciodată de la aeu., t drum. Dacă se opresc, o fac ca să privească un moment dincolo de îngrădirile care le fac viaţa sigură, ca să privească văile înceţoşate, piscurile îndepărtate, coastele stâncoase şi mlaştinile, pădurile întunecate şi câmpiile estompate, unde alte fiinţe omeneşti îşi duc cu greu zilele, poticnindu-se de osemintele celor drepţi, de rămăşiţele pământeşti ale predecesorilor lor, care au murit singuri, aici, în întuneric sau sub razele soarelui, întotdeauna la jumătate de drum. Omul care ştie că vrea nu înţelege aceasta şi îşi continuă calea plin de dispreţ. El niciodată nu se rătăceşte din drumul său. Ştie unde merge şi ce doreşte. Continuând să călătorească, el bate o cale foarte lungă şi îngustă şi, zdrobit, murdar şi epuizat, îşi

atinge în cele din urmă ţinta; îşi înhaţă răsplata perseverenţei sale, a virtuţii sale, a optimismului său sănătos:

O piatră funerară cu un epitaf neadevărat, pe un mormânt trist şi dat uitării.

Lingard nu şovăise niciodată în viaţa lui. De ce ar fi făcut-o? Fusese un negustor căruia îi mersele Hm plin şi un om norocos în lupte, îndemânatic în ale navigaţiei şi, de netăgăduit, primul ca marinar în mările acelea. O ştia. Nu auzise el mereu vocea tuturor celor care erau de acord în această privinţă? Vocea lumii care îl respecta atât de mult? Pentru el, aceştia erau întreaga lume – fiindcă limitele universului nostru se rezumă la cei pe care îi cunoaştem. Nimic nu există pentru noi în afară de flecăreala plină de laude şi învinuiri a oamenilor din jurul nostru şi, dincolo de ultima dintre cunoştinţele noastre, se întinde numai un vast haos, un haos de râsete şi plânsete care nu ne priveşte. Râsete şi plânsete neplăcute, vicioase, bolnăvicioase, demne de dispreţ – pentru că sunt auzite confuz de urechi refractare la sunete străine. Pentru Lingard – el însuşi simplu – toate lucrurile erau simple. Cil i rareori. Cărţile nu reprezentau prea mult în viaţa sa. Trebuia să muncească din greu în navigaţie, în ni; uslorie şi, de asemenea, ascultând de instinctele sale caritabile, modela destule vieţi rătăcite, care-i ieşeau în drum ici-colo, în timpul ocupaţiilor sale. Îşi amintea de lecţiile de la şcoala de duminică, din satul în care se născuse şi de predicile domnului cu jachetă neagră de la Misiunea pentru Pescari şi Marinari, a cărui barcă înzestrată ca o iolă, pătrunzând prin ploaie şi furtună printre vasele de coastă îndreptate în direcţia vântului în golful Falmouth, constituia o parte din acele preţioase imagini din zilele tinereţii sale care-i stăruiau în memorie. „Un preot atât de înţelept pe cât ţi-ai putea dori să vezi, spunea el cu

convingere, şi cel mai bun om pe care l-am întâlnit vreodată, şi cate să ştie să manevreze o barcă, pe orice timp!”. Aceştia au fost factorii care îi modelaseră, în general, sufletul său tânăr, înainte de a fi plecat să vadă lumea într-o corabie care se îndrepta spre sud – înainte de a fi plecat, neştiutor şi fericit, cu mâna grea, curat la suflet, simplu ia vorbă, ca să se dăruiască mării care i-a primit viaţa şi i-a dat bogăţie. Când se gândea la ascensiunea lui în lume – comandant de vase, apoi proprietar de vas, apoi om cu mare capital, respectat oriunde se ducea, Lingard – sau *Rajuh Lanţ* – era uimit şi înspăimântat de propria-i soartă, care în mintea lui îngustă îi apărea drept cel mai minunat lucru cunoscut în analele omeneşti. Experienţa să fi asprea imensă şi hotărâtoare, învăţându-l lecţia simplităţii vieţii. În viaţă – ca şi în marinărie – existau numai două căi de a face un lucru: calea cea bună şi calea greşită. Bunul simţ şi experienţa l-au învăţat pe om calea cea bună. Cealaltă cale era pentru leneşi şi proşti şi ducea, în meseria de marinar, la pierderea catargelor şi a pânzelor, sau la naufragiu; iar în viaţă, la pierderea banilor şi a consideraţiei sau la o nenorocită de lovitură în cap. Nu considera de datoria lui să se supere pe cei ticăloşi. Era supărat numai pe lucrurile pe care nu putea să le înţeleagă, dar pentru slăbiciunile omeneşti manifesta o îngăduinţă plină de dispreţ. Fiind lucru universal admis că era om înţelept şi norocos – altfel cum ar fi putut reuşi în viaţă aşa cum reuşise? – avea o înclinare de a rândui vieţile altor oameni, şi numai cu greu putea el să se abţină – în pofida regulilor de disciplină marinărească – să nu se amestece în treburile ofiţerului său şef, atunci când echipajul ridica un catarg sau era ocupat cu ceea ce numea el o treabă grea. Se amesteca în treburile altora, însă cu toată modestia; dacă ştia un lucru sau două, nu găsea niciun merit în asta. „Loviturile grele

pe care le-am primit m-au învăţat să fiu înţelept, băiatule, obişnuia el să spună şi ai face bine să accepţi sfatul unui om care a fost şi el un prost la timpul său. Mai ia un paharşi, de regulă, băiatul lua băutura rece, şi accepta sfatul şi ajutorul respectiv, pe care Lingard considera că onoarea îl obligă să le dea, pentru a-şi sprijini opinia. Căpitanul Tom călătorea din insulă în insulă, ivindu-se pe neaşteptate în diferite locuri – radios, zgomotos, plin de anecdote, laude sau ameninţări, dar întotdeauna binevenit.

Numai după întoarcerea sa la Sambir, a cunoscut bătrânul marinar, pentru prima oară, îndoiala şi nefericirea. Pierderea corăbiei *Flash* – eşuată, pentru totdeauna, pe p – Proscrisul din arhipelag o creastă de stâncă, la capătul de nord al strâmtorilor Gaspar, în lumina nesigură a unei dimineţi n oro ase – l-a zdruncinat adânc: şi veştile uluitoare pe care le-a auzit la sosirea sa la Sambir. Nu erau făcute să-i liniştească sufletul. Cu mulţi ani în urmă – împins de spiritul său de aventură – el descoperise şi cercetase cu foarte mare greutate – şi numai pentru profitul lui – intrarea în acest râu, aflând din informaţii de la indigo. Îi că se forma o nouă aşezare de malaezi. Fără îndoială că pe atunci se gândise în cea mai mare măsură la un câştig personal. Însă primit cu prietenie cordială de Patalolo, ajunsese în curând să nutrească simpatie pentru conducător şi pentru oamenii de acolo, le oferi sfaturile şi ajutorul său şi – necunoscând nimic despre Arcadia – visa totuşi la o fericire arcadiană pentru colţişorul acesta de lume, pe care îi plăcea să-l socotească cu totul al său. Adânc înrădăcinata şi nestrămutata sa convingere că numai el – el, Lingard – ştia ce era bine pentru ei, îi era caracteristică şi, în definitiv, nu cu totul greşită. El îi va face fericiţi, fie că vor sau nu, spunea el, şi chiar aşa intenţiona. Negustoria sa a adus prosperitate tânărului stat şi teama de mâna lui puternică i-a asigurat

pacea internă pe mai mulţi ani.

Privea cu mândrie la opera sa. Cu fiecare an care trecea, iubea tot mai mult ţinutul, oamenii, râul tulbure pe care, dacă ar fi putut, l-ar fi făcut să nu poarte pe undele lui tulburi şi prietenoase altă corabie decât *Flash*. Pe când îşi îndrepta cu încetineală corabia sa în susul râului, scruta, cu privire de cunoscător, defrişările de pe mal şi făcea cu gravitate aprecieri asupra perspectivelor recoltei de orez a sezonului. Cunoştea pe fiecare colonist de pe maluri, între mare şi Sambir; le cunoştea soţiile, cunoştea fiecare om din grupurile de diverse culori care, stând pe fragilele platforme ale micilor locuinţe de trestie, clădite pe apă, îşi agitau mâinile şi strigau cu voce ascuţită: „O! *Kapai*, frate! *Hai*!” în timp ce *Flash* aluneca încet pe lângă ţărmurile populate, pentru a intra apoi în întinderile singuratice de apă cu nuanţe castanii şi scânteietoare, mărginite de pădurea deasă şi tăcută, ai cărei copaci înalţi îşi înclinau uşor în briza slabă şi caldă ramurile întinse parcă în semn de duios, dar melancolic, bun venit. Îndrăgea toate acestea: peisajul cu nuanţe de aur castaniu –, i smarald, strălucitor sub bolta de safir fierbinte; copacii înalţi care foşneau; vorbăreţii palmieri care îşi agitau cu volubilitate frunzele în briza nopţii, de parcă s-ar fi grăbit să-şi spună secretele pădurii mari din spatele lor. Iubea mirosurile pătrunzătoare ale florilor şi ale pământului negru, acea răsuflare de viaţă şi moarte care zăbovea deasupra bricului său, în aerul umed al nopţilor călduţe şi liniştite. Iubea pâraiele înguste şi sumbre, ascunse de lumina soarelui, negre, line şi întortocheate – ca drumurile lăturalnice ale disperării. Îi plăceau chiar şi maimuţele cu feţe triste, care tulburau locurile liniştite cu sărituri capricioase şi gesturi nesănătoase, de nebunie omenească. Iubea orice lucru de acolo, însufleţit sau neînsufleţit; chiar şi mâlul de pe mal; chiar şi aligatorii, enormi şi leneşi,

încălzindu-se la suprafaţă cu o impertinentă nepăsare. Dimensiunea lor era o pricină de mândrie pentru el. „Colosali indivizi! Unul e cât două reptile din Palembang. Îţi spun eu, bătrâne!” aprecia el cu voce tare, înghiontind în glumă, în coaste, pe vreun prieten bun. „Îţi spun eu, aşa mare cum eşti tu, ar putea să te înghită dintr-odată, cu pălărie şi cizme cu tot. Formidabili vagabonzi! Nu ţi-ar plăcea să-i vezi? Ha! ha! ha!” Râsul său zgomotos umplea veranda, rostogolindu-se peste grădina hotelului şi inundând strada, paralizând pentru un scurt moment mersul picioarelor goale arămii: şi puternicele lui ecouri făceau să tresară chiar. Şi pasăre* imijliuzilă a pat renului – o mână[2] impertinenta eire se refugia, pentru un moment, într-o atitudine ceremonioasă, sub cel mai apropiat scaun. În sala mare de biliard, oameni transpiraţi, în tricouri subţiri de bumbac. Încetau jocul, ascultau o clipă cu tacul în mână, prin fereastra deschisă, apoi dădeau din cap unul către altul, cu înţeles, şi şopteau:

— Bătrânul vorbeşte despre râul lui.

Râul lui! Şoaptele oamenilor curioşi şi misterul acestui subiect, erau pentru Lingard un izvor de nesfârşită plăcere. Flecărelile celor ignoranţi exagerau profiturile pe care le realiza din ciudatul său monopol şi, deşi în general absolut sincer, îi plăcea să împingă pe căi greşite speculaţiile acestea, prin lăudăroşenii pline de ironie rece. Râul său! Prin el era nu numai bogat – ci şi interesant. Acest secret care îl făcea să se deosebească de alţi negustori din mările acelea, îi dădea lăuntrica satisfacţie a acelei dorinţe de a, îl aparte. Dorinţă pe care o împărtăşea, de altfel, cu restul omenirii fără să-şi dea seama de prezenţa ei în sufletul său. Aceasta alcătuia cea mai importantă parte din fericirea sa, însă nu a ştiut-o decât

2 Mina \Cracula religiosa) — pasăre de origine asiatică, întîl- nită în special în India.

după ce a pierdut-o într-un mod atât de neprevăzut, al.it de brusc şi de crud.

După conversaţia sa cu Almayer, se duse pe bordul goeletei, o trimise pe Joanna la ţărm şi, fiindcă nu se Simţea bine, se închise în cabina lui. Cea mai mare parte din indispoziţia lui o punea pe seama lui Almayer, care îl vizita de două ori pe zi. Era o scuză pentru a nu face încă nimic. Voia să reflecteze. Era foarte supărat. Supărat pe el însuşi şi pe Willems. Supărat de ceea ce făcuse Willems – şi, de asemenea supărat, de ceea ce lăsase nefăcut. Ticălosul nu îşi îndeplinise misiunea complet. Concepţia fusese perfectă, însă execuţia eşuase într-un mod de neînţeles. De ce? Trebuia să-l fi ucis pe Almayer, să fi dat foc locuinţei, prefăcând totul în cenuşă, şi apoi să dispară. Să fugă din calea lui: a lui Lingard! Şi totuşi n-a făcut-o. Să fi fost asta neruşinare, dispreţ – ori ce? Se simţea atins de evidenta lipsă de respect faţă de puterea lui, iar ticăloşia, nedusă până la capăt, a procedeului întrebuinţat, îl tulbura peste măsură. Ceva era neisprăvit, ceva lipsea, ceva ce i-ar fi dat lui mână liberă în acţiunea vie răzbunare. Lucrul care se impunea, care apărea just, era să-l împuşte pe Willems. Dar cum putea? Dacă individul ar fi rezistat, dacă s-ar fi arătat gata să lupte sau ai fi fugit, dacă s-ar fi arătat, în vreun fel, conştient de răul făcut, ar fi fost mai posibil, mai natural. Însă nu! Individul, de fapt, i-a trimis un mesaj. Voia să-l vadă. Pentru ce? Lucrul nu putea fi explicat. O trădare cu Sânge rece, fără asemănare, uimitoare, de neînţeles. De ce o fi făcut-o? De ce? De ce? Bătrânul marinar, în singurătatea înăbuşitoare a micii cabine de pe bordul goeletei, mormăi punându-şi această întrebare, şi-şi lovi cu palma deschisă fruntea nedumerită.

În timpul celor patru zile de izolare primise două mesaje din lumea de afară; de la acea lume a Sambirului care, atât de brusc şi de neînţeles, îi alunecase din mâini.

Unul, câteva cuvinte scrise de Willems pe o pagină ruptă dintr-o mică agendă; celălalt, o comunicare de la Abdulla, caligrafiată cu grijă pe o foaie mare de hârtie, tare ca un carton şi luminată lui într-un înveliş de mătase verde. Pe primul nu-l putea înţelege. Se spunea în el: „Vino să mă vezi. Nu-mi este teamă. Dumitale îţi este? W”. O rupse supărat, însă înainte ca bucăţelele de hârtie murdară să aibă timpul să cadă pe duşumea, supărarea îi şi dispăruse şi fusese înlocuită cu un sentiment care îl făcu să se aplece în genunchi şi să culeagă peticite din scrisoarea ruptă, să le potrivească la loc pe cutia cronometrului său şi să se uite la ele lung şi gânditor, ca şi cum ar fi sperat să citească răspunsul la îngrozitoarea enigmă, chiar în forma literelor care alcătuiau această proaspătă insultă. Scrisoarea lui Abdulla o citi cu atenţie şi o băgă în buzunar tot cu supărare, însă cu o supărare care se sfârşi într-un surâs pe jumătate resemnat, pe jumătate amuzat. Nu va renunţa niciodată atât timp cât există o şansă. În general, cel mai sigur mijloc este să te ţii de vas cât timp mai pluteşte, asta era una din zicalele lui preferate. Mijlocul cel mai sigur şi mai nimerit. A părăsi un vas pentru că ia apă e uşor – însă-i o treabă proastă.

O treabă proastă! Totuşi era destul de inteligent pentru ca, atunci când se ştia învins, să accepte situaţia bărbăteşte, fără să murmure. Când Almayer veni la bord în acea după-amiază, îi arătă acestuia scrisoarea, fără să adauge vreo vorbă.

Almayer o citi, i-o înapoie în tăcere şi, aplecându-se peste marginea pupei (amândoi se găseau pe punte), se uită un timp în jos la jocul undelor în jurul cârmei goeletei. În cele din urmă spuse, fără să-şi ridice privirea:

— E o scrisoare destul de cuviincioasă. Abdulla ţi-l predă dumitale. Ţi-am spus eu că s-au săturat de el. Şi ce o să faci acum?

Lingard tuşi ea să-şi dreagă glasul, îşi târşi picioarele, deschise gura cu mare hotărâre, însă un timp nu rosti nimic. În cele din urmă murmură:

— Să fiu al naibii, dacă ştiu – deocamdată.

— Aş dori să faci ceva, foarte curând…

— De ce atâta grabă? întrerupse Lingard. Willems nu poate să fugă. Aşa cum stau lucrurile, după câte pot să văd, el depinde acum de mila mea.

— Da, – spuse Almayer, gânditor, şi nu e mai puţin adevărat că merită foarte puţină milă. Ceea ce vrea să spună Abdulla – pe cât pot să înţeleg, prin toată avalanşa de complimente – este: „Scapă-mă de acest om alb – şi vom trăi în pace împărţind comerţul de aer.

— Crezi asta? întrebă Lingard, cu dispreţ.

— Nu în întregime, răspunse Almayer. Fără îndoială că vom împărţi comerţul, pentru un timp, până când el va putea pune mâna pe tot. Ei bine, ce ai de gând să faci?

Almayer îşi ridică privirea şi fu surprins să vadă faţa descompusă a lui Lingard.

— Nu ţi-e bine. Te doare ceva? întrebă el cu reală îngrijorare.

— M-am simţit indispus – ştii – în ultimele zile, dar nu am dureri. Îşi ciocăni de mai multe ori pieptul lat şi îşi drese glasul cu un puternic: Hm! apoi repetă: Nu. Nu am dureri. Mai ţin bine câţiva ani, încă. Pot să-ţi spun însă că sunt necăjit de toate întâmplările astea.

— Dumneata trebuie să te îngrijeşti, spuse Almayer. Apoi, după o pauză, adăugă: O să te întâlneşti cu Abdulla. Nu-i aşa?

— Nu ştiu. Încă nu. E destul timp, răspunse Lingard grăbit.

— Aş vrea să faci ceva, insistă Almayer, cu mâhnire. Ştii, femeia aia e o nenorocire pe capul meu. Ea şi puştiul ei. Schelălăie toată ziua. Şi copiii nu se împacă. Ieri dracul

ăsta mic a vrut să se lupte cu Nina mea. A zgâriat-o pe faţă. E complet sălbatic. La fel ca şi onorabilul său tată. Da, aşa este. Femeia e necăjită din cauza bărbatului ei şi bombăne de dimineaţă până seara. Când nu plânge, e furioasă pe mine. Ieri m-a sâcâit să-i spun când o să se întoarcă Willems şi plângea că el s-a angajat la o treabă atât de periculoasă. I-am răspuns ceva în sensul că e vorba de o treabă obişnuită – că nu-i nevoie să se prostească, la care s-a năpustit asupra mea ca o pisică sălbatică. M-a făcut brută, egoist, lipsit de inimă; bătea câmpii cu privire la iubitul ei Peter care îşi riscă viaţa pentru profitul meu, pe câtă vreme mie nici nu-mi pasă. Spunea că profit de firea lui bună şi generoasă, ca să-l ac să îndeplinească o treabă primejdioasă – o treabă care mi-ar reveni mie. Că el valorează cât douăzeci ca mine. Că o să-ţi spună dumitale – că o să-ţi deschidă ochii ca să vezi ce fel de om sunt eu şi aşa mai departe.

Asta-i ceea ce trebuie să suport de dragul dumitale. Dumneata ai putea, într-adevăr, să ţii seama şi de mine puţin. E ea şi cum ai trăi într-o stare de febră puternică. Femeia şi-a ieşit din minţi. Dumneata ai făcut din casa mea un refugiu pentru ticăloşi şi nebuni. Nu-i un lucru cinstit. Pe cuvântul meu că nu el când o apucă năbădăile e ridicol de urâtă şi ţipă într-un hal – de ajung la capătul răbdării. Mulţumesc lui Dumnezeu! Soţia mea s-a bosumflat aşa de rău că a plecat din casă. De când cu treaba asta, s-a mutat într-o colibă de la mal. Dumneata ştii. Însă această soţie a lui Willems, prin firea ei, e mai mult decât pot eu să suport, şi mă întreb de ce trebuie să trec prin toate astea. Dumneata, negreşit, îmi ceri prea mult. Azi dimineaţă am crezut că o să mă zgârie. Închipuie-ţi! Dorea să se ducă să-şi dea aere prin colonie. Ar fi putut să audă câte ceva pe acolo, aşa că i-am spus că nu trebuie să facă una ca asta. „Nu există siguranţă dincolo de gardurile noastre”, am

sfătuit-o. Atunci, s-a repezit la ochii mei, cu toate cele zece unghii. „Mizerabile, a strigat, nici măcar acest loc nu e sigur şi dumneata l-ai trimis pe soţul meu pe acest râu îngrozitor unde şi-ar putea pierde viaţa. Dacă moare înainte de a mă fi iertat, cerul te va pedepsi pentru crima dumitale…” Crima mea! auzi! Mă întreb uneori dacă nu cumva visez! Toate astea or să mă îmbolnăvească. Mi-am şi pierdut pofta de mâncare.

Îşi aruncă pălăria pe punte şi se apucă de păr cu disperare. Lingard îl privi cu o îngrijorare compătimitoare.

— Ce-o fi vrut oare să spună? murmură el gânditor.

— Să spună! E smintită, ţi-o repet – şi, dacă situaţia asta durează, foarte curând voi ajunge şi eu la fel.

— Numai puţină răbdare, Kaspar, îl rugă Lingard. Încă o zi sau ceva mai mult.

Uşurat sau obosit de izbucnirea lui violentă, Almayer se linişti, îşi ridică pălăria şi, rezemându-se de parapet, începu, să-şi facă vânt cu ea.

— Zilele trec, spuse el cu resemnare, însă lucrurile de felul ăsta îl îmbătrânesc pe om înainte de vreme. La ce poţi să te mai gândeşti? Eu nu pot să înţeleg! Abdulla spune deschis că dacă dumneata eşti de acord să-i pilotezi corabia să iasă din râu şi îl instruieşti pe metis, îl lasă în voia s-o artei pe Willems, iar dumitale o să-ţi fie prieten, apoi, pentru totdeauna. În ceea ce îl priveşte pe Willems, îl cred fără rezerve pe Abdulla. E firesc. Dar nu cred că îţi este prieten, deşi acest lucru încă nu trebuie să ne preocupe. Dumneata acceptă propunerea lui Abdulla şi nu ne priveşte ce se va întâmpla cu Willems.

Se întrerupse şi rămase tăcut un timp, privind în jur cu dinţii strânşi şi nările dilatate.

— Lasă asta 111 seama mea, urmă apoi. Am eu grijă să i se întâmple ceva, adăugă în cele din urmă cu o liniştită cruzime.

Lingard zâmbi uşor.

— Individul nu merită nici măcar un glonte, şopti el, ca pentru sine însuşi.

Aliuay. *; aprinse* dintr-o dală:

— A. şi i-l e: în md; şi dumneata, strigă el. Duni1: 1 1 nu *1* 1). *;! cu-mi în hamac, ca apoi. Să fii transformat n obis ei; batjocură în faţa unei gloate de sălbatici. Cum aşa? Eu nu mai îndrăznesc să privesc aici pe nimeni în lată, at it timp cât ticălosul ăsta e în viaţă. O să-l… o să-l aranjez eu.

Nu cred c-ai s-o faci, mormăi Lingard.

— Crezi că mi-e frică de el?

— Ferească Dumnezeu! Nu! spuse Lingard cu grabă, Frica. Nu ţi-e frică. Te ştiu. Nu mă îndoiesc de curajul Lău! Este vorba de ce-i în capul tău, băiatule, capul tău pe care eu…

— Asta este, spuse necăjit Almayer. Continuă! De ce nu mă faci prost de-a dreptul?

— Pentru că nu vreau, izbucni Lingard iritat. Dacă voiam să spun că eşti prost, o făceam fără să-ţi cer voie. Începu să se plimbe de-a hangul şi de-a latul punţii înguste de cart, lovind cu piciorul capetele de frânghie din calea sa şi mormăind de unul singur. Sensibil domnul… altceva?… Eu am fost om în toată firea înainte ca tu să fi mers în două picioare. S-a înţeles… spun ce-mi place!

— Bine! bine! făcu Almayer, cu mâhnită resemnare, în ultimele zile nu se poate vorbi cu dumneata.

Îşi puse pălăria, se îndreptă către pasarelă şi se opri, cu un picior pe scăriţa interioară, ca şi când ar fi şovăit, apoi veni îndărăt şi se înfipse în calea lui Lingard, silindu-l să stea pe loc şi să-l asculte.

— Desigur, dumneata ai să faci ce-ţi place. Dumneata niciodată nu primeşti un sfat – ştiu asta; însă dă-mi voie să-ţi spun că nu ai proceda cinstit dacă l-ai lăsa pe individul ăsta să plece de aici. Dacă nu faci nimic, ticălosul o să

plece, mai mult ca sigur, în corabia lui Abdulla. Abdulla o să-l folosească ca să-ţi dea lovituri dumitale şi altora, din alte părţi. Willems ştie prea multe despre afacerile dumitale. O să-ţi pricinuiască o mulţime de necazuri. Ia seama la ce-ţi spun. O mulţime de necazuri. Dumitale – şi, posibil, altora. Gândeşte-te la asta, căpitane Lingard. Asta-i tot ce aveam de spus. Acum trebuie să mă întorc la mal. Am o mulţime de treburi. În primul rând, o să începem să încărcăm goeleta asta. Toate baloturile sunt gata. Dacă vei avea nevoie de mine pentru ceva, ridică un steag pe catargul principal. Noaptea, două împuşcături mă aduc aici. Apoi adăugă cu un ton prietenos: nu vrei să vii să iei cina la noi acasă în seara asta? Nu poate să fie bine pentru dumneata să te înăbuşi aşa la bord, zi după zi.

Lingard nu răspunse. Tabloul schiţat de Almayer, imaginea lui Willems cutreierând insulele şi tulburând armonia universului prin jafuri, trădări şi violenţe, îl ţinea tăcut, în transă – într-o inerţie chinuitoare. Almayer, după ce mai aşteptă puţin, se îndreptă în silă către pasarelă, mai zăbovi un timp, apoi oftă, trecu peste marginea vasului, coborând treaptă cu treaptă. Capul îi dispărea încet dedestibtul parapetului. Lingard, care între timp îl urmărise absent, tresări dintr-odată, se duse la marginea goeletei şi, uitându-se pe deasupra parapetului, strigă:

— Hei! Kaspar! Stai puţin!

Almayer făcu semn vâslaşilor să oprească vâslitul şi întoarse capul spre goeletă. Barca alunecă îndărăt încet, la nivelul unde se găsea Lingard, aproape de-a lungul vasului.

— Ascultă-mă, spuse Lingard. Privind în jos. Am nevoie de o canoe bună cu patru oameni, astăzi.

— O vrei acum? întrebă Almayer.

— Nu! Prinde frânghia asta. Oh, al naibii nepriceput! Mu, Kaspar, continuă Lingard, după ce omul de la proră

prinsese, capătul frânghiei, pe care o aruncase jos, în canoe. Nu, Kaspar. Ca să suport şi soarele, e prea mult pentru mine. Şi apoi ar fi mai bine să ţin treburile mele mai ferite. Trimite canoea, cu patru vâslaşi buni, ţine minte, şi trimite şi scaunul tău de pânză, ca să staţi pe el. Pe la apusul soarelui. Auzi?

— Bine, tată, răspunse Almayer înveselit. Am să-l trimit pe Ali la cârmă şi cei mai buni oameni pe care îi am. Altceva?

— Nimic, flăcăule. Numai nu-i lăsa să întârzie.

Cred că nu-i nevoie să te întreb unde te duci, spuse Almav. T, ca în l încerce. Căci dacă-i vorba de Abdulla; u.

! îi îi ia duc i 1 v. Iil pe Abdulla. Nu ăslă/.i. Şi acum, cai al 1

11 mai i canoea care: o îndrepta către mal, flutură mâna cu răspuns la înclinarea capului lui Almayer şi se îndreptă către marginea pupei, netezind scrisoarea lui Al «lui la pe care o scosese din buzunar. O reciti atent, o mototoli încet, zâmbind în acela-şi timp şi strângând puternic între degete hârtia foşnitoare, ca şi cum ar fi ţinut în mână gâtlejul lui Abdulla. La jumătatea distanţei către buzunar, îşi schimbă gândul şi, aruncând ghemotocul peste bord se uită la el gânditor, cum se învârtea în jurul lui, pe valuri, un moment, înainte de a se lăsa purtat de curent către mare, în josul râului.

Partea a patra

I

ERA O NOAPTE foarte întunecoasă. Pentru prima oară, de multe luni, ţărmul de răsărit al râului dormea, fără să fie văzut de stele, sub vălul unui nor nemişcat care, împins de prima suflare a musonului ploios, se lăsase toată după-amiaza purtat încet dinspre răsărit; urmărise soarele ce asfinţea, cu umbrele sale negre şi cenuşii, care păreau că gonesc lumina, animate de gânduri sinistre şi cu o

stăruinţă rău prevestitoare şi deprimantă, ca şi cum ar fi fost conştiente de mesajul de violenţă şi tulburare pe care îl aduceau cu ele, La dispariţia soarelui sub linia orizontului înspre apus, norul imens, într-o mişcare repede, se luptă eu strălucirea luminii care se retrăgea şi, răsucindu-se în jos, către profilul clar şi dantelat al munţilor îndepărtaţi, rămase suspendat deasupra pădurii înceţoşate, aninat la mică înălţime, tăcut şi ameninţător deasupra vârfurilor nemişcate ale copacilor, ţinând pe loc binecuvântarea ploii, hrănind furia tunetelor, nehotărât, ca şi când ar fi meditat asupra puterii lui de a aduce binele sau răul.

Babalatchi, ieşind din lumina roşiatică şi fumegândă a căsuţei lui de bambus, privi în sus, inspiră adânc aerul cald şi stătut şi rămase o clipă cu ochiul cel bun strâns închis, de parcă ar fi fost intimidat de nedorita şi adânca tăcere din curtea lui Lakamba. Când îşi deschise ochiul, îşi recăpătă vederea doar atât cât să distingă variatele nuanţe de întunecimi fără formă care marcau locurile copacilor, ale caselor părăsite, ale tufişurilor de pe malul râului, pe fundalul nopţii. Înţeleptul, ros de griji, porni cu precauţia prin curtea pustie, către marginea apei şi stătu pe mal, ascultând glasul râului invizibil care curgea la picioarele lui. Asculta şoaptele blânde, murmurele adânci, gâigâielile bruşte şi şuierăturile scurte ale curentului iute, alergând de-a lungul malului, prin întunecimea fierbinte.

Stătea cu faţa întoarsă către râu şi îi părea că poate să respire mai uşor, ştiind că în faţa lui se întinde un spaţiu vast şi liber; apoi, după puţin, se aplecă greoi înainte, rezemându-se pe toiag, bărbia îi căzu în piept şi un oftat adânc fu răspunsul lui la cuvântarea egoistă a râului, care îşi urma cursul neîncetat şi repede, fără să lină seama de bucuria sau tristeţea, de suferinţa şi de lupta, de înfrângerile sau biruinţele ce se desfăşurau pe malurile

sale. Apa, de culoare castanie, era gata să poarte pe valuri prieteni sau duşmani, să întreţină drago, în în ură în pieptul ci umil. Lipsit de inimă, să dea: jtitor, în vi pună piedici, să salveze viaţa sau să aducă moarte t, râu! cri man: i lui, ei o mântuire, o închisoare, un n fuylu… Iu un mornitnt.

Probabil i i aslH de gânduri îl făcură pe Babalatchi. I M oala un all oftat, plin de tristeţe, care se pierdu ui rolurile v. Se târau pe deasupra nepăsătorului Pantai. Politicianul acesta barbar uitase de recentul succes al comploturilor sale, în contemplarea melancolică a unei. Apărări care îi făcea noaptea mai neagră, căldura umedă mai apăsătoare, aerul liniştit mai greu şi singurătatea mută, mai mult un chin decât o pace. Petrecuse noaptea din ajun la căpătâiul muribundului Omar şi acum, după douăzeci şi patru de ore, gândul său stăruia să se întoarcă la coliba de trestie, joasă şi întunecoasă, din care. Uf le tul fioros al acestui incomparabil desăvârşit pirat, îşi luase zborul ea să afle prea târziu, într-o lume mai rea, cât de greşite sunt căile pământeşti. Mintea sălbaticului om de stat, purificat de durerea prin care trecuse, simţi o clipă apăsarea singurătăţii, ca o adâncă senzaţie, de aceeaşi calitate ca şi sensibilitatea exacerbată de toate rafinamentele sentimentelor tandre, pe care o glorioasă civilizaţie le aduce în suita ei, printre alte binecuvântări şi virtuţi, în această lume excelentă. Timp de aproape treizeci de secunde, la marginea pădurilor imense şi liniştite, un pesimist pe jumătate gol, mestecător de betel, stătu pe malul râului tropical; un om mâhnit, fără putere, cu mâinile goale, gata să slobozească un strigăt de amară nemulţumire; un strigăt care, dacă s-ar fi făcut auzit, ar fi răsunat prin singurătăţile virgine ale pădurilor, tot atât de adevărat, de mare şi de profund ca orice strigăt filosofic care a ţâşnit vreodată din adâncurile comode ale unui

fotoliu, pentru a tulbura sălbăticia impură a coşurilor şi a acoperişurilor.

Cam o jumătate de minut şi nu mai mult, Babalatchi se găsi faţă în faţă cu zeii, în sublimul privilegiu ai revoltei sale şi apoi diplomatul cu un singur ochi deveni din nou el însuşi, plin de griji, de înţelepciune şi de planuri de viitor, precum şi o victimă a chinuitoarelor superstiţii ale rasei sale. Tăcerea nopţii, oricât ar fi de adâncă, nu este niciodată absolută pentru urechi atente, şi acum Babalatchi îşi închipuia că poate să distingă în ea alte zgomote decât acelea ale undelor şi clipocitului râului. Îşi întoarse capul cu iuţeală, pe rând spre dreapta şi spre stânga, apoi se răsuci repede, speriat şi cu băgare de seamă, ca şi când s-ar fi aşteptat să vadă stafia oarbă a şefului său decedat păşind în obscuritatea curţii pustii, în spatele lui. Dar acolo nu era nimic. Totuşi auzise un zgomot; un zgomot ciudat. Fără îndoială, vocea imaterială a unui spirit amărât care se jeluia. Ascultă din nou. Niciun sunet. Liniştit, Babalatchi făcu câţiva paşi în direcţia locuinţei sale, când un zgomot cât se poate de omenesc, acela al unei tuse răguşite, ajunse până la el, dinspre râu. Se opri, ascultă cu atenţie, acum însă fără niciun semn de emoţie şi, îndreptându-se cu iuţeală înapoi, către ţărm, rămase în aşteptare, cu gura întredeschisă, încercând să pătrundă cu ochiul perdeaua de pâclă mişcătoare, suspendată jos, la suprafaţa apei. Nu putea să vadă nimic, însă câţiva oameni într-o canoe trebuie să fi fost foarte aproape, pentru că auzi cuvinte rostite într-un ton obişnuit.

— Crezi că acesta este locul, Ali? Nu pot vedea nimic.

— Trebuie să fie pe aici pe aproape, *tuan*, răspunse altă voce. Să încercăm să dăm de mai?

— Nu!… Mai lasă puţin să ne poarte curentul. Dacă o să te izbeşti de mai în întuneric, poţi să înţepeneşti canoea în vreo buturugă. Trebuie să fim cu grijă… Lasă. Lasă să

ne mai poarte curentul… Asta. Pare să fie ion loc defrişat, Poate că zărim vreo lumină de la o locuinţă sau alta. În tabăra lui Lakamba sunt multe case?

— Sunt multe la număr, *tuan*… Nu văd nicio lumină.

— Nici eu, bombăni din nou prima voce de data aceasta aproape în aceeaşi direcţie cu locul unde se găsea tăcutul Babalatchi, care se uita neliniştit spre locuinţa lui, cu intrarea luminată de razele slabe ale unei torţe ce ardea înăuntru. Locuinţa era situată pe malul nu lui şi intrarea ei era îndreptată în josul acestuia, aşa încât Babalatchi se gândi repede că străinii de pe râu nu puteau să vadă lumina din poziţia în care barca lor se fiăsen în acel moment. Nu putu să se hotărască să strige la ei şi. În timp: „Şovăia, auzi din nou glasurile. Însă n-un i vi în îi în jos (le pontonul unde stătea el.

f iinic. Mu *: de să lip aici. Dă-i drumul mai depai I1, Ali! Acolo!

„Iu Mila l’u urinat i dr plescăitul vâslelor. Apoi un

l îl/J. – îl al l:

Văd o lumină. O văd. Acum ştiu unde să neosti /, *tuan*.

Se auziră mai multe plescăituri pe când canoea era manevrată printr-o scurtă întoarcere şi veni înapoi, în contra curentului, aproape de mal.

Strigă! spuse de la mică distanţă o voce joasă, de care Babalatchi era sigur că trebuia să fie a unui om alb. Strigă! Poate că vine cineva cu o torţă. Nu văd nimic.

Chemarea ascuţită care urmă acestor cuvinte se înălţă aproape sub nasul ascultătorului tăcut. Babalatchi, ca să salveze aparenţele, alergă cu paşi mari, dar fără să facă zgomot, până la jumătatea drumului din curte şi numai atunci răspunse cu un strigăt şi continuă să st rige pe când se îndrepta încet, înapoi, către malul râului. Văzu acolo forma nedesluşită a unei bărci, de-a lungul locului de

debarcare.

— Cine vorbeşte de pe râu? întrebă Babalatchi. Punând un accent de surpriză în întrebarea lui.

— Un om alb, răspunse Lingard din canoe. Nu se găseşte o torţă în tabăra bogată a lui Lakamba, ca să lumineze un oaspete la debarcare?

— Nu sunt nici torţe, nici oameni. Eu sunt singur aici, spuse Babalatchi cu oarecare şovăială.

— Singur! exclamă Lingard. Cine eşti dumneata?

— Numai un slujitor al lui Lakamba. Însă debarcă, *tuan Putih*, şi priveşte-mi faţa! Iată mâna mea. Nu! Aici!… La dispoziţia dumitale… Aşa… Acum eşti în siguranţă.

— Şi dumneata eşti singur aici? întrebă Lingard, făcând cu precauţie câţiva paşi prin curte. Ce întuneric! murmură el, ai crede că lumea a fost vopsită în negru.

— Da. Singur. Ce altceva ai mai spus, *tuan*? Nu ţi-am înţeles vorbele.

— Nu-i nimic. Mă aşteptam să găsesc aici… Dar unde sunt toţi ceilalţi?

— Ce importanţă are unde sunt? întrebă Babalatchi morocănos. Ai venit să vezi oamenii din neamul meu? Ultimul a plecat într-o lungă călătorie, şi eu sunt singur. Mâine plec şi eu.

— Am venit să văd un om alb, spuse Lingard, mergând încet. El nu a plecat, nu-i aşa?

— Nu! răspunse Babalatchi, aflat lângă Lingard. Un om cu pielea roşcată şi privirea aspră, continuă el gânditor, a cărui mână este puternică şi a cărui inimă este smintită şi slabă. Un om alb într-adevăr… Şi totuşi om.

Se găseau acum la picioarele scării scurte care ducea la cerdacul din bambus despicat, ce înconjura locuinţa lui Babalatchi. Lumina slabă de la intrare cădea în jos, pe feţele celor doi bărbaţi, care stăteau uitându-se unui la altul, cu curiozitate.

— Este acolo? întrebă Lingard, cu glas scăzut şi o mişcare a mâinii în sus.

Babalatchi, uitându-se cu asprime la mult aşteptatul său vizitator, nu răspunse de îndată.

— Nu, nu-i acolo, spuse în cele din urmă, punând piciorul pe treapta cea mai de jos şi uitându-se înapoi. Nu acolo, *tuan*, dar nu prea departe. Vrei să iei loc în locuinţa mea? Poate să am orez şi peşte şi apă limpede

— Nu din râu ci de la izvor…

— Nu mi-e foame, îl întrerupse Lingard scurt, şi nu am venit să stau în locuinţa ta. Condu-mă la omul alb care mă aşteaptă. N-am timp de pierdut.

— Noaptea e lungă, *tuan*, continuă Babalatchi moale, şi mai sunt alte nopţi şi alte zile… Timp îndelungat. Foarte îndelungat… Cât de mult timp îi trebuie unui om ca să moară! O, *Rajah Laut*!

Lingard tresări.

— Mă cunoşti! exclamă el.

— *Ay-wa*! Am văzut faţa dumitale şi am simţit mâna dumitale şi altă dată – cu mulţi ani înainte – spuse Babalatehi, ţinându-se la jumătatea scării şi aplecându-se ca să se uite la faţa nemişcată a lui Lingard. Dumneata nu-ţi aminteşti, însă eu nu am uitat. Sunt mulţi oameni ca mine, însă numai unul este *Rajah Laut*.

Urcă ultimele câteva trepte cu bruscă agilitate şi se opri pe cerdac, invitându-l cu un gest al mâinii pe Lingard, care îl urmă după un scurt moment de nehotărâre.

Duşumeaua elastică de bambus a colibei se îndoi sub greutatea mar. al; intrinului marinar care, rămas în prag, îi iei i ra „i privească în întunecimea fumegoasă a locuinţei, l „a sub toi ţi înfipta în crăpătura unui băţ fixat înti mi unghi drept de mijlocul stâlpului de susţinere a acoperişului, se forma un petic de lumină roşie, în care se puteau desluşi câteva rogojini sărăcăcioase şi un colţ dintr-un sipet de

lemn, al cărui rest se pierdea în umbră, în obscuritatea ungherelor mai îndepărtate ale locuinţei, un cap de lance, o tavă de aramă atârnată pe perete, ţi ava lungă a unei puşti rezemată de sipet atrăgeau i a/, ele rătăcitoare ale luminii fumegoase, în luciri tremuriătoare care oscilau, dispăreau, reapăreau, plecau, se întorceau – ca şi cum ar fi fost angajate într-o luptă îndoielnică cu întunericul care, stând în aşteptare în colţurile mai îndepărtare, părea gata să se arunce cu patimă asupra plăpândului său inamic. Spaţiul mare de sub vârful înalt al acoperişului era plin cu un nor gros de fum, al cărui strat de dedesubt – orizontal ca un plafon – răsfrângea lumina flăcării mohorâte şi tremurătoare, în timp ce în vâri se strecura afară prin crăpăturile acoperişului din frunze uscate de palmier. Un miros complex şi de nedescris, alcătuit din emanaţiile pământului umed de dedesubt, din duhori de peşte sărat alterat şi din miasme de materie vegetală în putrezire, plutea în locuinţă şi îl făcu pe Lingard, când păşi înăuntru, să pufnească pe nas cu dezgust. Se aşeză pe sipet şi, sprijinindu-şi cea tele pe genunchi, îşi luă capul între mâini şi privi fix către intrare, gânditor.

Babalatchi se duse în partea mai întunecată, şoptind ceva către una sau două forme nedesluşite, care se mişcară repede la capătul îndepărtat al colibei. Se produse o vibraţie de paşi furişaţi, se auziră câteva exclamaţii stăpânite, un oftat, un cuvânt mai tare spus cu nerăbdare şi imediat reprimat, apoi tăcere, în care respiraţia mai multor persoane ajungea desluşit până la urechile lui Lingard. Fără să se clintească din loc, se uită într-o parte şi văzu nişte forme omeneşti înfofolite, care se aventurară pentru un moment până aproape de marginea luminii şi se retraseră brusc, înapoi, în întuneric. Babalatchi se apropie şi se aşeză la picioarele lui Lingard, pe o legătură de rogojini făcute sul.

— Vrei să mănânci orez şi să bei *sagueir*? întrebă el. Mi-am sculat din somn femeile din gospodăria mea.

— Prietene, spuse Lingard fără să se uite la el. Când vin să-l văd pe Lakamba sau pe vreunul din oamenii lui, niciodată nu-mi este foame sau sete. *Tău Savee*! Niciodată! Crezi că sunt lipsit de judecată? Că aici nu mai este nimic?

Se sculă şi, fixând dintr-odată privirea asupra lui Babalatchi, îşi lovi uşor fruntea cu înţeles.

— Ţţ! Ţţ! Ţţ! Cum poţi să vorbeşti aşa, *tuan*! exclamă Babalatchi, pe un ton speriat.

— Vorbesc după cum gândesc. Am trăit ani mulţi, spuse Lingard, întinzând neglijent braţul ca să ia puşca, pe care începu să o examineze ca un cunoscător, ridicând cocoşul şi lăsându-l să cadă de câteva ori. Asta e bună! Fabricaţie Mataram. Dar veche, continuă el.

— Da, răspunse Babalatchi, cu nerăbdare. Am luat-o când eram tânăr. Era un negustor *arii*, un om cu pântec mare şi voce puternică, şi curajos – foarte curajos. Când am ajuns ia vasul lui, în dimineaţa cenuşie, el stătea în partea din spate strigând la oamenii săi şi a tras odată cu puşca asta înspre noi. Numai o dată!... Se întrerupse, râse încetişor şi continuă cu glas scăzut şi visător: în dimineaţa aceea cenuşie ne-am apropiat de ei: patruzeci de oameni tăcuţi, într-o barcă rapidă *suiri*; şi când soarele se înălţase atât – îşi ridică mâinile în sus, la o distanţă de trei palme – numai atât, *tuan*, treaba noastră era terminată, şi a fost şi un banchet pentru peştii din mare.

— *Aye*! *Aye*! murmură Lingard, dând uşor din cap. Înţeleg. N-ar trebui s-o laşi să rugineasc㠄 aşa, adăugă el.

Lăsă să-i cadă puşca între genunchi şi, rezemându-se pe spate, în locul pe care şedea, îşi sprijini capul de peretele colibei, încrucişându-şi braţele pe piept.

— O puşcă bună, continuă Babalatchi. Ţinteşte departe şi sigur. Mai bună decât asta de aici. Cu vârful

degetelor atinse uşor capătul unui revolver care se ivea din buzunarul din dreapta al jachetei albe a lui Lingard!

— Ia-ţi mâna de-aoolo, spuse Lingard cu iuţeală, însă pe un ton bine dispus şi fără să facă cea mai mică mişcare.

Babalatchi zâmbi şi îşi schimbă locul puţin mai departe.

Un timp şezură în tăcere. Lingard, cu capul înclinat pe spate, privea în jos, pe sub pleoapele lăsate, Ia BabaJ. – ttfhi» i ne (răgea linii invizibile cu degetele pe rogojina dintre picioarele lui. De afară pule.au să-i audă pe Ali. A pe ceilalţi vislaşi pălăvrăgind şi râzând în jurul focului pe care îl aprinseseră în curtea mare şi pustie.

Ei, bine. Ce-i cu omul alb? întrebă Lingard, 11

nişte it.

Parca că Babalatchi nu auzise întrebarea. Continuă

1 nea un timp să traseze schiţe complicate pe duşumea.

I ungard aştepta nemişcat în cele din urmă, malaezul îşi înălţă capul.

— Da! Omul alb. Ştiu! murmură el absent. Omul ăsta alb sau altul... *tuan*, spuse apoi tare cu neaşteptată însufleţire, dumneata eşti un om al mării?

— Mă cunoşti doar. De ce întrebi? spuse Lingard cu vocea scăzută.

— Da. Un om al mării – aşa cum suntem noi. Un adevărat *Orang Laut* *, continuă Babalatchi, gânditor, nu la fel cu ceilalţi oameni albi.

— Sunt la fel cu ceilalţi albi şi nu îmi place să înşir vorbe multe când adevărul este scurt. Am venit aici să-l văd pe omul alb care l-a ajutat pe Lakamba împotriva lui Patalolo, prietenul meu. Arată-mi unde locuieşte omul acela alb; vreau să asculte ce am de spus.

— Să-i vorbeşti doar, *tuan*? De ce să te grăbeşti? Noaptea este lungă şi moartea vine iute – după cum

trebuie să ştii dumneata, care ai împărţit-o la atât de mulţi din neamul meu. Cu mulţi ani în urmă am stat faţă în faţă cu dumneata, cu arma în mână. Nu îţi aminteşti. Am fost la C.armata – departe de aici.

— Nu pot să-mi amintesc de fiecare vagabond care mi-a ieşit în cale, protestă Lingard, cu seriozitate.

— *Hai*! *Hui*! – continuă Babalatchi nemişcat şi visător, a fost cu mulţi ani în urmă. Atunci barba asta – şi uitându-se dintr-odată la barba lui Lingard îşi flutură degetele pe sub propria-i bărbie spână – atunci barba asta era ca aurul în lumină, iar acum este ca spuma unei mări înfuriate.

— Se poate, se poate, spuse Lingard, eu răbdare, plătind involuntar, printr-un oftat uşor, tribut amintirilor evocate de cuvintele lui Babalatchi.

Vieţuise împreună cu malaezii atât de mult timp şi aşa de apropiat, încât extrema încetineală şi deviaţiile modului lor de gândire încetaseră să-l irite prea mult. În noaptea asta, poate, era mai puţin înclinat să fie nerăbdător decât oricând altă dată. Era dispus, dacă nu să-l asculte pe Babalatchi, cel puţin să-l lase să-i vorbească. Era evident pentru el că omul avea ceva de spus, şi spera ea din vorbele lui o rază de lumină să ţâşnească, prin întunericul dens care înconjura inexplicabila trădare, să-i dezvăluie clar – chiar dacă numai pentru o clipă – omul asupra căruia va trebui să execute verdictul dreptăţii. Numai ai dreptăţii! Nimic nu era mai îndepărtat de gândirea lui decât un Lucru atât de inutil cum ar fi fost răzbunarea. Nu dorea decât dreptatea. Era de datoria lui să facă dreptate şi chiar eu propria lui mână. Nu îi plăcea să se gândească în ce fel. Atât pentru el cât şi pentru Babalatchi, se părea că noaptea va fi destul de lungă pentru ceea ce avea de făcut. Dar încă nu îşi lămurise lui însuşi natura acestui lucru şi stătea foarte liniştit şi dispus să tărăgăneze, sub puterea unei porunci căreia i se

supunea. La ce bun să se gândească la ce urma să fac-a? Era un lucru inevitabil şi vremea îndeplinirii acestuia era aproape. Totuşi nu izbutea să-şi pună ordine în amintirile care se îngrămădeau în jurul lui în această colibă rău mirositoare, în timp ce Babalatchi continua să-i vorbească cu o neîntreruptă monotonie, fără vreo mişcare în afară de aceea a buzelor într-o faţă artificial neînsufleţită. Lingard, asemenea unei corăbii ancorate căreia i s-a sfărâmat cârma, sărea dintr-o parte în alta, pe valul iute al amintirilor. Sunetul potolit al vorbelor încete plutea în jurul lui, dar gândurile îi erau pierdute când în contemplarea bucuriilor din trecut şi a luptei din zilele Carimatei, când în uimirea stânjenită i veată de eşuarea raţionamentului său în faţa fatalităţii oarbe a împrejurărilor Care-l determinaseră, cu mulţi ani ia urmă, să salveze pe drumurile Samarangului un l’ugar lihnit de foame, de pe un vas olandez. Cât de mult îi ac”! om! îi plăcuseră siguranţa lui, zelul, i[3] rin la. a ne; i a. Buna lui dispoziţie plină de in: llnf a, i i! M’viiija lui de om goi; l. Îi plăcuseră chiar şi

< „i! i: „lui cel; multe cusururi care, în ochii lui, i în l-ai. I siiujmlice. Şi. Se purta: – „întotdeauna cinstit cu el, chiar de la început, şi se va purta cinstit cu el şi acuma la sfârşit. Acest ultim gând aşternu peste trăsăturile lui Lingard o încruntare hotărâtă şi ameninţătoare. Dinul care urma să facă dreptate şedea cu buzele strânse a inima grea, în timp ce, întunericul liniştit de afară şi luai. I tăcută, păreau să aştepte, cu răsuflarea tăiată, ac: astă dreptate pe care o ţinea în mâna sa – în mâna sa grea, gata să lovească – dar deocamdată deloc dispusă să facă vreo mişcare.

II

BABALATCHI ÎNCETA să mai vorbească. Lingard îşi

3 Orang Laut — stăpînitor al mării.

mişcă puţin picioarele, îşi desprinse mâinile de la piept şi clătină încet din cap. Expunerea evenimentelor din Sambir, relatate din punctul de vedere al şiretului om de Stat, înţelesul acestei expuneri care fusese prins, ici şi colo, de urechile sale neatente, fusese totuşi ca un fir care-l ghida în afara labirintului întunecat al gândurilor sale; şi acum ajunsese la capătul lui, adică dincolo de trecutul încărcat, la lucrurile pe care le impunea cu necesitate prezentul. Cu palmele mâinilor pe genunchi, cu coatele îndepărtate, se uita în jos la Babalatchi care şedea într-o atitudine rigidă, lipsit de expresie şi mut, asemenea unei păpuşi vorbitoare, al cărei mecanism s-a oprit.

— Voi aţi făcut toate astea, spuse Lingard în cele din urmă, şi o să vă pară rău înainte ca vântul uscat să sufle din nou. Abdulla va aduce aici guvernarea olandeză.

Babalatchi făcu un semn eu mâna către intrarea întunecată.

— Acolo sunt păduri. Lakamba guvernează acum ţinutul. Spune-mi, *tuan*, crezi că acei copaci înalţi cunosc numele celui care guvernează? Nu. Se nasc, cresc, trăiesc şi mor – şi nu ştiu nimic şi nu sunt nimic. Şi doar ciste ţara lor.

— Chiar şi un copac mare poate fi doborât eu un topor mic, răspunse Lingard, sec. Şi nu uita, prietene cu un singur ochi, că topoarele sunt făcute de mâini albe. Veţi descoperi acest lucru în curând, de vreme ce aţi ridicat steagul olandez.

— RAy-*wa*! spuse Babalatchi încet. Este scris că pământul aparţine celor care au pielea albă şi inimi tari, însă nebune. Cu cât mai departe se află stăpânul, cu atât mai uşor este pentru sclav, *tuan*! Dumneata erai prea aproape. Glasul dumitale răsuna întotdeauna în urechile noastre. Acum nu va mai fi aşa. Marele Rajah din Batavia este puternic, dar poate fi înşelat. Ar trebui să vorbească

foarte tare ca să poată fi auzit până aici. Însă dacă va fi nevoie să strigăm, atunci el va trebui să audă glasurile multe, care cer protecţie. El nu este decât un om alb.

— Dacă eu i-am vorbit întotdeauna lui Patalolo asemenea unui frate mai mare, a fost pentru binele vostru, pentru binele tuturor, spuse Lingard cu multă gravitate.

— Astea sunt vorbe de om alb, exclamă Babalatchi. Cu o amară satisfacţie. Vă cunosc. Aşa vorbiţi cu toţii în timp ce vă încărcaţi puştile şi vă ascuţiţi, săbiile şi, când sunteţi gata, atunci le spuneţi celor slabi: „Supune-mi-te şi fii fericit, sau mori!” Vo. I, oamenii albi, sunteţi ciudaţi. Credeţi că numai înţelepciunea voastră, virtutea voastră şi fericirea voastră sunt adevărate. Sunteţi mai puternici ticât fiarele sălbatice, însă nu la fel de înţelepţi. Un tiM ru negru e potolit când nu este flămând, voi însă nu. Tigrul cunoaşte diferenţa dintre el, şi acei care pot să vorbească. Voi însă nu înţelegeţi diferenţa dintre voi şi noi – care suntem tot oameni. Sunteţi înţelepţi şi puternici – dar întotdeauna veţi fi nebuni.

Îşi zvârli în sus amândouă mâinile, agitând norul de fum xiormit, suspendat deasupra capului său, şi îşi lăsă palmele deschise să cadă pe duşumeaua şubredă, de fiecare parte a picioarelor sale întinse. Întreaga colibă se scutură. Lingard se uită cu curiozitate la omul de stat iritat.

Apa! *Apa*! Ce înseamnă asta? murmură el cu blâmhţo. Pe ci no am omorât eu aici? Unde sunt puştile mele? Ce am făcut cu? Pe cine am devorat?

BuU-ilulclii lini „li i vorbi cu o politeţe studiată.

Dumin ăla, *huni*, aparţii în irii; i eşti mai asemănăl” i eu îmi l) e, icee, i îţi spun toate vorbele care sunt în liilni i în i. Numai o ainguru dată a fost marea mai l-ai” 1 decât *Rajah Laut*.

Ştii despre asta, nu-i aşa? întrebă Lingard cu un

brusc efort.

Ia i! Am auzit despre corabia dumitale. Şi unii ni bucurat. Nu eu. Printre albii care sunt nişte diavoli, dumneata eşti un om.

Trima Kassi! Îţi aduc mulţumiri, răspunse Lingard eu gravitate.

Babalatchi privi în jos cu un zâmbet sfios, dar faţa., a se întristă, şi când vorbi din nou, glasul îi suna înduri rat.

— Dacă ai fi venit cu o zi mai devreme, *tuan*, ai fi văzut un duşman murind. L-ai fi văzut murind sărac, orb, nefericit, – fără un fiu care să-i sape mormântul şi să cuvinteze despre înţelepciunea şi curajul lui. Da, l-ai fi văzut pe Omar, omul care cu mulţi ani în urmă a luptat împotriva dumitale la Carimata, murind singur, fără vreun prieten de faţă. Amuzantă privelişte pentru dumneata!

— Nu pentru mine, răspunse Lingard. Nici nu mi-am amintit de el până când nu i-ai rostit numele, chiar acum. Dumneata nu ne înţelegi. Noi luptăm, învingem – şi uităm.

— Adevărat, chiar aşa, răspunse Babalatchi, cu rafinată ironie; dumneavoastră, albii, sunteţi atât de mari, încât socotiţi că este un lucru de dispreţuit măcar să vă amintiţi de duşmanii dumneavoastră. Nu! Nu! continuă el pe acelaşi ton – aveţi atâta milă faţă de noi, încât nu mai este loc pentru nicio amintire. Ah, cât de mari şi de buni sunteţi! Totuşi socotesc în mintea mea că atunci când vă aflaţi între dumneavoastră, ştiţi cum să vă reamintiţi. Nu-i aşa, *tuan*?

Lingard nu spuse nimic. Umerii îi tresăriră imperceptibil. Îşi puse revolverul pe genunchi şi îi privi absent piedica.

— Da, continuă Babalatchi prins din nou în mrejele tristeţii, da, a murit în întuneric. Am stat alături de el şi i-am ţinut mâna, însă el nu putea să vadă faţa aceluia care veghea răsuflarea slabă de pe buzele lui. Ea, fata pe care o

blestemase din cauza omului alb, era acolo şi plângea eu faţa acoperită. Omul alb se plimba prin curte şi făcea gălăgie. Din când în când venea la intrare şi se uita la noi cei care jeleam. Privea fix, cu ochi răutăcioşi, şi în clipele acelea m-am bucurat că cel care murea era orb. Asta-i adevărul. M-am bucurat, pentru că nu este bine să vezi ochii unui om alb atunci când se uită prin ei diavolul care sălăşluieşte înăuntru.

— Diavolul! Ha? mormăi Lingard, cu jumătate de glas, către sine însuşi, ca şi când ar fi fost surprins de vreo nouă idee care îţi sare în ochi. Babalatchi continuă:

— La prima oră a dimineţii s-a ridicat – el care era atât de slăbit – şi a spus desluşit câteva vorbe care nu erau gândite pentru urechi omeneşti. Îi ţineam strâns mâna, dar venise timpul pentru conducătorul de oameni viteji, să se ducă printre drept-credincioşii care sunt fericiţi. Cei din gospodăria mea au adus un cearşaf alb şi eu am început să sap o groapă în coliba în care a murit. Ea jelea tare. Omul alb a venit la intrare şi a ţipat. Era supărat. Supărat pentru că ea îşi lovea pieptul şi îşi smulgea părul şi se văita cu ţipete ascuţite, aşa cum trebuie să facă o femeie. Înţelegi ce spun eu, *tuan*? Acest om alb a intrat în colibă, în prada unei furii fără margini, a luat-o de umeri şi a târât-o afară. Da, *tuan*.

L-am văzut pe Omar mort şi am văzut-o pe ea, la picioarele acestui câine alb, care m-a înşelat. I-am văzut faţa cenuşie, ca o ceaţă rece în faptul dimineţii; i-am văzut ochii deschişi la culoare, privind în jos la fiica lui Omar, care izbea pământul cu capul la picioarele lui. La picioarele omului care este robul lui Abdulla. Da, el trăieşte prin voia lui Abdulla. De aceea mi-am stăpânit mâna când am văzut toate acestea. Mi-am stăpânit mâna pentru că acum suntem sub steagul *Orang Blanda*[4] şi

4 Stăp; oirea olandeză.

Abdulla poate vorbi în auzul celui mare. Noi nu trebuie i avem vreun bucluc cu oamenii albi. Abdulla a spus aşa. Şi cu trebui. să mă supun.

! a, nu-i a i? mirii Lingard pe sub mustaţă. Apoi im i: l. ne ea –, îi mânios, o, Babalatchi!

Je. inimi: *„luau*, i i pun; e Dai alatchi, coboi nul Im m. Ili. I mie ne\jp, în alo indikii. Să-i Uite în adâncu

11 le.im *i* i ale un în umihiho menite să îndepărteze pl un, 111111 * Nu sunt. Minai). Sunt numai un om al mării, un *Cnnii-l*. *Nit*. Am fugit din l'aţa neamului dumitale, în multe oi i. Slujitor ia unul – protejat de altul, am oferit iei! i lo, sfatul meu pentru o mână de orez. Cine sunt o ea: s fiu mânios pe un om alb? Ce înseamnă mânia, i.a. I puterea de a lovi? însă voi, albii, ne-aţi luat tot:

l mu mi lui, marea şi puterea de a lovi. Şi nu ne-a fost la ăla nouă, în insule, decât dreptatea voastră, a oamenilor albi; marea voastră dreptate, care nu cunoaşte mila.

Se sculă în picioare şi rămase un moment la intrare, în pilind aerul proaspăt al nopţii, apoi se întoarse şi se rezemă de suportul stâlpului din mijloc, în faţa lui Lingard, care îşi păstrase locul pe sipet. Torţa, consumată aproape până de capăt, ardea cu zgomot. Mici explozii, se produceau în mijlocul flăcării, trimiţând prin vâlvătăi iemegânde puf nituri de fum alb, rotunde şi compacte, nu mai mari decât boabele de mazăre, purtate afară de curantul uşor care venea prin crăpăturile invizibile ale pereţilor de bambus. Când şi când, o scânteie o pornea şovăitor în jos, murea pe drum şi adăuga, pe rogojina de la picioarele stâlpului. O altă pată mică la urmele negre ale scânteilor care se stinseseră mai înainte. În jurul lui

Lingard, aerul, viciat de lucrurile lăsate în paragină din partea de jos şi din jurul colibei, deveni mai greu. Apăsând asupra hotărârilor şi gândurilor lui şi pricinuindu-i o irezistibilă amorţeală a creierului. Se gândea, într-o

stare vecină cu somnul, la el însuşi şi la acel om care voia să-l vadă – care aştepta să-l vadă! îl aştepta ziua şi noaptea… O idee răutăcioasă, dar lipsită de consistenţă, îi trecu prin cap, anume că o astfel de aşteptare nu putea să fie prea plăcută pentru omul acela. Bine, să-l lase să aştepte! îl va vedea destul de curând. Şi pentru cât timp? Cinci secunde – cinci minute – să nu spună nimic – să spună ceva? Ce? Nu! mai bine să-i lase timp să se uite bine la el şi apoi…

Dintr-odată Babalatchi prinse a vorbi cu voce blinda. Lingard clipi, tuşi uşor, şi îşi îndreptă trupul.

— Acum dumneata ştii totul, *tuan*. Lakamba locuieşte în casa întărită a lui Patalolo. Abdulla a început să-şi construiască un depozit de mărfuri din scândură şi piatră; şi acum că Omar a murit, chiar şi eu o să plec din locul acesta şi am să locuiesc la Lakamba, dându-i acestuia sfaturi. Am servit pe mulţi. Cel mai bun dintre ei doarme în pământ într-un cearşaf alb şi nimic nu arată unde-i mormântul lui, decât cenuşa colibei în care a murit. Da, *tuan*! Omul alb a nimicit el singur coliba. Păşea de jur-împrejur; ţinând un tăciune aprins în mână şi strigând la mine să ies afară, strigând la mine, care aruncam pământ peste trupul marelui conducător. Da, jurând în numele Dumnezeului vostru şi al nostru că, dacă nu ne grăbim, o să ne ardă de vii pe mine şi pe ea acolo, înăuntru… *Hai*! Oamenii albi se pricep foarte bine să se poarte ca stăpânii şi sunt înţelepţi. Am târât-o afară, repede!

— Oh, la naiba! exclamă Lingard, apoi continuă în malaeză, vorbind cu gravitate. Ascultă! Omul acela nu este la fel eu alţi oameni albi. Ştii că nu este. Nu este deloc om. Este un… Nu ştiu.

Babalatchi îşi ridică mâna într-un gest de dezaprobare. Ochii lui clipiră şi buzele lui mari, pătate cu roşu, se despărţiră într-un rânjet fără expresie,

descoperind un şir cioturos de dinţi negri, piliţi până la gingie.

— *Haz*! *Hai*! Na ca dumneata. Nu ca dumneata, spuse el sporindu-şi dulceaţa glasului pe măsură ce se apropia de chestiunea ea a mai importantă din mintea sa, din toată această mult aşteptată discuţie. Nu ca dumneata, *tuan*, care eşti la fel eu noi, atâta doar că eşti mai înţelept şi mai puternic. Dar şi el este plin de mare şiretenie şi vorbeşte despre dumneata fără niciun respect, în felul oamenilor albi când vorbesc unul de altul.

Lingard sări de la locul său ca şi când l-ar fi înţepat ceva.

— Vorbeşte de mine! Ce spune? strigă el.

— Ţţţ, *tuan*, protestă Babalatchi liniştit; ce importanţă au vorbele lui, dacă nu este om? Eu sunt un nimic în faţa dumitale – de ce să repet eu vorbele unui om: i! b. Despre altul? S a lăudat lui Abdulla că a învăţat midi din ştiinţa dumitale în anii care au trecut. Alte voiix1 le-om uitat. Într-adevăr, *tuan*, le-am…

Lingând întrerupse brusc, cu un gest dispreţuitor al mâinii, protestele lui Babalatchi şi se reaşeză cu demnitate.

— Eu am să plec, urmă Babalatchi şi omul alb o să rămânu aici, singur cu spiritul celui mort şi cu ea care.1 în L desfătarea inimii lui. El, fiind alb, nu poate sunt i glasul celor care au murit… Spune-mi, *tuan*, eon îi mia el privind la Lingard cu curiozitate, spune-mi, *tuan*. Dumneavoastră, oamenii albi, auziţi vreodată glasurile celor nevăzuţi?

— Nu, răspunse Lingard pentru că aceia pe care nu-i putem vedea, nu vorbesc.

— Nu vorbesc niciodată? Şi niciodată nu se plâng prin sunete care nu sunt vorbe? întrebă Babalatchi cu îndoială. Poate să fie aşa, sau poate că urechile dumneavoastră sunt surde. Noi, malaezii, auzim multe

sunete în preajma locurilor unde sunt îngropaţi morţii. Astă noapte, am auzit… Da, chiar şi eu am auzit… Nu vreau să mai aud, adăugă el nervos. Poate am greşit când am… Sunt lucruri pe care le regret. Supărarea a fost mare în sufletul lui când a murit. Câteodată cred că am greşit… însă nu vreau să mai aud plângerile rostite de guri nevăzute. De aceea eu plec, *tuan*. Duhul lui neliniştit să vorbească duşmanului său, omului alb care nu cunoaşte frica, sau dragostea, sau mila. Nu cunoaşte nimic decât dispreţul şi violenţa. Ara tăcut o greşeală! Am făcut-o» *Hai*! *Hai*!

Rămase un răstimp cu cotul drept rezemat în palma nnâinii stingi, cu degetele mâinii drepte răsfirate pe buze ca pentru a înăbuşi expresia tulburătoarei sale remuşcări. Apoi, după ce aruncă o privire spre torţa arsă aproape până la capăt, se îndreptă către peretele unde se găsea sipetul, bâjbâi pe acolo şi deschise un oblon mare de lemn. Lingard îşi feri picioarele repede, p după colţul sipetului pe care şedea.

— Hei! exclamă el, surprins.

Norul de fum se agită şi pale lente se desprinseră şi ieşiră, unduindu-se, prin noua deschizătură. Flacăra torţei pâlpâi, fâsâi şi se stinse, capătul carbonizat, încă aprins, căzu pe rogojină, de unde Babalatchi îl apucă şi îl aruncă afară prin deschizătura pătrată. Tăciunele descrise o efemeră curbă de lumină roşie şi ajunse la pământ, licărind slab în întunecimea vastă. Babalatchi rămase cu braţul întins în afară, în noaptea pustie.

— Acolo, spuse el. Poţi v dea curtea omului alb, *tuan*, şi cnsa lui.

— Nu p’ H vedea nimic, răspunse Lingard, scoţând îl privi deschizătura oblonului. E prea întuneric.

— Aşteaptă, *tuan*, îl îndemnă Babalatchi. Te-ai uitat mult la torţa aprinsă. În curând o să vezi. Ia seama, *tuan*,

puşca «încărcată.

— Nu are cremene în ea. Nu poţi găsi o piatră de scăpărat pe o rază de o sută de mile în jurul acestui loc, spuse Lingard, contrariat. E o nebunie să încerci să încarci puşca asta.

— Am eu o piatră! O am de la un om foarte înţelept, i foarte credincios, care trăieşte în Menang Kaban. Un om foarte credincios – o piatră care scapără foarte bine. A vorbit mult despre această piatră care scoate. Elntei bune. Şi puşca e bună – ţinteşte drept şi departe. \r ţinti de aici până la uşa casei omului alb, aşa cred, *i van*.

— Tida *ape*. Nu am nevoie de puşca dumitale, murmură Lingard, scrcrtând întunericul fără formă. Aceea te *r* v—i, lucrul acela întunecat de acolo? întrebă el.

MG

— Da, răspunse Babalatchi, aceea este casa lui. Trămv. W acolo prin voia lui Abdulla şi va trăi acolo până «iad… De unde stai, *tuan*, poţi să te uiţi peste gard şi d-a curmezişul curţii drept la uşă, la uşa pe care iese în fiecare dimineaţă, arătând ca vai om care a văzut diavolul în somn.

Lingard îşi trase capul înăuntru. Babalatchi îi atinse umurul cu o mână nesigură.

— Aşteaptă puţin, *tuan*. Şezi liniştit. Acum dimineaţa nu mai este departe, o dimineaţă fără soare, după o înviiple fără stele. Însă o să fie lumină destulă ca să-l vezi pe omul care a spus, nu cu multe zile în urmă, că, datorită lui, ai acum în Sambir mai puţină putere decât un copil.

Simţi un uşor tremur în umărul pe care-şi lăsase mâna, însă o îndepărtă imediat şi începu să pipăie pe «asupra capacului sipetului, în spatele lui Lingard, căul md puşca.

— Ce faci? întrebă Lingard cu nerăbdare. Nu – ţi bate «Ipul cu puşca aceea ruginită. Mai bine ai aprinde o

lumină.

— O lumină! îţi spun, *tuan*, că lumina cerului este în Ute aproape, răspunse Babalatchi, care dăduse acum tir obiectul pe care îl căutase şi, apucându-l de ţeava luncii, îl sprijini cu patul la picioarele sale.

— Poate că este aproape, spuse Lingard, sprijinindu şi amin două coatele pe pervazul ferestrei primitive.1 privind afară. Dar e încă foarte întuneric, observă el i îi în păsare.

Ilabalatchi se foi agitat.

— Nu e bine pentru dumneata să stai acolo unde poţi fi va/. Ut, bombăni el.

De ce nu? întrebă Lingard.

Omul alb doarme, adevărat, explică Babalatchi cu i. Iin! în dar poate să iasă devreme şi are arme.

— A! are arme? întrebă Lingard.

Da, o puşcă scurtă care trage de multe oii – ca… i-a dumitale de aici. Abdulla a trebuit să i-o dea.

Lingard auzi spusele lui Babalatchi însă nu făcu nicio n. Iţe tre’. Ideea că armele de foc pot fi periculoase şi în al îi mimi decât ale sale, nu îi venise în minte bătrânului aventurier şi, în niciun caz, în legătură cu Willems. Era atât de preocupat de gândurile eu privire la ceea ce ei consideră drept o sfântă datorie a sa, încât nu putea să dea vreo atenţie acţiunilor probabile ale unui om la care se gândea – aşa cum cineva se poate gândi la un criminal osândit – cu o indignare mirată, îmbinată cu o milă dispreţuitoare. În timp ce stătea şi privea fix în întunericul care, cu fiecare minut, se subţia în faţa ochilor lui gânditori ca o ceaţă care se împrăştie, Willems îi apărea ca o figură aparţinând în întregime trecutului – o figură care n-ar mai fi putut în niciun fel să intervină din nou în viaţa lui. Hotărârea sa fusese luată şi lucrul era ca şi făcut. În gândurile lui obosite, încheiase cu acest fatal, inexplicabil

şi oribil episod din viaţa lui. Ceea ce era mai rău se întâmplase. În zilele ce vor veni va urma doar răsplata.

Mai îndepărtase câte un duşman din calea sa, o dată sau de două ori, în trecut. Se răfuise, destul de des, pentru motive grave. Căpitanul Tom fusese un bun prieten pentru mulţi; dar era lucru de la sine înţeles şi cunoscut de toţi, de la Honolulu până la Diego Suarez, că duşmăniei căpitanului Tom i-ar fi putut face faţă cu uşurinţă şi un ciung. Nu. Ar fi făcut rău nici unei muşte, după cum afirma el. Adeseori, atâta timp cât musca îl lăsa în pace, Totuşi, un om nu trăieşte ani de zile dincolo de aripa legilor civilizate, fără să-şi elaboreze singur unele idei ciudate despre dreptate. Nimeni, din cei pe care îi cunoştea, nu se îngrijise să-i arate în ce măsură concepţiile sale erau greşite. Nimeni nu-şi irosea timpul opunându-se ideilor lui Lingard despre buna rânduială a lucrurilor – faptul era acceptat în opinia celor ce străbăteau mările de Sud, arhipelagurile din Răsărit, şi nicăieri nu era mai bine înţeles decât în ungherele lumii din afara marilor rute obişnuite, în acele unghere pe care le umplea, fără să întâmpine rezistenţă, ca un stăpân, cu ecourile prezenţei lui zgomotoase. N-are rost să discuţi cu un om care se mândreşte că nu a regretat o singură faptă din viaţa lui, şi al cărui răspuns la o critică, cât de uşoară, este o exclamaţie plină de bună dispoziţie: „Dumneata habar n-ai de toate astea! Eu, dac-ar fi s-o iau de la capăt, la fel aş proceda. Da, domnule!” Asociaţii şi cunoscuţii lui îi acceptau personalitatea, opiniile, faptele, ca lucruri bine stabilite şi care nu pot fi schimbate; urmăreau acţiunile lui, care se desfăşurau pe mai multe planuri, cu o uimire pasivă, amestecată cu acea admiraţie care este tributul de drept cuvenit unui om plin de succes. Însă nimeni nu l-a văzut vreodată în starea sufletească în care era acum. Nimeni nu îl văzuse pe Lingard şovăind sau dând frâu liber

îndoielii, incapabil să ia o hotărâre şi lipsit de voinţa de a acţiona; un Lingard timid şi şovăitor acum, supărat şi totuşi inactiv în minutul următor; un Lingard dezorientat, într-un cuvânt, confruntat cu o situaţie care îl tulbura prin ticăloşia ei gratuită, prin înspăimântătoarea ei nedreptate, şi care, pentru cerul gurii lui aspru şi nerafinat, avea gustul distinct al fumului de sulf din adâncuri le iadului.

Niciodată până acum nu se gândise la o linie de conduită – niciodată nu cugetase cu atâta amărăciune la un lucru de atât de puţină importanţă. Putea să înţeleagă pe un hoţ, un ucigaş, un mincinos, un pirat, chiar pe un rebel – cel mai mare vinovat dintre toţi – şi ar fi ştiut cum să procedeze cu oricare dintre ei; cum să se apere, cum să pedepsească, să facă dreptate fie că era vorba dr propriile lui greşeli, fie că era vorba de o încălcare a di i plaţii, tii. a acum îi părea că va trebui să înfrunte chiar un diavol şi avea o licărire de conştiinţă în el că ar fi putut să se arate nocorespunzător cu această îndatorire. Se simţi dintr-odată bătrân, epuizat şi obosit, din cauza drumului parcurs noaptea şi a convorbirii cu Babalatchi, dezgustat de lume şi sătul de munca lui din trecut şi de aceea care va veni. Pentru prima oară în viaţa lui încetă să mai fie el însuşi şi, ca urmare, se simţi adânc nefericit.

Întunericul uniform din cadrul deschizăturii oblonului păli şi se iviră contururi abia definite, ca şi cum un nou univers lua naştere dintr-un haos întunecat. Contururile se profilau definind forme, deocamdată fără niciun amănunt, indicând doar ici un copac, colo un tufiş, o lizieră neagră de pădure în depărtare; liniile drepte ale unei case, coama unui acoperiş înalt, alături, înăuntrul colibei, Babalatchi, care în ultimele ceasuri fdsese numai un glas convingător, deveni acum o formă omenească care îşi rezema cu imprudenţă bărbia de gura puştii, rotind un ochi neliniştit asupra lunii care reapăruse. Ziua veni cu repeziciune,

posomorâtă, sub apăsarea ceţii de pe râu şi a norilor grei de pe cer – o zi fără culoare şi fără strălucirea soarelui; incompletă, dezamăgitoare şi tristă.

Babalatchi îl trase uşor de mânecă pe Lingard şi, când bătrânul marinar ridică întrebător capul, întinse o mână şi un deget arătător către casa lui Willems, acum vizibilă clar la dreapta şi dincolo de copacul mare din curte.

— Priveşte, *tuan*! – spuse. Acolo locuieşte el, aceea e uşa. Uşa lui. Prin ea o să apară în curând, cu părul în dezordine şi împroşcând blesteme. Aşa este. El e un om alb şi niciodată mulţumit. Cred că este supărat chiar şi în somn. Un om primejdios. Acum cum *tuan* poate să vadă, continuă el cu supunere, uşa se găseşte chiar în faţa acestei deschideri, unde dumneata binevoieşti să şezi; deschidere ascunsă tuturor privirilor. E drept, în faţa ei la mică distanţă. Priveşte, *tuan*, nu-i deloc departe.

— Da. Da. Pot să văd. Am să-l văd când se scoală.

Fără îndoială, *tuan*. Când se scoală… Dacă rămâi aici, el nu o. Să te vadă. Asta-i bine. Niciun ochi nu te v. I \a. Eu o să mă retrag repede şi o să-mi pregătesc singur calmea. Sunt doar un biet om şi trebuie să mă duc la Sambir să-l salut pe Lakamba când deschide ochii. Trebuie să-i fac plecăciuni lui Abdulla care deţine acum puterea – chiar mai multă putere decât dumneata. Dacă rămâi aici, o să-l poţi observa cu uşurinţă pe omul care i s-a lăudat lui Abdulla că ţi-era prieten, chiar pe când se pregătea să-i atace pe acei care te numeau pe dumneata protectorul lor. Da, el a complotat cu Abdulla pentru blestematul acela de steag. Lakamba era orb la minte pe atunci, şi eu am fost înşelat. Însă pe dumneata, *tuan*! Ia aminte, pe dumneata te-a înşelat mai mult. Cu asta s-a lăudat în faţa tuturor oamenilor.

Rezemă puşca încetişor, de perete, lângă fereastră şi

adăugă domol:

— Să plec acum, *tuan*? Ai grijă de puşcă. I-am pus cremenea. Cremenea luată de la omul înţelept, cea care nu dă niciodată greş.

I – mii ia lui Lingard era fixată spre uşa aceea de la distanţă. În raza privirii lui, în spaţiul gol şi cenuşiu al curţii, un porumbel mare zbură leneş către pădure, cu un strigăt tare şi sonor, ca nota unui gong de joasă rezonanţă. Era o pasăre strălucitoare, dar, acum, în lumina mohorâtă a zilei ameninţătoare, apărea neagră ca un corb. Un stol dens de păsări de orez albe se ridică deasupra copacilor cu un ţipăt slab şi rătăci oscilând într-o masă dezordonată care, dintr-odată, se risipi în toate direcţiile, ca şi cum ar fi fost sfărâmată în bucăţi de o explozie fără zgomot. În spatele său, Lingard auzi târşâit de picioare. Erau femeile care părăseau coliba. În cealaltă curte se auzi o voce văitându-se de frig; ajungea până aici Cuarte slabă însă nespus de clară, din vasta tăcere a caselor şi locurilor defrişate, lăsate în părăsire. Babalatchi tuşi discret. De sub casă, loviturile pisăloagelor de lemn care decorticau orezul porniră dintr-odată şi pe neaşteptate. Vocea slabă, în, a clară, din curie, stărui din nou: „Stinge tăciunii, frate!” O altă voce răspunse, tărăgănind rostirea subţire şi modulată ca într-un cântec: „N-ai decât s-o faci singur, porc fricos 1” şi silabele prelungite ale ultimului cuvânt se opriră brusc, ca şi cum omul ar fi căzut într-o groapă adâncă. Babalatchi tuşi din nou, puţin nerăbdător, şi spuse pe un ton confidenţial:

— Crezi că a venit timpul să plec, *tuan*? Vrei să ai j. Iija de puşca mea? Eu sunt un om care ştie să asculte.

11 ascult chiar şi pe Abdulla, care m-a înşelat. Totuşi puşca asta ţinteşte departe şi fără greş – dacă vrei să ştii, *tuan*. Şi am pus în ea două măsuri de pulbere şi trei gloanţe. Da, *tuan*. Acum… poate… eu plec.

Când Babalatchi începu să vorbească, Lingard se întoarse încet şi se uită la el cu privirea tristă şi silnică a unui om bolnav, care se trezeşte la o nouă zi de suferinţă. În timp ce vicleanul om de stat continua să vorbească, sprâncenele lui Lingard se apropiară, ochii i se însufleţiră şi o vână mare, se profilă pe fruntea lui, accentuând o încruntare ameninţătoare. Pe când rostea ultimele cuvinte, Babalatchi se fâstâci, apoi se opri, dezorientat, în faţa privirii neclintite a bătrân ului marinar.

Lingard se ridică. Faţa i se luminase şi se uita acum la îngrijoratul Babalatchi cu o neaşteptată bunăvoinţă.

— Deci asta urmăreai! spuse el, lăsând o mână grea pe umărul supus al lui Babalatchi. Ai crezut că am venit aici ca să-l omor? Ai? Vorbeşte! Tu, câine credincios al unui negustor străin!

— Dar ce altceva, *tuan*? strigă Babalatchi, exasperat în sinceritatea lui. Ce altceva, *tuan*? Aminteşte-ţi ce ţi-a făcut; ne-a otrăvit urechile cu ceea ce a vorbit despre dumneata. Dumneata eşti bărbat. Dacă dumneata nu ai venit să-l omori, *tuan*, atunci, sau eu sunt un prost, sau… Se opti i, îşi lovi cu palma deschisă pieptul gol şi sfârşi într-o şoaptă descurajată: sau dumneata eşti prost, *tuan*.

Lingard îl privi de sus cu o seninătate dispreţuitoare. După îndelungata şi chinuitoarea lui bâjbâială printre fărădelegile obscure ale lui Willems, înşiruirea logică, deşi întortocheată, în care Babalatchi prezentase lucrurile, după mintea lui diplomatică, era pentru Lingard binevenită ca lumina zilei. Era ceva ce până la urmă putea să înţeleagă – efectul clar al unei cauze simple. Se simţi indulgent faţă de acest înţelept dezamăgit.

— Aşadar eşti supărat pe prietenul dumitale, o, omule cu un singur ochi! spuse el încet, aplecându-şi figura aprigă către faţa descompusă a lui Babalatchi. Mi se pare că trebuie să fi avut un mare amestec în ce s-a

întâmplat în Sambir în ultimul timp. Ai? Tu, fiu al unui tată însemnat cu fierul roşu.

— Să piei de mâna dumitale, o, Rajah al mării, dacă vorbele mele nu au fost adevărate! spuse Babalatchi cu o tulburare involuntară. Aici te afli în mijlocul duşmanilor dumitale. Şi el este cel mai mare. Abdulla nu va putea face nimic fără el şi eu nu pot face nimic fără Abdulla. Loveşte-mă, aşa ca să-i loveşti pe toţi!

— Cine eşti tu, exclamă Lingard cu dispreţ – cine eşti tu ca să îndrăzneşti să te numeşti duşmanul meu? Un gunoi! Un nimic! Ieşi afară, continuă el sever. *Lakas*!

Repede! Şterge-o!

Îl împinse pe Babalatchi pe uşă şi îl urmă pe scara scurtă în curte.

13” Proscrisul din arhipelag

Vâslaşii, şezând pe vine lângă foc, îşi întoarseră privirile încet, cu aparentă greutate, către cei doi bărbaţi. Apoi, nepăsători, se strânseră din nou unul lângă altul, întinzând cu tristeţe mâinile deasupra tăciunilor. Femeile st; opriră din lucru şi, cu pisăloagele ridicate, îndreptară priviri repezi şi curioase din întunecimea de sub casă.

— Asta e drumul? întrebă Lingard cu o înclinare a capului către portiţa curţii lui Willems.

— Dacă dumneata îţi cauţi moartea, atunci cu siguranţă că ăsta este drumul! răspunse Babalatchi cu o voce indiferentă, ca şi cum terminase cu toate emoţiile. El locuieşte acolo. El care ţi-a distrus prietenii dumitale, care a grăbit moartea lui Omar, care a complotat cu Abdulla în primul rând împotriva dumitale, şi apoi împotriva mea. Am fost naiv ca un copil. Ruşine!… Dar du-te, *tuan*. Du-te acolo!

— Mă duc unde îmi place, răspunse Lingard, apăsat – şi dumneata poţi să te duci la dracu’; nu mai vreau să am de-a face cu dumneata. Insulele acestor mări se vor

scufunda înainte ca eu, rajah Laut, să slujesc voinţei oricăruia dintre voi. *Tău*? Dar îţi spun un lucru: Nu-mi pasă ce ai să faci cu el după ziua de astăzi. Şi spun asta pentru că sunt milos.

— *Tïda*! Nu fac nimic, replică Babalatchi, dând din cap cu indiferenţă amară. Sunt în mâna lui Abdulla şi nu-mi pasă de el, nici cât dumitale. Nu! Nu! adăugă el, întorcându-se şi pregătindu-se să plece. În dimineaţa asta am învăţat multă înţelepciune. Nu mai există nicăieri bărbaţi. Dumneavoastră albii sunteţi cruzi cu prietenii şi miloşi faţă de duşmani, ceea ce este o treabă de nebuni.

Se îndreptă către marginea râului şi, fără să arunce o singură privire înapoi, dispăru în ceaţa joasă care plutea peste apă şi mai. Lingard îl urmări cu privirea, gânditor. După un timp se învioră şi strigă la vâslaşi:

— *Hai*! Voi de acolo! După ce v-aţi mâncat orezul, aşteptaţi-mă cu vâslele în mâini. Aţi auzit?

— *Ada*, tuan! răspunse Ali prin fumul focului de dimineaţă, fum care se împrăştia jos şi liniştit, deasupra curţii, am auzit!

Lingard deschise încet portiţa, făcu câţiva paşi în curtea goală şi se opri. Simţise în jurul capului o scurtă adiere de vânt care trecu peste el, făcând să tremure fiecare frunză a copacului mare şi dispăru în freamătul abia perceptibil al crengilor şi ramurilor. Instinctiv se uită în sus, împins de impulsul de marinar. Deasupra lui, sub vastitatea cenuşie şi nemişcată a unui cer de furtună, se mişcau *h* joasă înălţime, purtaţi de curent, nori negri în fâşii lungi, şi ghemotoace fără formă, în suluri sinuoase şi spirale chinuite. Deasupra curţii şi a casei plutea, zăbovind, un nor rotund şi întunecat, târând după el o coadă de flamuri încâlcite, ca părul despletit al unei femei care jeleşte.

III

— FEREŞTE-TE!

I Efortul tremurător şi tonul întretăiat şi nepotrivit al strigătului slab îl surprinse pe Lingard mai mult decât neaşteptatul şi grăbitul avertisment, trimis fără să ştie de la cine vine şi cui îi este adresat. În afară de el, nu era nimeni în curte, pe cât putea să vadă. Strigătul nu a fost repetat şi ochii lui atenţi, cercetând cu prudenţă singurătatea ceţoasă a curţii lui Willems, erau întâmpinaţi pretutindeni de stupida nepăsare a lucrurilor neînsufleţite: copacul mare şi întunecat, casa închisă şi fără vedere în afară, gardurile lucitoare de bambus, tufişurile umede şi aplecate – toate aceste lucruri, care, condamnate să contempleze veşnic suferinţele sau bucuriile omenirii, confirmă, prin aspectul lor de rece nepăsare, distanta demnitate a materiei neînsufleţite care înconjoară, lipsită de curiozitate, neclintită, misterele fără odihnă ale vieţii în veşnică schimbare şi fără de sfârşit.

Lingard, păşind într-o parte, astfel ca trunchiul copacului să fie între el şi casă, apoi mişcându-se încet în jurul uneia dintre proptelele ieşite în afară, trebui să facă un pas scurt, ca să evite împrăştierea unei grămezi mici de tăciuni înnegriţi peste care era să calce, de cealaltă parte a proptelei. O bătrânică subţire şi uscată care, pitită îndărătul copacului se uita la casă, se întoarse cu o tresărire spre el, privi cu ochi stinşi şi fără expresie la intrus, apoi, şchiopătând făcu o încercare să se îndepărteze. Păru, totuşi, că-şi dă imediat seama de inutilitatea sau dificultatea actului, se opri, şovăi şi reveni încet, clătinându-se; apoi, după ce clipi trist, se lăsă să cadă în genunchi în cenuşa albă şi, aplecându-se peste grămada de cărbuni care ardea mocnit, îşi umflă obrajii supţi, într-o sforţare hotărâtă de a scoate din scânteile ascunse o flacără folositoare. Lingard se uită în jos la ea, însă bătrânică părea să-şi fi făcut socoteala că restul de

viaţă din trupul ei slab, nu mai era bun pentru nimic altceva decât pentru îndeplinirea simplelor îndatoriri ale gospodăriei şi, aparent, îi refuză o cât de mică atenţie. După ce aşteptă un timp, Lingard întrebă:

— De ce ai strigat, o, soră?

— Te-am văzut iniţiind, rosti ea slab, ţinându-şi mai departe faţa lângă cenuşă, fără să se uite în sus, şi am strigat – să te previn. Era porunca ei. Porunca ei, repetă ea cu un oftat ca un geamăt.

— Şi ea a auzit? urmă Lingard, cu calm şi blândeţe.

Omoplaţii femeii, ieşiţi în afară, se mişcară cu nelinişte sub pânza subţire a tunicii strâmte. Se opinti cu mare greutate în picioare şi se îndreptă, şchiopătând şi mormăind arţăgoasă, către o grămadă de crengi uscate, rezemată de gard.

Lingard, uitându-se alene după ea, auzi zgomotul scândurilor slăbite din încheieturi, care duceau din curte la uşa casei. Îşi întoarse capul dincolo de adăpostul pe care-l alcătuia copacul şi o văzu pe Aissa coborând podeţul casei, spre curte. După ce făcu câţiva paşi grăbiţi către copac, se opri cu un picior înainte, ca şi cum ar fi fost cuprinsă de o spaimă neaşteptată şi ochii ei măriţi priviră în dreapta şi în stânga. Capul îi era descoperit. Un veşmânt albastru o înfăşură de la gât până la picioare, în pliuri strânse, căzând oblic, cu un capăt aruncat peste umăr. O cosiţă din părul negru îi rătăcea pieziş pe piept. Braţele lipite strâns de trap, cu palmele deschise şi degetele întinse, umerii uşor ridicaţi şi înclinarea pe spate a corpului îi dădeau aspectul unei fiinţe sfidătoare, dar nesigure, în faţa loviturii ce urma să vină. Închisese uşa casei în urma ei. Şi, aşa cum stătea de una singură, în lumina nefirească şi ameninţătoare a zilei posomorâte, în neclintirea din jur, îi apărea lui Lingard ca şi cum ar fi fost creată acolo, pe locul acela, din pâcla întunecată a cerului

şi din lucirea slabă a soarelui care se lupta să-şi deschidă o cale prin grosimea norilor, către tristeţea searbădă a lumii.

După ce aruncă o privire scurtă, însă atentă, către casa închisă, Lingard păşi din spatele copacului şi înaintă încet către ea. Oprirea bruscă a ochilor ei, până atunci în mişcare, şi contractarea uşoară a mâinilor, au fost singurele semne pe care le-a dat în momentul când l-a văzut; însă în timp ce el continua să înainteze, de parcă ar fi voit să treacă de ea îndreptându-se către casă, Aissa făcu un pas mare înainte şi, aşezându-se drept în calea lui, î; i, întinse braţele de-a curmezişul. Ochii i se deschiseră larg, buzele i se îndepărtară una de alta, ca într-o încercare nesigură de a vorbi – dar nu rupse prin nici vin sunet tăcerea, plină de înţeles, a întâlnirii lor. Oarecum încurcat, Lingard se opri şi se uită la ea cu o curiozitate severă. După un răstimp, spuse cu calm:

— Lasă-mă să trec. Am venit aici ea să vorbesc unui bărbat. Se ascunde? El te-a trimis?

Aissa făcu un pas mai aproape, braţele îi căzură în lături, apoi le întinse înainte, atingând aproape pieptul lui Lingard.

— El nu ştie ce e frica, spuse ea, vorbind încet, cu o voce tremurătoare, însă clară, şi cu o proiectare înainte a capului.

— Numai propria mea frică este aceea care m-a trimis aici. El doarme.

— A dormit destul, spuse Lingard. Cu voce măsurată. Am venit şi acum este timpul să se trezească. Du-te şi spune-i asta, altfel îl voi chema eu. Îmi cunoaşte bine glasul, îi înlătură braţele cu fermitate, lăsându-i-le să cadă, şi făcu, din nou, gestul de a trece de ea.

— Nu! exclamă ea şi căzu la picioarele lui ca şi cum ar fi fost tăiată de o coasă. Mişcarea ei neaşteptat de bruscă îl făcu să tresară pe Lingard, care păşi îndărăt.

— Ce înseamnă asta? exclamă el într-o şoaptă mirată, apoi adăugă pe un ton de aspră poruncă: Ridică-te!

Se ridică pe dată şi rămase uitându-se la el, supusă şi îiidâejită, temătoare şi totuşi neînfricată, şovăind, ca şi în.il ar fi dorit să fugă, şi totuşi cu o lucire de îndrăz\: „O înteindu-i în ochii care oglindeau, limpede hotăr 1 – i: V a-şi urmări ţelul – chiar până la moarte, l i-a cu o voce severă:

— Pleacă din calea mea! Tu eşti fiica lui Omar şi lbuie să ştii că atunci când bărbaţii se în? ine. Se la lumina zilei, femeile trebuie să rămână tăcute şi să se supună sorţii.

— Femeile! replică ea, cu o violenţă reţinută. Da, sunt o femeie! Ochii dumitale văd asta, o, *Rajah Lăut*, «Iar dumneata poţi vedea şi viaţa mea? Şi eu am auzit

— O, bărbat trecut prin multe lupte – şi eu am auzit vocea armelor de foc. Şi eu am simţit căzând pe capul meu ploaia de ramuri tinere şi de frunze tăiate de gloanţe. Şi eu; tiu cum să privesc în tăcere la feţe furioase şi la mfihi puternice ridicate în sus şi strângând sabia ascuţită. Şi eu am văzut oameni căzând morţi în jurul meu, fără un strigăt de frică sau de durere. Şi eu am vegheat somnul fugarilor osteniţi şi am privit umbrele nopţii pline de ameninţare şi de moarte, cu ochi care nu ştiau nimic decât să facă de strajă. Şi – continuă ea cu o coborâre îndurerată a vocii – am înfruntat marea cea crudă, am ţinut în poala mea capetele acelora care delirau de sete, am luat vâslele din mâinile lor reci şi am făcut în aşa fel încât, cei rămaşi în viaţă să nu ştie că încă un om murise. Eu am făcut toate astea. Cu cât mai mult ai făcut dumneata? Aceasta a fost viaţa mea. A dumitale care a fost?

c’ le spuse şi felul ei de a vorbi îl ţineau pe Lingard nemişcat, atent şi receptiv împotriva voinţei sale. Când încetă să mai vorbească, Aissa răsuflă adânc şi, din pupilele ei încremenite care luceau mari, ferme şi rotunde,

tivite cu o margine îngustă de alb deasupra şi dedesubt, două raze ţâşnite din chiar sufletul ei, îl scormoneau, în dorinţa aprigă de a lumina cele mai ascunse gânduri din inima lui. După o tăcere mai lungă, care a întărit înţelesul cuvintelor ei, Aissa adăugă cu o şoaptă de amară părere de rău:

— Am îngenuncheat la picioarele dumitale! Şi îmi este frică!

— Dumneata, spuse Lingard precaut, uitându-se cu interes la ea – dumneata eşti o femeie a cărei inimă, cred, e destul de mare ca să umple pieptul unui bărbat; totuşi eşti o femeie şi eu, *Rajah Laut*, nu am nimic să-ţi spun.

Ea ascultă aplecându-şi capul într-o mişcare de atenţie forţată şi vocea lui i se păru neaşteptat de distanţată ca sunetul îndepărtat şi nepământesc al glasurilor pe care le auzim în vis, rostind, foarte încet, lucruri uimitoare, crude sau absurde, la care un răspuns nu este cu putinţă. Nu avea nimic să-i spună ei! îşi frânse mâinile, îşi aruncă prin curte acea privire nerăbdătoare şi împrăştiată care nu vede nimic, apoi îşi înălţă ochii către cerul fără de speranţă, de un cenuşiu palid şi un negru în forme rătăcitoare, către doliul fără răgaz al acelui cer fierbinte şi strălucitor de altă dată, care văzuse începutul dragostei ei, care auzise rugăminţile lui şi răspunsurile ei, care fusese martorul bucuriei, cedării ei, şi al înfrângerii lui. Lingard se mişcă puţin şi această uşoară mişcare în imediata ei apropiere transformă gândurile risipite şi amorfe în cuvinte rostite precipitat:

— Aşteaptă! exclamă ea cu o voce înăbuşită şi continuă repede şi cu întreruperi: Stai! Am auzit. Bărbaţii vorbesc adesea în jurul focului, bărbaţii din neamul meu. Şi ei spun de dumneata, care eşti cel dintâi pe mare, spun că în luptă erai surd la ţipetele bărbaţilor, însă după aceea… Nu! Chiar în timp ce luptai, urechile dumitale erau

deschise la glasurile copiilor şi femeilor. Ei spuneau… toate astea. Acum eu, o femeie, eu…

Se întrerupse brusc şi rămase în faţa lui, cu pleoapele căzute şi gura întredeschisă, atât de liniştită încât părea transformată într-o formă omenească fără răsuflare, fără auz şi fără vedere, fără conştiinţa fricii sau a nădejdii, a supărării sau a deznădejdii. În calmul uluitor care i se aşternu pe faţă, un calm disperat şi hotărât, nicio fibră nu i se clintea, în afară de cele două nări delicate, care se ridicau şi se lăsau repede, fluturând în bătăi întrerupte, ca aripile unei păsări prinse în cursă.

— Eu sunt alb, spuse Lingard cu mândrie, uitându-se la ea cu o privire hotărâtă, în care simpla curiozitate începea să cedeze pasul în faţa unei nelinişti compătimitoare, şi oamenii pe care i-ai auzit la focurile de seară vorbeau numai lucruri adevărate. Urechile mele sunt deschise la rugăminţile dumitale. Însă ascultă-mă, înainte de a vorbi. Pentru viaţa dumitale, nu trebuie să-ţi fie teamă. Dumneata poţi să vii chiar acum cu mine şi vei găsi refugiu în gospodăria lui Syed Abdulla, care este de credinţa dumitale. Dar un lucru trebuie să ştii: nimic din ceea ce poţi spune nu va schimba intenţiile mele faţă de omul care acum doarme – sau se ascunde – în casa aceea.

Din nou îndreptă spre el acea privire ca un pumnal, nu mfnioasă ci încărcată de dorinţa intensă şi copleşitoare de a pătrunde orice: fiecare gând, fiecare emoţie, fiecare intenţie; fiecare pornire şi fiecare ezitare dinăuntrul acestui om; dinăuntrul acestei fiinţe străine îmbrăcate în alb. Care se uita la ea, care îi vorbea, care respira ca şi ceilalţi oameni, dar care era mai mare, cu faţa lui roşie, cu părul alb, înconjurat de mister. Era viitorul sub forma unui trup omenesc, era ziua de mâine, ziua care urmează, toate zilele şi toţi anii vieţii ei, stând aici, în faţă, vii şi înconjuraţi de taină, cu tot ce au ei bun şi rău, ascunşi în

pieptul acestui bărbat; a acestui bărbat care putea fi convins, linguşit, implorat, poate mişcat, copleşit; înspăimântat – cine ştie – dacă de la început l-ar putea înţelege! Ea observase răceala dispreţuitoare, ba chiar ameninţătoare, a lui Abdulla; auzise – alarmată, fără să creadă – insinuările sumbre ale lui Babalatchi, aluziil" lui acoperite şi sugestiile învăluite prin care încerca s-o convingă să-l părăsească pe omul alb, devenit acum nefolositor şi a cărui soartă avea să fie preţul pentru pacea asigurată de cel înţelept şi bun, care nu mai are nevoie de el. Şi el – el însuşi! Ea îi rămânea însă credincioasă. Nu exista altcineva. Nimic altceva pentru ea. O să încerce să-i fie credincioasă întotdeauna – toată viaţa! Şi totuşi el se îndepărtase de ea. Cu fiecare zi mai mult. Cu fiecare zi îi apărea tot mai distant şi ea îl urma cu răbdare, cu speranţă, orbeşte şi constant prin toate rătăcirile, pe căile întortocheate ale minţii lui. Îl urma atât cât putea. Totuşi uneori – în ultimul timp foarte des – se simţise pierdută asemenea cuiva rătăcit în desimea lăstărişului încâlcit al unei păduri adânci – pătrunzând prin desiş, până când nu putea să meargă mai departe şi prins în cele din urmă în încâlceala de ramuri şi liane, fără să vadă nimic decât frunze groase, ramuri verzi şi rezistente, cârcei încăpăţânaţi, plante parazite lipite sau agăţate; văzând în faţa ochilor toată această încâlceală, – dar incapabilă să desluşească pământul pe care stătea. Se simţea pierdută într-o pustietate de nepătruns şi adâncă, într-o pustietate lipsită de speranţă, însă plină de surprize; se simţea captivă în mijlocul forfotei unor forţe nevăzute tăcute şi distrugătoare, periculoase şi indiferente, de neînţeles şi puternice. Pentru că fostei om de încredere al lui Hudig îi apărea tot atât de îndepărtat, de strălucitor şi de necesar, ca şi soarele care da viaţă acestor ţinuturi: soarele cerului fără nori care orbeşte şi veştejeşte; soarele binefăcător şi

rău – dătătorul de lumină, de parfum şi de miasme. Îl veghease – îl vegheate de aproape; fascinată de dragoste, fascinată de primejdie. Acum el era singur – nu avea pe nimeni în afară de ea; şi ea vedea – credea că vede – că era un om înfricoşat. Să fi fost posibil una ca asta? El înfricoşat? De ce? Din cauza acestui om alb şi bătrân care trebuia să vină? Care venise! Se poate. Ea auzise de omul acesta dintotdeauna, de când îşi putea aminti. Şi cei mai viteji se temeau de el. Şi acum ce era în mintea acestui om bătrân, care arăta atât de puternic. Ce urma să facă el cu lumina vieţii ei? S-o stingă? Să i-o răpească? Să i-o răpească pentru totdeauna! – pentru totdeauna – şi s-o lase în întuneric… nu în noaptea fremătândă, plină de şoapte încrezătoare, noaptea în care lumea adormită aşteaptă reîntoarcerea strălucirii soarelui; ci în noaptea fără de sfârşit, noaptea mormântului, în care nimic nu respiră, nimic nu mişcă, nimic nu gândeşte – întunericul – adânc şi ultim al frigului şi al tăcerii lipsite de speranţa unui alt răsărit de soare.

Strigă:

— Intenţiile dumitale! Dumneata nu ştii nimic. Eu trebuie…

— Ştiu destul, întrerupse Lingard iritat fără motiv, ca şi cum privirea ei i-ar fi inoculat ceva din propriul ei chin.

Aissa se apropie şi rămase în faţa lui la distanţa braţelor întinse, cu amândouă mâinile pe umerii lui; şi el, surprins de această îndrăzneală, închise şi deschise ochii de două sau trei ori, dându-şi seama de o oarecare emoţie care încolţea în el, izvorâtă din cuvintele ei, din tonul ei, din atingerea ei; o emoţie necunoscută, singulară, pătrunzătoare şi tristă – rezultat al contemplării de aproape a acestei femei stranii, al faptului că era sălbatică şi gingaşă, puternică şi delicată, temătoare şi hotărâtă şi că se găsea prinsă în mod fatal între cele două vieţi ale lor

– a lui şi a celuilalt om alb, ticălosul acela dezgustător.

— Cum poţi să ştii? continuă ea, cu un ton convingător care părea că izvorăşte chiar din inima ei – cum poţi să ştii? Am trăit alături de el toate zilele. Toate nopţile.

11 veghez. Îi urmăresc oi ice răsuflare, orice privire a ochilor, orice mişcare a buzelor. Nu văd nimic altceva. Şi ce altceva ar fi de văzut? Şi nici eu nu înţeleg. Nu-l înţeleg pe el! Pe el! Care este viaţa mea! Pe el, care pentru mine este atât de mare, încât prezenţa lui ascunde pământul şi apa din văzul meu.

Lingard rămase drept, cu mâinile vârâte adânc în buzunarele jachetei. Ochii îi clipeau repede pentru că ea vorbea foarte aproape de faţa lui. Îl tulbura adânc şi îşi dădea seama de efortul pe care îl făcea ca să prindă înţelesul vorbelor ei, deşi tot timpul nu se putea abţine să nu-şi repete că toate astea nu erau de niciun folos.

Aissa adăugă după o pauză:

— A fost un timp când puteam să-l înţeleg. Când ştiam ce se petrece în mintea lui mai bine decât ştia el însuşi. Când îl simţeam. Când îl ţineam strâns… Dar acum a scăpat.

— A scăpat? Cum? S-a dus? strigă Lingard.

— Mi-a scăpat mie, răspunse ea; m-a lăsat singură. Singură. Sunt mereu în apropierea lui. Şi totuşi singură.

Mâinile îi alunecară încet de pe umerii lui Lingard şi braţele îi căzură în lături, nepăsătoare, descurajate, ca şi cum ei atunci – ei, creatură sălbatică, violentă şi ignorantă – i s-ar fi dezvăluit cu claritate în acel moment înspăimântătorul fapt al izolării noastre, al singurătăţii de nepătruns, transparentă, insesizabilă şi eternă, a singurătăţii indescriptibile care înconjoară, învăluie, înveşmântează orice suflet omenesc de la leagăn până la mormânt şi, poate, dincolo de acesta.

— Lyo / Foarte bine. Înţeleg. Faţa lui s-a întors de la dumneata, spuse Lingard. Şi acum ce doreşti?

— Vreau… Am umblat după ajutor… în toate părţile… împotriva bărbaţilor… A tuturor bărbaţilor… Nu ştiu.

La început au venit ei, albii care nu se vedeau şi trimiteau moartea de departe… apoi a venit el. A venit la mine care eram singură şi tristă, A venit; certat cu fraţii de-un neam cu el; mare între oamenii din lumea lui; certat cu acei pe care eu nu i-am văzut; cu cei din neamul lui în care bărbaţii nu au milă şi femeile nu au ruşine. Făcea parte dintre ei şi era mare între ei. Pentru că e mare!

Lingard clătină uşor din cap. Ea se încruntă la el, şi continuă într-o grabă dezordonată:

— Ascultă! Eu l-am văzut. Eu am trăit alături de bărbaţi viteji… şi de şefi. Când a venit el, eram fiica unui cerşetor – a unui orb fără putere şi fără nădejde. El mi-a vorbit ca şi cum aş fi fost mai strălucitoare decât lumina soarelui – mai plăcută decât apa rece a pârâului lângă care ne întâlneam – mai…

Ochii ei neliniştiţi văzură trecând o umbră peste chipul celui care o asculta, ceea ce o făcu să-şi ţină răsuflarea o clipă, apoi să explodeze într-o furie dureroasă, atât de violentă, încât Lingard se simţi împins cu un pas înapoi, ca sub o rafală neaşteptată de vânt. Îşi ridică amândouă mâinile, nepotrivit de părintesc în aspectul lui venerabil, consternat şi liniştitor, în timp ce ea îşi proiectă gâtul înainte şi începu să strige la el.

— Îţi spun că eram totul pentru el. Ştiu asta. Am văzut-o cu ochii mei. Sunt momente când chiar voi oamenii albi, spuneţi adevărul. I-am văzut ochii. I-am simţit ochii, îţi spun. L-am văzut tremurând când mă apropiam de el, când vorbeam, când îl atingeam. Priveşte-mă! Ai fost şi dumneata tânăr. Uită-te la mine. Uită-te, *Rajah Laut*!

Se uită la Lingard fix şi provocator, apoi, întorcându-

şi repede capul, aruncă o privire peste umăr, plină de frică şi umilinţă, către casa aflată sus în spatele ei, întunecată, şubredă şi tăcută, pe stâlpii ei strâmbi.

Ochii lui Lingard îi urmăriră privirea şi rămaseră fixaţi cu prudenţă pe casă. Un minut mai târziu, murmură, aruncându-i o privire bănuitoare:

— Dacă nu ţi-a auzit vocea acum, trebuie să fie departe – sau mort.

— Este aici, şopti ea, puţin mai calmă însă încă neliniştită, este aici. Trei zile a aşteptat. Te-a aşteptat pe dumneata ziua şi noaptea. Şi eu am aşteptat alături de el. Am aşteptat, uitându-mă toată vremea la faţa lui, l. I ochii lui, la gura lui; ascultând cuvintele lui. Cuvinte pe care nu le puteam înţelege. Cuvintele pe care le vorbea ziua. Cuvintele pe care le vorbea noaptea, în somnul lui scurt. Ascultam. Îşi vorbea lui însuşi, umblând în sus şi în jos, aici, pe lângă râu, pe lângă tufişuri. Şi eu îl urmam! Voiam să ştiu şi nu puteam. Era chinuit de lucruri care îl făceau să vorbească în cuvintele neamului lui. Vorbea singur. Nu cu mine. Ce spunea? Ce avea de gând să facă? îi era frică de dumneata? De moarte? Ce era în inima lui?... Frică?... Sau mânie?... Ce dorinţă?... Ce supărare?... Vorbea, vorbea, cuvinte multe. Toată vremea. Şi eu nu puteam să ştiu! Am vrut să-i vorbesc. Era surd pentru mine. L-am urmat în tot locul, pândind vreun cuvânt pe care. Să-l pot înţelege. Însă mintea lui era în ţara neamului său – departe de mine. Când îl atingeam, se supăra – aşa!

Imită mişcarea cuiva care se scutură cu putere de atingerea unei mâini supărătoare, şi se uită la Lingard cu ochi înlăcrimaţi şi dezorientaţi.

După un scurt interval de respiraţie agitată, ca şi cum ar fi rămas fără suflu de pe urma unei alergări sau a unei lupte, se uită în jos şi continuă:

— Zi de zi, noapte de noapte, am trăit observându-l

— Fără să pot vedea ceva. Şi inima mea e grea – grea din cauză că moartea e prezentă şi locuieşte acum printre ei. Nu puteam să cred. Gândeam că îi este teamă. Teamă de dumneata i şi atunci, eu însămi am ştiut ce e teama… Spune-mi, *Rajah Laut*, dumneata ştii ce este teama fără glas, teama tăcerii, teama care vine când nimeni nu este aproape, când nu există nici lupte, nici strigăte, nici feţe furioase sau braţe înarmate!… Teama de care nu există scăpare!

Se opri, îşi fixă privirea din nou asupra lui Lingard care arăta încurcat, şi continuă cu disperare în glas:

— Şi atunci am ştiut că nu o să se lupte cu dumneata! înainte – cu multe zile în urmă – am plecat de aici ca să-l fac să asculte de dorinţa mea. Să-l fac să lovească în oamenii din neamul lui, aşa ca să poată fi al meu – al meu! O, nefericire! Mâna lui, s-a purtat fals cu inimile voastre albe. A lovit drept înainte – împins de dorinţa mea – şi de dorinţa lui pentru mine… Mâna aceea puternică a lovit şi – ce ruşine! – nu a ucis pe nimeni. Lovitura pe care a dat-o, înspăimântătoare însă înşelătoare, a trezit numai ură, fără teamă. În jurul meu totul devenise minciună. Puterea lui era o minciună. Chiar oamenii din neamul meu m-au minţit pe mine – şi pe el. Şi ca să te înfrunte pe dumneata – dumneata, cel mare – nu are pe nimeni alături, în afară de mine! Numai pe mine – cu mâhnirea mea, cu durerea mea, cu slăbiciunea mea. Numai pe mine! Şi mie nici măcar nu vrea să-mi vorbească. Prostul!

Veni drept lângă Lingard, cu înfăţişarea sălbatică şi suspectă a unui nebun care vrea neapărat să şoptească o taină dementă – una din acele taine nenorocite şi groteşti care îţi sfâşie inima; unul din acele gânduri care, asemenea monştrilor – cruzi, fantastici şi trişti – rătăcesc teribil şi fără încetare în noaptea nebuniei. Lingard se uită la ea uluit, însă fără să se clintească. Ea îi vorbi în faţă, cu

voce scăzută:

— El este totul! Totul. Este răsuflarea mea, lui până mea, inima mea… Pleacă… Uită-L… El nu mai are nici curaj şi nici înţelepciune… şi eu mi-am pierdut puterea… Pleacă şi uită-l! Există alţi duşmani. Pe el, lasă-mi-l mie. Odată a fost bărbat… Dumneata eşti prea mare. Nimeni nu ţi se poate împotrivi… Am încercat… Acum ştiu… Acum implor mila dumitale. Lasă-mi-l mie şi pleacă!

Rugăminţile ei erau întretăiate de suspine; de suspine lungi, hohotitoare şi adânci ca valurile din largul mării sub suflarea chinuitoare a unor vânturi puternice; nenorocita epavă a pasiunii ei, a gândurilor ei, a dorinţelor ei, ridicându-se şi coborându-se şi zbătându-se, neagră, sinistră şi sfărâmată, în spuma albă de la picioarele unor stânci neclintite care aparţin pământului solid şi nemişcat. Lingard, păstrând o expresie nepăsătoare, cu privirea fixată asupra casei, simţi cum se revoltă întreaga lui fiinţă în faţa rugăminţii ei; trăi acel sentiment de condamnare, car; este atât de adânc implantat, convingător şi dominator; acea pornire de dezaprobare care e pe jumătate dezgust, pe jumătate teamă vagă şi care se trezeşte în inimile noastre în prezenţa oricărui lucru nefu şi neobişnuit, a oricărui lucru care nu a intrat în tipul conştiinţei noastre; sentimentul blestemat alcătuit din dispreţ, din supărare şi din sensul unei virtuţi superioare care ne lasă surzi, orbi, dispreţuitori şi stupizi faţă de oricine care nu se aseamănă cu noi.

Îi răspunse, la început fără s-o privească, vorbind către casa care îl fascina:

— Nu plec! El a voit să vin – el a voit!… Dumneata trebuie să pleci. Dumneata nu ştii ce-mi ceri. El e un om. Sfârşit. Du-te la oamenii din neamul dumitale. Părăsaşte-l. El este…

Se opri, se uită în jos către ea, cu ochii roşii şi

hotărâţi ca şi cum ar fi căutat un cuvânt corespunzător; apoi, pocni din degete şi adăugă:

— …sfârşit.

Aissa păşi îndărăt, cu ochii în pământ şi îşi apăsă tâmplele cu amândouă mâinile pe care le ridicase spre cap, cu o mişcare înceată şi amplă, plină de un tragism inconştient, Tonul cuvintelor ei era blând şi vibrant, ca o meditaţie cu glas tare. Zise:

— Spune pârâului să nu alerge către râu, spune râului: „A nu alerge către mare. Spune-le-o tare! Spune-le-o cu mânie! Poate se vor supune. Eu gândesc însă că pârâului nu-i va păsa. Pârâului care izvorăşte din coasta colinei şi aleargă către râul cel mare. Nu o să-i pese de Vorbele dumitale; el care sfărâmă pământul din care izvorăşte. Îl sfărâmă, îl mănâncă, îl distruge – ca să se ki abească mai tare către râu – către râul în care se pierde pentru totdeauna… O, *Rajah Laut*!… Nici mie nu îmi pasă.

Se apropie din nou de Lingard, o apropiere înceată, fără voie, ca şi cum ar fi fost împinsă de o mână nevăzută şi adăugă în cuvinte care păreau rupte din ea:

— Nu mi-a păsat de propriul meu tată. De el, care a murit. Mai bine aş fi… Nu ştiu ce am făcut… Eu…

— Ţi-l las în viaţă, spuse Lingard, cu grabă.

Stăteau împreună, încrucişându-şi privirile; ea, dintr-odată uşurată şi Lingard gânditor şi întristat sub un vag simţământ de înfrângere. Nu intenţionase nicio clipă să-l ucidă pe acest individ – niciodată, decât în primul moment de furie, şi aceasta cu mult timp în urmă; zilele de uimire amară nimiciseră furia; lăsaseră în urma lor numai o amară indignare şi o dorinţă amară de dreptate neştirbită. Se simţea nemulţumit şi surprins. Pe neaşteptate dăduse peste o fiinţă omenească – şi încă o femeie – care îl făcuse să-şi dezvăluie voinţa, înainte de vreme. Aceasta fusese o chestiune ce trebuia rezolvată numai între el şi Willems.

Avea senzaţia neplăcută de a fi fost înşelat. Niciodată înainte, în toată viaţa lui, nu îngăduise ca vreo fiinţă muritoare să afle dinainte vreo intenţie de-a sa. Când lucrul era făcut, atunci puteau cu toţii să-l vadă. Şi acum s-a apucat să-i spună ei. Acestei femei! De ce? Nu înţelegea. Gândea că trebuie să fi îmbătrânit – să fi devenit slab; nu-şi dădea seama că o rămăşiţă a tânărului pescar, de odinioară, care dormita în el, se deşteptase dintr-odată, gata, în mod cinstit să-şi închipuie ce-i mai rău, nelăsându-l să asculte tot ce mai avea ea să-i spună: o mărturisire înspăimântătoare. Auzise un glas nedesluşit între el şi ea; un glas care spunea că dacă ea săvârşise o crimă oribilă de dragul acelui ticălos şi dacă ticălosul acum o părăsea, atunci ticălosul trebuie să moară pe dată – lucru care ar fi însemnat chiar mai puţin decât ceea ce se cheamă dreptate. Dar făcuse ea aşa ceva? Oh! Nici vorbă. Ce voia ea să-i spună când el… Trebuia să ştie că, pentru oameni de felul lui Willems, nu există nici favoare şi nici bunăvoinţă.

— Să fie înţeles, spuse el cu încetineală, că îţi dăruiesc viaţa lui nu de milă ci ca o pedeapsă pentru el.

Aissa tresări, urmări fiecare cuvânt de pe buzele lui şi, după ce el sfârşi de vorbit, rămase liniştită şi mută, în imobilitatea surprizei. O singură picătură mare de ploaie, o picătură enormă, străvezie şi grea – ca o lacrimă supraomenească venind drept şi repede de sus, ca şi cum şi-ar fi croit drum prin cerul plumburiu – lovi cu putere pământul uscat dintre ei, împroşcându-l în chip de stea. Aissa îşi frângea mâinile în tulburarea stârnită de o teamă nouă şi de neînţeles. Durerea din şoapta ei era mai pătrunzătoare decât cel mai ascuţit ţipăt.

— Ce pedeapsă? Vrei să-l duci departe de aici? De parte de mine? Ascultă ce am făcut eu… Eu sunt aceea care…

— Ah! exclamă Lingard care se uitase la casă.

— Să nu o crezi! căpitane Lingard, strigă Willems din uşă, unde apăru cu pleoapele umflate şi pieptul gol.

Rămase un timp cu mâinile prinse de cele două laturi ale tocului uşii „se răsuci între ele şi privi cu un aer de nebunie, ca şi cum ar fi fost crucificat acolo. Apoi o porni dintr-odată la fugă, cu capul înainte, în jos pe podeţul care răspundea cu zgomote surde şi scurte la fiecare pas.

Ea îl auzi. Un fior uşor îi străbătu faţa, şi vorbele care îi stăteau pe buze se întoaiseră nerostite în inima ei întunecat) ca no. Pica: „S-au întors printre noroaiele, pietrele şi florile care se găsesc la temelia oricărei inimi.

IV

CÂND A SIMŢIT sub picioare pământul tare al curţii, Willems se opri din fuga sa nesocotită şi veni înainte, cu un pas potolit. Păşea ţeapăn, uitându-se cu mare atenţie la faţa lui Lingard; nu privea nici la dreapta, nici la stânga ci numai la faţa lui Lingard, ca şi când nimic altceva nu ar fi fost pe lume decât acele trăsături familiare şi de temut; acel cap cu păialb, aspru şi sever la care se uita cu un efort stăruitor, asemenea cuiva care încearcă să citească o tipăritură cu litere mici aflată la limita maximă a razei vizuale. De îndată ce picioarele lui Willems lăsară în urmă scândurile podeţului, tăcerea, care fusese întreruptă de bufniturile zgomotoase ale paşilor lui pe lemn, se aşternu din nou asupra curţii; tăcerea cerului înnorat şi a aerului fără vânt, tăcerea mohorâtă a pământului apăsat de suflul neliniştii ameninţătoare, tăcerea lumii care îşi adună puterile ca să reziste furtunii.

Willems îşi croia drum prin această tăcere, simţindu-i rezistenţa, la fiecare pas, simţind-o că devine grea, densă, anevoie de străbătut – de nepătruns şi solidă până la urmă ca o placă de fier. Se opri la aproape şase pkroare de Lingard.

Încercă să spună:

— Nu crede…

Dar un acces de tuse îl făcu să sfârşească propoziţia într-o bolboroseală slabă; un acces de tuse slabă dar profundă care îl cutremură din cap până în picioare, irezistibil şi uşor, ca o avertizare a trecerii de la o mare tărie la o extremă slăbiciune. Imediat după aceasta, înghiţi în sec – ca şi cum înghiţea pietricele, dându-şi capul pe spate; şi Lingard, care se uita la el cu atenţie, îi văzu mărul lui Adam, ascuţit şi triunghiular ca un cap de şarpe, mişcându-se în sus şi în jos, de două ori, sub pielea gâtului. Pe urmă nici acesta nu se mai mişcă. Nimic nu mai mişcă.

— Ei bine, spuse Lingard., şi cu aceste vorbe ajunse pe neaşteptate la sfârşitul vorbirii sale. Mâna sa, în buzunar, se strânse cu putere în jurul patului revolverului, împăigând în afară poala jachetei în timp ce-l fulgera gândul, cât de curând şi cât de iute ar putea să termine cearta cu omul acesta, care dorise atât de arzător să-şi încredinţeze soarta în mâinile lui – şi cât de nepotrivit ar fi acest fii U şit! Nu putea să suporte ideea ca acest om să scape de el, plecând din viaţă; să scape de teamă, de îndoială, de rernuşcare, cufundându-se în certitudinea paşnică a morţii. Acum îl avea în mână. Şi nu era să-l lase să plece – să-l lase să dispară pentru totdeauna, în fumul albastru şi uşor al unui foc de pistol. Mânia crescu în el. Simţi o mânie aprinsă frigându-i inima. Nu pieptul, ci chiar inima, particula de materie, palpitantă şi neostenită, care răspunde oricărei emoţii a sufletului; care tresaltă la bucurie, ia groază sau la mânie.

H

Răsuflă adânc. Putea să vadă înaintea lui pieptul gol al omului, dilatându-se şi revenind sub haina larg deschisă. Privi în lături şi văzu sânul femeii din apropierea lui ridicându-se şi lăsându-se în respiraţii repezi, care-i

mişcau uşor în sus şi în jos mâna, apăsată pe piept cu toate degetele desfăcute şi puţin curbate ca şi cum ar fi apucat cava prea mare pentru măsura ei. Stăteau toţi trei sub ce-: 1 jos, respirând cu greu aerul călduţ, ceţos şi perfid; aerul nirăvitor şi viciat; suflarea morţii care se ţinea de ei sub norii gvv i, care se ura către ei din păduri, din mlaştini, de pe malurile noroioase şi lipsite de apă ale râului înfometat. Şi trecu aproape un minut. Unul din acele minute oare ies în relief, respingătoare şi sumbre, ca insulele mici şi pustii în marea timpului – gata să rănească, nefolositoare ca refugiu. Unul din acele minute în care glasul este redus la tăcere, în timp ce gândurile se agită în minte ca păsările captive într-o colivie, cu salturi disperate, epuizante şi zadarnice.

În timpul acestui minut de tăcere, furia lui Lingard continuă să crească, imensă şi stăpânită, aşa ca un val înspumat care se prăvăleşte peste bancurile de nisip ale ţărmului. Vuietul ei îi umplu urechile. Un vuiet atât de puternic şi atât de înnebunitor încât i se părea că îi va plesni capul, din cauza volumului în continuă creştere a acestui zgomot. Se uită la omul din faţa lui. Această creatură! Acest tip dezgustător care sta drept în picioare, liniştit, ţeapăn, cu ochi împietriţi ca şi cum sufletul lui corupt se evaporase în acea clipă şi carcasa nu avusese încă timpul să se prăbuşească. O fracţiune de secundă avu iluzia şi teama că ticălosul acesta blestemat, ar fi murit acolo, sub privirea furioasă a ochilor săi. Pleoapele lui Willems fluturară, şi tremurul inconştient şi trecător din trupul care se ţinea ţeapăn pe picioare îl exasperă pe Lingard ca o nouă jignire. Individul îndrăzneşte să mişte! îndrăzneşte să clipească, să respire, să existe aici, drept în faţa ochilor săi. Mâna care strângea revolverul se destinse treptat. Pe cât îi creştea accesul de furie, pe atât îi creştea şi dispreţul faţă de instrumentele care perforează sau

înjunghie şi care se interpun între mână şi obiectul urii. Dorea un alt fel de satisfacţie. Cu mâinile goale, cerule! Fără arme de foc. Cu mâinile care puteau să-l apuce de gât, să-i înfrângă apărarea, să-i zdrobească faţa până i-ar face-o de nerecunoscut; mâini care să poată simţi toată disperarea rezistenţei lui şi s-o copleşească în violenta plăcere a unui contact întârziat şi furios, intim şi brutal.

Dădu drumul revolverului, rămase, apoi, şovăind aruncându-şi braţele în lături, păşi înainte – şi totul îi dispăru din vedere. Fără să fie în stare să vadă bărbatul, femeia, pământul, cerul – nu vedea nimic, ca şi cum, cu acel singur salt, lăsase în urmă lumea vizibilă pentru a păşi într-un spaţiu întunecat şi pustiu, în această obscuritate auzi gemete în jurul lui, gemete asemănătoare cu ţipetele melancolice şi jalnice ale păsărilor de mare ce trăiesc pe coastele stâncoase şi singuratice ale marelui ocean. Apoi, dintr-odată, la câteva palme de faţa lui apăru o altă faţă. Faţa celuilalt. Simţi ceva în mâna stângă. Gâtul lui… Ah! mărul lui Adam ca un cap de şarpe care urcă şi coboară… Strânse eu putere. Revenise la lume. Putea să vadă bătaia repede a pleoapelor peste ochii din care nu se zărea decât albul, rânjetul unei buze înălţate, un şir de dinţi strălucind prin perii pleoştiţi ai mustăţii… Dinţi puternici şi albi. Să-i sfarme şi să-i bage pe gâtul acela mincinos… ţji trase înapoi mâna dreaptă, cu pumnul la umăr. Cu încheieturile degetelor proeminente. De sub picioarele lui se înălţară ţipete ca de păsări de mare. Mii de păsări. Ceva îi ţinea picioarele… Ce naiba… Lansă lovitura ca pumnul ţinut în dreptul umărului, simţi un şoc de-a lungul braţului şi îşi dădu seama dintr-odată că lovea ceva inert, care nu opunea rezistenţă. Inima i se strânse de dezamăgire, de furie, de un sentiment de frustrare. Îl împinse cu braţul stâng, deschizând mâna în grabă, ca şi cum ar fi observat că apucase din întâmplare ceva dezgustător – şi văzu cu

ochi stupefiaţi pe Willems mergând de-a-ndărătelea, împleticindu-se cu paşi nesiguri, ţinându-şi mâneca albă a jachetei de-a curmezişul feţei. Urmări cum distanţa dintre ei creştea, în timp ce el stătea nemişcat, fără să fie în stare să-şi dea seama cum de intervenise între ei atât de mult spaţiu gol. Ar fi trebuit să fie altfel. Ar fi trebuit să fi fost foarte aproape unul de celălalt, şi… Ah 1 N-a vrut să lupte, n-a vrut să reziste, n-a vrut să se apere! Javră! Fără îndoială un netrebnic! Era uluit adânc şi amarnic supărat, stăpânit de dezolarea imensă şi fără limite a unui copil mic căruia i se ia cu forţa o jucărie. Strigă neîncrezător:

— O să trişezi până la sfârşit?

fi.

Aşteptă un răspuns. Aştepta neliniştit, cu o nerăbdare care îi părea că îl ridică de pe pământ. Aştepta ea un om care vede cum îi vine din viitor un noroc nemaiauzit sau o nenorocire bruscă. Aştepta un cuvânt, un semn: o oarecare mişcare ameninţătoare. Nimic! Numai doi ochi care nu clipeau, se uitau intens la el, pe deasupra minerii albe. Văzu că braţul ridicat se îndepărtează de faţă şi se lasă de-a lungul trupului. Un braţ într-o mânecă albă, o mânecă albă cu o pată mare pe ea. O pată roşie. Se vedea o rană pe obrazul care sângera. Nasul sângera de asemenea. Sângele şiroia în jos, făcând ca mustaţa să pară o zdreanţă murdară lipită de buză, ce se continua cu o dungă lichidă în josul bărbii tunse, pe o parte a bărbiei. O picătură de sânge atârna, la capătul câtorva fire de păr lipite împreună; atârnă câtva timp apoi pică pe pământ. Urmară altele mai multe, picurând una după alta, într-un şirag strâns. Una se lăsă pe piept şi alunecă pe dată în jos cu repeziciune şi pe un drum întortocheat, ca o mică insectă care fuge. În trecere, lăsase pe pielea albă o dâră îngustă de culoare închisă. Lingard o privi, privi picăturile minuscule şi în mişcare, privi tot ce făcuse, cu o ascunsă

satisfacţie, cu furie, cu regret. Fapta lui nu prea avea aspectul unui act de dreptate. Simţea dorinţa să se apropie de el, să-l audă spunând ceva, să-l audă rostind ceva cumplit şi plin de ură care ar îndreptăţi violenţa loviturii. Făcu o încercare să se mişte şi îşi dădu seama de o înlănţuire strânsă a picioarelor, chiar deasupra gleznelor. Instinctiv, izbi cu un picior, care scăpă din încercuire şi simţi pe dată că toată strânsoarea trece pe celălalt picior. O încercuire caldă, disperată şi delicată de braţe omeneşti. Se uită în jos uluit. Văzu trupul femeii întins în lungime, lipit de pământ ca un covor albastru închis. Se târa cu faţa în jos, ţinându-se de piciorul lui cu amândouă mâinile, într-o îmbrăţişare tenace. Îi văzu creştetul capului şi părul lung şi negru împrăştiindunse peste piciorul lui şi pe pământul bătătorit, în jurul piciorului pe care nici nu şi-l putea vedea. Auzea suspinul scurt şi repetat al răsuflării ei. Îşi imagină faţa nevăzută, lipită de călcâiul lui. Dacă ar fi lovit în faţa aceea, putea să se elibereze. Nu îndrăzni să se mişte şi strigă de sus în jos:

— Dă-mi drumul! Dă-mi drumul! Dă-mi drumul!

Singurul rezultat al strigătului său a fost o înlănţuire şi mai mare a braţelor ei. Cu o mare sforţare încercă să-şi aducă piciorul drept lângă cel stâng şi, parţial, reuşi. Auzise distinct frecarea trupului ei de pământ pe când o smucea cu piciorul. Încercă să se elibereze trăgându-şi în sus piciorul. Lovi cu talpa în pământ. Atunci auzi o voce. Spuiiând brusc:

— Încet, căpitane Lingard, încet!

Ochii lui se întoarseră spre Willems la sunetul acelui glas şi, într-o redeşteptare bruscă a amintirilor adormite, Lingard rămase dintr-odată nemişcat, calmat de sunetul clar al cuvintelor care îi erau bine cunoscute. Era calm ca în zilele de demult, când făceau comerţ împreună şi când Willems îi era tovarăş de încredere şi folositor în locurile

primejdioase din afara rutelor obişnuite; când acest flăcău, care ştia să se stăpânească cu mult mai bine decât el, l-a scăpat de multe necazuri, l-a oprit de la multe nete de violenţă pripită, prin prevenirea la timp cu bună dispoziţie; printr-o şoaptă sau un strigăt: „Încet, căpitane Lingard, încet!” „Deştept băiat!” „El îl crescuse. Cel mai deştept băiat din insule. Numai dacă ar fi rămas cu el, atunci toate acestea… Strigă către Willems:

— Spune-i să-mi dea drumul, sau…

Îl auzi pe Willems strigând ceva, aşteptă puţin, apoi se uită vag în jos şi văzu femeia încă întinsă la pământ, cu totul mută. Cu totul nemişcată şi cu capul la picioarele lui. Simţi o nerăbdare care, oarecum, aducea a frică.

— Cere-i să plece, să plece de aici, Willems, îţi spun! M-am săturat de toate astea, strigă el din nou.

— Bine, căpitane Lingard, răspunse vocea calmă a lui Willems, ţi-a dat drumul. Ia-ţi piciorul de pe părul ei; nu poate să se ridice.

Lingard sări în lături, şi se răsuci repede. Aissa se ridică, acoperindu-şi faţa cu amândouă mâinile, apoi se întoarse încet pe călcâie şi se uită la bărbat. Willems se ţinea foarte drept, însă era nesigur pe picioarele sale şi se mişca aproape în acelaşi loc, ca un om beat încercând să-şi menţină echilibrul. După ce îl privi câtva timp, Lingard îi spuse, ranchiunos şi iritat:

— Ce-ai de spus în apărarea ta?

Willems porni să se apropie de el. Mergea încet, clătii aându-se puţin înaintea fiecărui pas şi Lingard îl văzu (h: rându-şi mâna la faţă, apoi ridicând-o la ochi şi privind-o, ca şi cum ar fi avut acolo, ascuns în căuşul palmei, vreun obiect, mic pe care ar fi vrut să-l examineze în taină.

Dintr-odată, cu o mişcare bruscă, mâna îi căzu în jos, pe haină, lăsând în urmă-i o pată lunguiaţă.

— Frumoasă treabă! spuse Willems.

Stătea înaintea lui Lingard, cu unul din ochi înfundat adânc în umflătura care creştea pe obrazul său, repetând încă, mecanic, cu mâna, mişcarea de a-şi pipăi faţa contuzionată. Şi de fiecare dată când făcea acest gest, îşi apăsa apoi palma pe un loc curat de pe jachetă, acoperind bumbacul alb cu urme de sânge ca lăsate parcă de vreo mână deformată şi monstruoasă. Lingard nu spunea nimic, continuând să se uite. În cele din urmă, Willems renunţă să-şi mai oprească sângele şi rămase cu braţele atârnând de fiecare parte, cu faţa ţeapănă şi desfigurată sub petele de sânge coagulat. Părea să fi fost aşezat acolo ca un semnal de avertizare: o figură de neînţeles, marcată peste tot de semne înspăimântătoare şi simbolice, cu semnificaţie de moarte. Vorbind cu greutate, repetă pe un ton plin de reproş:

— Frumoasă treabă!

— La urma urmei, răspunse Lingard cu amărăciune, am avut o părere prea bună despre tine.

— Şi eu despre dumneata. Nu-ţi dai seama că puteam să-l fi omorât pe nerodul acela, să fi ars totul până în temelie i-a fi măturat tot de pe faţa pământului. N-ai fi f; a: i, t mai mult decât o grămadă de cenuşă, dacă aş fi vrut. Puteam să fac toate astea. Şi n-am făcut-o.

— Nu ai putut. Nu ai îndrăznit. Ticălosule! – strigă Lingard.

— La ce foloseşte să-mi arunci insulte?

— Adevărat, replică Lingard, nu există insultă îndeajuns de gravă pentru tine.

Urmă un scurt moment de tăcere. La auzul schimbului rapid de cuvinte, Aissa se ridică de pe pământ, unde stătuse prosternată într-o atitudine de tristeţe şi descurajare şi; –, e apropie de cei doi bărbaţi. Stătea deoparte şi privea încordată. Ochii ei urmăreau pe buzele care se mişcau tremurul ultimelor cuvinte, apoi săreau

într-o fulgerare la cealaltă faţă, luând-o înaintea primului tremur al buzelor pe punctul de a vorbi. Se uita neajutorată, dezorientată, cu o sforţare disperată a creierului, cu ochii iuţi şi tulburaţi ai aceluia care, pentru a-şi salva viaţa, încearcă să pătrundă înţelesul unor fraze pronunţate într-o limbă străină: înţelesul de rău augur şi fatal, care se ascunde în sunetele cuvintelor misterioase, în sunetele surprinzătoare, necunoscute şi – stranii.

Willems lăsă ca ultimele cuvinte ale lui Lingard să treacă neobservate; părea chiar că, printr-o uşoară mişcare a mâinii le împingea pe drumul unde se unea cu celelalte umbre ale trecutului. Apoi spuse:

— M-ai lovit; m-ai insultat…

— Te-am insultat pe tine! întrerupse Lingard, pătimaş. Cine – ce poate să te insulte pe tine… pe tine…?

Se înecă, făcu un pas înainte.

— Încet, încet! – spuse Willems, cu calm. Îţi spun că n-am să mă lupt cu dumneata. Îţi este destul de limpede că n-am s-o fac. N-o să ridic un deget.

Pe când vorbea punctând fiecare cuvânt cu o uşoară mişcare a capului, se iuta fix la Lingard, cu ochiul drept deschis şi mare, cu cel stâng mic şi aproape închis din cauza umflăturii unei jumătăţi de faţă, care apărea proeminentă, căzută într-o parte, asemenea feţelor văzute într-o oglindă concavă. Şi stăteau exact unul în faţa celuilalt: unul înalt, slăbit şi desfigurat; celălalt înalt, puternic şi aspru.

Willems continuă:

— Dacă aş fi vrut să te rănesc sau să te distrug, era uşor. Am stat în pragul uşii destul cât să apăs pe un trăgaci – şi doar ştii că ţintesc bine.

— Cu siguranţă nu m-ai fi nimerit – spuse Lingard. Pentru că există sub cer ceva ce se numeşte dreptate.

Rezonanţa acestui cuvânt în gura lui îl făcu să se

oprească, încurcat, pentru că semăna cu un reproş neaşteptat, la care nu avea răspuns. Furia pentru mândria sa ofensată, furia pentru inima sa ofensată, se terminaseră odată cu lovitura pe care o dăduse; nu mai rămăsese nimic în afară de sentimentul unei imense infamii – ceva vag, dezgustător şi teribil, care părea că-l înconjoară din toate părţile, că-i dă târcoale cu mişcări din umbră şi furişate, ca o bandă de asasini în întunecimea unor locuri întinse şi nesigure. Exista, oare, sub cer, ceva ce să semene cu dreptatea? îl măsură pe omul din faţa sa cu o privire lungă şi atât de intensă încât părea că vede prin el şi, până la urmă, nu mai văzu decât o ceaţă plutitoare şi nestatornică de forma unei fiinţe omeneşti. Şi aceasta se va împrăştia oare înainte de prima suflare a brizei şi nu va lăsa nimic în urmă? Nimic care să poată fi atins? Niciun motiv, nicio raţiune, nicio cauză, nimic care să justifice, pentru inima lui simplă, acţiunile stranii ale Providenţei care îngăduie unei atari fiinţe să trăiască, să mintă, să facă rău; care îi dădea ochi să cerceteze, gură să înşele şi un creier care să plănuiască trădări ticăloase. Să le plănuiască, să le execute – şi totuşi să continue să respire, să se mişte, să dea ochi cu oamenii, să le vorbească, neruşinat şi sigur. El, el însuşi, simţea o ruşine de netolerat pe când se uita la creatura din faţa lui. Simţi oarecum greutatea răspunderii sale pentru existenţa ei în continuare; şi era atât de îngrozit de acest gând încât, dacă s-ar fi sfârşit lumea în acel moment, dacă s-ar fi prăbuşit, dacă s-ar fi destrămat rostogolindu-se în bucăţi sub picioarele lui, nu ar fi încercat nici cea mai mică surpriză.

Vocea lui Willems îl făcu să tresară cu violenţă. Îi spunea:

— Eu am dus întotdeauna o viaţă corectă, ştii bine că este. Întotdeauna m-ai lăudat pentru statornicia mea; ştii că ai făcut-o, şi dumneata mai ştii că eu nu am furat

niciodată dacă la aşa ceva te gândeşti. Am împrumutat. Ştii doar că am restituit. A fost o eroare de judecată. Ţine însă seama de poziţia mea acolo. Am fost puţin cam ghinionist în afacerile mele personale şi am făcut datorii. Puteam oare să mă las compromis în faţa tuturor acelor oameni care mă invidiau? Toate astea au trecut însă. A fost o eroare de judecată. Am plătit pentru greşeala mea. O eroare de judecată. Am plătit pentru ea.

Lingard, încremenit într-o tăcere deplină, se uita 5 n jos. Se uita în jos la picioarele goale ale lui Willems. Apoi, când celălalt se opri, repetă cu un ton lipsit de expresie:

— O eroare de judecată…

— Da, spuse tărăgănat Willems, cu un aer gânditor; apoi continuă cu o animaţie crescândă.

— Aşa cum am spus, am dus întotdeauna o viaţă cumpătată. Mai cumpătată decât Hudig – sau decât dimineaţa. Da, decât dumneata. Beam puţin, jucam puţin. Cine nu face asta? Eu aveam principii de pe când eram băiat. Afacerile sunt afaceri şi niciodată nu am făcut vreo măgărie. Pe proşti nu i-am respectat niciodată. Trebuiau să sufere de pe urma prostiei lor când aveaţi de-a face cu mine. Răul se găsea în ei, nu în mine. Însă în ceea ce priveşte principiile, e altă chestiune. M-am ţinut departe de femei. Le consideram drept o chestiune interzisă – nu aveam timp de ele – şi le dispreţuiam. Acum le urăsc!

Îşi scoase puţin limba; o limbă al cărei vârf roz şi umed se mişca încoace şi încolo, ca o făptură însufleţită, independentă, sub buza umflată şi înnegrită; atinse cu vârful degetelor rana de pe obraz şi o pipăi de jur-împrejur, cu precauţie; iar partea nevătămată a feţei lui păru, un moment, preocupată şi neliniştită de starea celeilalte părţi, care era atât de dureroasă şi de ţeapănă.

Reîncepu să vorbească şi vocea lui vibră ea sub stăpânirea unei emoţii înăbuşite.

— Întreab-o pe nevastă-mea, când o vezi în Macassar, dacă nu am motiv să o urăsc. Era un nimic şi eu am făcut-o doamna Willems. O fată metisă! întreab-o cum şi-a arătat recunoştinţa faţă de mine. Întreab-o… Nu contează asta. Ei bine, ai venit dumneata şi m-ai aruncat aici ca pe o grămadă de gunoi; m-ai aruncat aici şi m-ai lăsat fără nimic de făcut, fără nicio amintire plăcută la care să mă gândesc – şi cu al naibii de puţin de nădăjduit. M-ai lăsat aici pe mâna acelui prost, Almayer, care mă bănuia de ceva. De ce? Numai dracu' ştie. Însă ei m-a bănuit şi m-a urât de la început; presupun pentru că mi-ai arătat prietenie. Oh! Puteam să citesc în sufletul lui ca într-o carte. Nu are adâncimi în suflet, partenerul dumitale din Sambir, însă ştie să se facă antipatic. Treceau lunile. Credeam că o să mor de urât, din cauza gândurilor mele, din cauza regretelor. Şi atunci…

Făcu un pas iute mai aproape de Lingard şi, de parcă ar fi fost mişcată de acelaşi gând, de acelaşi instinct, de pornirea voinţei lui, Aiasa veni şi ea mai aproape de Lir. I; ind. Stăteau acum într-un grup strâns, şi cei doi bărbaţi puteau să simtă că aerul calm dintre feţele lor era agitat de răsuflarea uşoară. A femeii neliniştite care îi învăluia pe amândoi în privirea care nu înţelegea, disperată şi curioasă, a ochilor ei sălbatici şi trişti.

V

WILLEMS ÎNTOARSE puţin capul şi vorbi cu glas scăzut:

— Uită-te la asta, spuse el, cu o mişcare aproape imperceptibilă a capului spre femeia, către care îşi îndreptase umărul. Uită-te la asta! Să nu o crezi! Ce ţi-a spus? Ce? Eu am adormit. În cele din urmă a trebuit să dorm. Te aşteptasem trei zile şi trei nopţi. Trebuia să dorm odată. Nu-i aşa? I-am spus ei să rămână trează, să fie atentă şi să mă cheme de îndată ce vii. A stat trează. Nu

crede ce spune ea. De altfel nu te încrede în nicio femeie. Cine poate spune ce este în capul lor? Nimeni. Nu poţi şti nimic. Singurul lucru pe care poţi să-l ştii este că una gândesc şi alta vorbesc. Trăiesc alături de tine. Par că te urăsc sau par că te iubesc; te alintă sau te chinuie; te azvârle departe sau se lipesc de tine mai strâns decât pielea, pentru vreun motiv al lor ascuns şi teribil – pe care tu nu poţi niciodată să-l ştii. Uită-te la ea şi uită-te la mine. La mine! sunt opera ei diabolică. Ceţia spus?

Glasul îi deveni o şoaptă. Lingard ascultă cu mare atenţie, sprijinindu-şi bărbia într-o mână. Care strângea o bună parte din barba lui albă. Cotul îi era sprijinit în palma celeilalte mâini şi ochii îi erau pironiţi în pământ. Murmură fără să-şi ridice privirea:

— Mi-a cerut să-ţi cruţ viaţa – dacă vrei să ştii – ca şi cum viaţa ta ar merita ceva.

— Şi timp de trei zile mi-a cerut să ţi-o iau pe a dumitale, spuse Willems repede. Trei zile nu mi-a dat niciun pic de răgaz. Nicio clipă nu era liniştită. Punea la cale cum să fii pândit. Căuta peste tot locuri unde aş fi putut să mă ascund şi să-ţi trimit un glonte sigur pe când ai fi venit încoace. Acesta este adevărul. Îţi dau cuvântul meu.

— Cuvântul tău, murmură Lingard eu dispreţ.

Willems nu-l luă în seamă.

— Ah! E o fiinţă feroce, continuă el. Dumneata nu ştii… Voiam să-mi trec timpul – să fac ceva – să am ceva la care să mă gândesc – să uit de necazurile mele până urma să te întorci. Şi-o vezi – m-a luat de parcă nu mi-aş fi aparţinut mie însumi. Aşa a făcut. Nu ştiam că exista în mine ceva pe care ea putea pune stăpânire. Ea, o sălbatică, eu, un european civilizat şi deştept. Ea care nu ştie mai mult decât ştie un animal sălbatic! Ei bine, ea a descoperit în mine acel ceva. A descoperit, şi de atunci am

fost pierdut, am ştiut lucrul ăsta. M-a chinuit. Eram gata să fac orice. Am rezistat – însă eram gata la orice. Ştiam şi asta. Şi mă înspăimânta mai mult decât orice; mai mult decât propriile mele suferinţe; era destul de îngrozitor, te asigur.

Lingard asculta, fascinat şi uimit ca un copil care ascultă o poveste şi, când Willems se opri să respire, îşi mişcă puţin picioarele.

— Ce spune el? strigă Aissa dintr-odată.

Cei doi bărbaţi o priviră o clipă, apoi se priviră unul pe celălalt.

Willems începu din nou, vorbind repezit:

— Am încercat să fac ceva. S-o smulg dintre aceşti oameni. M-am dus la Almayer; cel mai mare prost pe care dumneata vreodată... Apoi a venit Abdulla – şi ea a plecat de lângă mine. Însă luase cu ea ceva din mine, ceva pe care trebuia să-l recapăt. Trebuia să-l recapăt. În ceea ce te priveşte pe dumneata, schimbarea de aici trebuia să se întâmple, mai curând sau mai târziu; nu puteai să rămâi aici, stăpân, pentru totdeauna. Nu ceea ce am făcut mă obsedează şi mă chinuieşte pe mine. Ci întrebarea „pentru ce?” Nebunia este cea care m-a adus aici. Este starea aceea care a dat peste mine. Şi care ar putea da din nou într-o bună zi.

— Atunci, însă, nu va mai vătăma pe nimeni, ţi-o promit, spuse Lingard cu înţeles.

Willems se uită la el pentru un moment cu o privire goală, apoi continuă:

— Am luptat împotriva ei. Ea m-a incitat la violenţă *şi* la omor. Nimeni nu ştie de ce. Ea m-a împins, tot timpul, cu stăruinţă, cu disperare. Din fericire, Abdulla a fost un om cu judecată. Nu ştiu ce aş fi făcut. Mă ţinea sub puterea ei. Mă ţinea sub puterea ei, ca un coşmar care este în acelaşi timp cumplit şi plăcut. Încet, încet, viaţa s-a schimbat. M-

am deşteptat. M-am găsit lângă un animal la fel de periculos ca o pisică sălbatică. Dumneata nu şi îl privi ce am trecut. Tatăl ei a încercat să mă omoare – şi ea aproape că l-a omorât pe el. Cred că nu s-ar fi dat înapoi de la nimic. Nu ştiu care din ei era mai îngrozitor. Nu s-ar fi dat înapoi de la nimic ca să-şi apere ce era al ei. Şi când mă gândesc că eu eram acela… eu… Willems… O urăsc. Mâine ar putea să dorească viaţa mea. Cum pot să ştiu ce se petrece în ea? S-ar putea ca următorul pe care vrea să-l ucidă, să fiu eu.

Se opri tremurând puternic, apoi adăugă cu o voce înspăimântată:

— Nu vreau să mor aici.

— Nu vrei? – spuse Lingard, gânditor.

Willems se întoarse către Aissa şi arătă către ea cu urs deget osos.

— Priveşte-o! E întotdeauna aici. E întotdeauna pe aproape. Întotdeauna urmărind, urmărind… ceva. Uită-te la ochii ei. Vezi ce mari sunt? Vezi ce fix privesc? Să nu crezi că poate să i închidă aşa cum fac fiinţele omeneşti. Nici nu cred că o face vreodată. Adorm, dacă pot, sub privirea lor fixă şi când mă trezesc îi văd fixaţi asupra mea şi mişcându-se nu mai mult decât ochii unui cadavru. Când sunt liniştit, sunt liniştiţi şi ei. Pe Dumnezeul meu! Nu poate să-i mişte până nu mă urnesc eu din loc, şi atunci mă urmează ca doi temniceri. Mă pândesc; când mă opresc, par că aşteaptă eu răbdare, scânteind, clipa când nu sunt atent – gata să înfăptuiască ceva. Să înfăptuiască ceva oribil. Uită-te la ei! Nu poţi vedea nimic în ochii ei. Sunt mari, ameninţători – şi goi. Ochii unei sălbatice; ai unei făpturi blestemate! îmi pricinuiesc durere! Îţi jur că nu-i pot îndura! Ia-mă de aici! Eu sunt alb! Pe de-a întregul!

Striga către cerul posomorât, proclamându-şi, sub încruntarea norilor groşi, descendenţa sa pură şi

superioară.

Striga cu capul înălţat, cu braţele agitându-se dezordonat; slab, zdrenţuit, desfigurat; un nebun înalt făcând larmă mare pentru ceva ce nu se vedea; o fiinţă absurdă, respingătoare, patetică şi comică.

Lingard, care se uita în jos ca absorbit în gânduri adânci, îndreptă spre el o privire repede pe sub sprâncene; Aissa Stătea cu mâinile împreunate. De cealaltă parte a curţii, femeia bătrână, ca o apariţie confuză şi neputincioasă, se ridică, fără zgomot, ca să se uite, apoi se lăsă din nou cu o mişcare furişă şi se ghemui deasupra focului puţin strălucitor. Vocea lui Willems umplea curtea, ridicându-se din ce în ce mai tare, cu fiecare cuvânt şi apoi, dintr-odată, când ajunse la culme, se opri scurt – ca apa care a terminat să se scurgă dintr-un vas răsturnat. De îndată ce Willems tăcu, tunetul păru să-şi reia îndatoririle, cu un uruit gros venind de pe colinele dinăuntrul ţinutului. Zgomotul se apropia cu bubuieli confuze care continuau să crească, umflându-se într-un tumult de zgomote care veni mai aproape, se năpusti în josul râului, trecu pe alături cu un duduit năprasnic – şi dintr-odată zgomotul slăbi, stingându-se în Repetări monotone şi înăbuşite prin sinu zit Iţii’s fără de sfârşit ale ipalurilor joaşp. Deasupra marilor păduri, deasupra mulţimii nesfârşite de copaci încremeniţi – deasupra întregii acestei lumi vii, imense, nemişcate şi mute – tăcerea, care se reaşezase în urma tumultului trecător, rămase în aer tot atât de adâncă şi completă ca şi cum nu ar fi fost tulburată de la începutul Veacurilor. Apoi, după un timp, prin această tăcere, ajunse la urechile lui Lingard vocea râului care curgea; o voce scăzută, discretă şi tristă ca glasurile stăruitoare şi blânde care vorbesc despre trecut, în tăcerea viselor. V

Simţi un gol mare în inimă. Îi părea că înăuntrul pieptului său se făcuse un spaţiu mare fără de lumină, în

care gândurile sale rătăceau dezolate, fără putinţă de scăpare, fără putinţa de a rămâne, de a muri, de a se risipi – ca să-l mântuiască de înspăimântătoarea apăsare a existenţei lor. Vorbe, fapte, supărare, iertare toate îi apăreau la fel de nefolositoare şi de vane, îi apăreau nesatisfăcătoare, nemeritând efortul mâinii sau al creierului de care era nwoie pentru a le da viaţă. Nu putea să înţeleagă de ce n-ar fi rămas acolo, fără să facă nimic, până la sfârşitul timpurilor. Simţi ceva, ceva ca un lanţ greu, care îl ţinea pe loc. Da, nu era cu putinţă. Se trase puţin în spatele lui Willems şi Aissei, lăsându-i pe amândoi unul lângă altul, apoi se opri şi se uită la ei. Bărbatul şi femeia îi apărură mult mai îndepărtaţi decât erau în realitate. Făcuse doar vreo trei paşi îndărăt, însă crezu un moment, că încă un pas l-ar fi îndepărtat pentru totdeauna, dincolo de distanţa la care răzbeşte sunetul. Îi apăreau oarecum sub dimensiunile normale, cu contururi clar definite, ca cele ale figurilor sculptate eu o mare precizie a detaliului şi finisate cu extremă atenţie, de o mână îndemânatică. Îşi adună puterile. Îi reveni conştiinţa puternică a propriei lui personalităţi. Avea ideea că 5 i supraveghează de la o înălţime mare şi inaccesibilă.

Spuse încet:

— Eşti posedat de diavol.

— Da, răspunse Willems posomorât şi aruncând o privire către Aissa. Nu-i aşa că este un diavol drăguţ?

— Am mai auzit astfel de vorbe, spuse Lingard, cu un ton dispreţuitor; apoi se opri şi, după puţin, continuă cu hotărâre:

— Nu regret nimic. Te-am cules de pe ţărm, ca pe o pisică lihnită – pe cinstea mea. Nu regret nimic; nimic din ce am făcut. Abdulla – alţi douăzeci – şi, fără îndoială, Hudig însuşi, erau pe urmele mele. Asta era o afacere pentru ei. Dar ca tu să… Banii aparţin aceluia care îi

strânge şi este destul de tare ca să-i păstreze – însă lucrul ăsta era ceva deosebit. Era o parte din viaţa mea…

Sunt un idiot bătrân.

Şi aşa era. Sufletul vorbelor lui. Tocmai al vorbelor pe care le rostea, reînsufleţea scânteia miraculoasei exaltări în pieptul lui, scânteia cartâl făcuse – pe el încăpăţânatul şi vajnicul aventurier – să se ridice din mulţime, din dezgustătoarea, din vesela, lipsită de scrupule şi zgomotoasa mulţime de oameni care se asemănau atât de mult cu el.

Willems adăugă cu grabă:

— Nu am fost eu însumi. Răul nu a fost în mine, căpitane Lingard.

— Dar unde altundeva? Naiba să te ia! întrerupse Lingard, ridicând vocea. M-ai văzut vreodată înşelând, minţind, furând? Spune-mi! M-ai văzut? Hei? Mă întreb: din ce loc de pierzare ai venit, când te-am găsit la picioarele mele… N-are importanţă. Nu vei mai face niciun rău.

Willems se apropie mai mult, privindu-l cu nelinişte. Lingard continuă clar şi hotărât:

— La ce te-ai aşteptat când mi-ai cerut să vin să te văd? Mă cunoşti. Sunt Lingard. Ai trăit alături de mine. Ai auzit ce vorbeau oamenii. Ştiai ce ai făcut. Ei bine! Bine! La ce te-ai aşteptat?

— De unde pot eu să ştiu? se văită Willems, frângându-şi mâinile. Am fost singur în această mulţime infernală de sălbatici. Am fost dat pe mâna lor. După ce s-a petrecut acest fapt, m-am simţit atât de pierdut încât l-aş fi chemat chiar şi pe diavol în ajutorul meu, dacă ar mai fi fost bun la ceva – dacă nu şi-ar fi săvârşit deja întreaga lui operă. În toată omenirea a existat numai un singur om car «s-a îngrijit întotdeauna de mine. Un singur om alb. Dumneata! Decât să fii singur, e mai bine cu cineva. Chiar

şi moartea e mai bună. Eu mă aşteptam… la orice. Oricum, aveam ceva de aşteptat. Ceva care să mă smulgă departe de toate astea. Într-un loc unde ochii ei să nu mă poată ajunge!

Râse. Râsul lui părea rupt din el, izbucnit împotriva voinţei lui, părea să fie adus cu violenţă la suprafaţă din străfundurile amărăciunii lui, a dispreţului pentru el însuşi, a mirării disperate în faţa propriei sale firi.

— Când mă gândesc că, atunci când am cunoscut-o, la început îmi părea că întreaga mea viaţă nu ar fi fost de ajuns pentru… Şi acum când mă uit la ea! Ea a făcut totul. Eu trebuie să fi fost nebun. Am fost nebun. Ori de câte ori mă uit la ea, îmi reamintesc de nebunia mea. Asta mă înfricoşează… Şi când mă gândesc că din toată viaţa mea, din tot trecutul meu, din toată deşteptăciunea mea, din toată munca mea, nu a rămas nimic, în afară de ea, cauza ruinei mele şi dumneata, pe care te-am jignit de moarte…

Îşi ascunse faţa. Pentru un moment, în mâini şi ciad le îndepărtă, îşi pierduse aparenţa de calm, lăsându-se pradă unei disperări sălbatice.

— Căpitane Lingard… orice… o insulă pustie… oriunde…

promit…

— Ţine-ţi gura! îi strigă Lingard, cu asprime.

Willems amuţi dintr-odată. Căzu în totală muţenie.

Lumina palidă a dimineţii înnorate se retrase cu încetul din curte, din locurile defrişate, de pe râu, de parcă s-ar fi dus cu sila să se ascundă în singurătăţile enigmatice ale pădurilor triste şi tăcute. Norii de deasupra capetelor lor se îndesiseră într-o baltă joasă, de o întunecime uniformă. Aerul era liniştit şi nespus de apăsător. Lingard îşi desfăcu nasturii jachetei, o lăsă larg deschisă şi, înclinându-se puţin într-o parte, îşi şterse fruntea cu o mână pe care apoi o scutură cu putere.

După aceea se uită la Willems şi spuse:

— Nicio promisiune de-a ta nu are vreo valoare pentru mine. Am de gând să iau soarta ta în mâinile mele. Fii atent la ceea ce am să-ţi spun. Tu eşti prizonierul meu.

Capul lui Willems făcu o mişcare imperceptibilă, apoi r! cveni ţeapăn şi liniştit. Părea că nici nu respiră.

— Vei sta aici, continuă Lingard, cu hotărâre întunecată. Tu nu eşti potrivit ca să umbli printre oameni. Cine ar putea să bănuie, cine ar putea să ghicească, cine ar putea.a. – şi închipuie, ce zace în tine? Eu nu aş putea! Tu eşti greşeala mea. Am să te ascund aici. Dacă te las în afară o să te învârteşti printre oameni încrezători, o să minţi, o să furi şi o să înşeli pentru nişte bani sau pentru vreo femeie. N-am de gând să te împuşc deşi ar fi cel mai sigur lucru. Dar nu o voi face. Nu te aştepta să te iert. Ca să ierţi pe cineva trebuie ca întâi să fi simţit supărare şi apoi să fi devenit dispreţuitor, ori în mine acum nu mai este nimic: nici supărare, nici dispreţ, nici dezamăgire. Pentru mine tu nu eşti Willems, omul căruia i-am arătat prietenie şi l-am ajutat în orice împrejurare, şi despre care am crezut multe… Tu nu eşti o fiinţă omenească care poate fi nimicită sau iertată. Tu eşti un gând amar, ceva iară trup şi care trebuie să fie ascuns… Tu eşti ruşinea încetă şi-şi roti privirea în jur. Ce întunecat era I fi părea că lumina se stinge de pe lume înainte de vreme că văzduhul era mort. Din nou mâna lui mare şi păroasă şterse sudoarea de pe frunte, şi apoi îşi scutură degetele ude, îndepărtându-şi braţul de trup.

— Desigur, continuă el, voi avea grijă să nu flămânzeşti.

— Cred că nu ai de gând să afirmi că trebuie să trăiesc aici, căpitane Lingard? replică Willems, cu un fel de voce mecanică, fără nicio inflexiune.

— M-ai auzit vreodată spunând un lucru neserios?

întrebă Lingard. Ai declarat că nu vrei să mori aici – bine, atunci trebuie să trăieşti… în afară de cazul în care te răzgândeşti, adăugă el, ca după o involuntară şi întârziată reflecţie.

Aruncă o privire pătrunzătoare lui Willems, apoi clătină din cap.

— Eşti singur, continuă. Nimic nu te poate ajuta. Nimeni nu te vrea. Nu aparţii nici celor albi nici celor galbeni. Nu ai nicio culoare aşa după cum nu ai inimă. Complicii tăi te-au părăsit şi te-au lăsat la bunul meu plac, pentru că eu sunt încă cineva de care trebuie să se ţină seama. Eşti singur aici, doar cu femeia asta. Ai spus că ai făcut tot ce-ai făcut din cauza ei. Ei bine, acum o ai.

Willems mormăi ceva şi apoi dintr-odată îşi prinse părul cu amândouă mâinile şi rămase în această atitudine. Aissa, care îl urmărise din priviri, se întoarse către Lingard.

— Ce ai spus, *Rajah Laut*? – ţipă ea.

Se produse o uşoară mişcare printre şuviţele subţiri ale părului ei în dezordine; tufişurile de la malurile râului tremurară; copacul mare se aplecă în grabă neste ei cu un foşnet brusc, ca şi cum s-ar fi trezit cu o tresărire dintr-un somn agitat – şi suflarea brizei fierbinţi trecu, uşoară, repede şi uscată sub norii care se învolburau, fără să se risipească, ondulându-se doar ca fantoma, fără odihnă, a unei mări sumbre.

Lingard se uită la ea cu milă, înainte de a spune:

4

— I-am explicat că trebuie să rămână aici, toată viaţa… şi cu dumneata.

Soarele părea să fi pierit în cele din urmă, ca o lumină care pâlpâie departe, sus, dincolo de nori, şi în

întunecimea înăbuşitoare a curţii, cele trei forme omeneşti apăreau fără culoare şi umbrite, de parcă ar fi fost înconjurate de o ceaţă opacă şi supraîncălzită. Aissa se uita la Willems, care rămăsese încremenit, ca şi cum ar fi fost preschimbat într-o stană de piatră, din clipa în care se apucase cu mâinile de păr. Apoi îşi întoarse capul către Lingard şi ţipă:

— Minţi! Minţi, omule alb! Aşa cum faceţi voi toţi. Dumneata… pe care Abdulla te-a făcut mic. Dumneata minţi.

Cuvintele ei răsunau ascuţit şi veninos, pline de dispreţ tainic şi de copleşitoarea dorinţă de a răni, fără, a ţine seama de consecinţe; dorinţa ei nesocotită de a pricinui suferinţă cu orice preţ, de a o pricinui prin tonul vocii, – cu vocea ei, care să picure otrava gândului în inima pe care o tira.

Willems îşi lăsă mâinile să cadă şi începu să mormăie din nou. Lingard îşi întoarse instinctiv urechea către el şi prinse ceva ce suna ca un „Foarte bine” – apoi încă nişte mermăieli – apoi un oftat.

— În ceea ce priveşte restul lumii, spuse Lingard, după ce aşteptase un timp eu un aer atent, viaţa ta este şi irşită. Nimeni nu va mai fi în stare să-mi arunce în faţă vreuna din ticăloşiile tale; nimeni nu va mai fi în stare să te arate şi să spună: „Acesta este un ticălos, crescut la şcoala lui Lingard”. Eşti înmormântat aici.

— Şi dumneata crezi că eu o să rămân… că o să mă supun? întrebă Willems, ca şi cum şi-ar fi recăpătat dintr-odată puterea de a vorbi.

— Nu trebuie să stai aici, fix pe locul ăsta – spuse Lingard sec. Mai sunt pădurile, mai este şi râul. Poţi să înoţi. Cincisprezece mile în sus sau patruzeci în jos. Ia în capăt o să-l întâlneşti pe Almayer, la celălalt marea.

Ai de ales.

Izbucni într-un râs scurt, lipsit de bucurie, apoi adăugă cu seriozitate aspră:

— Mai există şi o altă cale.

— Dacă dumneata vrei să-mi duci sufletul spre osândă veşnică; încercând să mă faci să mă sinucid, nu vei reuşi, spuse Willems. Agitându-se furios. O să trăiesc. O să mă pocăiesc. Pot să scap… Dar du-o pe femeia asta departe de mine – ea este păcatul.

O săgeată de foc, încovoiată, rupse în două bezna orizontului îndepărtat şi lumină întunecimea de pe pământ cu o flacără orbitoare şi sinistră. Apoi tunetul fu auzit în depărtări, ca un glas neînchipuit de uriaş, murmurând ameninţări.

Lingard urmă:

— Nu-mi pasă de ce se întâmplă, dar pot să-ţi spun că Fără această femeie, viaţa ta nu valorează mult – nici doi bani. Există aici un individ care… şi chiar Abdulla nu se va formaliza. Gândeşte-te la asta. Şi apoi ea n-ar pleca.

Începuse, chiar în timp ce vorbea, să păşească încet, în jos. Către poarta mică. Nu se uita, însă simţea cu siguranţă că Willems îl urma, ca şi cum l-ar fi tras cu o sfoară. De îndată ce trecu de portiţă în curtea cea mare, auzi o voce din spate, spunând:

— Cred că ea a avut dreptate. Trebuie să te fi împuşcat. Nu puteam să fiu acum într-o situaţie mai rea.

— Ai încă timp, răspunse Lingard, fără să se oprească sau să se uite înapoi. Însă, vezi bine, nu poţi. Nu mai eşti în stare nici măcar de asta.

— Nu mă provoca, căpitane Lingard, strigă Willems.

Lingard se întoarse pe loc. Willems şi Aissa se opriră.

O altă fulgerare bifurcată despică norii de deasupra capetelor şi proiectă pe feţele lor un val de lumină – de lumină violetă, sinistră şi scurtă; în aceeaşi clipă au fost astu eziţi de o singură bubuitură de tunet din apropiere,

urmată de un zgomot prelung, ca un geamăt de spaimă a pământului înfiorat.

— Să te provoc pe tine? continuă bătrânul aventurier, de îndată ce putu să se facă auzit.

— Să te provoc pe tine! Hei! Ce se găseşte în tine de provocat? Ce-mi pasă mie?

— Este uşor să vorbeşti aşa când dumneata ştii că în toată lumea – în toată lumea – nu am niciun prieten, spuse Willems.

— A cui este vina? – ripostă Lingard tăios.

Glasurile lor, după adâncul şi îngrozitorul zgomot, le sunau foarte slab în urechi – subţiri şi firave, ca vocile de pigmei – şi amândoi deveniră dintr-odată tăcuţi, parcă din această cauză. Din susul curţii, vâslaşii lui Lingard coboxâră şi trecură de ei, păşind într-un singur şir, cu vâslele pe umăr şi ţinând capul sus cu privirile fixate spre râu. Ali, care venea cel din urmă, se opri în faţa lui Lingard, ţeapăn şi drept. Spuse:

— Babalatchi, cel cu un singur ochi, a plecat cu toate femeile lui. A luat totul. Toate vasele şi lăzile. Mari. Grele. Trei lăzi.

Rânji ca şi când lucrul ar fi fost amuzant, apoi adăugă îngrijorat şi neliniştit:

— Vine ploaia!

— Ne întoarcem, spuse Lingard. Pregăteşte totul.

— S-a înţ k. S, domnule! izbucni Ali marinăreşte şi porni.

Fusese şef de cart cu Lingard, înainte de a se hotărî să rămână în Sambir ca ajutor principal al lui Almayer. Se îndreptă cu un mers ţanţoş către debarcader, gândindu-se cu mândrie că el nu era ca ceilalţi vâslaşi ignoranţi şi că ştia să răspundă cum se cuvine, celui mai mare dintre căpitanii albi.

— M-ai înţeles greşit de la început, căpitane Lingard,

spuse Willems.

— Da? Nu are importanţă atâta vreme cât nu există vreo greşeală în privinţa intenţiilor mele, răspunse Lingard, mergând încet către debarcader.

Willems îl urma, iar Aissa îl urma pe Willems.

Două mâini se întinseră să-l ajute pe Lingard să urce în barcă. Păşi cu grijă şi greoi în canoea lungă şi îngustă şi se lăsă pe scaunul pliant de pânză, care fusese aşezat în mijloc. Se aplecă pe spate şi întoarse capul spre cele două forme omeneşti care stăteau pe mal, puţin mai sus de el. Ochii Aissei erau fixaţi pe faţa lui, într-o vizibilă nerăbdare de a-l vedea plecat. Privirea lui Willems rătăcea peste canoe, către pădure, de cealaltă parte a râului.

— În regulă, Ali, spuse Lingard, cu voce scăzută.

O uşoară agitaţie însufleţi feţele vielaşilor şi un murmur slab parcurse şirul lor. Omul din faţă împinse cu capătul vâslei şi îndreptă marginea dinainte a canocl din apa liniştită de la mal, în curent; şi canoea se îndepărtă cu repeziciune, luată de curentul de apă cu nuanţe cafenii, partea din spate frecându-se uşor de malul scund.

— Ne vom mai întâlni, căpitane Lingard! – strigă Willems cu o voce nesigură.

— Niciodată! răspunse Lingard, întorcându-se pe jumătate în scaunul său, pentru a se uita la Willems. Ochii lui aprigi luciră într-o Privire lipsită de remuşcări, pe oY: unra Se u ei înalte a scaunului.

Trebuie «i troocm râul. Apa este mai puţin repede acolo, spuse Ali.

Împinse la rândul său cu toată puterea, înclinându-şi trupul cu îndrăzneală în afara capătului din spate al canoei. Apoi îşi reveni la timp, luând atitudinea ghemuită a unei maimuţe căţărată pe o cornişă şi strigă: „*Dayong*!

Vâslele loviră apa împreună. Canoea se aruncă înainte şx îşi continuă drumul, fără ezitări, peste râu cu o

mişcare piezişă cauzată de propria ei iuţeală şi de direcţia curentului.

Lingard îşi aruncă privirea la ţărmul din spate. Femeia îşi agită mâna către el, apoi se lăsă în jos ghemuită la picioarele bărbatului care stătea nemişcat. După puţin, se ridică şi stătu alături de el, ajungându-i până la cap

— Iar Lingard văzu că-şi udase o parte din veşmânt şi încerca să spele sângele uscat de pe faţa nemişcată a bărbatului, care părea să nu-şi dea seama de nimic. Lingard se întoarse şi se aşeză mai bine în scaun, întinzându-şi picioarele, cu un oftat obosit. Capul i se aplecă înainte şi, sub faţa roşie, barba albă i se resfiră ca un evantai pe piept, cu capetele firelor lungi şi subţiri agitându-se în curentul de aer produs de mişcarea repede a bărcii care îl ducea departe de prizonierul lui – de singurul lucru din viaţa lui pe care dorea să-l ascundă.

În drumul de-a latul râului, canoea se ivi în direcţia privirii lui Willems şi ochii lui îi prinseră imaginea mică însă distinctă şi o urmăriră cu aviditate în timp ce aluneca pe fundalul întunecat al pădurii. Canoea joasă era aproape invizibilă, apărând doar ca o linie subţire, închisă la culoare şi înaintând pe suprafaţa cafeniu-deschisă a râului, dar Willems putea să vadă chiar figura omului aşezat la mijloc. Toată viaţa simţise prezenţa acestui om în spatele lui, o prezenţă încurajatoare, gata să-i vină în ajutor cu o laudă sau cu un oftat; prietenos când îl mustra, entuziast când era de acord: un om inspirând încredere prin puterea lui, prin lipsa lui de teamă, prin chiar slăbiciunea inimii lui simple. Văzându-l acum, îndepărtându-se dincolo de limitele existenţei sale, Willems îşi dădu seama cât de mult din fiinţa lui aparţinea acelui om; ce loc imens avusese acel om în viaţa lui, în gândurile lui, în credinţa lui în propriul său viitor; în toate faptele lui şi în toate speranţele lui. În luptele lui cu sine însuşi şi cu ispita; în revolta şi în

înfrângerea lui, în nesocotinţa şi în remuşcările lui, privise întotdeauna, fără să-şi dea seama, la imaginea acestui om. Şi acum, aceşti om pleca. Trebuia să-l cheme înapoi.

Strigă, dar vorbele lui, pe care voia să le trimită peste râu, păreau să-i cadă neputincioase la picioare. Aissa îşi puse o mână po braţul lui, în încercarea de a-l reţine, însă Willems se scutură de ea. Voia să cheme înapoi însăşi viaţa care îl părăsea. Strigă din nou – şi de data aceasta nu se mai auzi nici el. Degeaba. Nu se va mai reîntoarce niciodată. Stătea tăcut şi posomorât, uitându-se la silueta albă din depărtare, rezemată pe speteaza scaunului în mijlocul bărcii; o siluetă care îi apăru dintr-odată cumplită, lipsită de inimă şi uimitoare în aparenţa ei nefirească de a pluti deasupra apei într-o atitudine de odihnă molatică.

Un timp, se păru că nimic nu mai mişcă pe pământ, în afară de canoea ce aluneca în susul curentului, cu o mişcare atât de uniformă şi de netedă, încât nu-ţi dădea impresia de mişcare; iar schimbarea locului bărcii de-a lungul şirului de arbori perpendiculari ai pădurii, părea să fie doar o stăruitoare şi inexplicabilă iluzie a ochiului. Deasupra capului, norii masaţi apăreau denşi şi nemişcaţi ca şi cum ar fi fost ţinuţi strâns acolo de o putere nevăzută, însă pe suprafaţa lor neregulată se ivea o continuă şi tremurătoare pâlpâire, o slabă reflectare a fulgerelor furtunii îndepărtate care se dezlănţuise pe coastă şi îşi făcea drum în susul râului, cu mârâieli groase şi supărate. Willems privea înainte, nemişcat, la tot ce era în jurul lui şi deasupra lui. Numai ochii păreau să trăiască şi aceştia urmăreau canoea în plutirea care o ducea departe de el, constant, fără ezitare, definitiv; de parcă nu s-ar fi îndreptat în susul marelui râu, către agitaţia teribilă a Sambirului, ci direct în trecut, în trecutul aglomerat şi totuşi pustiu, ca un vechi cimitir plin de morminte părăsite, unde zac speranţe moarte care nu se mai reîntorc

niciodată.

Din timp în timp, simţea trecându-i pe faţă atingerea caldă a unui imens suflu venind de dincolo de pădure, ca răsuflarea unei lumi oprimate. Apoi aerul greu din jurul lui, aerul plin de fierbinţeală, de mirosuri, bolnăvicios, se lăsă pătruns de o bruscă răbufnire de vânt, ce aducea senzaţia proaspătă şi umedă a ploii; şi toate nenumăratele vârfuri de copaci ai pădurii se aplecară către stânga şi se lăsară apoi din nou pe spate, într-o tumultuoasă legănare a crengilor aplecate şi a frunzelor care tremurau. O uşoară unduire alergă peste râu, norii se învolburară încet, schimbându-şi înfăţişarea dar nu şi locul, de parcă s-ar fi întors greoi pe partea cealaltă; şi când mişcarea iscată brusc se stinse în tremurul precipitat al celor mai subţiri ramuri, urmă un scurt răgaz de totală încremenire deasupra şi pe pământ, în care glasul tunetului se auzi grăind în bubuituri susţinute, vehemente şi trepidante, cu izbucniri mai puternice de trăsnet, asemenea vorbelor mânioase şi ameninţătoare ale unui zeu supărat. Pentru un moment totul se şterse, apoi o altă răbufnire de vânt trecu, purtând în faţa ei o ceaţă albă care umplu spaţiul cu un nor de apă pulverizată, ascunzând dintr-odată din faţa lui Willems canoea, pădurile şi chiar râul; aceasta îl trezi din amorţire şi îl făcu să simtă un fior; îl făcu să se uite împrejur eu disperare, pentru a nu vedea nimic decât vârtej urile de ploaie precipitându-se în faţa brizei răcoroase, în timp ce în jurul lui, picături mari şi grele, căde au cu răpăieli sonore şi repezi pe pământul uscat. Făcu câţiva paşi grăbiţi înspre casă, şi fu oprit de o imensă perdea de apă care căzu deodată asupra lui, brusc şi copleşitor din nori, tăindu-i respiraţia, şiroindu-i peste cap, lipindu-se de el, curgându-i în josul trupului, apoi inundându-i braţele şi picioarele. Se opri gâfâind, în timp ce apa îl lovea într-o revărsare verticală, sau îl biciuia

pieziş, în vktejuri; simţea picăturile izbindu-l de sus, din toate părţile: picături dense, apăsate, împroşcându-l din toate părţile ea şi când ar fi fost aruncate de o mulţime de mâini înfuriate. De sub picioare, apa transformată în aburi, plutea în sus; simţea pământul devenind moale – topindu-se sub el – şi vedea apa izvorând, parcă, din pământul uscat ca să întâlnească apa care cădea din cerul sumbru. O spaimă nebunească puse stăpânire pe el, spaima de toată această apă din jurul lui, de apa care se revărsa în josul curţii către el, de apa care îl apăsa din toate părţile, de apa care venea pieziş peste faţa lui în perdele ondulate, brăzdate de pâlpâiri de fulger lucind roşu pal, ca şi cum focul şi apa cădeau împreună, într-un amestec monstruos, pe pământul uluit; cădeau continuu şi amestecate cu un ropot pătrunzător – un ropot tare, prelungit, stăruitor şi de neînlăturat – care se stingea la fiecare izbucnire de tunete şi de bubuituri din norii invizibili, numai ca să se întoarcă şi să umple iar pustiul de apă care se prăvălea de sus, cu murmurul şoaptei lui clare şi indiferente. Voi să fugă, dar când se mişcă nu reuşi decât să alunece chinuitor şi cu încetineală pe pământul care, atât de repede, devenise nămol sub picioarele lui. Îşi croi drum prin curte ca un om făcându-şi loc printr-o mulţime, cu capul în jos, cu un umăr înainte, oprindu-se adesea şi uneori purtat îndărăt, un pas sau doi, de năvala apei căreia inima sa nu era destul de tare ea să-i facă faţă. Aissa îl urma pas cu pas, oprindu-se când se oprea el, dând înapoi odată cu el, mişcându-se înainte odată cu el în drumul lui obositor, de-a lungul pantei alunecoase a curţii, a acestei curţi din care totul părea să fi fost măturat de prima năvală a ploii torenţiale. Nu puteau să vadă nimic. Copacul, tufişurile, casa şi gardurile – totul dispăruse în densitatea ploii; păreau să înainteze într-un spaţiu plin numai de zgomote asurzitoare, de focuri orbitoare şi de apă căzând vertical şi cu putere.

Părul li se lipea de capete, şiroind; veşmintele atârnau pe ei şi, lovite de ploaie, se lipeau şi ele strâns de trupurile lor. Apa curgea de pe ei, de pe capetele lor pe umeri, în timp ce se mişcau cu răbdare, drept, încet. Şi întunecaţi în lucirea clară sau roşiatică a picăturilor de sus, sub bubuitul neîncetat al tunetelor pe care păreau că nu le aud. Şi apăreau ca două fantome rătăcitoare ale unor înecaţi care, condamnate să locuiască în ape pentru totdeauna, ieşiseră din râu ca să privească lumea sub un potop.

La stânga, copacul părea că păşeşte în faţă ca să-i întâmpine, ivindu-se cu contururi vagi, înalt, nemişcat şi răbdător, cu plânsul foşnitor al frunzelor nenumărate prin care fiecare picătură de apă îşi croia drumul ei aparte, cu o teribilă grabă. Şi apoi, la dreapta, casa răsări în ceaţă, foarte întunecată, răsunând zgomotos sub răpăitul ploii pe acoperişul ei ascuţit, – răpăitul iute şi tare care răsuna strident şi înnebunitor deasupra plescăiturilor care cădeau, cu regularitate, de pe streşini. Dedesubtul podeţului care ducea la uşă, se revărsa o vină subţire şi transparentă de apă şi când Willems începu să urce, aceasta răbufni pe deasupra picioarelor lui, ca şi când ar fi urcat o trecătoare abruptă în valea unui torent rapid şi puţin adânc. Înapoia călcâielor, două petice curgătoare de nămol pătară pentru o clipă puritatea apei precipitate apoi, cu un efort, îşi făcu drum în sus, bălăcindu-se, şi se opri pe cerdacul de bambus, în faţa uşii deschise sub adăpostul streşinilor ieşite în afară – sub adăpost în cele din urmă!

Un suspin slab sfârşind într-un mormăit răguşit şi tânguitor, îl opri pe Willems în prag. Privi cu atenţie în lumina slabă de sub acoperiş şi o zări pe femeia bătrână ghemuindu-se strâns lângă perete, ca o grămadă fără formă şi, în timp ce privea, simţi atingerea a doua braţe pe

umerii lui. Aissa. O uitase. Se suci repede şi ea îi înlănţui gâtul în acelaşi moment, lipindu-se strâns de el ca şi când s-ar fi temut de vreo violenţă sau de fuga lui. Willems înţepeni de repulsie, de oroare, de misterioasa revoltă a inimii lui, în timp ce femeia se agăţa de el – se agăţa de el ca şi când ar fi fost-un refugiu în faţa nenorocirii, a furtunii, a epuizării, a fricii, a disperării; şi din partea acestei fiinţe era o îmbrăţişare teribilă, mânioasă şi tristă, în care toată puterea ei se concentra ca să-l ţină captiv –, să-l aibă, pentru totdeauna, lângă ea.

Willems nu spuse nimic. O privea în ochi în timp ce se lupta cu degetele ei înfipte în ceafa lui şi, dintr-odată, îi desprinse mâinile una de alta, ridicându-i braţele în sus, strângându-i cu putere încheieturile şi aplecându-şi faţa umflată, drept lângă a ei, în timp ce-i şoptea:

— Totul e opera ta. Tu…

Ea nu îl înţelegea – niciun cuvânt. Willems vorbea în limba poporului său – a poporului său care nu cunoştea nici îndurarea, nici ruşinea. Şi era mânios. Vai! acum era întruna supărat şi mereu pronunţa cuvinte pe care ea nu le putea înţelege! Stătea tăcută, uitându-se la el cu o mirare dureroasă în ochii ei răbdători, în timp ce el îi scutură braţele şi i le aruncă în jos.

— Nu veni înăuntru! strigă el. Vreau să fiu singur – să fiu lăsat în pace!

Intră, lăsând uşa deschisă.

Ea nu se mişcă din loc. La ce bun să mai înţelegi cuvintele când ele sunt spuse pe un astfel de ton? în acest glas care nu părea să fie glasul lui, glasul lui din vremea când îi vorbea la pârâu, când nu era niciodată supărat şi mereu îi zâmbea. Ochii ei erau aţintiţi asupra intrării întunecoase, însă mâinile i se îndreptau, fără să-şi dea. Cama, în sus; îşi ridică tot părul şi, lăsându-şi capul uşor pe un umăr, desprinse şuviţele negre şi lungi, răsucindu-le

cu stăruinţă în timp ce stătea tristă şi absorbită, asemenea cuiva care ascultă o voce interioară – vocea unui regret amar şi zadarnic. Tunetele încetaseră, vântul slăbise cu totul şi ploaia cădea perpendicular şi continuu printr-o limpezime întinsă şi palidă – lumina unui soare îndepărtat revenind victorios printre tenebrele, pe cale de risipire, ale i lorilor. Aissa continua să stea lângă intrare. El era acolo – singur. Putea să-i audă răsuflarea, în întunericul încăperii. Era acolo. Nu vorbea. Ce era în mintea lui acum? Ce teamă? Ce dorinţă? Nu dorinţa de ea, ca în zilele când obişnuia să zâmbească… Cum putea să ştie?…

Şi un oftat izbucnit din adâncul inimii, îşi luă zborul în lume prin buzele ei întredeschise. Un oftat uşor, adânc şi întretăiat; un oftat plin de durere şi de teamă ca suspinul acelora care sunt pe cale să facă faţă necunoscutului: să-i facă faţă în singurătate, în îndoială şi fără speranţă. Dădu drumul părului care căzu împrăştiat pe umeri ca un văl de doliu şi se lăsă jos, brusc, lângă uşă. Îşi apucă gleznele cu mâinile; se odihnea eu capul pe genunchii strânşi şi rămase liniştită, foarte liniştită, sub revărsarea de doliu a părului ei. Se gândea la el; la zilele de la pârâu; se gândea la tot ceea ce fusese dragostea lor – şi şedea în atitudinea de abandon a acelora care plâng lângă un mort, a acelora care veghează şi jelesc un cadavru.

Partea a cincea

I

ALMAYER ŞEDEA SINGUR pe veranda casei lui, cu coatele rezemate pe masă şi ţinându-şi capul între mâini, privind fix înainte, peste întinderea de iarbă proaspătă care începea să crească în curtea sa şi peste debarcaderul scurt, cu roiul lui de canoe mici, printre care baleniera se ivea înaltă, ca o mamă albă a întregii acestei progenituri acvatice, închisă la culoare. Privea la râu, dincolo de

goeleta ancorată în mijlocul lui, dincolo de pădurile de pe malul stâng; privea prin şi dincolo de iluzia lumii materiale; şi privirea lui aluneca pe deasupra, aluneca prin mulţimea de lucruri tangibile – lucruri indiferente, solide şi inutile – care îi apăreau jignitoare prin ignorarea gândurilor ce sălăşluiau printre ele, dincolo de ele şi deasupra lor; a gândurilor intangibile şi reale, invizibile şi tenace; a gândurilor care, născute în creierul lui, se revărsau în lume şi se proiectau acum, ca un film transparent şi tulburător, peste culoarea, peste mişcarea şi peste forma tuturor lucrurilor în viaţă sau moarte.

Soarele apunea. Sub cer se întindea o reţea de fire albe, o reţea fină şi eu ochiuri strânse, în care ici şi colo erau prinşi nori albi mai denşi, de formă sferică; şi către răsărit, deasupra barierei zdrenţuite a pădurilor, se iveau culmile unui lanţ de nori mari, continuând să se mărească încetul cu încetul, cu o mişcare imperoeiptibilă, pe când se urcau deasupra vârfurilor copacilor, fără niciun zgomot şi cu delicateţe, ca şi când ar fi avut griji a să nu tulbure strălucitoarea linişte a Pământului şi a cerului. În faţa casei, râul era pustiu, în afară de goeleta nemişcată. Mai sus, o buturugă singuratică venea dinspre primul cot şi continua să alunece încet de-a lungul cursului drept al râului; un trunchi mort şi rătăcitor, îndreptându-se către moraiântul lui în mare, printre cele două rânduri de copaci neclintiţi, vii.

Şi Almayer şedea cu bărbia în mâini, uitându-se plin de ură la toate acestea: la râul tulbure; la albastrul şters al cerului; la butura neagră trecând în prima şi ultima ci călătorie; la marea verde de frunze care scânteiau, luceau şi se agitau pe deasupra întunecimii uniforme şi de nepătruns a pădurilor – marea veselă a verdelui viu, pudrat cu praful strălucitor al razelor piezişe de soare. Ura toate acestea; purta pică fiecărei zile – fiecărei clipe – din viaţa

lui petrecută printre toate aceste lucruri, viaţa lui care se consuma pentru a-şi asigura viitorul; avea un necaz amar, adânc amestecat cu un regret furios şi imens ca acel al unui avar constrâns să cedeze unei rucie apropiate ceva din comoara lui. Şi totuşi, toate acestea erau foarte preţioase pentru el. Erau dovada din prezent a unui viitor splendid. Împinse lmn: i, iritat, se ridică, făcu câţiva paşi fără ţiul i, apoi; opri lângă balustradă şi privi din nou la un, ia râul; uv; la care ar fi fost instrumentul de dobândir al bogăţii. I dacă… dacă…

— Ce brută dezgustătoare! spuse el.

Era singur, însă vorbea cu glas tare, aşa cum face cineva sub impulsul unor gânduri intense şi copleşitoare.

— Ce brută! murmură din nou.

Râul se şi întunecase şi goeleta plutea pe el, o siluetă sumbră, singuratică şi graţioasă, cu catargele zvelte pornite în sus în două linii fragile şi înclinate. Umbrele scrii se furişară pe vârfurile copacilor, se furişară din ramură în ramură până când, în cele din urmă, razele lungi de soare, venind din orizontul dinspre apus şi planând uşor peste cele mai de sus ramuri, îşi luară zborul îţi înălţime printre norii îngrămădiţi, dându-le un aspect Îmi în Işător şi în acelaşi timp înflăcărat în ultima revărsare de lumină. Şi, deodată, lumina dispărea ca şi cum s-ar fi topit în imensitatea golului albastru şi pustiu de deasupra. Soarele apusese: şi pădurile deveniră un zid vertical de întunecime fără formă. Deasupra lor, pe marginea norilor leneşi, o singură stea lucea nesigur, întunecată din când în când de zborul iute al norilor înalţi şi invizibili.

Almayer lupta cu frământarea din inima lui. Îl auzi pe Ali care se mişca în spatele lui, preparând masa de seară şi ascultă cu o atenţie care nu-şi avea rostul zgomotele pe care le făcea omul – sunetul scurt şi sec al farfuriei pusă pe masă, clinchetul paharului şi zornăitul metalic al

cuţitului şi furculiţei. Omul plecă. După scurt timp se întoarse. Îndată avea să vorbească şi Almayer, în ciuda gravităţii copleşitoare a gândurilor lui, era atent la sunetul cuvintelor pe care le aştepta. Le auzi, spuse în englezeşte cu o grijulie claritate.

— Gata, domnule!

— Bine! răspunse scurt Almayer.

Nu se mişcă din loc. Rămase gânditor, cu spatele către masa pe care era aşezată lampa aprinsă adusă de Ali. Se gândea: „Unde era Lingard acum? Probabil la jumătatea drumului, în jos pe râu, în corabia lui Abdulla. În vreo trei zile o să fie înapoi – poate în mai puţin. Şi atunci? Atunci goeleta va trebui să fie scoasă de pe râu, ţi când vasul acesta va fi plecat, ei – el şi Lingard – vor rămâne aici, singuri, cu gândul în permanenţă la celălalt om, la acel om trăind în apropierea lor! Ce extraordinară idee să-l ţină aici pentru totdeauna. Pentru totdeauna! Ce însemna aceasta – pentru totdeauna? Poate un an, poate zece. Absurd! Să-l ţii aici zece ani – sau poate douăzeci! Individul era în stare să trăiască mai mult de douăzeci de ani. Şi în tot acest timp trebuia să fie păzit, hrănit şi îngrijit. Numai Lingard putea să aibă idei atât de nebuneşti. Douăzeci de ani! Păi, nu! în mai puţin de zece ani averea lor va fi adunată şi ei vor pleca împreună din locul acesta, mai întâi ia Batavia – da, la

Batavia – apoi în Europa. În Anglia, fără îndoială. Lingard va voi să plece în Anglia. Şi îl vor lăsa pe omul acela aici? Cum o să arate acest individ în zece ani? Probabil foarte bătrân. Foarte bine, să-l ia dracu’! Nina va avea cincisprezece ani. Ea o să fie bogată şi foarte drăguţă şi el însuşi nu va fi chiar aşa de bătrân…”

Almayer zâtribi în noapte.

„… Da, bogat! Păi! Desigur! Căpitanul Lingard era un om ingenios şi avea o mulţime de bani, chiar de pe acum.

Erau bogaţi; dar nu destul. Hotărât, nu de-ajuns. Banii aduc bani. Afacerea cu aurul era bună. Faimoasă! Căpitanul Lingard era un om deosebit. Spusese că acolo se găseşte aur – şi s-a găsit. Lingard, ştia el ce vorbeşte. Însă avea idei ciudate. De pildă, cu privire 3 a Willems. Pentru ce vrea să-l ţină în viaţă? De ce?”

— Ticălosul acela, murmură Almayer din nou.

— *Makan Tuan*! izbucni Ali dintr-odată, tare şi pe un ton stăruitor.

Almayer se duse la masă, se aşeză şi faţa lui preocupată coborî în lumina proiectată, în jos, de abajur. Se servi absent şi începu să mănânce, cu înghiţituri mari.

„… Fără îndoială, Lingard era omul de care trebuia să rămână ataşat! Omul care nu descurajează, puternic şi expeditiv. Cât de repede a plănuit un nou viitor, atunci când trădarea lui Willems le-a distrus situaţia lor bine stabilită din Sambir! Şi chiar situaţia de acuma nu era chiar atât de rea. Ce prestigiu imens are acest Lingard faţă de toţi oamenii ăştia – arabi, malaezi şi toţi ceilalţi. Ah! E bine să fii în situaţia de a putea să-i spui unui om ca acesta, tată. Minunat! Oare cât de mulţi bani o fi având bătrânul? Oamenii vorbeau – desigur că exagerau – însă dacă ar avea numai jumătate din ce spuneau ei…”

Bău din pahar, aruncându-şi capul pe spate şi îşi reluă reflecţiile.

„… Ei, dacă acest Willems ar fi ştiut cum să-şi joace cărţile, dacă s-ar fi ţinut de bătrânul amic, ar fi fost în situaţia lui, el ar fi fost însurat cu fiica adoptivă a lui Lingard, cu viitorul asigurat – splendid…”

— Bestia! mormăi Almayer între două înghiţituri.

Ali stătea drept şi ţeapăn, cu o faţă lipsită de interes, cu privirea pierdută în noaptea care se strângea în jurul cercului mic de lumină ce lucea pe masă, pe pahar, pe sticlă şi pe capul lui Almayer, când se apleca peste farfurie,

mişcându-şi fălcile.

„… Straşnic om e Lingard – totuşi niciodată nu ştii ce are de gând să facă. Era bine cunoscut că, odată, împuşcase un om alb pentru mai puţin decât făcuse Willems. Pentru mai puţin?… Păi, pentru nimic, ca să spunem aşa! Nici n-a fost măcar vorba de o ceartă cu el. A fost vorba de un oarecare malaez care se întorcea din pelerinaj cu soţia şi copiii. Malaezul a fost răpit, sau jefuit, sau aşa ceva. O poveste stupidă – o poveste veche. Şi acum se duce să-l vadă pe acest Willems şi – nimic. Vine înapoi cu vorbe mari despre prizonierul lui; dar, de fapt, n-a spus mai nimic. Ce i-o fi spus acest Willems? Ce s-a petrecut între ei? Bătrânul prieten trebuie să fi avut ceva în minte când l-a iertat oarecum pe acest ticălos. Şi Joanna.

O să caute să-l înduplece pe bătrân. Desigur. Şi după aceea el o să-l ierte cu totul. Imposibil! în orice caz, o să cheltuiască o mulţime de bani cu ei. Bătrânul era tenace în ura pe care o purta şi tot aşa în afecţiunea sa. Îl cunoscuse pe ticălosul ăsta de Willems de pe când era un băiat. S-ar putea să se împace, într-un an sau cam aşa ceva. Orice este posibil: de ce nu s-a repezit el la început şi nu l-a ucis pe ticălos? Ăsta ar fi fost adevăratul stil al lui Lingard…”

Almayer îşi lăsă brusc lingura jos şi, împingându-şi farfuria, se rezemă de speteaza scaunului.

Situaţia era riscantă. Hotărât riscantă. Nu avea de gând să împartă cu nimeni banii lui Lingard. Banii lui Lingard erau, într-un fel, banii Ninci. Şi, dacă Willems reuşeşte să se împrietenească cu bătrânul, ar fi primejdios pentru el – Almayer. Un ticălos atât de lipsit de scrupule! O să-l înlăture din actuala lui poziţie. O să mintă şi o să-l vorbească de rău. Şi astfel, totul o să fie pierdut. Pierdut. Biata Nina! Ce-o să devină? Bietul copil. Pentru salvarea ei, trebuia să-l îndepărteze pe acest Willems. Trebuia. Însă cum? Lingard ar putea să s-a supere. De necrezut, însă aşa

era. Ar putea…

Un val de fierbinţeală trecu prin trupul lui Almayei, îi înroşi faţa şi irupse la suprafaţă sub forma unei transpiraţii abundente. Se răsuci în scaun şi îşi apăsă mâinile una în alta sub masă. Ce perspectivă groaznică! îşi închipuia că s-ar putea să-i vadă pe Lingard şi pe Willems împăcaţi, plecând braţ la braţ, lăsându-l singur în această groapă uitată de Dumnezeu – în Sambir – în această mlaştină de moarte. Şi toate sacrificiile lui, sacrificiul independenţei lui, a celor mai buni ani ai săi, supunerea la fanteziile lui Lingard, se vor duce pe nimic! Cumplit! apoi se gândi la micuţa lui fiică – la fiica lui – şi aspectul înfricoşător al presupunerilor sale îl copleşi. Încerca o emoţie adâncă, o emoţie neaşteptată, care îl făcu aproape să leşine la ideea acestei vieţi tinere, compromisă chiar mai înainte de a fi început propriu-zis. Viaţa scumpului său copil! Lăsându-se pe spate, în scaun, îşi acoperi faţa cu amândouă mâinile.

Ali se uită în jos la el şi spuse nepăsător:

— Stăpânul a terminat?

Almayer era profund îngrijorat de soarta lui şi de a fiicei sale, care nu avea să fie – poate – cea mai bogată femeie din lume, în ciuda promisiunilor lui Lingard. Nu înţelese întrebarea celuilalt şi murmură printre degete, cu o voce tristă:

— Ce-ai spus? Ce să termin?

— Strâng *meza* – replică AU.

— Strângi! izbucni Almayer cu o exasperare de neînţeles. Să vă ia dracu’ şi pe tine şi masa. Du-te! Prostule! Palavragiule! *Chelakka* Du-te! Du-te!

Se aplecă înainte, uitându-se ţintă la omul lui de încredere, apoi căzu înapoi pe spate, cu braţele atârnând în jos de fiecare parte a scaunului. Rămase fără mişcare într-o meditaţie atât de concentrată şi de absorbitoare, cu toată puterea lui de gândire, atât de adâncită în el însuşi,

încât orice expresie îi dispăru de pe faţa încremenită şi pustie.

Ali strângea masa. Lăsă să cadă cu nepăsare paharul în castronul unsuros, aruncă tot acolo lingura şi furculiţa, apoi, cu o mişcare a mâinii, făcu să alunece în castron şi rămăşiţele de mâncare. Adună vesela, băgă sticla subsuoară şi dădu să iasă.

— Hamacul meu! strigă Almayer după el.

— *Adu*! Vin îndată, răspunse Ali din uşă, cu tonul unui om ofensat, uitându-se înapoi peste umăr… Cum putea el să cureţe masa şi în acelaşi timp să agaţe hamacul? *Ya – wa*! Oamenii aceştia albi sunt toţi la fel. Vor totul –, deodată. Aşa cum fac copiii…

Murmurul nedesluşit al protestelor lui se îndepărtă, se şterse şi se stinse odată cu paşii uşori ai picioarelor goale, în coridorul întunecat.

Câtva timp, Almayer nu se mişcă. Era intens preocupat să ia o importantă hotărâre şi, în liniştea perfectă a casei, avea impresia că aude zgomotul gândurilor învălmăşite, de parcă treaba ar fi fost făcută cu un ciocan. Simţea, cu certitudine, o suită de lovituri surde, uşoare, adânci şi neaşteptate, undeva în josul pieptului; şi îşi dădea seama de o bătaie înăbuşită, neaşteptată şi repede, în urechi. Din când în când îşi ţinea respiraţia, fără să-şi dea seama, şi trebuia apoi să se relaxeze cu o expiraţie adâncă, ce şuiera greoi printre buzele lui strânse. Lampa, care stătea la marginea mai îndepărtată a mesei, arunca o parte din cercul luminos pe podea, unde picioarele lui întinse ieşeau de sub masă, cu tălpile înţepenite şi întoarse în sus ca tălpile unui cadavru; şi faţa lui nemişcată eu ochii ficşi, ar fi fost aidoma cu faţa unui mort, dacă n-ar fi avut acea expresie de vid dar conştientă;

aspectul dur, stupid şi împietrit al omului care nu era mort ci numai înmormântat sub praful, cenuşa şi

putreziciunea gândurilor personale, a temerilor josnice, a dorinţelor egoiste.

— Am să o fac!

Până când nu şi-a auzit propria lui voce, n-a ştiut că vorbise cu glas tare. Ceea ce îl făcu să tresară. Se ridică. Degetele, oarecum în urmă cu mişcarea, rămaseră încleştate pe marginea mesei, iar el, liniştit, cu un picior înainte şi gura puţin întredeschisă, gândea: „Nu s-ar cuveni să-l înşel pe Lingard. Dar trebuie să-mi iau acest risc. Este singura cale pe care pot s-o întrevăd. Trebuie să-i spun ei. Ea are totuşi puţină judecată. Aş dori ca amândoi să fie de pe acum la o depărtare de sute de mile. Am s-o fac. Şi dacă dau greş? Şi ea o să dea totul pe faţă lui Lingard? Ea pare disperată. Nu, probabil că or să plece. Şi dacă o vor face, o să mă creadă Lingard pe mine? Da! Eu nu l-am minţit niciodată. O să mă creadă. Nu ştiu… Poate că nu… Trebuie s-o fac. Trebuie!” afirmă el cu voce tare către sine însuşi.

Mult timp rămase liniştit, uitându-se drept înainte cu o privire intensă, o privire pierdută şi imobilă, care părea să ţină sub observaţie oscilaţia fină a unui cântar delicat, ce se apropie de echilibru.

La stânga lui, în peretele văruit al casei care forma spatele verandei, se găsea o uşă închisă. Literele negre zugrăvite pe ea arătau că îndărătul uşii era biroul „Lingard Co”. Interiorul fusese mobilat de Lingard când clădise casa pentru fiica sa adoptivă şi soţul ei, şi procedase cu o nesocotită risipă. Se găseau aici un birou, un scaun rotativ, rafturi de cărţi, o casă de fier, totul ca să fie pe placul slăbiciunilor lui Almayer, care gândea că toată acea înzestrare era necesară pentru o negustorie reuşită. Lingard făcuse haz, dar se zbătuse mult să procure lucrurile. Îi făcea plăcere să-l facă pe *protege-vi* său, pe ginerele său adoptiv, fericit. Fusese un lucru de senzaţie în

Sambir, cam cu cinci ani în urmă. În timp ce se debarcau lucrurile, întreaga colonie se adunase pe malul din faţa casei lui *Rajah Laut*, ca să privească, să se minuneze, să admire, să trăiască în sensul literal al cuvântului… „Ce *meza* mare, cu o mulţime de cutii, potrivite peste tot, deasupra ei şi sub ea. Ce fac oamenii albi cu aşa o masă? Şi, uitaţi-vă, uitaţi-vă! O, fraţilor! Iată o ladă verde pătrată, cu o placă de aur pe ea, o ladă atât de grea că cei douăzeci de oameni nu pot s-o tragă pe mal. Să mergem şi noi, fraţilor, să ajutăm la trasul frânghiilor şi poate putem să vedem ce este înăuntru. O comoară, fără îndoială. Aurul este greu şi cu anevoie de ţinut, fraţilor! Să mergem şi să câştigăm o recompensă de la aprigul Rajah al Mării, care tot strigă acolo, cu faţa lui roşie. Vezi! Uite un om care duce o grămadă de cărţi de pe corabie. Ce multe cărţi! La ce-or fi ele bune?”

Şi un bătrân şi infirm *jurumudi*, care călătorise pe multe mări şi auzise oameni sfinţiţi vorbind în ţări îndepărtate, explica unui mic grup de cetăţeni simpli din Sambir că acele cărţi erau cărţi de magie – de magia care conduce corăbiile oamenilor albi peste mări, care le dă înţelepciunea lor drăcească şi tăria lor; a magiei care îi face mari, puternici şi de neînvins, cât timp trăiesc şi – Alah fie lăudat – victimele lui Satan, robii lui Jehainum, când mor.

Când văzuse camera mobilată, Almayer se simţise mândru. În triumful său de conţopist cu cap sec, se socotise, în virtutea acestor mobile, în fruntea unei mari afaceri. Se vânduse lui Lingard în schimbul acestor lucruri – luase în căsătorie fata malaeză adoptată de Lingard, pentru a fi recompensat cu aceste obiecte şi cu marea avere care trebuia să urmeze pentru faptul că ţinea în regulă registrele de contabilitate. Descoperi însă în curând că negustoria în Sambir însemna ceva cu totul diferit. Nu

putea să-l conducă pe Patalolo, să-l controleze pe bătrânul Sahanin, cel de neslăpânit, ori să frâneze toanele tinereşti ale sălbaticului Bahassoen, cu peniţa, cu cerneala şi cu filele de hârtie. În paginile albe ale registrelor lui nu a găsit magica formulă care să ducă la succes şi încet, încet, şi-a schimbat punctul de vedere, şi a început să aprecieze mai concret situaţia lui. Odaia, cunoscută ca birou, începu să fie neglijată, ca templul unei superstiţii risipite. La început, când soţia lui se întorcea la sălbăticia ei din naştere, Almayer, când şi când, căuta un refugiu acolo; dar după ce copilul începu să vorbească, să-l cunoască, Almayer deveni mai cutezător, deoarece găsise curaj şi consolare în exagerata şi înflăcărată afecţiune pentru fiica sa – şi înfăşură vieţile lor, amândouă, în mantia de nepătruns a egoismului său în jurul lui însuşi şi a acestei vieţi tinere care era o proiectare a lui.

Când Lingard îi poruncise s-o primească pe Joanna în casa lui, aşezase un pat pe rotile în birou – singura cameră de care putea să se lipsească. Biroul mare fusese împins într-o parte şi Joanna venise cu micul şi sărăcăciosul ei cufăr şi cu copilul, şi se instalase, urmându-şi felul ei de a fi visător, nepăsător şi pe jumătate somnolent. Se instalase în praful, murdăria şi mizeria în care părea să se simtă în mod firesc ca acasă şi în care îşi ducea o existenţă tristă şi leneşă; o existenţă alcătuită din remuşcări amare şi speranţe temătoare, în toată această dezordine fără speranţă de remediere – în decăderea lipsită de sens şi zadarnică a tuturor acestor simboluri ale negustoriei civilizate. Bucăţi de ţesătură albă, covoare galbene, trandafirii şi albastre, covoare moi, strălucitoare şi murdare se târau pe podea sau zăceau pe birou printre coperţile sumbre ale registrelor murdare, sinistre, dar cu cotoare ţeapăn legate, probabil în virtutea originii lor europene. Cele mai mari rafturi erau ascunse în parte de o

fustă, al cărei cordon stătea agăţat de muchiea unui registru subţire, tras puţin în afară din rând, aşa ca să servească de cuier improvizat. Patul pliant de pânză stătea aproape în mijlocul odăii; nu era aşezat paralel cu niciun perete, ca şi cum în timpul transportului lui către un loc îndepărtat, ar fi fost trântit la întâmplare acolo de nişte purtători obosiţi. Pe cearşafurile mototolite care zăceau îngrămădite alandala pe marginea lui, şedea aproape toată ziua Joanna, cu picioarele goale pe o pernă din pat care era, cam întotdeauna, aruncată pe podea. Şedea acolo vag chinuită din când în când de gândul la bărbatul ei plecat, însă în cea mai mare parte din timp negândindu-se la nimic şi uitându-se cu ochii înotând în lacrimi la fiul ei mic – la Louis Willems, cu capul lui mare, gălbejit şi bolnăvicios – care rostogolea pe podea o călimară de sticlă cu cerneala uscată şi umbla clătinându-se după ea, cu o expresie de deosebită gravitate şi total absorbit de chestiunea care îl preocupa, lucru caracteristic pentru îndeletnicirile din copilăria timpurie. Prin oblonul deschis pe jumătate, o rază de soare, o rază crudă, nemiloasă, intra în odaie, lovea dis-de-dimineaţă casa de fier aşezată în cel mai îndepărtat colţ apoi, călătorind în contra soarelui, tăia în două la amiază biroul masiv, cu strălucirea ei solidă şi bine ascuţită; cu strălucirea ei fierbinte în care un roi de muşte se roteau în zbor dansant peste vreo farfurie murdară uitată acolo de multe zile, printre hârtii îngălbenite. Şi către seară, raza cinică părea că se lipeşte de fusta zdrenţuită, întârzia pe ea cu o veselie răutăcioasă la adresa acestei mizerii pe care o luminase toată ziua; întârzia pe colţul prăfuitului raft de registre, într-o lucire roşie, intensă şi ironică, până când era smulsă dintr-odată de soarele care apunea din calea nopţii ce se apropia. Şi noaptea intra în odaie. Noaptea bruscă, de nepătruns invadând totul cu revărsarea ei de întuneric; noaptea rece, nemiloasă,

noaptea oarbă, care nu vedea nimic, dar care putea auzi se încetele chinuite ale copilului, scârţâitul patului, suspinele adânci ale Joannei pe când se foia, fără somn, cu obsesia nedesluşită a răutăţii ei, gândindu-se la acel om autoritar, blond şi puternic – un om poate aspru, însă bărbatul ei; bărbatul ei deştept şi frumos cu care s-a purtat atât de crud luându-se după sfatul unor oameni răi, a rudelor ei, ba chiar a sărmanei, iubitei şi înşelatei ei mame.

Pentru Almayer, prezenţa Joannei era o grijă continuă, o grijă moderată şi totuşi de netolerat. Un continuu, deşi nerostit avertisment al unei posibile primejdii. Din cauza absurdei bunătăţi a inimii lui Lingard, oricine faţă de care Lingard arăta cel mai mic interes, devenea pentru Almayer un duşman firesc. Acest sentiment era viu în el şi în intimitatea relaţiilor secrete cu eul lui interior se felicitase adeseori ele înţelegerea lucidă a situaţiei sale. Din această cauză şi constrâns de motivul arătat, Almayer duşmănise multe şi diferite persoane, la epoci diferite. Însă niciodată nu a urât şi nu s-a temut de nimeni atât de mult cât îi ura şi cât se temea de Willems. Chiar după trădarea lui Willems, care părea să-l situeze pe acesta în afara celei mai slabe simpatii omeneşti, Almayer nu avea încredere în situaţie şi ofta din suflet, ori de câte ori o vedea pe Joanna.

O vedea foarte rar în timpul zilei. Însă în scurtele amurguri cu nuanţe de opal sau în azurul prăfuit al nopţilor înstelate, adeseori îi vedea, înainte de a adormi, silueta înaltă şi slabă târând de colo până colo coada zdrenţuită a halatului ei alb peste mâlul uscat de pe malul din faţa casei. O dată sau de două ori, pe când şedea târziu pe verandă, cu picioarele pe masa de scândură, la acelaşi nivel cu lampa, citind un exemplar din „North China Herald”, vechi de şapte luni, adus de Lingard, auzise scările scârţâind şi, uitându-se de după ziar, văzuse forma

ei slabă şi uscată ridicându-se pas eu pas şi înaintând greoi de-a curmezişul verandei, abia reuşind să poarte în braţe copilul mare şi gras, al cărui cap lăsat pe umărul osos al mamei părea de aceeaşi mărime eu al Joannei. De mai multe ori îl asaltase eu vociferări, lacrimi şi cereri nebuneşti: îl întreba de bărbatul ei, vrând să ştie unde era şi când se va întoarce; şi sfârşea orice izbucnire de acest fel cu reproşuri pe care şi le făcea, disperate şi fără şir, şi cu totul de neînţeles pentru Almayer. În una sau două ocazii îşi copleşise gazda cu ofense şi ocări, făcându-l răspunzător pentru absenţa bărbatului ei. Scenele acestea, începute pe neprevăzute, sfârşeau brucu o fugă întretăiată de suspine şi cu o bufnitură de uşă; tulburau liniştea casei, cu violenţă. De, ca acele inexplicabile vârtejuri de vânt care răsar, aleargă şi se pierd, fără o cauză aparentă, pe suprafaţa netedă şi uscată de soare a câmpiilor aride şi triste.

Însă în seara aceasta casa era liniştită, cu totul liniştită, în timp ce Almayer stătea calm, cu ochii la acul delicatului cântar pe care îşi cântărea toate şansele lui; inteligenţa Joannei, credulitatea lui Lingard, îndrăzneala nesocotită a lui Willems, dorinţa de a evada, graba de a prinde o ocazie neaşteptată. Cântărea, neliniştit şi atent, temerile şi dorinţele lui în faţa riscului înspăimântător al unei certe cu Lingard… Da. Lingard se va supăra. Lingard ar putea să-l suspecteze de vreo complicitate la evadarea prizonierului lui – însă, desigur, nu se va certa cu el, eu Almayer, din cauza oamenilor acestora, odată ce vor fi duşi – duşi la dracu’ în praznic. Şi apoi pe Lingard îl avea la mână prin fetiţa lui. Bine! Ce plictiseală. Un prizonier! Ca şi cum cineva l-ar putea ţine aici. Era sortit să plece cândva de aici. Desigur. O situaţie ca asta nu poate dura. Oricine poate vedea. Excentricitatea lui Lingard depăşea toate limitele. Poţi să omori un om, dar nu trebuie să-l

chinuieşti. Era aproape un fapt criminal care dădea naştere la griji, nelinişti şi neplăceri… Almayer se simţi, pentru un moment, foarte supărat pe Lingard. Îl socotea răspunzător de chinul pe care i-l pricinuia, de chinul îndoielii şi al fricii; pentru că îl constrângea pe el – omul practic şi nevinovat – la astfel de sforţări penibile ale minţii, ca să găsească vreo soluţie pentru situaţiile absurde create de emotivitatea iraţională a pornirilor nepractice ale lui Lingard.

„Totul ar fi în regulă dacă individul acela ar fi mort!" spuse Almayer către verandă.

Tresări puţin şi, scărpinându-şi gânditor nasul, se amuză într-un scurt zbor al fanteziei care îi arăta propria lui imagine, ghemuită într-o barcă mare, care plutea, oprită ki cincizeci de yarzi mai departe – în faţa debarcaderului lui Willems. Pe fundul bărcii se va găsi o puşcă. O puşcă încărcată. Unul dintre vâslaşi o să strige şi Willems o să răspundă – dintre tufişuri. Ticălosul o să fie suspicios. Desigur. Apoi omul o să fluture o foaie de hârtie, grăbindu-l pe Willems să vină la debarcader şi să primească o scrisoare importantă. „De la *Rajah Laut*", o să strige omul, în timp ce barca va atinge malul, ceea ce îl va face pe Willems să se arate. Nu-i aşa? Fără îndoială! Şi Almayer se vedea ridicându-se la momentul potrivit, ţintind şi apăsând pe trăgaci – şi Willems rostogolindu-se, cu capul în apă – porcul! I se păru că aude chiar detunătura puştii. Asta îl făcu să se înfioare din cap până în picioare… Ce simplu!… Din nefericire… Lingard… Oftă, clătinând din cap. Păcat! Asta nu o putea face, dar nici aici nu putea fi lăsat. Se putea presupune că Abdulla ar pune din nou mâna pe el – de pildă ea să conducă o expediţie în susul râului. Numai cerul ştie ce necaz mai iese din asta…

Ealanţa gândurilor sale se opri acum şi se înclină de partea unei acţiuni imediate. Almayer se îndreptă către

uşă, ce opri în faţa ei, bătu tare, apoi îşi întoarse capul, arătând pentru o clipă speriat de ceea ce făcuse. După ce aşteptă un timp, puse urechea la uşă şi ascultă. Nimic, îşi domoli trăsăturile feţei, imprimându-le o expresie plăcută în timp ce stătea ascultând şi gândind în sinea lui. „O aud. Plânge. Ei? Cred că şi-a pierdut şi puţina judecată pe care o mai avea şi plânge zi şi noapte de când am început s-o pregătesc pentru vestea morţii bărbatului ei – aşa cum mi-a spus Lingard. Sunt curios ce-o fi gândind ea. Asta îi seamănă tatii, să mă facă pe mine să inventez toate poveştile astea fără niciun rost. Din bunătate. Bunătate! La naiba!... Doar nu e surdă, desigur!”

Bătu din nou, apoi spuse pe un ton prietenos, rânjind cu bunăvoinţă către uşa închisă:

— Sunt eu, doamnă Willems. Aş vrea să-ţi vorbesc. Am... am „Veşti importante...

— Ce vrei?

— Am veşti, repetă Almayer distinct. Veşti cu privire la bărbatul dumitale. Bărbatul dumitale!... Naiba să-l ia! adăugă el şoptind.

Auzi înăuntru mişcări şi poticneli. Lucruri răsturnate. Se auzi vocea agitată a Joannei care strigă;

— Veşti? Cum? Cum? Vin afară.

— Nu, strigă Almayer. Pune-ţi ceva pe dumneata, doamnă Willems şi lasă-mă înăuntru. Este ceva... foarte confidenţial. Ai o luminare, nu-i aşa?

Se izbea orbeşte printre mobilele din odaie. Sfeşnicul e răsturnase. Nu reuşea să aprindă chibriturile. Cutia îi scăpă din mână. O auzi căzând în genunchi şi bâjbâind pe podea, continuând să suspine într-o disperare nebună.

— Oh, Doamne! Veşti! Da... da... Ah! Unde-i... unde-i... luminarea? Oh, Doamne! Nu pot s-o găsesc... Nu pleca, pentru numele cerului!...

— Nu mă gândesc să plec, spuse Almayer nerăbdător,

prin gaura cheii; dar fii atentă! Este eonii… este urgent.

Bătu uşor din picior, aşteptând cu mâna pe clanţă. Se gândea neliniştit: „Femeia asta e complet idioată. De ce credea c-o să plec? Şi-a pierdut capul. N-o să priceapă niciodată ce gândesc eu. E prea proastă:!

Joanna se mişca acum în odaie cu grabă şi în tăcere El aştepta. Înăuntru urmă un moment de linişte perfectă, şi apoi i *se* auzi vocea epuizată, articulând cuvinte rostite într-un oftat – un oftat uşor şi adânc, ca vorbele desprinse, odată cu răsuflarea, de pe buzele unei femei înainte de a cădea într-un leşin adânc.

— Vino înăuntru!

El împinse uşa. Ali, venind pe coridor cu un braţ de perne şi cearşafuri îngrămădit la piept, până la bărbie, apucă să-şi vadă stăpânul, înainte ca uşa să se fi închis în urma lui. Fu atât de uluit încât scăpă teancul şi rămase cu privirile aţintite la uşă, timp îndelungat. Auzea vocea stăpânului său vorbind. Vorbind acestei femei *sirani*. Cine era ea? Niciodată nu se gândise cu adevărat la asta. Cânţâri în mintea lui, în mod confuz, lucrurile în linii mari. Ea era o femeie *sirani* – şi mită. Se strâmbă cu dispreţ, ridică aşternutul şi se apucă de treaba lui, întinzând hamacul între doi stâlpi ai verandei… Treburile astea nu-l priveau pe el. Ea era urâtă şi adusă aici de *Rajah Laut*, iar stăpânul lui vorbea cu ea, noaptea. Foarte bine. El, Ali, are treaba lui de făcut. Să întindă hamacul – să facă un ocol şi să vadă dacă paznicii sunt treji – să arunce o privire la frânghiile cu care sunt legate bărcile, la lacătul magaziei mari – apoi să se ducă la culcare. La culcare, îl trecu un fior plăcut. Se rezemă cu amândouă mâinile de hamacul stăpânului şi fu cuprins de o uşoară toropeală. Un ţipăt neaşteptat, pătrunzător – un ţipăt izbucnit dintr-odată la cea mai înaltă scară a unei voci de femeie şi apoi întrerupt scurt, aşa de scurt încât sugera o rapidă intervenţie a

morţii – îl făcu pe Ali să sară într-o parte, departe de hamac, şi tăcerea care urmă îi păru tot atât de uimitoare ca şi ţipătul înspăimântător. Era uluit de surpriză. Almayer ieşi din birou, lăsând uşa întredeschisă, trecu pe lângă servitorul său fără să-l observe şi se îndreptă spre oala de lut cu apă agăţată de un cui într-un loc expus curentului. O luă şi se întoarse aproape atingându-l pe Ali, rămas împietrit. Umbla cu paşi mari şi totuşi, în ciuda grabei lui, se opri în faţa uşii şi, aplecându-şi capul pe spate, lăsă să-i curgă pe gât un fir subţire de apă. În timp ce s-a dus şi a venit, în timp ce s-a oprit să bea, în timp ce a făcut toate acestea, din camera întunecată răzbea continuu sunetul unui plâns slab şi persistent, plânsul unui copil somnoros şi speriat. După ce băuse, Almayer intră, închizând uşa cu grijă.

Ali nu se mişcă. Femeia aceea *sirani* ţipase! Simţi o imensă curiozitate, cu totul neobişnuită pentru firea lui indiferentă. Nu putea să-şi mai ia ochii de la uşă. Oare ea era moartă acolo? Ce interesant şi nostim! Stătu cu gura căscată până auzi din nou zgomotul clanţei. Stăpânul ieşea. Ali se întoarse pe călcâie, cât putu de repede, pentru a da impresia că e absorbit în contemplarea nopţii de afară. Îl auzi pe Almayer foindu-se în spatele lui. Scaunele erau mişcate din loc. Stăpânul se aşeză.

— Ali, spuse Almayer.

Faţa îi era întunecată şi gânditoare. Se uită la omul lui de încredere, care se apropiase de masă, apoi îşi scoase ceasul. Mergea. De câte ori Lingard era în Sambir, ceasul lui Almayer mergea. Îl potrivea după ceasul din cabină, spunându-şi de fiecare dată că va trebui să-şi ţină şi în viitor ceasul în funcţiune. Şi de fiecare dată când Lingard pleca, nu îl mai întorcea şi îşi măsura plictiseala cu răsăriturile şi apusurile de soare, într-o indiferenţă nepăsătoare – cu privire la scurgerea orelor; numai a

orelor, a orelor care nu aveau însemnătate în viaţa Sambirului, în stagnarea zilelor goale; în care nimic nu-l interesa decât calitatea cauciucului şi dimensiunea trestiei; în privinţa cărora, fără îndoială, era controlat; pentru el nu se găsea nimic interesant, nimic suportabil, niciun lucru de dorit pe care să-l aştepte; nimic amar în afară de încetineala zilelor care treceau; nimic dulce în afară de speranţa, de speranţa îndepărtată şi strălucitoare – speranţa obositoare, dureroasă şi preţioasă, de a pleca odată.

Se uită la ceas. Opt şi jumătate. Ali aştepta nepăsător.

— Du-te în colonie, spuse Almayer, şi spune-i lui Mahmat Banjer să vină la noapte să vorbească cu mine.

Ali se îndepărtă mormăind. Nu-i plăcea să hoinărească. Banjer şi cei doi fraţi ai lui erau vagabonzi care apăruseră în ultimul timp în Sambir şi li se permisese să locuiască într-o colibă părăsită şi ruinată, cocoţată pe trei stâlpi, aparţinând lui „Lingard Go”. Şi aflându-se în afară, dar în imediata apropiere a îngrăditurii lor. În sinea lui, Ali a fost împotriva favorului oferit străinilor acelora. Orice fel de locuinţă era de valoare în vremea aceea în Sambir şi dacă stăpânul nu mai voia coliba aceea veche şi putrezită, putea să i-o dea lui, care îi era servitor, şi nu oamenilor acelora răi. Toţi ştiau că erau rai. Se ştia bine că furaseră o barcă de la Hinopari, bătrânul foarte în vârstă, şi slab, şi care nu avea fii; şi că, apoi prin îndrăzneala şi sălbăticia purtării lor, băgaseră frica în bietul bătrân, ca să-l facă să-şi ţină gura cu privire la fapta lor. Totuşi, toţi aflaseră despre acest lucru. Era unul din scandalurile tolerate din Sambir, dezaprobat de toată lumea, însă acceptat; o manifestare a acelei josnice resemnări în faţa succesului, a acelei neexprimate şi laşe tolerări a celui puternic, care sălăşluieşte, ruşinoasă şi fără remediu, în

adâncul tuturor inimilor, în toate părţile; în oricare loc oamenii s-au adunat să trăiască laolaltă; în locuri mai mari şi mai virtuoase decât Sambirul; şi tot aşa în Sambir, unde, ca şi în alte locuri, un om poate fura o barcă fără să fie pedepsit, în timp ce altul nu ar avea dreptul nici măcar să se uite la o vâslă.

Almayer medita, lăsându-se pe speteaza scaunului. Cu cât se gândea, cu atât se simţea convins că Banjer şi fraţii lui erau oamenii de care avea nevoie. Individi aceştia erau ţigani de mare şi puteau să dispară fără să atragă atenţia; şi dacă se întorc, nimeni – şi Lingard, mai puţin ca oricare – nu se va gândi să ceară informaţii de la ei. Mai mult decât atât, deoarece ei nu aveau vreun interes personal în afacerile Sambirului – nu făceau parte din nicio clică – şi nu vor şti nimic în niciun caz.

Chemă cu voce tare:

— Doamnă Willems!

Ea ieşi repede, aproape speriindu-l, ivindu-se ca şi când ar fi ieşit prin podea de cealaltă parte a mesei. Lampa se găsea între ei, şi Almayer o dădu la o parte, uitându-se în sus la ea din scaunul său. Plângea. Plângea încet, tăcut, cu o izvorâre neîncetată de lacrimi oare nu cădeau în picături, ci păreau că se revarsă într-o pânză dară de sub pleoape – păreau să se reverse deodată peste întreaga faţă, peste obrajii şi bărbia care lucea, umedă, în lumină. Pieptul şi umerii ei erau scuturaţi în mod repetat de încercările bruşte, convulsive şi fără zgomot de a-şi recăpăta respiraţia şi, după fiecare sughiţ spasmodic, capul ei mic şi îndurerat, legat cu basma roşie, tremura pe gâtul lung, în jurul căruia mâna osoasă aduna şi încheia rochia în dezordine.

— Liniştează-te, doamnă Willems, spuse Almayer.

Ea scoase un sunet nearticulat, care părea să fie ţipătul unei suferinţe de moarte, un ţipăt slab, foarte

îndepărtat şi care abia se auzi. Apoi lacrimile continuară să curgă într-o linişte netulburată.

— Trebuie să înţelegi că ţi-am spus toate acestea pentru că îţi sunt prieten, adevărat prieten, i se adresă Almayer, după ce se uită la ea, câtva timp, cu vizibilă nemulţumire.

— Dumneata, soţia lui, trebuie să cunoşti primejdia în care se găseşte. Căpitanul Lingard este un om teribil, o ştii.

Ea bolborosi, sughiţând şi suspinând totodată.

— Oare… îmi spui – ad… adevărul acum?

— Pe cuvântul meu de onoare. Pe capul copilului meu, protestă Almayer. A trebuit să te înşel, până acum, din cauza căpitanului Lingard. Însă nu mai pot să suport lucrul ăsta. Gândeşte-te ce risc îmi iau vs i bindu-ţi, dacă vreodată ar afla Lingard. Şi de ce fac asta? Din curată prietenie. Dragul de Peter a fost colegul meu în Macassar ani de zile, ştii doar.

— Ce trebuie să fac?… Ce trebuie să fac? întrebă ea, cu glas slab, uitându-se, de o parte şi de alta, ca şi cum nu se putea hotărî ce cale să apuce.

— Trebuie să-l ajuţi să plece, acum că Lingard este departe. El l-a jignit pe Lingard şi asta nu e de glumă. Lingard a spus că o să-l omoare. Şi o s-o facă desigur, urmă Almayer.

Ea îşi prinse mâinile.

— Oh! Ce om rău. Ce om rău! se vaită, legănându-şi trupul dintr-o parte în alta.

— Da, da! E groaznic, consimţi Almayer. Nu trebuie să pierzi deloc timpul. Îţi spun! Mă înţelegi., doamnă Willems? Gândeşte-te la bărbatul dumitale. La bietul dumitale bărbat. Ce fericit o să fie. Îi vei readuce viaţa, într-adevăr viaţa. Gândeşte-te la el.

Joanna îşi încetă legănarea şi acum, cu capul

înfundat între umeri, se îmbrăţişă singură cu amândouă mâinile; privi ţintă la Almayer, cu ochi sălbatici, în timp ce dinţii îi clănţăneau, scoţând un zgomot tare, violent şi fără întrerupere în liniştea adâncă a casei.

— Oh! maică a lui Dumnezeu! se jelui ea. Sunt o femeie nenorocită! O să mă ierte el oare? Bietul şi nevinovatul om. Oh, domnule Almayer, el este atât de sever. Oh! Ajută-mă… Nu îndrăznesc… Dumneata nu ştii ce i-am făcut… Nu am curajul!… Nu pot!… Dumnezeule, ajută-mă!

Ultimele cuvinte au fost rostite într-un strigăt de disperare. Dacă ar fi fost jupuită de vie nu ar fi putut să îndrepte către cer o implorare mai teribilă, mai sfâşietoare şi mai dureroasă.

— St! St! sâsâi Almayer, sărind în sus. O să deştepţi toată lumea cu strigătele dumitale.

Femeia continuă să suspine fără să facă zgomot, şi Almayer se uită la ea cu o nemărginită uimire. Ideea că, poate, procedase greşit încredinţându-se ei, îl tulbură atât de mult, că, pentru o clipă, nu putu să-şi adune gândurile.

În cele din urmă, spuse:

— Îţi jur că soţul dumitale este într-o situaţie primejdioasă şi că l-ar binecuvânta şi pe diavol… ascultă-mă… chiar pe diavol, dacă diavolul ar veni la el într-o canoe, în afară de cazul în care mă înşel, adăugă el pentru sine. Apoi din nou tare:

— Dacă dumneata ai de rezolvat vreo mică neînţelegere cu el, te asigur – şi îţi jur – acesta este tocmai timpul potrivit s-o faci!

Tonul convingător şi înflăcărat al vorbelor lui, gândea Almayer, ar fi putut să transmită o irezistibilă convingere şi unui chip sculptat. Observă cu satisfacţie că Joanna părea să sesizeze ceva din vorbele lui. Continuă, vorbind încet:

— Ascultă, doamnă Willems. Eu, personal, nu pot

face nimic. Nu îndrăznesc. Am să-ţi spun însă ce am să fac. O să vină aici, cam în zece minute, un om din neamul burgis; îi cunoşti limba, dumneata eşti din Macassar. Omul are o canoe mare; poate să te ducă la soţul dumitale. La noul teren defrişat al rajahului, spune-i aşa. Sunt trei fraţi, gata să facă orice, dacă îi plăteşti… ai ceva bani. Nu-i aşa?

Femeia stătea – părând să asculte – însă nedând niciun semn că înţelege şi privea fix la podea, încremenită dintr-odată, ca şi cum situaţia înfiorătoare, sentimentul copleşitor al propriei ei răutăţi şi pericolul mare în care se Găsea bărbatul ei, îi paralizase creierul, inima, voinţa – şi nu-i lăsase altă facultate în afară de aceea de a respira şi de a se ţine pe picioare. Almayer se jură în sinea lui, în cuvinte greu de redat, că nu văzuse până atunci o fiinţă mai inutilă şi mai nătângă.

— Mă auzi? spuse el, ridicând tonul. Încearcă să înţelegi. Ai ceva bani? Bani, dolari. Guldeni. Bani! Ce-i cu dumneata?

Fără să ridice ochii, răspunse cu o voce care suna slab şi nehotărât, de parcă ar fi făcut un disperat efort de memorie:

— Casa a fost vândută. Domnul Hudig a fost mânios.

Almayer se prinse de marginea mesei eu toată puterea.

Rezistă bărbăteşte la pornirea, aproape de nestăpânit, să se repeadă la ea şi să-i tragă câteva palme.

— A fost vândută pe bani, presupun, spuse el cu un calm studiat şi tăios. I-ai luat dumneata? Cine i-a luat?

Se uita la el, ridicându-şi cu mare efort pleoapele umflate, cu o expresie dureroasă a gurii veştejite, a întregii ei feţe mânjite şi udate de lacrimi. Şopti resemnată:

— Leonard a luat ceva. Voia să se însoare. Şi unchiul Antonio; stătea la uşă şi nu voia să plece. Şi Aghostina

— Este aşa de săracă… şi aşa de mulţi, aşa de mulţi

copii – copii mici. Şi Luiz, mecanicul. El niciodată n-a spus un cuvânt împotriva soţului meu. Şi tot aşa vara noastră Maria. A venit şi a ţipat şi mi-era aşa de rău la cap şi mai rău îmi era la inimă. Apoi vărul Salvatore şi bătrânul Daniel da Souza, care…

Almayer o ascultă fără să spună un cuvânt însă cuprins de furie, gândea: „Acum trebuie să-i dau bani acestei idioate. Trebuie! Trebuie s-o îndepărtez înainte ca Lingard să se întoarcă”. Făcu două încercări să vorbească, înainte de a reuşi să izbucnească:

— Nu mă interesează afurisitele alea de nume. Spune-mi, oamenii aceia infernali ţi-au lăsat şi dumitale ceva? Dumitale! Asta vreau să ştiu!

— Am două sute cincisprezece dolari, spuse Joanna cu un ton speriat.

Almayer răsuflă uşurat. Vorbi apoi cu mare prietenie:

— Asta o să ajungă. Nu e mult, însă o să ajungă. Acum, când o să vină omul, eu nu voi fi aici. Îi vorbeşti dumneata. Dă-i ceva bani; dar nu prea mulţi, ia aminte! Şi promite-i mai mult. Apoi când ajungi acolo, desigur că o să fii îndrumată de bărbatul dumitale. Şi nu uita să-i spui cu privire la căpitanul Lingard că acesta se găseşte la gura râului – la intrarea de nord. O să-ţi aduci aminte! Nu-i aşa? Gura de la nord. Lingard – înseamnă – moarte.

Joanna se înfioră. Almayer continuă cu grabă:

— Ţi-aş fi dat bani dacă ai fi avat nevoie. Pe cuvântul meu! Spune-i bărbatului dumitale că eu te-am trimis la el. Şi spune-i să nu piardă nicio clipă. Şi spune-i tot din partea mea că o să ne întâlnim – într-o bună zi. Că nu aş putea să mor fericit decât dacă l-aş mai întâlni o dată. Doar o dată. Eu ţin la el, dumneata ştii. O dovedesc. Treaba asta este pentru mine un risc enorm!

Joanna îi apucă mâna şi, înainte ca ei să fi ştiut ce are de gând, o duse la buzele ei şi o apăsă.

— Doamnă Willems! Nu face asta. Ce eşti dumneata… strigă Almayer ruşinat, smucindu-şi mâna.

— Oh! Dumneata eşti bun! strigă ea cu o neaşteptată exaltare. Dumneata eşti nobil… Mă voi ruga în fiecare zi… la toţi sfinţii… Mă voi…

17 – Proscrisul din arhipelag

— Lasă! Nu face nimica! se bâlbâi Almayer, încurcat, fără să ştie prea bine ce spune. Numai ia seama ia Lingard… Sunt bucuros că sunt în stare… în situaţia dumitale tristă… Crede-mă…

Stăteau cu masa între ei, Joanna cu privirea în jos, iar faţa ei pe jumătate luminată, deasupra lămpii, apărea ca o sculptură pătată, de fildeş vechi – o sculptură cu riduri adânci de nelinişte, dintr-un fildeş vechi, foarte vechi. Almayer se uită la ea şi cu neîncredere şi cu speranţă. Îşi spunea: Ce slabă este! Pot s-o răstorn doar suflând peste ea. Pare să fi priceput ceea ce trebuie să se facă, însă va avea ea tăria să ducă totul la îndeplinire? Acum trebuie să mă încred în noroc!

Undeva, departe, în curtea din spate, vocea lui Aâi răsună deodată cu o mustrare furioasă:

— De ce ai închis poarta? Oh, cap al tuturor răutăţilor! Tu eşti paznic? Eşti doar un sălbatic. Nu ţi-am spus că vin înapoi? Tu…

— Eu m-am dus, doamnă Willems, exclamă Almayer. Omul acela a venit cu servitorul meu. Fii calmă. Încearcă să…

Auzi paşii celor doi oameni în coridor şi, fără să-şi sfârşească fraza, alergă repede pe scări în jos către marginea râului.

II

ÎN URMĂTOAREA JUMĂTATE DE ORĂ, Almayer. Care voia să-i lase Joannei timp destul, se poticni printre scândurile din locurile mai îndepărtate ale curţii, se furişă

de-a lungul îngrăditurilor, se lipi de gardurile de iarbă în spatele diverselor magazii: toate acestea ca să scape de Ali, aflat în căutarea zeloasă şi inoportună a stăpânului său. Îl auzi vorbind cu şeful paznicilor – câteodată foarte aproape de el în întuneric – apoi îndepărtându-se, venind înapoi, mirându-se şi, pe măsură ce trecea timpul, devenind neliniştit.

— Doar nu a căzut în râu? spune tu, paznic neghiob ce eşti! îl bombănea Ali cu superioritate, pe celălalt om. Mi-a spus să-l aduc pe Mahmat şi când am venit repede înapoi, nu l-am mai găsit în casă. Acolo este femeia aceea *sirani*, aşa că Mahmat nu poate fura nimic, însă mi-e teamă că până să merg şi eu la culcare o să treacă jumătate de noapte.

Strigă:

— Stăpâne! Stăpâne! O, stă…

— Ce tot faci zgomotul ăsta? întrebă Almayer, cu asprime, păşind din locul său drept lângă ei.

Cei doi malaezi săriră unul într-o parte, altul în alta, uimiţi.

— Tu poţi să pleci. Nu mai am nevoie de tine în seara asta, Ali, continuă Almayer. Mahmat este acolo?

— Numai dacă sălbaticul acela, care nu ştie să se poarte, n-a obosit aşteptând. Oamenii ăştia nu cunosc politeţea. Oamenii albi nici nu ar trebui să le vorbească, răspunse Ali plin de indignare.

Almayer se îndreptă către casă, lăsându-l pe servitorul său să se mire de unde apăruse aşa, pe neaşteptate. Paznicul făcu o aluzie confuză la puterea de a se face invizibil a stăpânului, care adeseori, noaptea… Ali îl întrerupse cu mare dispreţ. Nu orice om alb are această putere. Însă *Rajah Laut* poate să se facă invizibil. Tot aşa, el poate fi în două locuri în acelaşi timp, aşa cum ştiu toţi; toţi în afară de el – netrebnicul paznic – care nu ştie mai

multe despre oamenii albi decât un porc sălbatic! *Ya-wa*!

Şi Ali o luă încet către coliba sa, căscând zgomotos.

Pe când Almayer urca treptele, auzi zgomotul unei uşi trântite şi, când intră pe verandă, îl văzu acolo numai pe Mahmat, lângă uşa coridorului. Mahmat părea să fi fost surprins chiar în momentul în care se furişa afară şi Almayer observă acest lucru cu satisfacţie. Văzând omul alb, malaezul renunţă la încercarea lui şi se rezemă de perete. Era un om scurt, îndesat, cu umeri laţi, cu pielea foarte închisă, şi cu o gură mare cu buze de un roşu deschis, pătate, care descopereau, când vorbea, un şir strâns de dinţi înnegriţi şi lucitori. Ochii îi erau mari, bulbucaţi, visători şi fără odihnă. Uitându-se peste tot, furişându-şi privirea pe sub sprâncene, spuse ursuz:

— *Tuan* alb, dumneata eşti mare şi puternic – pe când eu sunt un om umil. Spune-mi care e voia dumitale şi lasă-mă să mă duc în numele lui Dumnezeii. Este târziu.

Almayer îl examină pe om, gânditor. Cum ar putea el să descopere dacă… A găsit! în ultimul timp îl întrebuinţase pe omul acesta şi pe cei doi fraţi ai lui ca barcagii din afară ca să ducă mărfuri, provizii şi securi noi unei tabere de tăietori de trestie la o oarecare distanţă, în susul râului. O călătorie de trei zile. Acum o să-l încerce tot în acest fel. Spuse cu nepăsare:

— Vreau să porniţi imediat la tabără cu nişte mărfuri mărunte pentru Kavitan. Un dolar pe zi.

Omul păru hărţuit de o tristă şovăială, însă Almayer, care îşi cunoştea malaezii, simţi cu toată siguranţa, din aspectul lui, că nimic nu îl va face pe individ să se ducă. Insistă:

— Este vorba de ceva important, şi dacă lucraţi repede, vă dau doi dolari, pe ultima zi.

— Nu, *tuan*. Noi nu ne ducem, spuse omul, cu o şoaptă răguşită.

— De ce?

— Pornim într-o altă călătorie.

— Unde?

— Într-un loc pe care îl ştim, spuse Mahmat, puţin mai tare, cu încăpăţânare şi privind în jos.

Almayer se lăsă cuprins de un sentiment de imensă bucurie. Spuse cu o supărare afectată:

— Voi, oamenilor, trăiţi în casa mea – ca şi cum ar fi a voastră. Poate că am nevoie curând de casă.

Mahmat privi în sus.

— Noi suntem oameni ai mării şi nu ne îngrijim de un acoperiş când avem o canoe în care încap trei, şi câte o vâslă de fiecare. Casa noastră este marea. Să ai parte de pace, *tuan*!

Se întoarse şi plecă repede, iar Almayer îl auzi imediat după aceea în curte, chemând paznicul să-i deschidă poarta. Mahmat trecu pe poartă în tăcere, însă mai înainte ca zăvorul să fie tras în urma lui, îşi făcu socoteala în minte că dacă omul alb va voi să-l arunce din colibă, o să dea foc acesteia şi oricăror alte acareturi la care ar putea să ajungă fără riscuri. Şi începu să-şi cheme fraţii, înainte de a ajunge înăuntrul colibei dărăpănate.

„Tmlu1 este bine!” murmură Almayer către sine însuşi, luând puţin tutun de Java, risipit printr-un sertar al mesei. Acum, dacă se întâmplă ceva, eu ies curat. I-am cerut omului să se ducă în susul râului. I-am cerut-o cu insistenţă. O să spună chiar el aşa. Bun!

Începu să îndese tutun în căuşul de porţelan al pipei lui, o pipă cu o. Coadă lungă de cireş şi un muştiuc îndoit, apăsând tutunul cu degetul mare şi gândindu-se: „Nu, n-o se văd din nou. Nu vreau. Am să-i înlesnesc pornirea, apoi duţcă-se să-l caute – şi o să trimit o barcă rapidă după tata. Da! Asta-i.

Se apropie de uşa biroului şi spuse, ţinând pipa

departe degură:

— Îţi doresc noroc, doamnă Willems. Nu pierde timp. Poţi să mergi pe lângă tufişuri; gardul nu este reparat acolo. Nu pierde timp. Nu uita că este o chestiune de… viaţă şi de moarte. Şi nu uita că eu nu ştiu nimic. Am încredere în dumneata.

Se auzi înăuntru un zgomot ea de capac de cufăr trântit. Femeia făcu câţiva paşi. Apoi un suspin, adânc şi prelung, şi câteva cuvinte slabe pe care el nu le putu prinde. Se îndepărtă de uşii în vârful picioarelor, îşi aruncă papucii într-un colţ al verandei, apoi intră în coridor pufăind din pipă; intră cu grijă, provocând doar o uşoară scârţâitură a scindărilor, şi apoi din coridor pătrunse la stânga printr-o intrare cu perdea. Era o cameră mare. Po podea, o lampă mică pe un suport de busolă – care îşi găsise drumul către casă cu ani în urmă, din magazia de vechituri de pe *Flash* – făcea oficiul de lampă de noapte. Licărea foarte anemic şi trist, în întunecimea din odaie. Almayer se duse la ea şi, ridicând-o, mări flacăra trăgând de fitil cu degetele pe care le scutura imediat cu o expresie de durere pe faţă. Fiinţe omeneşti adormite, acoperite – din cap până în picioare – cu cearşafuri albe, erau întinse pe rogojinile de pe podea. În mijlocul odăii era aşezat un leagăn mic, sub o plasă de ţânţari albă şi pătrată – singura mobilă între cei patru pereţi, arătând ca un altar din marmură transparentă într-un templu întunecos. O femeie pe jumătate întinsă pe podea, cu capul căzut pe braţele încrucişate rezemate de stinghia leagănului, Se trezi când Almayer păşi peste picioarele ei întinse.

Îşi îndreptă trupul fără o vorbă, aplecându-se înainte şi, cuprinzându-şi genunchii cu braţele, se uită în jur cu ochi trişti şi somnoroşi.

Almayer, ţinând lampa fumegoasă într-o mână, cu pipa în cealaltă, stătea în faţa leagănului cu perdea,

uitându-se la fiica lui – la mica lui Nina – la această parte din el însuşi, la această mică şi inconştientă particulă a umanităţii care îi părea să conţină tot sufletul lui. Era ca şi cum ar fi fost îmbăiat într-un val luminos şi cald de duioşie;

O duioşie mai mare decât lumea, mai preţioasă decât viaţa; singurul lucru real, viu, plăcut, concret, frumos şi sigur printre umbrele amăgitoare, deformate şi ameninţătoare ale existenţei. Pe faţa lui, luminată confuz de flacăra scurtă şi galbenă a lămpii, se aşternu o expresie de atenţie concentrată, în timp ce-şi scruta viitorul. Şi putea să vadă acolo lucruri ce meritau osteneala de a fi privite. Lucruri fermecătoare şi splendide perindându-se prin faţa ochilor lui într-o magică desfăşurare de tablouri strălucitoare; tablouri de evenimente luminoase, fericite, nespus de superbe, care vor alcătui viaţa ei. El va face asta. El o va face. Da, el. El – pentru copilul acesta! Şi pe când stătea aşa, în noaptea liniştită, pierdut în visările lui fermecătoare şi fastuoase, în timp ce firul subţire de fum de tutun care se înălţa se împrăştia într-un nor uşor şi albăstrui deasupra capului lui, Almayer apărea straniu de impresionat şi extaziat: ca un credincios devotat şi mistic, închinându-se transportat şi tainic; arzând tămâie în faţa unui altar, un altar diafan al unui idol copil, cu ochii închişi; în faţa unui altar curat şi vaporos al unui Dumnezeu mic – fragil, fără putere, inconştient şi adormit.

Când Ali, trezit de chemarea puternică şi repetată a numelui său, păşi poticnindu-se din uşa colibei, văzu o fâşie subţire de aur tremurător deasupra pădurilor, şi pe deasupra capului un cer palid cu stele pe cale să se stingă: semne ale zilei ce venea. Stăpânul său stătea în faţa uşii, fluturând o foaie de hârtie în mână şi striga nervos:

— Repede, Ali! Repede!

Când îl văzu pe servitor, se repezi la el şi, împingându-i hârtia, îl luă la rost, cu o voce care îl făcu pe

Ali să gândească că s-a întâmplat ceva groaznic; îi poruncea să se grăbească şi să pregătească baleniera, să plece iute – pe dată, pe dată – după căpitanul Lingard. Ali, agitat şi el, molipsindu-se de febra grabei înnebunitoare, replică:

— Dacă e nevoie de grabă mare, mai bine o canoe. Baleniera nu poate prinde viteză ca o canoe mică.

— Nu, nu! Baleniera! Baleniera! Dobitocule! Mizerabile! urlă Almayer, dând impresia că a înnebunit. Cheamă oamenii! Du-te! Zboară!

Şi Ali năvăli în curte deschizând cu o izbitură a piciorului uşile colibelor ca să bage capul înăuntru şi să ţipe înfricoşător; şi în timp ce se ducea de la o colibă la alta, oameni tremurând, somnoroşi, ieşeau afară, uitându-se prosteşte după el, şi scărpinându-şi coastele cu indolenţă şi nedumerire. Era o muncă grea să-i pui în mişcare. Aveau nevoie de timp să se întindă şi să tremure puţin. Unii voiau de mâncare. Unul spunea că este bolnav. Nimeni nu ştia unde-i cârma. Ali se repezea când ici când colo, poruncind, ocărind, împingând pe unul, apoi pe altul şi oprindu-se câteodată din sforţări ca să-şi frângă mâinile cu grabă şi să mormăie, pentru că baleniera era mult mai înceată decât cea mai proastă canoe şi stăpânul său nu pleca urechea la împotrivirile lui.

Almayer văzu vasul plecând în cele din urmă, având la vâsle oameni înfriguraţi, flămânzi şi îmbufnaţi, şi el rămase pe debarcader, ţinând sub observaţie baleniera care înainta în jos, pe cursul râului. Se făcuse ziuă mare şi cerul era în întregime fără nori. Almayer urcă pentru un moment în casă. Gospodăria lui era agitată şi uimită de curioasa dispariţie a femeii *sirani*, care îşi luase copilul, dar îşi lăsase bagajul. Almayer nu vorbi nimănui, îşi luă revolverul şi coborî din nou la râu. Sări într-o canoe mică şi vâsli el singur către balenieră. Vâslea pe îndelete însă

îndată ce se află în dreptul vasului începu să strige la echipajul tăcut cu tonul şi aparenţa unui om teribil de grăbit.

— Ei! Cei de pe goeletă! Ei! – strigă el.

Un şir de feţe stingherite apărură deasupra balustradei. După puţin timp, un om cu un cap acoperit de păr lânos, spuse:

— Sir!

— Ofiţerul! ofiţerul 1 Cheamă-l pe el, steward! porunci Almayer cu nervozitate, apucând ca un nebun frânghia pe care i-o aruncase cineva.

În mai puţin de un minut, ofiţerul îşi înălţă capul, întrebă, surprins:

— Ce pot face pentru dumneata, domnule Almayer?

— Am nevoie imediat de gig *, domnule Swan, imediat. Îl cer în numele căpitanului Lingard. Trebuie să-l am. Chestiune de viaţă şi moarte!

Ofiţerul era impresionat de starea agitată a lui Almayer.

— Îl vei avea, domnule… Manevrează gigul acolo! Şeful de echipaj să dea o mână de ajutor! Acum e prins de pupă, domnule Almayer, spuse uitându-se din nou în jos. Urcaţi-vă în el! Oamenii coboară odgonul.

Între timp, Almayer se căţărase şi ajunsese pe băncile de la pupa; în barcă erau patru vâslaşi şi vâslele le erau trecute peste coama pupei. Ofiţerul continua să privească. Deodată i se adresă:

— E o treabă primejdioasă. Doreşti vreun ajutor? Aş veni…

— Da, da! strigă Almayer. Vino cu mine. Nu pierde o clipă. Du-te şi ia-ţi revolverul. Grăbeşte-te! Grăbeşte-te!

Totuşi, în toată neliniştea lui febrilă de a se vedea plecat, se întinse pe spate, foarte liniştit şi fără grijă, până ce veni ofiţerul şi, trecând peste băncile vâslaşilor, se

aşează lângă el. Atunci păru că se deşteaptă şi strigă:

— Dă-i drumul, dă drumul odgonului!

— Dă drumul odgonului, odgonului! ţipă omul de la prora bărcii, scuturându-l.

Oamenii de pe bord strigară şi ei unul la altul: „Dă-i drumul!” până se întâmpla ca, în cele din urmă, unul din ei să arunce odgonul; şi barca alunecă repede, îndepărtându-se de goeletă în timp ce toate vocile amuţiră.

La cârmă se găsea Almayer. Ofiţerul şedea lângă el, împingând cartuşele în încărcătorul revolverului. Când arma fu încărcată, întrebă:

— Ce se întâmpla? Urmăreşti pe cineva?

— Da, răspunse Almayer scurt, cu ochii ţintă drept în faţă, pe râu. Trebuie să prindem un om primejdios!

— Şi mie mi-ar plăcea puţină vânătoare, declară ofiţerul şi apoi, descurajat de expresia îngândurată şi severă a lui Almayer, nu mai spuse nimic.

Trecu aproape o oră. Vâslaşii îşi întindeau mai întâi capul înainte şi apoi se lăsau pe spate cu feţele către cer, în alternanţă, cu o mişcare ritmică, prin care imprimau bărcii o înaintare rapidă pe apă; şi cei doi ocupanţi, stând drept pe banca de la pupa, aveau şi ei o uşoară legănare ritmică la fiecare lovitură a vâslelor lungi care lucrau cu vigoare.

Ofiţerul spuse:

— Curentul e în direcţia noastră.

— Curentul se îndreaptă întotdeauna în jos, pe râul acesta, observă Almayer.

— Da, ştiu, replică celălalt – însă e mai repede în timpul refluxului. Uită-te la mal, să vezi cât de repede înaintăm. Aici este un curent de cinci noduri, aş spune.

— Hm! mârâi Almayer. Apoi brusc: Există o trecere printre două insule, care o să ne scurteze drumul cu patru mile. Însă când scade apa, în anotimpul secetos, cele două

insule sunt ca una singură, cu un şanţ de mâl între ele. Totuşi, merită să încercăm.

— Delicată treabă în timpul refluxului când apa scade, spuse ofiţerul cu răceală. Dumneata ştii mai bine dacă avem timpul necesar să trecem.

— O să încerc, răspunse Almayer, privind cu mare atenţie la ţărm.

— Acum luaţi seama!

Trase cu putere de frânghia de la bordul din dreapta.

— Trageţi vâslele înăuntru! strigă ofiţerul.

Barca făcu un ocol prin deschizătura îngustă a unui braţ al râului care se lărgea, şi intră repede continuând să se legene.

— Scoateţi vâslele!... Este loc tocmai cât trebuie, murmură ofiţerul.

Era un braţ întunecat al râului, cu apă închisă la culoare, pătată cu aur, cu aurul razelor de soare risipite, ce pătrundeau prin ramurile care se întâlneau deasupra capului într-un arc înalt şi fără odihnă, străbătut de şoapte delicate, fremătând, cu un tremur, pe sus printre frunzele groase. Lianele se căţărau pe trunchiurile copacilor îngrămădiţi care se aplecau, arătând nesiguri şi subminaţi de inundaţiile ce le roseseră pământul de sub rădăcini. Şi mirosul înţepător şi acru de frunze putrezite, de flori şi plante ce mor în această obscuritate otrăvitoare şi cruda în care tânjesc zadarnic după soare, mirosul acesta răspândit peste tot, părea că are greutate, că apasă apa stătătoare şi lucioasă în şerpuirile ei întortocheate printre umbrele veşnice şi de neînvins.

Almayer părea neliniştit. Cârmea prost. De câteva ori, capetele vâslelor s-au încurcat în tufişurile de pe o parte sau alta, împiedicând mersul gigului. Într-o astfel de împrejurare, în timp ce căutau să se degajeze, unul dintre vâslaşi spuse ceva celorlalţi, şoptind repezit. Cu toţii se

uitară în jos la apă. La fel făcu şi ofiţerul.

— Hei! exclamă el. Domnule Almayer! Uită-te! Apa se scurge şi scade! Uită-te acolo! O să fim prinşi aici.

— Înapoi! înapoi! Trebuie să ne înapoiem, strigă Almayer.

— Poate e mai bine să mergem mai departe.

— Nu, înapoi, înapoi!

Trase de frânghia elrmei şi băgă botul gigului în mal. Din nou se pierdu timpul eu degajarea.

— Daţi-i bătaie, băieţi! Daţi-i bătaie! stărui ofiţerul cu nelinişte.

Oamenii trăgeau, cu buzele strânse şi nările dilatate, răsuflând din greu.

— Prea târziu, spuse ofiţerul, dintr-odată. Vâslele ating fundul. S-a isprăvit cu noi!

Barca se împotmoli. Oamenii luară lopeţile înăuntru şi rămaseră, gâfâind, cu mâinile încrucişate.

— Da, suntem prinşi, spuse Almayer, calm. Am avut ghinion!

Apa scădea în jurul bărcii. Ofiţerul observă petice ele mâl ieşind la suprafaţă. Apoi, la un moment dat, îl pufni râsul şi, arătând cu degetul braţul râului spuse:

— Uită-te! blestematul acesta de râu fuge de noi. Iată ultimul strop de apă care se scurge din cotitura asta.

Almayer îşi înălţă capul. Apa se retrăsese şi el privea acum doar la o dâră lată de mâl – de mâl moale şi negru, ascunzând sub suprafaţa lui netedă şi lucitoare, friguri, putreziciune şi râul.

— Suntem blocaţi aici până deseară, spuse el cu o resemnare veselă. Am făcut tot ce se putea face. N-am putut evita ce s-a întâmplat.

— Ar trebui să dormim toată ziua, replică ofiţerul. N-avem nimic de mâncare, adăugă indispus.

Almayer se întinse pe banca de la pupa. Malaezii se

încolăciră pe jos printre băncile lor.

— Ei bine, să fiu al naibii! reluă ofiţerul, cu o tresărire, după o pauză lungă. M-am grăbit al dracului ca să ajung să petrec ziua împotmolit în mâl! Iată o sărbătoare pentru noi! Bine! Bine!

Dormeau sau şedeau nemişcaţi şi răbdători. Cu cât soarele ruea mai sus briza se domolea şi o linişte perfectă domnea peste braţul gol al râului. O mulţime de maimuţe cu nas lung îşi făcură apariţia şi, înghesuindu-se pe crengile ieşite în afară, se uitau lung la barcă şi la oamenii nemişcaţi din ea; se uitau cu o intensitate gravă şi tristă, tulburată când şi când de izbucniri fără sens, de gesturi nebuneşti. O pasăre mică, cu pieptul de safir legăna o ramură subţire de-a curmezişul unei raze piezişe de lumină, scânteind în ea ca o piatră preţioasă căzută din cer. Ochii ei fini şi rotunzi fixau fiinţele stranii şi liniştite din barcă. După un timp, scoase un ciripit subţire care sună necuviincios şi hazliu în tăcerea solemnă a naturii sălbatice; în marea tăcere străbătută de luptă şi de moarte.

III

DUPĂ PLECAREA LUI LINGARD, singurătatea şi tăcerea se strânseră în jurul lui Willems; cruda singurătate a celui părăsit de oameni; tăcerea, plină de reproşuri, care împresoară un proscris respins de cei de-un neam cu ol; tăcerea neştirbită nici de cea mai uşoară şoaptă de speranţă; o imensă şi nepătrunsă tăcere care absoarbe fără ecou murmurul regretului şi strigătul revoltei. Pacea amară a locurilor defrişate, părăsite, îi pătrundea în inima în era nu mai puteau trăi decât amintirea şi ura pentru trecutul lui. Nu remuşcarea. În sufletul unui om posedat de conştiinţa dominatoare a individualităţii lui. Cu dorinţele şi drepturile ei, posedat de convingerea neclintită a propriei lui importanţe, a unei importanţe atât de indiscutabile şi

definitive încât îi îmbrăca toate dorinţele, străduinţele şi greşelile în demnitatea soarU-i inevitabile, într-un astfel de suflet nu s-ar putea găsi loc pentru un sentiment cum e remuşcarea.

Zilele treceau. Se scurgeau neobservate, nevăzute în repedea strălucire a răsăriturilor orbitoare de soare, în scurta scânteiere a apusurilor duioase, în apăsarea zdrobitoare a nămiezilor fără nor. Câte zile? Două-trei – sau mai multe? Nu ştia. Pentru el, de la plecarea lui Lingard, timpul părea că se desfăşoară într-o întunecime adâncă. Înăuntrul lui totul era noapte. Totul dispăruse din faţa ochilor lui. Rătăcea orbeşte prin curţile pustii, printre casele goale care, cocoţate pe stâlpii lor, se uitau în jos duşmănos la el, un străin alb, un om de pe alte meleaguri; păreau că privesc tăcute şi cu ostilitate, din noianul de amintiri ale vieţii indigene, care stăruia între pereţii porniţi spre ruină. Picioarele lui, în rătăcirea lor, călcau peste tăciunii înnegriţi ai focurilor stinse, ridicând un praf uşor şi închis la culoare, de cenuşă rece, care zbura în nori mişcători şi se aşeza pe partea adăpostită de vânt a ierbii proaspete, răsărită din pământul tare, printre copacii umbroşi. Continua să umble mereu; fără încetare, fără odihnă, în cercuri care se lărgeau, pe cărări în zigzag care nu duceau nicăieri; şi urmele lui, întipărite adânc în mâlul moale al malului, se umpleau încet, înapoia lui, de apa care se infiltra din râul în creştere; captau lumina şi străluceau într-un lanţ de sori mici, reflectaţi, de-a lungul întinderii de mâl negru, de mocirla întunecată şi tremurătoare în care el se lupta mai departe, fără ţel şi fără linişte; se lupta mai departe epuizat, cu o figură rece şi disperată, îndărătul căreia, în creierul lui obosit, fierbeau gândurile fără odihnă, întunecate, încurcate, înfrigurate, groaznice şi veninoase, ca un cuib de şerpi.

De departe, ochii înceţoşaţi ai femeii bătrâne care îi

servea şi privirea întunecată a Aissei, urmăreau silueta lui zdrenţuită, mişcându-se cu mers nesigur în rătăcirile ei neîncetate de-a lungul gardurilor, printre case şi prin abundenţa sălbatică a tufişurilor de la mal. Aceste trei fiinţe omeneşti, părăsite de toţi, erau ca nişte naufragiaţi, abandonaţi de refluxul unei mări agitate pe o margine de stâncă nesigură şi alunecoasă – ascultând mugetul ei îndepărtat, trăind chinuiţi între ameninţarea reîntoarcerii mării şi groaza fără de speranţă a singurătăţii lor – în mijlocul unei furtuni de patimă, de regret, de dezgust şi de disperare. Suflul furtunii aruncase acolo două dintre aceste fiinţe, deposedate de orice – chiar şi de resemnare. A treia, martora hodorogită a luptei şi chinului primelor două, acceptase propria ei idee tristă despre împrejurări: ideea tăriei şi tinereţii duse, a vârstei care o făcea nefolositoare; a ultimei ei sclavii; a situaţiei de a fi aruncată de stăpânul ei, de cel mai apropiat dintre oameni, ca să-şi sfârşească ultimele rămăşiţe lipsite de valoare ale vieţii ei, care abia mai pâlpâia, între aceşti doi proscrişi de neînţeles şi întunecaţi: o însoţitoare zbârcită, nemişcată şi pasivă a dezastrului lor.

Privirea lui Willems se întorcea către râu asemenea unui prizonier care se tută fix la uşa celulei sale. Dacă mai exista vreo speranţă pe lumea asta, ea va veni de la râu şi cu ajutorul lui. Patru ore încheiate a stat în soare, în timp ce briza mării, trecând peste malul singuratic, îi flutura veşmintele zdrenţuite; briza pătrunzătoare şi sărată care îl făcea să se înfioare din când în când sub revărsarea unei călduri intense. Se uita la singurătatea cafenie şi scânteietoare a apei care curgea, a apei care curgea fără încetare şi liberă, într-o suită de olipoeeli blânde şi indiferente, chiar la picioarele lui; şi încerca să găsească o promisiune de eliberare în strălucirea vie a nenumăraţilor sori reflectaţi de valurile mici, în alergare, ale râului.

Lumea părea să se sfârşească acolo. Pădurile de pe celălalt mal apăreau de neatins, enigmatice, pentru totdeauna inaccesibile, ca stelele cerului – şi tot atât de indiferente. În sus şi în jos, pădurile de pe malul de partea sa coborau până la apă cu mulţimi înghesuite de copaci înalţi şi imenşi, care îşi ridicau coroanele largi de crengi răsucite deasupra lăstărişului dens; copaci mari şi solizi, arătând întunecaţi, gravi şi de o nesimţire răuvoitoare, ca o mulţime gigantică de duşmani nemiloşi, îngrămădindu-se de jur-împrejur în tăcere, ca să fie martori la agonia lui înceată. Era singur, mic, zdrobit. Se gândea la evadare – la ceva ce s-ar fi putut face. Ce? O plută! Se închipui lucrând la i a, febril, cu disperare, tăind copaci, legând trunchiurile la un loc şi apoi alunecând în josul curentului, în jos către mare, prin strâmtori. Acolo se găseau corăbii – corăbii, ajutor, oameni. Oameni la fel cu el. Oameni buni care îl vor salva, îl vor lua departe, foarte departe în locurile unde se făcea negustorie, unde se aflau case şi alţi oameni care puteau să-l înţeleagă cum trebuie şi să preţuiască priceperea sa; unde se găsea o mâncare ca lumea şi bani; unde se găseau paturi, cuţite, furculiţe, trăsuri, fanfare, băuturi reci, biserici cu oameni bine îmbrăcaţi rugându-se în ele. Şi el o să se roage. Ţinuturi cu plăceri rafinate în care putea să stea pe un scaun, să mănânce prânzul pe o faţă de masă albă, să salute, înclinind capul, persoanele cunoscute – persoane de treabă: o să fie foarte popular, întotdeauna a fost – un ţinut în care să poată fi virtuos, corect, să facă afaceri, să ia un salariu, să fumeze ţigări de foi, să cumpere lucruri în magazine – să aibă ghete… să fie fericit, liber şi să devină bogat. O, Doamne! Ce trebuia pentru asta? Să taie câţiva copaci. Nu! Unul singur ajunge. Indigenii? obişnuiau să facă o canoe prin arderea unui trunchi de copac, după cum auzise. Da! Unul o să fie destul. Un Copac de tăiat… Se repezi înainte şi, dintr-

odată. Se opri ca şi cum ar fi fost prins cu rădăcini de pământ. Avea numai un briceag.

Se aruncă jos la pământ pe malul râului. Era obosit, epuizat; ca şi cum pluta ar fi fost făcută, călătoria terminată şi norocul ajuns. O licărire se ivi în ochii lui ficşi; în ochii lui care priveau fără speranţă la râul umflat în care butuci mari şi copaci dezrădăcinaţi alunecau purtaţi de curentul lucitor de la mijloc; o procesiune lungă de pete închise şi zdrenţuite. Ar fi putut să înoate până acolo şi să se lase purtat de unul din copacii aceia. Orice numai să scape! Orice! Cu orice risc! Ar fi putut să se lege între crengile uscate ale trunchiului. Era sfâşiat de dorinţă, de frică; inima îi era frântă de şovăirea curajului său. Se suci, cu faţa în jos, cu capul pe braţe. Avu o viziune înspăimâiitătoare a unor orizonturi fără umbră în care, cerul albastru şi marea albastră, se întâlnesc; a unui spaţiu gol, circular şi strălucitor, în care un copac mort şi un om mort erau purtaţi împreună, fără sfârşit, în sus şi în jos, pe valurile strălucitoare ale strâmtorilor. Nu se găseaţi corăbii acolo. Numai râul şi moartea. Către ea duceau apele.

Se ridică oftând din adânc.

Da, moartea! Dar de ce trebuie să moară? Nu! mai bună e singurătatea, mai bună e aşteptarea fără speranţă, singur. Singur. Nu! nu era singur, pentru că vedea moartea uitându-se la el din toate părţile; din tufişuri, din nori – a auzit-o vorbindu-i în murmurul râului, umplând spaţiul, atingându-i inima şi creierul cu mâna ei rece. Nu putea vedea şi nu se putea gândi la nimic altceva. O vedea

— Vedea moartea sigură – în toate părţile. O vedea atât de aproape că era totdeauna pe punctul să întindă mâinile, pentru a o ţine la distanţă. Îi învenina tot ce privea, tot ce făcea; hrana mizerabilă pe care o mânca, apa tulbure pe care o bea; dădea o aură de spaimă răsăriturilor şi apusurilor de soare, strălucirii amiezii fierbinţi şi

umbrelor răcoroase ale serilor. Vedea figura ei înfricoşătoare printre copacii mari, în plasele plantelor târâtoare, în profilurile fantastice ale frunzelor, ale frunzelor mari, crestate, care păreau să fie tot atâtea mâini cu palme uriaşe, cu degete ţepene, întinse ca să-l apuce; mâini mişcându-se delicat, ori mâini oprite într-o imobilitate ameninţătoare, cu o linişte atentă, pândind momentul favorabil să-l înhaţe, să-l înlănţuie, să-l sugrume, să-l ţină strâns până când moare. Mâini care îl vor ţine şi mort, care nu-i vor da drumul, care vor rămâne agăţate de trupul lui până când acesta va pieri! – va dispărea în strânsoarea lor frenetică şi tenace.

Şi totuşi lumea era plină de viaţă. Toate lucrurile, toţi oamenii pe care îi ştia existau, se mişcau, respirau; şi îi vedea într-o perspectivă lungă, foarte departe, micşoraţi, distincţi, doriţi, inaccesibili, preţioşi… pierduţi pentru totdeauna. Împrejurul lui continua, fără un sunet, agitaţia nebună a vieţii tropicale. După ce el va fi murit, toate acestea vor rămâne! Dorea să seringă în mână, să îmbrăţişeze lucruri solide; avea o dorinţă nesăţioasă de senzaţii;

de a atinge, de a apăsa, de a vedea, de a mânui, de a poseda toate lucrurile acestea. Toate acestea vor rămâne ani de zile, veacuri, veşnic. După ce va fi murit aici, în mod mizerabil, toate acestea vor rămâne, vor trăi, vor rezista, în lumina veselă a soarelui, vor respira în răcoarea, nopţilor senine. La ce bun, atunci? El o să fie mort. O să fie întins pe umezeala caldă a pământului, fără să simtă nimic, fără să vadă nimic, fără să ştie nimic; va zace ţeapăn, pasiv, putrezind cu încetineală; în timp ce peste el, sub el şi prin el – fără să întâmpine vreo împotrivire, ocupate şi grăbite – grămezi mici şi fără de sfârşit de insecte, monştri mici şi lucitori cu forme respingătoare, cu coarne, cu gheare, cu cleşti, vor mişuna, năvălind într-o luptă aprigă

pentru trupul lui; vor mişuna fără număr, stăruitor, feroce şi lacom – până când nu va mai rămâne decât luciul oaselor nălbite în iarba înaltă; în iarba înaltă care îşi va înmuguri vârfurile pufoase printre coastele lui goale şi lustruite. Atât va mai rămâne din el; nimănui nu-i va lipsi; nimeni nu-şi va aminti de el.

Prostii! Nu poate fi aşa. Există căi de scăpare din această situaţie. Cineva îşi va face apariţia. Vor veni nişte fiinţe omeneşti. Le va vorbi, le va implora – va uza chiar de forţă pentru a-i sili să-i dea ajutor. Se simţea puternic; era foarte puternic. Va… Descurajarea, convingerea zădărniciei speranţelor sale reveni cu o senzaţie ascuţită de durere în inimă. Începu din nou rătăcirile lui lipsite de ţintă. Hoinări până când era gata să se prăbuşească, fără să fie în stare să-şi calmeze tulburarea din suflet prin oboseală trupească. Nu exista odihnă şi pace pe terenurile defrişate ale închisorii lui. Nu exista uşurare decât în eliberarea întunecată pe care i-o aducea somnul, somnul fără memorie şi fără vise; somnul care vine brutal şi greu, ca plumbul ce ucide. Să uite, într-un somn care anihilează totul; să se prăvălească orbeşte, ca ameţit, din lumina zilei în noaptea uitării, aceasta însemna pentru el răgazul rai din existenţa lui pe care nu avea curajul s-o suporte – sau să-i pună capăt.

Trăia şi se lupta cu delirul fără şir al gândurilor lui, sub ochii tăcutei Aissa. Ea îi împărtăşea chinul prin mirarea ei dureroasă, prin afecţiunea arzătoare ce i-o purta, prin neputinţa ei disperată de a înţelege cauza supărării lui şi a repulsiei pe care ea i-o inspira; prin ura privirilor lui; prin misterul tăcerii lui; prin ameninţarea din rarele lui cuvinte – a acelor cuvinte în limba oamenilor albi, care îi erau aruncate cil furie, cu dispreţ, cu dorinţa evidentă de a o răni – de a o răni pe ea, care i se dăduse, care dăruise viaţa ei – tot ce avea de dat – acestui om alb;

de a o răni pe ea care a vrut să-i arate drumul către adevărata măreţie, care a încercat să-l ajute, în visul ei femeiesc despre o afecţiune fără de sfârşit, trainică şi statornică. Din scurtul contact cu albii. În timpul prăbuşirii vechiului ei fel de viaţă, îi rămăsese în minte ideea impunătoare a puterii lor irezistibile şi a tăriei lor fără îndurare. Găsise un om din Rasa lor – şi cu toate calităţile lor. Toţi albii sunt la fel. Însă inima acestui om era plină de mânie împotriva oamenilor din neamul său, plină de mânie faţă de ea, mânia clocotind alături de dorinţa pentru trupul ei. Şi de partea ei a existat o îmbătare cu speranţele unor lucruri mari, născute în mândra şi duioasa conştiinţă a înrâuririi pe care o avusese asupra lui. Auzise şoaptele lui de uimire şi de teamă, odată cu şovăirea lui, cu rezistenţa lui şi cu cedările lui parţiale şi totuşi, mânată de credinţa ei de femeie în fermitatea durabilă a inimii, în farmecul irezistibil al personalităţii ei, l-a împins înainte, încrezându-se în viitor, orbeşte, plină de speranţă; sigură că va realiza, alături de el, dorinţa arzătoare a vieţii ei, numai dacă ar fi putut să-l împingă destul de departe şi dincolo de putinţa de a da înapoi. Ea nu cunoştea şi nu putea să conceapă nimic din idealurile lui, atât de exaltate. Ea gândea că bărbatul este un războinic şi un şef, gata de luptă, de violenţă şi trădare faţă de neamul lui – de dragul ei. Ce putea fi mai natural? Nu era el un om de seamă şi puternic? Aceste două fiinţe, înconjurate fiecare în parte de vălul de nepătruns ai aspiraţiilor lor, erau fără speranţă, singure, dincolo de Văzul. Şi de auzul fiecăruia din ei faţă de celălalt; fiecare, în centrul unor orizonturi neasemănătoare şi depărtate; stând fiecare pe un pământ diferit şi sub un cer diferit. Ea îşi amintea de cuvintele lui, de ochii lui, de buzele lui tremurătoare, de mâinile lui întinse; îşi amintea de adânca, de nemăsurata plăcere a dăruirii ei, acest început al putorii ei asupra lui, putere

care ar fi trebuit să dureze până la moarte. El îşi amintea de cheiurile şi de magaziile de mărfuri; de frenezia vieţii într-un vârtej de monede de argint; de splendida siguranţă a unei vânători de bani; de numeroasele lui succese, posibilităţile pierdute de a face avere şi, ca urmare, de a avea un renume. Ea, o femeie, fusese victima propriei ei inimi, a credinţei ei de femeie că nu există nimic altceva în lume decât dragostea – sentiment etern. El fusese victima principiilor lui stranii, a infatuării lui, a încrederii oarbe în el însuşi, a respectului său grav pentru glasul ignoranţei sale fără margini.

Într-un moment de inerţie, de nehotărâre şi de descurajare, a venit ea – această creatură – şi cu o atingere a mâinii i-a distrus viitorul şi demnitatea de om inteligent şi civilizat; a trezit în pieptul lui simţirile infame care l-au împins să facă ceea ce a făcut, să sfârşească mizerabil în sălbăticie şi să fie uitat sau, dacă nu, pomenit cu ură şi dispreţ. Nu îndrăznea să se uite la ea, pentru că acum, ori de câte ori o privea, gândul său părea să se apropie de crimă, ca o mână întinsă. Numai ea se putea uita la el – şi la nimic altceva. Ce altceva se mai găsea acolo? îl urmărea cu o privire temătoare, cu o privire, în aşteptare, răbdătoare şi rugătoare. Ochii ei exprimau mirarea şi mâhnirea unui animal care cunoaşte numai suferinţa, a unui suflet care cunoaşte chinul, dar nu şi speranţa; care nu este întreg, a unui suflet care nu poate găsi refugiu în împrejurările vieţii, în convingerea amăgitoare a demnităţii acesteia şi a unui destin înalt; în consolarea cerească a unei credinţe în marele izvor al urii ei.

În primele trei zile după plecarea lui Lingard, Willems nici măcar nu-i vorbise. Aissa prefera ca el să tacă decât să audă cuvintele de neînţeles, rostite cu ură şi violenţă sălbatică, pe care i le adresa în ultimul timp, trecând apoi, deodată, la o completă apatie. Şi în timpul

acelor trei zile, el nu a părăsit deloc râul, ca şi cum pe malul acesta mlăştinos s-ar fi simţit mai aproape de libertate. Stătea târziu; zăbovea până la apusul soarelui; privea la jeraticul de aur îndepărtându-se printre nori întunecaţi, lăsând în urmă un şuvoi de roşu strălucitor, ca o împroşcare de sânge cald. Această priveliştе îi apărea sinistră, ca un semn şi o prevestire a unei morţi violente care îl chema de pretutindeni – chiar şi din cer.

Într-o seară, rămase pe malul râului mult după apusul soarelui, neţinând seama de ceaţa de noapte care se strânsese în jurul lui, îl învăluise şi se lipise de el ca un giulgiu ud. O înfiorare uşoară îl făcu să-şi revină în fire şi se îndreptă, străbătând curtea, către casă. Aissa se ridică din faţa focului care lucea roşu prin fumul ce plutea, îngroşându-se, pe sub crengile copacului mare. Se apropie de el dintr-o parte, pe Când Willems venea spre podeţul casei. O văzu că se opreşte ea să-l lase pe el să urce. În întuneric, silueta ei era ca aceea a unei umbre de femeie, cu mâinile împreunate şi întinse în faţă într-un gest de rugă. Se opri – nu se putu abţine să nu se uite la ea. Graţia sumbră a siluetei ei drepte, membrele, trăsăturile – totul apărea imprecis şi vag, în afară de lucirea ochilor în lumina slabă a stelelor. El îşi întoarse capul şi păşi mai departe. Putea să-i simtă paşii, în spatele său, pe scândurile îndoite, dar îşi continuă mersul, fără să-şi întoarcă privirea. Ştia ce voia ea. Voia să intre. Se cutremură la gândul a ceea ce putea să se întâmple în întunericul de nepătruns al acestei case, dacă ar fi să se găsească singuri – chiar, pentru o clipă. Se opri în uşă şi o auzi spunând:

— Lasă-mă să intru. De ce supărarea asta? De ce tăcerea asta? Lasă-mă să veghez… alături de tine… Nu te-am vegheat cu credinţă? Ţi s-a întâmplat vreodată ceva rău pe când închideai ochii, iar eu vegheam alături?… Am

aşteptat… Am aşteptat să-mi surâzi şi să-mi vorbeşti… Nu mai pot să aştept… Uită-te la mine… vorbeşte-mi! A intrat un duh rău în tine? Un duh rău care ţi-a înghiţit tot curajul şi toată iubirea? Lasă-mă să pun mâna pe tine. Uită tot… Tot! Uită inimile rele şi feţele supărate… şi adu-ţi aminte numai de ziua în care am venit la tine… la tine! O! inima mea! O! viaţa mea!

Tristeţea rugătoare a chemării ei umplu spaţiul cu tramurul vocii joase, care părea să răspândească duioşie şi lacrimi în pacea adâncă a lumii adormite. Totul în jurul lor, pădurile, locurile defrişate, râul, acoperite de tăcutul văl al nopţii, păreau să se deştepte şi să asculte la vorbele ei, cu o linişte atentă. Păreau să asculte încă, după ce sunetul vocii ei se stinse într-un suspin înăbuşit; şi nimic nu se mişca, printre umbrele fără formă, în afară de nenumăraţii licurici care licăreau în roiuri schimbătoare, în perechi care alunecau, în puncte rătăcitoare şi singuratice – ca plutirea luminoasă a unei pulberi de stele.

Willems se întoarse încet, în silă, ca şi cum ar fi fost constrâns cu toată puterea. Ea îşi ascunsese faţa în mâini, iar el privea, pe deasupra capului ei aplecat, în întunecata strălucire a nopţii. Era una din acele nopţi care dau impresia unei nemărginite vastităţi, când cerul pare mai înalt, când adierile trecătoare ale brizei călduţe par să aducă cu ele şoapte uşoare de dincolo de stele. Aerul era îmbibat de o mireasmă plăcută, un miros fermecător, pătrunzător şi violent ca pornirile dragostei. Se uita la spaţiul acesta mare, întunecat, în care pluteau arome, în care se simţea răsuflarea vieţii şi misterul existenţei, reînnoit, fecund, şi indestructibil; şi se simţi înspăimântat de singurătatea lui, de singurătatea trupului său, de singurătatea sufletului său faţă-n faţă cu această luptă inconştientă şi aprigă; cu această mândră indiferenţă; cu ţinta aceasta urmărită fără milă, misterios, de a perpetua

lupta şi moartea în cursul secolelor fără număr. Pentru a doua oară în viaţa lui simţi, odată cu înţelegerea bruscă a lipsei sale de însemnătate, nevoia de a striga după ajutor în această sălbăticie şi, pentru a doua oară, îşi dădu seama de deznădăjduita indiferenţă a tot ce-l înconjura. Putea să strige după ajutor în orice parte – şi nimeni nu-i va răspunde. Putea să-şi întindă mâinile, după sprijin, după simpatie, după o alinare – şi nimeni nu va veni. Nimeni. Aici nu se găsea nimeni – în afară de această femeie.

Inima îi era mişcată, înduioşată de milă pentru starea de părăsire în care se găsea. Supărarea lui faţă de ea, faţă de femeia aceasta care fusese cauza tuturor necazurilor lui, se risipi datorită nevoii, ajunsă la culme, de consolare, de orice natură ar fi fost ea. Poate – dacă trebuia să se resemneze cu soarta lui – ea ar putea să-l ajute să uite. Să uite. Pentru un mgment, într-un acces de disperare atât de adâncă încât părea începutul împăcării, i. Şi puse în minte să coboare cu bună ştiinţă de pe piedestal, să se lepede de superioritate, de toate speranţele lui, de vechile ambiţii, de civilizaţia ingrată. Pentru un moment, uitarea în braţele ei păru cu putinţă; şi, sedus de această posibilitate, apariţia unei dorinţe reînnoite puse stăpânire pe sufletul său, într-o izbucnire de nesocotit dispreţ pentru orice în afară de el însuşi – de dispreţ sălbatic pentru pământ şi cer. Îşi spuse în sinea lui că nu se va căi. Pedeapsa pentru singura lui greşeală era prea grea. Nu exista milă sub cer. Nici nu mai voia vreo milă. Se gândea, cu disperare, că dacă ar fi putut să găsească din nou în ea nebunia trecutului, delirul straniu care îl transformase, care îi adusese ruina, ar fi fost gata să plătească, pentru aceasta, cu blestemul veşnic care ar cădea asupra sa. Era îmbătat de parfumul subtil al nopţii; era purtat departe de amintirea brizei calde; era stăpânit de exaltarea singurătăţii lui, a tăcerii, a amintirilor, în prezenţa acestei femei care i se dăruise eu o

credinţă supusă şi răbdătoare; venind la el, în numele trecutului, în numele zilelor acelora când el nu putuse să vadă nimic, să se gândească la nimic, să dorească nimic – în afară de îmbrăţişările ei.

O luă dintr-odată în braţe şi ea îşi împreună mâinile în jurul gâtului lui, cu un strigăt uşor de bucurie şi de surpriză. O luă în braţe şi aşteptă exaltarea, nebunia, senzaţiile de care îşi amintea şi pe care le pierduse; şi în timp ce ea suspina blând la pieptul lui, el o strângea şi se simţea rece, bolnav, obosit, exasperat de nereuşită

— Şi sfârşi blestemându-se pe el însuşi. Aissa se agăţă de el tremurând în intensitatea fericirii şi dragostei ei. O auzi. Şoptind – cu faţa ascunsă în umărul lui – despre tristeţea care a trecut şi despre bucuria care va veni şi va ţine veşnic; despre încrederea ei nezdruncinată în dragostea lui. Întotdeauna a avut încredere. Întotdeauna! Chiar şi atunci când faţa lui era întoarsă de la ea, în zilele întunecate când mintea îi rătăcea prin ţara lui, printre oamenii din neamul său. Dar nu va mai rătăci niciodată departe de ea, acum că a venit înapoi. O să uite feţele reci şi inimile dure ale neamului său crud. Ce trebuia să-şi amintească? Nimic! Nu-i aşa?

Asculta, fără speranţă, murmurul ei slab. Stătea liniştit şi ţeapăn, strângând-o mecanic la piept, în timp ce se gândea că nu i-a mai rămas nimic pe lume. Era deposedat de toate; deposedat de patima lui, de libertatea lui, de uitare, de consolare. Ea, înnebunită de plăcere, continua să şoptească repede despre dragoste, lumină, pace, despre ani îndelungaţi… Privea posomorât deasupra capului ei, în întunecimea mai adâncă a curţii şi, dintr-odată, îi păru că se uită într-un abis obscur, într-o groapă adâncă şi neagră, plină cu rămăşiţe în descompunere şi oase înălbite; într-un mare şi inevitabil mormânt plin de putreziciune în care, mai curând sau mai târziu, inevitabil,

trebuia să cadă.

Dimineaţa ieşi devreme şi rămase un timp în pragul uşii, aecultând respiraţia uşoară din spatele său – din casă. Aissa dormea. El nu închisese ochii toată noaptea. Se clătină – apoi se rezemă de tocul uşii. Era epuizat, sfârşit. Avea impresia că abia de mai trăieşte. Pusese stăpânire pe el o senzaţie de oroare şi dezgust de sine însuşi, care, atunci când ochii i se îndreptară spre marea netedă de ceaţă de la picioarele lui, dispăru repede, prefăcându-se într-o tristă indiferenţă. Era ca o bruscă şi finală destrămare a simţurilor, a corpului şi a gândurilor lui. Stând pe cerdacul înalt, privea întinderea ceţii de noapte suspendată la mică înălţime, deasupra căreia pătrundeau, ici şi colo, vârfurile cu penaj ale boschetelor de bambuşi înalţi şi cele rotunde ale copacilor singuratici, aidoma unor insule mici, ieşind, întunecate şi masive, dintr-o mare fantomatică şi vaporoasă. Mai departe, pe fundalul uşor luminat al cerului de la răsărit, linia întunecată a marilor păduri mărginea această mare lină de ceaţă albă, dând impresia unui ţărm fantastic şi de neatins. Privea fără să vadă nimic, gândindu-se la el. Înaintea ochilor lui, lumina soarelui care păsărea izbucni brusc, deasupra pădurii, ca o explozie. El nu vedea nimic. Apoi, după un timp, murmură cu convingere – spunându-şi aproape cu glas tare sub şocul glodului care îl pătrunse:

— Sunt un om pierdut!

Îşi flutură mâna deasupra capului, într-un gest nepăsător şi tragic, apoi coborî în ceaţa care se strânsese deasupra lui în unduiri luminoase, sub prima suflare a brizei de dimineaţă.

IV

WILLEMS SE DEPLASĂ molatic spre râu, apoi reveni pe propriile-i urme la copac şi se lăsă să cadă pe banca aşezată în umbra acestuia. De cealaltă parte a trunchiului

imens, putea s-o audă pe bătrână mişcându-se, suspinind tare, mormăind de una singură, rupând crengi uscate, suflând în foc. După puţin, o pală de fum ajunse până la locul în care şedea. Îl făcu să simtă că îi e foame şi senzaţia aceasta a fost ea o nouă jignire care se adăuga la intolerabila povară de umilinţe. Era gata să plângă. Se simţea foarte slab. Îşi ţinu braţul înaintea ochilor şi se uită câtvu timp cu atenţie la el: era slab şi tremura. Piele şi os. Pe cuvânt! Ce slab era!... Suferise de friguri un timp îndelungat şi acum se gândea, trist şi dezamăgit, că Lingard, deşi îi trimisese hrană – şi ce hrană, Doamne Dumnezeule: puţin orez şi peşte uscat; cu totul nepotrivită pentru un om alb – nu-i trimisese nicio doctorie. Crede nemilosul bătrân că el ar putea trăi ca fiarele sălbatice, care nu sunt niciodată bolnave? Avea nevoie de chinină.

Îşi lăsă capul pe spate, se rezemă de copac şi închise ochii. Gândi vag că, dacă ar fi putut pune. Mâna pe Lingard, i-ar fi plăcut să-l jupoaie de viu. Însă acesta era numai un gând nebulos, scurt şi trecător. Închipuirea lui, epuizată de repetată conturare a propriei soarte, nu mai avea destulă putere să perceapă ideea de răzbunare. Nu era indignat şi revoltat. Era abătut. Era abătut de imensul cataclism al nenorocirii lui. Ca mulţi alţi oameni, gândise în mintea lui, cu profunzime, la întregul univers şi la apropiatul sfârşit al tuturor lucrurilor. Odată cu distrugerea propriei sale personalităţi, îl cuprindea o spaimă paralizantă. Totul se răsturna. Ciipi repede din ochi. I se păru că însăşi lumina soarelui dezvăluia, în strălucirea ei, existenţa vreunui sens ascuns şi sinistru. În frica sa lipsită de raţiune, încercă să se ascundă în el însuşi. Îşi trase picioarele în sus, capul i se cufundă între umeri, braţele i se strânseră în jurul lui. Sub copacul înalt şi imens, înălţându-se superb din ceaţă într-o desfăşurare a crengilor trufaşe, cu freamătul neobosit şi vioi al frunzelor

fără număr în strălucirea limpede a soarelui, sub copacul acesta, rămase nemişcat, ghemuit pe bancă. Înfricoşat şi tăcut. Arăta ea o grămadă de zdrenţe murdare aruncată peste e altă grămadă de oase, în vârf cu un cap trist şi uscat, cu o pereche de ochi mari, lucitori, care, rătăciţi şi stupizi, se mişcau cu încetineală în orbitele lor.

Privirea lui Willems hoinări pe pământ şi apoi urmări, cu o pironire prostească, o jumătate de duzină de furnici negre, intrând cu curaj într-un tufiş de iarbă înaltă care trebuie să li se fi părut o junglă întunecoasă şi primejdioasă. Dintr-odată, se gândi că acolo trebuie să fie o mortăciune. Vreo insectă moartă. Moarte pretutindeni, îşi închise din nou ochii, sub stăpânirea unei panici care-l făcea să tremure. Moartea era peste tot, oriunde ai privi. Nu voia să vadă furnicile. Nu voia să vadă pe nimeni şi nimic. Stătea în întunericul pe care şi-l făcuse singur, gândindu-se cu amărăciune că, pentru el, nu exista pace… Dintr-odată, auzi voci… Iluzie! Nenorocire! Chin! Cine să vină? Cine să vină? Cine are de vorbit cu el? Ce treabă avea el cu aceste voci? Şi totuşi le auzea slab, venind dinspre râu. Slab ea şi cum ar fi venit de foarte departe. Ajunseră până la el cuvintele: „Ne întoarcem imediat”… Delir şi batjocură! Cine să se întoarcă? Nimeni nu se întoarce. Doar frigurile se întorc. În dimineaţa asta le avea în el. Asta era… auzi pe neaşteptate pe bătrână mormăind ceva alături de el. Ocolise copacul, venind spre partea unde era el. Deschise ochii şi o văzu înclinată pe spate în faţa lui. Îşi dusese mâna la ochi, ca pentru a se apăra de lumină, uitându-se către locul de acostare. Apoi se retrase fără zgomot. O văzu întorcându-se la gătitul ei, o femeie discretă, care nu aşteaptă nimic, fără teamă şi fără speranţă.

Bătrână se retrăsese în spatele copacului şi acum Willems putea să vadă o fiinţă omenească pe cărarea

dinspre locul de acostare. Îi părea că e o femeie, într-un halat roşu, ţinând ceva ea o legătură grea în braţe. Era o apariţie neaşteptată, intimă şi ciudată. Blestemă printre dinţi… Asta-i mai lipsea! Să i se nălucească asemenea lucruri în plină lumină a zilei! îi era foarte rău – foarte rău… Era adânc speriat de acest groaznic simptom al stării disperate a sănătăţii lui.

Dar spaima ţinu doar cât ţine o scăpărare de fulger şi, în momentul următor, i se dezvălui că femeia era reală; că venea către el; că era soţia lui! îşi lăsă picioarele repede pe pământ, însă nu făcu nicio altă mişcare. Ochii i se deschiseră larg. Era atât de uimit că, pentru un timp. Îşi uită de propria lui existenţă. Singurul gând din capul lui era: de ce naiba venise ea aici?

Joanna urca spre curte, cu paşi grăbiţi. Purta în braţe copilul învelit într-unul din cearşafurile albe ale lui Almayer, pe care, înainte de a pleca din casă, îl trăsese în ultimul moment de pe pat. Părea să fie orbită de soarele care-i bătea în ochi. Dezorientată de aspectul straniu al locurilor în care se găsea, înainta uitându-se repede în dreapta şi în stânga, în aşteptarea ei încordată de a-şi vedea în orice moment soţul. Apoi, apropiindu-se de copac, zări deodată un fel de cadavru uscat şi galben, şezând foarte ţeapăn pe o bancă la umbră şi uitându-se la ea cu nişte ochi mari care erau vii. Acesta era soţul ei.

Se opri încremenită. Se uitară fix unul la altul într-o adâncă tăcere, cu ochi uluiţi, cu ochi înnebuniţi de amintirea întâmplărilor îndepărtate, care păreau să se fi pierdut în trecerea timpului. Privirile lor se încrucişară, trecură de la unul la altul şi păreau să zboare pe distanţe fantastice, să vină drept din zona incredibilului.

Uitându-se mereu la el, Joanna veni mai aproape şi aşeză cearşaful cu Copilul pe bancă. Micul Louis, după ce uriaşe cea mai mare parte din noapte de frică în

întunecimea râului, acum dormea adânc şi nu se deşteptă. Ochii lui Willems o urmăreau pe Joanna şi capul i se întorcea încet după ea. Acceptă această prezenţă aici cu o recunoaştere resemnată a unei fantastice improbabilităţi. În definitiv orice se poate întâmpla. De ce venise? Ea era o parte din întregul plan al nenorocirii lui. Aproape că se aştepta să se repeadă la el, să-l tragă de păr şi să-i zgârie faţa. De ce nu? Orice se poate întâmpla! Având o senzaţie exagerată a marii lui slăbiciuni trupeşti, se temea ca nu cumva să se repeadă la el. În orice caz, desigur că o să ţipe la el. O ştia demult. Putea să zgârie. Credea că scăpase de ea pentru totdeauna, Probabil că a venit acum să-i vadă sfârşitul…

Deodată ea se întoarse şi, îmbrăţişându-l, alunecă uşor la pământ. Asta îl făcu să tresară. Cu fruntea pe genunchii lui, Joanna plângea în hohote. Se uită în jos, deprimat, în creştetul capului ei. Ce-avea de gând? El nu avea puterea să se mişte – să plece. O auzi şoptind ceva şi se aplecă să asculte. Prinse cuvintele: „laftă-mă!”

Pentru asta a venit! Tot drumul acesta. Femeile sunt curioase. Să o ierte! Nu el!… Brusc, un alt gând îi străbătu creierul. „Cum a venit? într-o barcă. Barcă! Barcă!” Strigă „Barcă!” şi sări în sus, răsturnând-o pe Joanna. Şi înainte ca ea să fi avut timpul să se ridice, se năpusti asupra ei şi o trase în sus, de umeri. De îndată ce se văzu în picioare ea îl apucă strâns de după gât acoperindu-i faţa, ochii, gura, nasul., cu sărutări disperate. Willems îşi feri capul, îndepărtându-i mâinile, încercând s-o ţină mai departe, să-i vorbească, s-o întrebe… A venit cu o barcă, barcă, barcă? … Se luptară şi se învârtiră unul în jurul celuilalt, păşind într-un semicerc. În timp ce îi desfăcea mâinile, izbucni:

— Termină! Ascultă…

Această întâlnire între doi soţi, care ar fi trebuit să fie însufleţită de o sinceră bucurie, semăna mai curând cu

o luptă. Louis Willems dormea liniştit, sub cearşaful lui.

În cele din urmă, Willems reuşi să se elibereze şi s-o ţină la distanţă, apătându-i braţele în jos. Se uită la ea.

Avea pe jumătate impresia că visează. Buzele ei tremurau, ochii îi rătăceau nesiguri, întorcându-se mereu către faţa lui. O văzu aceeaşi, ca întotdeauna când era cu el. Arăta alarmată, tremurătoare, gata să plângă. Nu îi inspira încredere. Strigă:

— Cum ai venit?

Îi răspunse în – cuvinte repezite, uitându-se cu intensitate la el:

— Într-o canoe mare cu trei oameni. Ştiu totul. Lingard este plecat. Am venit să te salvez. Ştiu… Almayer mi-a spus.

— Canoe!… Almayer… Minciuni! Ţi-a spus ţie – ţie! bâlbâi Willems confuz. De ce ţie? Ce ţi-a spus?

Îi lipseau cuvintele. Se uita la soţia lui, gândind cu teamă că ea – femeie credulă – a fost folosită drept instrument în vreun plan de trădare… în vreun complot pentru uciderea lui.

Ea începu să plângă:

— Nu te uita aşa la mine, Peter. Ce-am făcut? Am venit să te rog – să te rog – să-ţi cerşesc iertarea. Să te salvez… Lingard… primejdie!

Willems tremura de nerăbdare, de speranţă, de frică. Ea se uită la el şi, plângând în hohote, izbucni din nou îndurerată:

— Oh! Peter! Ce se întâmplă cu tine? Eşti bolnav?… Oh! Arăţi aşa de bolnav…

O zgâlţâi cu violenţă făcând-o să tacă, intimidată şi mirată.

— Cum îndrăzneşti! Sunt sănătos – perfect sănătos… Unde-i barca aceea? Vrei să-mi spui, în sfârşit, unde este barca aceea? Barca, spun… Tu!…

— Mă doare, se văită ea.

Îi dădu drumul şi ea, stăpânindu-şi groaza, rămase tremurând şi uitându-se la el cu o neobişnuită stăruinţă. Apoi făcu o mişcare înainte, însă el indică un deget şi ea se înfrână cu un oftat adânc. Willems se linişti dintr-odată şi o supraveghe cu o privire mustrătoare şi cu aceeaşi expresie ca atunci când, în zilele de demult, obişnuia să-i gă: iscă greşeli în cheltuielile gospodăriei. Joanna găsea un fel de plăcere amestecată cu teamă 111 această bruscă reîntoarcere în trecut, la vechea ei supunere.

Willems stătea acum liniştit în aparenţă şi-i a? culta povestirea fără şir. Cuvintele ei păreau să se precipite în jurul lui ca zgomotul înnebunitor al unei grindini asurzitoare. Prindea înţelesul numai ici şi colo şi, de îndată, se pierdea într-o teribilă sforţare de a alcătui o înşiruire logică a evenimentelor. Exista o barcă. O barcă! O barcă încăpătoare care putea să-l ducă la mare, dacă era nevoie. Până aici lucrul era limpede. Ea a adus barca. De ce a minţit-o Almayer? Era un plan ca să-l ademenească în vreo cursă? Orice mai bine decât această singurătate fără speranţă. Ea avea bani. Oamenii erau gata să meargă oriunde… Aşa spunea Joanna.

O întrerupse:

— Unde sunt oamenii acum?

— Se întorc imediat, răspunse ea în lacrimi. Imediat! Spuneau că sunt nişte stâlpi de legat bărcile prin apropiere. Vin imediat.

Din nou vorbea şi plângea în acelaşi timp. Voia să fie iertată. Iertată? Pentru ce? Ah! Scena din Macassar. Ca şi când el ar mai avea timp să se gândească la asta. Ce-i păsa lui de ce făcuse ea cu luni în urmă? Părea că se zbate în mrejele unor visuri complicate în care totul era imposibil şi totuşi posibil, în care trecutul lua aspectul viitorului şi prezentul îl apăsa greu pe inimă şi părea că îl ia de gât

întocmai ca mâna unui duşman. Şi în timp ce ea se milogea, îl implora, îi săruta mâinile, plângea pe umărul lui, îl conjura în numele lui Dumnezeu s-o ierte, să uite, să spună cuvântul după care tânjea, să se uite la copilul lui, să creadă în durerea şi în devotamentul ei – ochii lui, în nemişcarea fascinată a pupilelor lucitoare, priveau departe, departe, dincolo de ea, dincolo de râu, dincolo de ţinutul acesta, prin zile, săptămâni şi luni; priveau la libertate, la viitor, la triumful lui… la marea posibilitate a unei uimitoare răzbunări.

Simţi o bruscă dorinţă să joace, să strige. Şi strigă:

— După toate astea, o să ne întâlnim din nou, căpitane Lingard!

— Oh, nu! Nu! ţipă ea, împreunându-şi mâinile.

O privi surprins. Uitase că ea se afla acolo, până când, izbucnirea acestui ţipăt din tonul monoton al rugăminţilor îl readuse din gloriosul tumult al visurilor, în curtea pustie. Era foarte ciudat s-o vadă aici – în apropierea lui. Simţi aproape afecţiune pentru ea. În definitiv, venise tocmai la timp. Apoi gândi: „Cealaltă! Trebuie să plec fără vreo scenă. Cine ştie, poate să fie periculoasă…” Şi dintr-odată simţi că o urăşte pe Aissa cu o ură imensă, care părea că îl sufocă. Îi spuse soţiei lui:

— Aşteaptă un moment.

Ea, ascultătoare, păru să-şi înghită nişte cuvinte care voiau să izbucnească. El murmură:

— Rămâi aici!

Apoi dispăru, ocolind copacul. Apa din oala de tuci de pe foc fierbea cu furie, trimiţând nori de aburi albi, care se amestecau cu coloana subţire şi neagră de fum. Bătrână îi apăru prin acestea ca într-o ceaţă, ghemuită pe călcâie, nepăsătoare şi cu înfăţişare de vrăjitoare.

Willems se apropie şi o întrebă:

— Unde-i ea?

Femeia nici nu. Şi înălţă capul însă răspunse îndată bucuroasă, ca şi cum aşteptase întrebarea de mult timp.

— Când dumneata erai adormit sub copac, înainte de a veni canoea străină, a ieşit din casă. Am văzut-o uitându-se la dumneata şi trecând mai departe cu o mare strălucire în ochi. O mare strălucire! S-a dus către locul în care stăpânul nostru Lakamba avea pornii care dau fructe. Pe când erau mulţi oameni aici. Mulţi, mulţi. Bărbaţi cu arme la şold. Mulţi… bărbaţi. Şi vorbe… şi cântece…

Continuă tot aşa, delirând cu blândeţe de una singură, mult timp după ce Willems plecase de lângă ea.

Willems se întoarse la soţia lui. Ajunse lângă ea şi găsi că nu avea nimic de spus. Acum toate simţurile lui erau concentrate asupra dorinţei de a o evita pe Aissa. Ea putea să stea toată ziua în păduricea aceea. De ce plecaseră ticăloşii de barcagii? Simţea o repulsie fizică la gândul de a mai da ochi cu ea. Şi undeva, în adâncul inimii, exista o teamă de Aissa. De ce? Ce putea să-i facă? Acum, nimic pe lume nu mai putea să-l oprească. Se simţea tare, nepăsător, fără milă şi superior faţă de oricine. Dorea să păstreze faţă de soţia sa mândra puritate a reputaţiei lui. Gândea: „Ea nu ştie. Almayer şi-a ţinut gura cu privire la Aissa. Însă, dacă descoperă, sunt pierdut. Dacă nu ar fi fost la mijloc băiatul, aş fi… scăpat de amândouă”… Ideea îi străbătu mintea. Nu era el omul… Căsătorit… Jurământ solemn. Nu… legătură sfântă… Uitându-se la soţia lui, simţi pentru prima oară în viaţă ceva asemănător cu remuşcarea. Remuşcarea ce provenea din concepţia sa despre natura înfricoşătoare a unui jurământ făcut în faţa altarului… Ea nu trebuie să descopere… Oh, cât despre barcă! Trebuia să se ducă să-şi ia revolverul. Nici vorbă să se încredinţeze nemarmat oamenilor acelora din tribul *ba joii*). Să-l ia acum cât Aissa era plecată. Cât despre barcă, nu îndrăznea să se ducă la malul râului şi să strige.

Gândea: „M-ar putea auzi ea… Mă duc să-l iau… cartuşe… apoi totul o să fie gata… nimic altceva.

Nu!”

Şi în timp ce stătea gândindu-se adânc, înainte de a se hotărî să alerge până în casă, Joanna îl implora, ţinându-se de braţul lui – îl implora, cu disperare, cu inima frântă, fără speranţă, ori de câte ori îşi ridica privirea către faţa lui care îi părea că poartă expresia corectitudinii intransigente, a severităţii plină de virtute, a dreptăţii fără milă. Şi ea îl implora eu umilinţă – ruşinată în faţa lui, în faţa prezenţei nemişcate a omului pe care îl nedreptăţise, dispreţuind legile omeneşti şi pe cele divine. Willems nu auzea un cuvânt din ce-i spunea, până ce ea nu-şi ridică vocea într-o ultimă rugăminte:

— Nu-ţi dai seama că te-am iubit întotdeauna? Toţi mi-au spus lucruri îngrozitoare despre tine… Chiar şi mama mea. Mi-au spus… că mi-ai fost… că mi-ai fost necredincios şi eu…

— E o minciună sfruntată! strigă Wilfems, cuprins pentru un moment de o îndreptăţită indignare.

— Ştiu! Ştiu! Fii generos! Gândeşte-te la nenorocirea mea de când ai plecat – oh Trebuia să-mi fi smuls limba… Nu o să mai cred niciodată pe nimeni. Uită-te la băiat! Fii milos! N-am putut să am odihnă până nu te-am găsit…; Spune un cuvânt – un singur cuvânt…

— Ce naiba vrei? exclamă Willems, uitându-se către râu. Unde e blestemata aceea de barcă? De ce i-ai lăsat să plece? Proasto!

— Oh, Peter! Ştiu că în inima ta m-ai iertat. Eşti atât de generos. Vreau să te aud spunând asta… spune-mi… Nu-i aşa?

— Da! Da! spuse Willems cu nerăbdare. Te iert! Nu fi proastă.

— Nu te îndepărta! Nu mă lăsa singură aici. De unde

vine primejdia? Sunt atât de speriată… Eşti singur aici? Sigur!… Hai să plecăm!

— Ai dreptate, răspunse Willems, uitându-se cu nelinişte către râu.

Ea plângea liniştit, rezemându-se de braţul lui.

— Lasă-mă să mă duc, spuse el.

Văzuse deasupra malului abrupt capetele a trei oameni alunecând uşor. Apoi, acolo unde malul se lăsa în jos, către locul de acostare, apăru o canoe mare care se apropia încet să acosteze.

— Iată-i, continuă el, repezit. Mă duc să-mi iau revolverul.

Făcu câţiva paşi grabnici către casă, însă păru că zăreşte ceva, se întoarse pe loc şi veni înapoi la soţia sa. Ea se uita fix la el, alarmată de schimbarea bruscă de pe faţa lui. Arăta foarte descompus. Se bâlbâi puţin, când începu să vorbească:

— Du-te! Ia copilul. Coboară la barcă şi spune-le s-o tragă de la vedere, repede, în spatele tufişurilor. Auzi? Grăbeşte-te! Eu vin acolo la tine, imediat. Grăbeşte-te!

— Peter! Ce înseamnă asta? N-am să te părăsesc! Este vreo primejdie în locul acesta înfricoşător?

— Du-te odată! porunci Willems, în şoapte iritate, îţi spun că vin şi eu. Aleargă, îţi spun!

— Nu! Nil! Nu! N-am să te părăsesc. N-am să te pierd din nou. Spune-mi, ce înseamnă asta?

De dincolo de casă răzbea până la ei sunetul slab al unor voci care cânta. Willems îşi zgâlţâi soţia de umeri.

— Fă ce-ţi spun! Du-te imediat!

Ea se prinse de braţul lui şi se agăţă cu disperare de el. Willems se uită în sus la cer, de parcă l-ar fi luat drept martor la prostia infernală a acestei femei. Cântecul se auzi mai tare, apoi încetă deodată şi Aissa îşi făcu apariţia, mergând încet, cu mâinile pline de flori.

Ocolise colţul casei, ieşind în plină strălucire a soarelui, şi lumina părea să coboare asupra ei ca un şuvoi strălucitor, duios şi mângâietor, ca şi cum ar fi fost atrasă de fericirea care radia pe faţa ei. Se îmbrăcase ca pentru o zi de sărbătoare, pentru memorabila zi a reîntoarcerii lui la ea, a reîntoarcerii la o dragoste care va ţine veşnic. Razele soarelui de dimineaţă erau prinse de paftaua ovală a cingătorii brodate care îi ţinea sarongul de mătase în jurul taliei. Ţesătura de un alb orbitor a pieptarului îi era traversată de fâşia de galben şi argint a eşarfei şi, în părul ei negru, răsucit în coc înalt pe capul mic, luceau capetele sferice ale acelor de aur, printre florile de un roşu închis şi florile albe, în formă de stea, cu care se împodobise ca să farmece ochii lui; ochii aceia care, de acum încolo, nu trebuiau să vadă nimic în afară de imaginea ei strălucitoare. Se mişca încet, aplecându-şi faţa deasupra mormanului de flori, de *şambaca* şi iasomie de un alb imaculat, pe care îl ţinea strâns la piept, într-o visătoare beţie a parfumurilor dulci şi a speranţelor şi mai dulci.

Părea că nu vede nimic, se opri pentru un moment la piciorul podeţului care ducea spre casă, apoi, lăsându-şi acolo sandalele de lemn cu tocuri înalte, urcă pe scânduri, călcând repede şi Uşor, dreaptă, graţioasă, mlădioasă şi fără să facă niciun zgomot, ca şi cum s-ar fi înălţat la uşă pe aripi invizibile. Willems îşi împinse cu brutalitate soţia îndărătul copacului şi se hotărî repede să alerge în casă, să-şi ia revolverul şi… Gânduri, îndoieli, mijloace de a se descurca păreali că sunt în fierbere în creierul lui. Avu inspiraţia fulgerătoare să o ameţească cu o lovitură pe această femeie acoperită cu flori şi apoi să o lege în casa întunecoasă – o viziune a unor acţiuni săvârşite repede, cu o nestăpânită furie – ca să-şi salveze astfel prestigiul şi superioritatea – ceva de imensă însemnătate… Nu făcuse însă doi paşi când Joanna sări după el, îl prinse de spatele

hainei zdrenţuite, rupse din ea o bucată bună şi apoi i se agăţă cu amândouă mâinile de guler, fiind cât pe ce să-l trântească pe spate. Deşi luat pe negândite, ei reuşi să se menţină în picioare. De la spate, cu respiraţia întretăiată, ea îi vorbea în ureche:

— Femeia aceea! Cine-i femeia aceea? Ah! Despre asta vorbeau barcagiii! I-am auzit… i-am auzit… auzit… Noaptea. Vorbeau de o femeie. Nici nu am îndrăznit să înţeleg. Nu aş fi întrebat, nu aş fi ascultat… nici crezut. Cum puteam? Deci este adevărat. Nu! Spune nu!… Cine este femeia aceea?

Willems se clătină, smucindu-se înainte. Ea îl trase de guler până când nasturele cedă şi haina alunecă, dezgolindu-l pe jumătate. Întorcându-se, Willems rămase nemişcat. Părea că inima îi bate în gâtlej. Se sufoca – încercă să vorbească – nu putu găsi niciun fel de vorbe. Gândea cu furie: „Am să le omor pe amândouă!”

Pentru o clipă nimic nu se mişcă în toată curtea, în limpezimea adâncă şi vie a zilei. Numai jos, la locul de acostare, un copac de *warigan*, lucind tot de ciorchini cu boabe roşii, părea să fi prins viaţă din cauza agitaţiei păsărelelor ce îşi fluturau febril aripile, negăsindu-şi locul în înciloeala crengilor supraîncărcate. Din senin, stolul împestriţat se ridică, descriind un cerc, cu un zbârnâit uşor şi se împrăştie tăind ceaţa subţire cu contururile ascuţite ale aripilor sclipind în soare. Mahmat şi unul din fraţii lui apărură, venind de la locul de acostare, cu lăncile în mâini, să-şi caute pasagerii.

9 – Proscrisul din arhipelag

Aissa, ieşind acum cu mâinile goale din casă, zări pe cei doi oameni înarmaţi. Surprinsă, scoase un strigăt uşor, dispăru în casă şi, într-o clipă, apăru în prag cu revolverul lui Willems în mână. Pentru ea, prezenţa oricărui bărbat acolo nu putea să aibă decât un înţeles prevestitor de rele.

Nu existau, în lumea din afară, decât duşmani. Ea şi bărbatul pe care îl iubea erau singuri, noavând altceva în jurul lor decât duşmani. Nu regreta acest lucru, căci dacă ar fi venit moartea, indiferent din ce mână, ar fi murit împreună.

Ochii ei hotărâţi se îndreptară spre curte, cu o privii e circulară. Observă că cei doi străini încetaseră să mai înainteze şi acum stăteau alături, rezemându-se de cozile armelor lor. În momentul următor, îl văzu pe Willems cu spatele către ea, în aparenţă luptându-se cu cineva sub copac. Nu vedea nimic clar şi, fără să şovăie, zbură în jos, strigând:

— Vin!

El îi auzi strigătul şi, cu o mişcare neaşteptată şi grăbită, îşi împinse soţia înapoi către bancă. Joanna căzu jos. Willems se smuci cu totul din haină şi Joanna îşi acoperi faţa cu această zdreanţă murdară. El îşi apropie gura de ea, şoptindu-i:

— Pentru ultima oară îţi spun, vrei să iei copilul şi să te duci?

Femeia gemea îndărătul rămăşiţelor soioase ale hainei lui. Mormăi ceva. El se aplecă mai jos ca să audă. Spunea:

— N-o să mă duc! Porunceşte femeii aceleia să plece. Nu pot să mă uit la ea!

— Proastă ce eşti!

Părea că îi azvârle cuvintele apoi, luând o hotărâre, se întoarse să facă faţă Aissei. Aceasta venea acum către ei încet, cu o expresie de nemărginită uimire pe faţă. Apoi se opri şi privi fix la el, care stătea acolo, gol până la brâu, descumpănit şi întunecat.

Puţin mai departe, Mahmat şi fratele lui vorbeau între ei cu voce înceată şi calmă... Aceasta era fiica puternică a omului sfânt care murise. Omul alb e foarte

înalt. Or să fie trei femei şi copilul de luat în barcă, pe lângă omul acesta alb care are bani… Fratele se întoarse la barcă şi Mahmat rămase privind mai departe. Stătea ca o santinelă, cu tăişul în formă de frunză a lăncii sale lucindu-i deasupra capului; toropit şi drept, sub cascada razelor de soare.

Willems vorbi brusc:

— Dă-mi asta, spuse, întinzând mâna către revolver.

Aissa păşi înapoi. Buzele îi tremurau. Vorbi cu voce foarte scăzută:

— E din familia ta?

El dădu uşor din cap. Aissa clătină din cap, cuprinsă de gânduri, şi câteva petale delicate din florile care mureau în părul ei îi căzură la picioare, ca nişte mari picături de roşu închis şi alb.

— Ştiai? întrebă ea.

— Nu, spuse Willems. Ei tiu trimis după mine.

— Spune-le să plece. Sunt blestemaţi. Ce există între ei şi tine – tu care porţi viaţa mea în inima ta?

Willems nu răspunse nimic. Stătea înaintea ei, uitându-se în pământ şi repetându-şi în sinea lui: „Trebuie să-i iau revolverul, imediat, imediat… Nici nu mă pot gândi să mă încredinţez oamenilor acelora fără o armă de foc. Trebuie să-l am!”

Ea întrebă, după ce privise în tăcere pe Joanna, care plângea liniştit:

— Cine este ea?

— Soţia mea, răspunse Willems, fără să ridice privirea. Soţia mea după legea oamenilor albi, care este dată de Dumnezeu.

— Legea ta? Dumnezeul tău! murmură Aissa cu dispreţ.

— Dă-mi revolverul, spuse Willems cu un ton hotărât.

Îi dădea ghes gândul de a se apropia de ea şi de a i-l

lua cu forţa.

Ea nici nu auzi ce-i spuse şi continuă:

— Legea ta… sau minciunile tale? Ce trebuie să cred? Am venit – am alergat să te apăr când am văzut oamenii aceia străini. M-ai minţit cu gura şi cu ochii tăi. Tu, om cu inimă necinstită… Ah! adăugă ea după o scurtă pauză. Ea este prima soţie! Atunci eu trebuie să fiu o sclavă?

— Poţi să fii ce-ţi plaoe, spuse Willems brutal. Eu plec.

Privirea ei se fixă pe cearşaful sub care observase o uşoară mişcare. Făcu un pas mare într-acolo. Willems se întoarse pe jumătate. Îi părea că picioarele îi erau de plumb. Simţi că ameţeşte şi că e atât de slab încât, pentru un moment, îl străbătu, într-un val de disperare, frica de a nu muri acolo pe loc, înainte de a putea scăpa de dezastru.

Ea ridică un colţ al cearşafului şi când văzu copilul care dormea, fu scuturată de un fior brusc, ca şi cum ar fi văzut ceva ce inspira o oroare care nu poate fi exprimată. Se uita la micul Louis Willems cu ochii încremeniţi într-o privire neîncrezătoare şi înfricoşată. Apoi degetele i se desfac ură încet şi păru că o umbră i se lasă pe faţă, ea şi cum ceva ascuns şi fatal s-ar fi strecurat între ea şi strălucirea soarelui. Stătea uitându-se în jos, absorbită, ca şi cum ar fi observat, în fundul unui abis întunecat, procesiunea tristă a gândurilor ei.

Willems nu se mişcă. Toate simţurile sale erau concentrate asupra ideii de a se elibera. Şi atunci, în minutul acela, când certitudinea eliberării i se înfăţişa eu atâta putere, i se păru că aude o voce răsunătoare strigând în ceruri că totul se terminase, că în următoarele cinci, zece minute va păşi în altă existenţă; că toate acestea, femeile, nebunia, păcatul, regretele, toate se vor duce, se vor prăvăli în trecut, vor pieri, se vor preface în pulbere, în fum, în nori plutitori – în nimic! Da! Totul va pieri în

trecutul de neîmpăcat, care înghite tot – chiar şi amintirea ispitei şi a prăbuşirii lui. Nimic nu avea vreo însemnătate. Nu-i păsa de nimic. Uitase de Aissa, de soţia lui, de Lingard, de Hudig – de oricine, în viziunea fulgerătoare a viitorului lui lipsit de speranţă.

După un timp o auzi pe Aissa spunând:

— Un copil! Un copil! Ce-am făcut eu ca să îndur acest necaz şi această durere? Şi 111 timp ce băiatul şi mama lui trăiau, mi-ai spus că nu exista pentru tini nimic de care să-ţi aminteşti, acolo, în ţara de unde veneai! Şi eu am crezut că puteai să fii al meu. Credeam că eu aş fi…

Vocea ei se pierdu într-un murmur întretăiat şi, odată cu acesta, părea că în inima ei moare cea mai mare şi mai preţioasă speranţă a noii ei vieţi. Sperase ca în viitor braţele gingaşe ale unui copil să lege cele două vieţi ale lor la un loc, într-o legătură pe care nimic în lume n-ar fi putut s-o rupă, o legătură de dragoste, de recunoştinţă, de preţuire duioasă! Ea, cea dintâi şi singura! însă ia momentul în care îl văzu pe fiul acestei alte femei, se simţi zvârlită în răceala, în întunericul, în tăcerea unei singufătaţi imense şi de nepătruns – foarte departe de el, dincolo de putinţa oricărei speranţe, victimă a unui şir nesfârşit de nedreptăţi ireparabile.

Păşi mai aproape de Joanna. Simţea faţă de această femeie necaz, invidie, gelozie. Înaintea ei se simţea umilită şi furioasă. Apucă mânecă atârnată a hainei în care Joanna îşi ascundea faţa şi o smulse din mâinile ei, exclamând tare:

— Lasă-mă să văd figura aceleia în faţa căreia eu. Sunt doar o slujnică şi o sclavă. *Ya-wa*! Te văd!

Strigătul ei neaşteptat părea că umple spaţiul luminat de soare al terenurilor despădurite, că se înalţă şi că aleargă mai departe pe pământ, pe deasupra vârfurilor nemişcate ale copacilor din păduri. Stătea într-o

neaşteptată linişte, uitându-se la Joanna cu surpriză şi dispreţ.

— O femeie *sirani*! spuse încet, cu un ton de mirare.

Joanna se repezi la Willems – se agăţă de el ţipând:

— Ia-mi apărarea, Peter! Ia-mi apărarea faţă de această femeie!

— Fii liniştită! Nu-i nicio primejdie, murmură Willems cu voce groasă.

Aissa privi la ei cu dispreţ.

— Dumnezeu este mare! Acum stau în praf ia picioarele voastre, exclamă ea în bătaie de joc, împreunându-şi mâinile deasupra capului într-un gest de umilinţă ironică, înaintea voastră eu sunt un nimic. Se întoarse către Willems, violentă, cu braţele larg deschise. Ce-ai făcut din mine? strigă ea, tu copil mincinos dintr-o mamă blestemată! Ce-ai făcut din mine? Sclava unei sclave? Nu vorbi! Cuvintele tale sunt mai rele decât otrava şerpilor!

O femeie *sirani*. O femeie dintr-un neam dispreţuit de toţi.

Îşi îndreptă degetul către Joanna, păşi înapoi şi începu să râdă:

— Fă-o să înceteze, Peter! ţipă Joanna. Această femeie păgână! Păgâno! Păgâno! Bate-o, Peter!

Willems zări revolverul pe care Aissa îl pusese pe bancă aproape de copil. Îi vorbi în olandeză soţiei lui, fără să-şi mişte capul.

— Du-te! Ia repede băiatul – şi revolverul meu de acolo. Ia seama! Eu o s-o ţin aici. Aleargă la barcă! Acum e timpul.

Aissa veni mai aproape. Se uita fix la Joanna, în timp ce printre hohotele întrerupte de râs vorbea fără şir, bâjbâind ca o nebună la paftaua cingătoarei.

— Ei! Ei – mamei aceluia care va povesti despre

înţelepciunea ta şi despre curajul tău! Totul i se cuvine ei. Eu n-am nimic. Nimic! Ia, ia!

Îşi smulse cingătoare a şi o aruncă la picioarele Joannei. Aruncă apoi cu grabă brăţările, acele de aur, florile, iar părul lung, lăsat în voie, căzu răsfrângându-i-se pe umeri, încadrând în negrul lui exaltarea sălbatică a feţei.

— Goneşte-o, Peter! Goneşte-o pe sălbatica asta pagină, insistă Joanna.

Părea că îşi pierduse minţile cu totul. Bătu din picior, agăţindu-se de braţul lui Willems cu amândouă mâinile.

— Priveşte! strigă Aissa. Priveşte-o pe mama copilului tău! îi este frică. De ce nu pleacă din faţa mea? Uită-te la ea. Este urâtă!

Joanna părea că înţelege tonul dispreţuitor al cuvintelor. Pe când Aissa păşea înapoi apropiindu-se de copac, Joanna dădu drumul braţului soţului ei şi se repezi la ea înnebunită, îi pălmui faţa, apoi, întorcându-se, se îndreptă spre copil care, neobservat, plângea de câtva timp şi, apucându-l, alergă în jos către marginea râului, scoţând ţipăt după ţipăt, într-un acces de spaimă dementă.

Willems se îndreptă spre revolver. Aissa îl depăşi cu iuţeală, dându-i un brânci neaşteptat care ai făcu să se îndepărteze, clătinându-se, de copac. Ea apucă revolverul, îl duse la spate şi-s frigă:

— N-o să-l ai! Du-te după ea! Du-te să înfrunţi primejdia... Du-te să înfrunţi moartea... Du-te neînarmat... Du-te cu mâinile goale şi cu vorbe dulci... aşa cum ai venit la mine... Du-te fără ajutor şi spune minciuni pădurilor şi mării... şi morţilor care te aşteaptă...

Încetă ca şi cum ar fi fost strangulată. În oroarea clipelor care se scurgeau, vedea în faţa ei bărbatul pe jumătate gol şi cu o expresie sălbatică; auzea ţipetele înnebunite şi ascuţite ale Joannei, mai slabe, venind de jos,

de la malul râului. Lumina soarelui se revărsa peste ea, peste el, peste ţinutul mut, peste râul clipocitor – în strălucirea blândă a unei dimineţi senine care, pentru ea, părea străbătută de fulgerări îngrozitoare ale întunericului incert. Ura umplea lumea, umplea spaţiul dintre ei – ura de rasă, ura deosebirii fără speranţă dintre ei, ura sângelui; ura împotriva omului născut în ţara minciunilor şi a răului, din care nimic altceva decât nenorocire nu vine pentru cei care nu sunt albi. Şi pe când stătea astfel, înnebunită, auzi aproape de ea o şoaptă, şoapta lui Omar cel mort, vorbindu-i în ureche: „Ucide! Ucide!”

Ţipă, văzându-l pe Willems că se mişcă.

— Nu te apropia de mine… ori te omor. Du-te cât încă mai ştiu ce fac…

Willems îşi adună puterile pentru o luptă. Nu îndrăznea să plece neînarmat. Făcu un pas mare şi o văzu ridicând revolverul. Observă că nu ridicase cocoşul şi îşi spuse că, chiar dacă trage, desigur că nu-l va nimeri. Glonţul se ducea prea sus; trăgaciul mergea greu. Făcu un pas mai aproape – văzu ţeava lungă mişcându-se nesigură la capătul braţului ei întins. Gândi: „Acum este momentul îşi îndoi uşor genunchii, lăsându-şi corpul înainte şi se avântă într-o săritură lungă, năpustindu-se cu furie.

Văzu o izbucnire de flacără roşie înaintea ochilor şi fu asurzit de o detunătură care i se păru mai puternică decât bubuitul tunetului. Ceva îl oprise pe loc şi stătea aspirând în nări mirosul acru al fumului albastru care plutea înaintea ochilor lui ca un nor imens… Nu l-a nimerit, la naiba… A ştiut el… Şi pe ea o vedea foarte departe, ridicându-şi mâinile în sus, în timp ce revolverul, foarte mic, zăcea la pământ între ei… Nu l-a nimerit… O să se ducă acum să-l ridice. Niciodată până atunci, nu înţelesese plăcerea luminii soarelui şi a vieţii. Gura îi era plină de ceva sărat şi cald. Încercă să tuşească; scuipă… Cineva

strigă:

— Pentru numele lui Dumnezeu, moare! – moare!…

Cine moare?

— Trebuie să-l ridice – Noapte!

— Ce?… A şi sosit noaptea…

Mulţi ani după aceste întâmplări, Almayer istorisea povestea marii răscoale din Sambir unui vizitator din Europa venit din întâmplare acolo. Vizitatorul era român, un naturalist, culegător de orhidee pentru comercializare, care obişnuia să declare oricui, în primele cinci minute de când făcuse cunoştinţă, că are intenţia să scrie o carte ştiinţifică despre ţinuturile tropicale. În drumul său către interiorul ţinutului, se stabilise în gazdă la Almayer. Era un om cu educaţie, însă bea ginul gol sau, cel mult, storcea în alcoolul crud zeama unei jumătăţi de lărnâie. Spunea că ginul e bun pentru sănătate şi, cu acest medicament în faţă, îi povestea lui Almayer despre minunile capitalelor europene; în timp ce Almayer, în schimb, îl plictisea expunându-i cu plăcere părerile sale nefavorabile cu privire la viaţa socială şi politică din Sambir. Tăifăsuiră amândoi până târziu în noapte, peste masa de lemn de pe verandă, în timp ce, între ei, insecte cu aripi transparente, mici şi firave, nemulţumite de lumina lunii, veneau fluturând şi piereau cu miile în jurul luminii fumegânde a lămpii rău mirositoare.

Almayer, cu faţa îmbujorată, spunea:

— Desigur, eu nu am văzut toate astea. Ţi-am spus că eram imobilizat în braţul râului, din cauza firii supărăcioase a tatălui meu – căpitanul Lingard. Sunt sigur că am făcut tot ce se putea, încercând să uşurez fuga individului; însă căpitanul Lingard era genul de om – ştii dumneata – cu care nu se putea discuta. Chiar înainte de apusul soarelui, apa crescuse destul şi am putut să ieşim din braţul acela. Am ajuns la terenul lui Lakamba când se

lăsa întunericul. Totul era liniştit. Credeam că plecaseră, desigur, şi m-am bucurat. Am intrat în curte – dar la mijloc am văzut pe jos o grămadă fără formă. Din grămada aceasta s-a ridicat ea şi s-a năpustit la noi. O, Doamne… Dumneata cunoşti poveştile cu câini credincioşi care veghează cadavrele stăpânilor… şi nu lasă pe nimeni să se apropie… trebuie să-i baţi ca să plece… şi toate astea… Pe cuvântul meu. A trebuit s-o batem ca s-o îndepărtăm. A trebuit. Era ca o furie. Nu ne-ar fi lăsat să-l atingem. Mort – desigur. Trebuia să ne fi gândit. Împuşcat în plămân, în partea stângă, destul de sus şi de la o distanţă destul de mică pentru că amândouă găurile erau mici. Glonţul a ieşit prin omoplat. După ce am lui rmt-o – nu-ţi poţi închipui cât de puternică era femeia aceasta, a fost nevoie de trei dintre noi – am dus corpul în barcă şi ne-am depărtat de mai. Am crezut că leşinase, dar s-a ridicat şi s-a aruncat în apă. Ei bine, am lăsat-o să se caţere în barcă. Ce puteam face? Ar fi înotat după noi şi râul e plin de aligatori. N-am să uit cât o să trăiesc această cursă, împotriva curentului, noaptea. Stătea la fundul bărcii, ţinându-i capul în poală şi ştergându-i din când în când faţa cu părul ei. Era destul sânge uscat în jurul gurii şi pe bărbie. Şi în toate cele şase ore ale călătoriei, o ţinu într-un murmur duios adresat cadavrului. –, Aveam cu mine pe ofiţerul de pe goeletă. Omul spunea, după aceea, că n-ar mai fi vrut să treacă prin aşa ceva nici pentru un pumn de diamante. Şi eu îl cred – aşa e. Asta mă face să mă înfior. Crezi că el auzea? Nu! Vreau să spun, crezi că cineva – ceva – auzea?…

— Eu sunt materialist, declară omul de ştiinţă, aplecând cu o mână tremurândă sticla peste paharul golit.

Almayer clătină din cap şi continuă:

— Nimeni nu a văzut cum s-au petrecut lucrurile în realitate în afară de bărbatul acela, Mahmat. Spune întotdeauna că se găsea doar la două lungimi de lance

depărtare de ea. Se pare că cele două femei s-au certat, în timp ce Willems stătea între ele. Mahmat mai spune că atunci când Joanna a lovit-o şi a fugit, ceilalţi doi păreau că înnebuniseră. Se repeziră încoace şi încolo. Mahmat spune – acestea sunt chiar cuvintele lui: „Am văzut-o stând şi ţinând pistolul care trage de mai multe ori şi îndreptându-l în toate direcţiile taberei. M-am speriat – pentru că putea să mă împuşte şi pe mine şi am sărit într-o parte. Apoi am văzut pe omul alb venind iute către ea. Venea ca tigrul, stăpânul nostru, când se repede din junglă la suliţele ţinute de oameni. Ea nu ţintea. Ţeava armei se mişca dintr-o parte în alta, dar în ochii ei am văzut deodată o teamă adâncă. N-a fost decât o împuşcătură. Femeia ţipa în timp ce omul alb se ţinea foarte drept, clipind din ochi, cât timp poţi să numeri încet unu, doi, trei; pe urmă a tuşit şi a căzut cu faţa în jos.

Fata lui Omar a ţipat, fără să-şi tragă răsuflarea, până ce el s-a prăbuşit. Pe urmă eu am plecat şi am lăsat tăcere în urma mea. Lucrurile astea nu mă priveau şi în barca mea se găsea cealaltă femeie, care îmi promisese bani. Am plecat imediat, neluând în seamă strigătele ei. Noi suntem oameni săraci şi nu am avut decât o mică răsplată pentru osteneala noastră”. Asta-i ce spune Mahmat. Niciodată nu spune altceva. Întreabă-l şi dumneata. Este bărbatul de la care ai închiriat bărcile pentru călătoria în susul râului.

— Cel mai lacom hoţ pe care l-am întâlnit vreodată! exclamă călătorul, cu voce groasă.

— Ah! E un om respectabil. Cei doi fraţi ai lui au fost ucişi cu lăncile – aşa le-a trebuit! S-au dus să jefuiască morminte de-ale *dyah*-ilor. Aveau podoabe de aur în ele, ştii. Aşa le-a trebuit! însă el se ţine ca om respectabil şi îi merge bine. *Aye*! Tuturor le merge bine – în afară de mine. Şi totul din cauza ticălosului aceluia care l-a adus pe

Abdulla aici.

— *De mortuis nil ni*… începu oaspetele lui Almayer.

— Aş prefera să vorbeşti englezeşte în loc să mormăi în limba dumitale pe care nimeni n-o poate înţelege, spuse Almayer, ursuz.

— Nu fi supărat, răspunse celălalt. E în latină şi sunt cuvinte înţelepte. Înseamnă: nu-ţi risipi vorbele, vorbind de rău umbrele celor morţi. N-am vrut să te jignesc pe dumneata. Eu te simpatizez. Ai avut un conflict cu Providenţa, aşa cum şi eu eram destinat să fiu profesor şi, în schimb… iată-mă!

Dădu din cap. Se aşeză, apucând paharul. Almayer se plimbă în sus şi în jos, apoi se opri deodată.

— Da, tuturor le merge bine în afară de mine. De ce? Sunt mai bun decât fiecare dintre ei. Lakamba se intitulează sultan şi când mă duc să-l văd pentru treburi, îl trimite pe diavolul acela al lui cu un singur ochi, Babalatchi, să-mi spună că suveranul doarme; şi că o să doarmă încă mult timp. Şi Babalatchi ăsta! E maimuţoiul statului, dacă îţi place! Oh, Doamne! maimuţoiul! Porcul! Un vagabond pe care nu l-aş fi lăsat să urce treptele astea când a venit la început… Uită-te şi la Abdulla!

Trăieşte aici pentru că, spune el, aici e departe de oamenii albi. Are însă o avere de sute de mii. Are o casă în Penang. Corăbii. Dar ce n-are, de când mi-a furat negustoria mea! Le-a turtit fesul la toţi; l-a împins pe tata să caute aur – apoi în Europa, unde a dispărut. Îţi închipui un bărbat cum a fost căpitanul Lingard dispărând ca şi cum ar fi fost un *culi* ordinar? Prieteni de-ai mei au scris la Londra, întrebând de el. Nimeni nu a auzit vreodată de el acolo. Închipuieşte-ţi! Să nu fi auzit niciodată de căpitanul Lingard!

Învăţatul căutător de orhidee îşi înălţă capul.

— A fost un bătrân pirat sentimental, spuse el. Îmi

plăcea. Şi eu sunt sentimental.

Făcu uşor din ochi către Almayer, care râdea.

— Da! Ţi-am spus despre piatra aceea de mormânt. Da! o altă sută şi douăzeci de dolari aruncaţi în vânt. Aş vrea să-i am acum. Mi i-ar fi dat! Şi inscripţia. Ha! ha! ha! Peter Willems, mântuit prin mila lui Dumnezeu de duşmanul său". Ce duşman – decât căpitanul Lingard însuşi? Şi atunci n-are niciun sens. El… tata… a fost un om mare, însă ciudat în multe privinţe… Nu ai văzut mormântul? Po vârful dealului acela, acolo, de cealaltă parte a râului. Trebuie să ţi-l arăt. O să mergem acolo.

— Eu nu! spuse celălalt. Nu mă interesează – în soare – prea obositor… în afară de cazul în care mă duci pe sus până acolo.

Într-adevăr a fost dus pe sus până acolo, la câteva luni după aceea, şi mormântul lui a fost cel de-al doilea mormânt al unui om alb în Sambir; însă în prezent era în viaţă şi aproape beat. Întrebă brusc:

— Şi femeia?

— Oh! Lingard, desigur, a ţinut-o pe ea şi pe urâtul ei de puşti în Macassar. Ce risipă nelegiuită de bani! Numai naiba ştie ce s-a ales din ei de când tata s-a întors la el acasă. Eu o am pe fiica mea să mă îngrijesc de ea. Am să-ţi dau o recomandare pentru doamna Vinck din Singapore, când te întorci. Ai s-o vezi acolo pe Nina. Om norocos! E frumoasă şi, am auzit, aşa de înzestrată, aşa de…

— Te-am auzit de douăzeci… de o sută de ori vorbind de fiica dumitale. Ce s-a întâmplat cu cealaltă, Aissa?

— Ea? Oh, am ţinut-o aici. A fost nebună mult timp, un fel de nebunie liniştită. Tata s-a ocupat mult de ea. Noi i-am dat o casă, ca să locuiască în ea, în gospodăria mea. Rătăcea pe aici, fără să vorbească cu cineva, în afară de cazul în care îl zărea pe Abdulla; atunci o apucau furiile şi ţipa şi blestema de te speriai. Adeseori dispărea

— Şi atunci trebuia să ieşim cu toţii şi să o căutăm, pentru că tata era îngrijorat până ce n-o vedea adusă înapoi. O găseam prin toate locurile. O dată în tabăra părăsită a lui Lakamba. Uneori rătăcind doar prin tufişuri. Avea un loc favorit al ei unde întotdeauna ne îndreptam de la început. Şansa era de zece la unu s-o găsim acolo – un fel de luminiş acoperit cu iarbă pe malul unui pârău mic. De ce prefera ea locul acela, nu pot să-mi închipui! Şi ce osteneală s-o luăm de acolo! Trebuia s-o târăşti cu sila. Apoi, cu trecerea timpului, a devenit mai liniştită şi mai aşezată, oricum. Totuşi, toţi oamenii din gospodăria mea se temeau grozav de ea. Nina a fost aceea care a îmblânzit-o. Vezi, copilul era în mod firesc lipsit de teamă şi avea un fel al ei de a se purta, aşa că se ducea la Aissa şi o trăgea de sarong şi îi dădea porunci, cum făcea cu fiecare. Până la sfârşit, cred eu, a ajuns să iubească copilul. Nimic nu putea să reziste acelei micuţe, ştii. Aissa a devenit o doică perfectă. Odată, când diavolul acela mic a fugit de mine şi a clăzut în râu de la capătul debarcaderului, a sărit în apă şi a scos-o îndată afară. Aproape că am murit de frică. Acum desigur că locuieşte cu fetele care slujesc în gospodărie, însă face ce vrea. Atât timp cât am o mână de orez şi o bucată de pânză pentru ea, nu va duce lipsă de nimic. Ai văzut-o. A adus cina împreună cu Ali.

— Cum? Baba aceea cocoşată?

— Ah! spuse Almayer. Cei de aici se trec repede. Şi nopţile lungi şi ceţoase petrecute prin tufişuri încovoaie curând şi cele mai tari spinări – aşa cum ai să descoperi curând chiar dumneata.

— Dezdezgustător, mormăi călătorul.

Moţăia. Almayer stătea lângă balustradă, privind la strălucirea albăstruie a nopţii luminate de lună. Pădurile, neschimbate şi întunecate, păreau că sunt suspendate deasupra apei, ascultând la şoaptele neîncetate ale marelui

râu: şi deasupra zidului lor negru, colina pe care Lingard a înmormântat trupul fostului său prizonier se ridica într-o masă neagră şi rotunjită, profilată pe paloarea argintie a cerului. Almayer privi mult timp la conturul clar al culmii, ca şi cum ar fi încercat să distingă prin întuneric, de la acea distanţă, liniile acelei costisitoare pietre de mormânt. Când, în cele din urmă, se întoarse, îşi văzu oaspetele adormit, cu braţele pe mas i şi capul pe braţe.

— Acum, ascultă! strigă el, bătând cu palma în masă.

Naturalistul se deşteptă şi se aşează ghemuit, uitându-se ca o bufniţă.

— Ascultă! continuă Almayer, vorbind tare şi bătând cu degetul în masă, vreau să ştiu! Dumneata care spui ci ai citit toate cărţile, spune-mi… de ce se nasc fiinţe atât de nefericite? Iată-mă! Eu nu am făcut rău nimănui, am dus o viaţă cinstită… şi un ticălos ca ăsta se naşte la Rotterdam sau în vreun astfel de loc, undeva la celălalt capăt al lumii, călătoreşte până aici, îşi jefuieşte patronul, fuge de la nevastă şi mă ruinează pe mine şi pe Nina – el m-a ruinat, ţi-o spun – şi este împuşcat în cele din urmă de o sălbatică, o femeie care, în realitate nu ştia nimic despre el. Vezi vreun sens în toate astea? Unde-i providenţa dumitale? Unde este vreun bine pentru cineva în toate astea? Lumea e o înşelătorie! O înşelătorie! De ce trebuie ca eu să sufăr? Ce am făcut ca să fiu tratat astfel?

Toate aceste întrebări le puse aproape urlând, apos dintr-odată tăcu. Omul care trebuia să fi devenit profesor făcu un teribil efort ca să articuleze distinct:

— Dragul meu amic, nu vezi că simplul fapt al existenţei dumitale este jignitor… îmi eşti simsimpatic…

Căzu cu capul pe masă şi îşi sfârşi observaţiile într-un sforăit neaşteptat şi prelung.

Almayer dădu din umeri şi se întoarse la balustradă. El bea foarte rar din ginul pe care îl vindea în mod

obişnuit, însă când bea, o cantitate ridicol de mică de gin putea să-l facă să ia o atitudine de revoltă faţă de felul în care este alcătuit universul. Şi acum, aplecându-şi corpul peste marginea balustradei, striga fără jenă în noapte, întorcându-şi faţa către acea îndepărtată şi invizibilă placă de granit importat, pe care Lingard crezuse potrivit să înregistreze mila lui Dumnezeu şi mântuirea lui Willems.

— Tata a greşit – a greşit! ţipă el. Vreau ca tu să suferi pentru greşeala lui! Trebuie să suferi pentru asta! Unde eşti, Willems? Hei? Hei?... Acolo unde nu există iertare pentru tine – aşa sper!

„Sper!”, repetară tresărind într-un ecou şoptit pădurile, râul şi colinele; însă Almayer, care stătea în aşteptare, eu capul căzut într-o parte şi cu un surâs de atenţie beată pe buze, nu auzi răspunsul lor.

1 Barcă foarte uşoară, cu lopeţi.